İKİ AYLIK EDEBİYAT DERGİSİ • SAYI 12 • EKİM-KASIM 2008 • 8 YTL

NOTOS

ÖYKÜ 12

YAŞAMINIZI DEĞİŞTİRİR

Demir Özlü
John M. Grandin
Oğuz Demiralp
Nedim Gürsel
Ahmet Cemal
Şavkar Altınel
İlknur Özdemir
Pierre Dumayet
Hande Öğüt
Sezer Duru
Murathan Mungan
Hakan Ergül
Fahrettin Demir
Ahmet Turhan Altıner
Nilüfer Açıkalın
Özge Baykan
Alber Sabanoğlu
Mehmet Can Şaşmaz
Savaş Kılıç
Özcan Doğan
A. Ozan Marakoğlu
Zerrin Soysal
Zeki Ezer
Özlem N. Yılmaz

Kafka
Bir efsanenin doğuşu

Patafizik ve Edebiyat

Çocuğunuzu kitapçıya götürüyor musunuz?
Çocuklar için 20 kitap önerisi

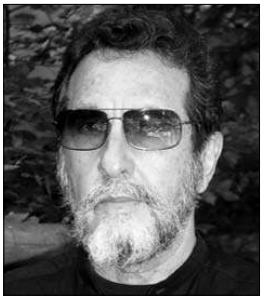
Harold Jaffe
Amerikan toplumunun vicdanı

Nazlı Eray
"Eşsiz yaşam serüvenimin bir parçası yazmak"

ISSN 1307-1181

içindekiler

AGANTA

3 Vidal, Timbuktu, Café de Flore, Emma'nın rekoru...

ÖYKÜ

62 **Murathan Mungan**
Eşyanın Anahtar Olması

68 **Hakan Ergül**
Ruhun Bildiği

72 **Fahrettin Demir**
Babamdı - Buz Adam - Sessiz Çığlık

76 **Ahmet Turhan Altıner**
Hasanlardan Biri

81 **Nilüfer Açıkalın**
Endülüs Yolundaki Kanatlı At

88 **Özge Baykan**
Tozlu Tozlu

92 **Alber Sabanoğlu**
Poker

98 **Mehmet Can Şaşmaz**
Günah

120 **A. Ozan Marakoğlu**
Karnı Delik

124 **Özlem N. Yılmaz**
İneğin Gözü

128 **Zerrin Soysal**
Bekleme Ustası

130 **Zeki Ezer**
Penceredeki Mum Işığı

GÜNÜN KONUSU

16 **Kafka-Bir efsanenin doğuşu**
Demir Özlü, John M. Grandin, Oğuz Demiralp, Nedim Gürsel, Ahmet Cemal, Şavkar Altınel, İlknur Özdemir, Pierre Dumayet, Hande Öğüt, Sezer Duru.

SÖYLEŞİ

84 **Harold Jaffe**
"Globalleşme totalitercilikten ayırt edilemez hale geldi."

106 **Nazlı Eray**
"Eşsiz yaşam serüvenimin bir parçası yazmak."

GÜNLERİN GETİRDİĞİ

114 **'Patafizik**
Özcan Doğan

YAZI

110 **Savaş Kılıç**
Çocuğunuzu Kitapçıya Götürüyor musunuz?
Çocuklar <çin 20 Kitap Öneri-isi

KİTAPLIK

133 Behçet Çelik, Yalçın Tosun, Banu Yıldıran Genç, Elif Türkölmez,

NOTOS ÖYKÜ

İki Aylık Edebiyat Dergisi
Sayı 12 • Ekim-Kasım 2008 • 8 YTL

Genel Yayın Yönetmeni
Semih Gümüş

Yayın Koordinatörü
Tuğba Eriş

Katkıda Bulunanlar
Burcu Aktaş, Şavkar Altınel, Z. Heyzen Ateş, İnan Çetin, Turgut Çeviker, Faruk Duman, Şule Tankut Jobert, Hasan Özkılıç, Nida Nevra Savcılıoğlu, Derviş Şentekin, Faruk Ulay

Kapak ve Logo
Mehmet Ulusel

Grafik Uygulama
Songül Arslan

Reklam ve Halkla İlişkiler
info@notoskitap.com

Abonelik
info@notoskitap.com
Posta çeki hesap no: 5287565
Garanti Bankası hesap no: 068-6612006

Yayıncı
Notos Kitap Yayınevi

Sahibi ve Yazıişleri Sorumlusu
Semih Gümüş

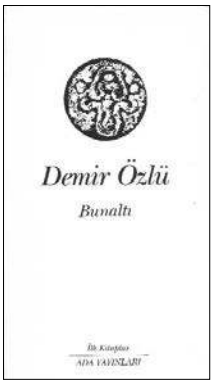
Yönetim Yeri
İnönü Caddesi, Emektar Sokak, 18/1
Gümüşsuyu, Beyoğlu
34427 İstanbul
Tel: 0212 243 49 07
Faks: 0212 252 38 05
e-posta: editor@notoskitap.com
KKTC fiyatı: 10 YTL

Yayın Türü
Yerel, Süreli Yayın

Baskı ve Cilt
Ertem Basım Yayın Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Şti.
Nasuh Akar Mahallesi, 25. Sok., No: 19
Balgat-Ankara
0312 284 18 14

Dağıtım
DPP, 0212 622 22 22

Bunaltı'nın 50. yılı *Semih Gümüş*

Edebiyatımızda 1950 Kuşağı'nın yaptığı katkının yerinin başka hiçbir şeyle doldurulamayacak kadar önemli olduğu yeterince değerlendirilmedi. Bu kuşağın yazarlarının yenilikçi atılımı edebiyatımızı yörüngesinden çıkaramadı belki, ama ona öylesine önemli yenilikler getirdi ki, edebiyatımızın asıl modernitesini ondan sonra yaşamasını sağladı. Üstelik bu kuşağın önde gelen bütün yazarlarının bugün hâlâ aynı verimlilikte yazmayı sürdürmesi de öteki bütün kuşaklara örnek olabilir.

Demir Özlü'nün *Bunaltı* adlı ilk kitabının yayımlanışından bu yana da 50 yıl geçmiş. *Bunaltı* Eylül 1958'de yayımlandı. 1950 Kuşağı'nın edebiyat anlayışının belirgin özelliklerini taşıdığı gibi, bir edebiyatı yenileyen özelliklerin neler olduğunu görmek için bugün de heyecanla okunabilir. Bu kuşağın ilk kitaplarındandandır *Bunaltı*. Sonra Ferit Edgü ile Onat Kutlar'ın, onların ardından Orhan Duru, Adnan Özyalçıner, Leyla Erbil'in kitapları geldi. Yazılanlar o güne dek yazılanlardan farklıydı ve ne denli önemli olduklarının anlaşılması için başka zamanların, dolayısıyla yeni bir okuma kültürünün gelmesi gerekecekti.

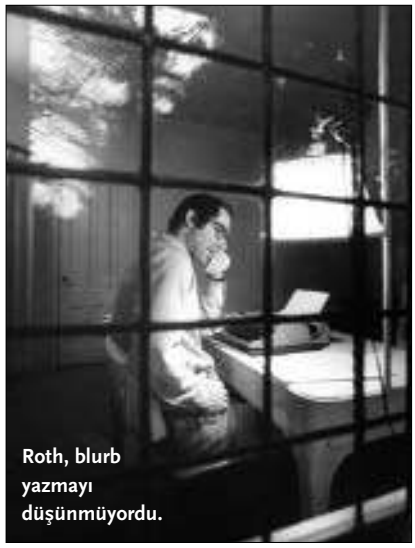
Bunaltı'nın ilginç yayımlanma serüvenini ve kuşağının bir grup yazar çevresinde yaşanan unutmamamız gereken günlerini Demir Özlü anlatıyor:

> Nuruosmaniye Caddesi'nde Memet Fuat'ın da kitaplarını basan Asaf Bey (en güzel baskıları yapan oydu) bana 2200 lira kadar bir fiyat vermişti. Bu para bana çok geldi, ödemem zor olacaktı. Karşı sıradaki Yeni Matbaa 1600-1700 lira kadar bir fiyat verdi. Puntaları hantaldı ama başka çare yoktu. Matbaa sahibinin kızı bizim arkadaşlık çevremize yakındı. Ahmet Halit Kitabevi 1500 tanesini dağıtmayı ve yayınevinin ismini kullanmamı kabul etti. Yıldız Bey çok iyi bir insandı. Bir, bir buçuk yıl sonra da kitapların iadesiz yüzde 60 parasını bana ödemiştir. Duygu'nun çok güzel siyah-beyaz kapağı piyasada beyaz karton bulunamadığı için sarı karton üzerine kahverengi basıldı. Onun özgün kapak tasarımını hâlâ saklarım. Bu üzüntü kaynağımdır. Zaten 1958'de piyasada kâğıt yoktu. Özel izinle tahsis ediliyordu. Özel izin için belediye müfettişliğine gittim. Karşıma Beyoğlu'nun en parlak, genç bohemlerinden İhsan Bey çıktı. Bana, "Attilâ İlhan'ın şiirlerini seviyor musun?" diye sordu. Hemen kâğıt tahsis etti.
>
> Ferit'in *Kaçkınlar*'ı 1959'da Vedat Günyol'un Çan Yayınları'nın desteğiyle çıkmıştır. Ferit o sırada Paris'teydi. Kitabı bana ilk defa ressam Yüksel Arslan, Baylan'a girerken gösterdi. Çok farklı bir kitaptı: ayrıksı, yeraltı yazını, nihilizan bir başkaldırı gibiydi. Onat'ın *İshak*'ı *a* dergisi çevresindeki amatör a Yayınları'nca yayımlandı. Gıpta etmedim ya da mükemmel bulmadım desem yalan söylemiş olurum. Orhan Duru'nun *Bırakılmış Biri*, Ankara'da Muzaffer Erdost'un *Pazar Postası* dergisi çevresinde mali olanaklar olmaksızın yaratmaya çalıştığı Açık Oturum adını verdiği yayınevi tarafından yayımlandı. Bu kitap sonsuzca özgündü. Sadece eski düzyazımızı altüst etmiyor, yaşadığımız günlerin gerçeklerini de ele geçirilmesi zor sembollerle çok özgür bir alana sürüklüyordu. Bu yıl Orhan'a, özel bir konuşmada, "Nasıl yazdın o kitabı, o sembolleri nerden buldun?" diye sorduğumda, "Ben de şaşıyorum," dedi. Doğuştan öykücü Adnan Özyalçıner'in *Panayır*'ı da *a* dergisi amatör yayınlar çevresinde ortaya çıkmıştır. Büyük bir imge zenginliğiyle İstanbul'u yeniden yaratıyordu. Ardında olduğumuz öznellikten de uzaklaşmadan. Onunla benim ikinci kitaplarımızı Ülkü Tamer'in var olmayan ve kendisinin bir kuruş dahi almadığı Sürek Yayınları yayımlamıştır. *Sur* ile *Soluma*. Leylâ Erbil'in dili ve ahlakı baş döndürücü bir düzyazıyla harmanladığı, gene çok ayrı bir uçta bulunan *Hallaç*'ı gelmiştir (1961). Bu kitabı da Ankara'da Salim Amca basmıştır. Öykü ilgi çekiyordu ve bir yaşam biçimiydi. Öykü yazanlar, o yıllarda parmakla gösterilirdi.
>
> Yaşasın edebiyat. Aslında edebiyattan başka bireysel kurtuluş yolu yoktur. Özellikle bizim gibi siyasi yaşamı ile toplumsal örgütlenmesi dökülen toplumlarda. Ama kara kalabalık bunun farkında değil.

On dokuz dolara ün

Parayla blurb satın almanın ahlaki bir tutum olmadığını belirten olmadı.

Yıllardır üzerinde çalıştığınız büyük yapıtı bitirdiniz ve bir yayıncı da buldunuz. Daha ne isteyebilirsiniz? Tabii ki kitabınızın ön ya da arka kapağında, ünlü bir yazardan, "Müthiş bir başarı! Sabaha kadar uyumamak pahasına bir oturuşta bitirdim. Düş kırıklığına uğramama yol açan tek yanı benim kalemimden çıkmış olmaması," diyen bir alıntının yer almasını.

Roth, blurb yazmayı düşünmüyordu.

Ne yazık ki, İngilizcede "blurb" denilen bu tür övücü alıntılardan edinmek o kadar kolay değil. Bir Türk yazarıysanız, yayıncınız, kitabınızı tanıtıp pazarlamaya yönelik her tür çabadan vebadan kaçarcasına kaçacağı gibi, gözde yazarlardan blurb istemeyi de "yayıncılığa yakışmaz" görecektir. (Neye yakışır öyleyse? Muslukçuluğa mı?) Çok ısrar edip istemesini sağlasanız bile, birkaç hafta sonra yazılması gereken, "Sayın Yayıncı, Bir süre önce size gönderdiğimiz kitabı okuma fırsatı buldunuz mu acaba?" diyen o çok önemli "takip mektubu"nu yazmasını bekleyemezsiniz.

Yabancı bir yazarsanız böyle bir sorununuz olmaz. Yayıncınız kitabınızı satabilmek için, cinayet işlemek de dahil, her şeyi severek düşünecektir. Ama bütün başka yayıncılar da aynı "gerçekçi" tutum içinde olduğundan, her gün dünyanın dört köşesinden onlarca blurb isteği alan Salman Rushdie ve Philip Roth gibi uluslararası devler, bu isteklerin (ve onları izleyen takip mektuplarının) yüzde 99'u gibi, sizin yayıncınızdan gelenleri de çöpe atacaktır. Tabii, yayıncınız küçük ve önemsiz olduğu ve dev yazarın, "Belki bir gün bunlara da bir kitap vermem gerekebilir; iyi geçinmekte yarar var," biçiminde bir endişe duyması gerekmediği ölçüde çöpe atılma olasılığınız artar.

Neyse ki, her derde deva bulunan internette artık blurbings.com da var. Geçtiğimiz Temmuz ayının son günlerinde Emily Maroutian ve Jenna Peak adlı iki girişimci (Amerikalı olduklarını belirtmeye gerek yoktur herhalde)

Blurb bekleyen Türk yazar Kaya.

tarafından kurulan blurbings.com herkese 19,95 dolara on, 29,95 dolara da otuz blurb sunuyor. "Otuz tane blurb'e de ne gerek var?" diye düşünmeyin sakın. Kitabınızın ön kapağı, arka kapağı, ilk sayfası, basında çıkacak reklamlar, web siteniz vb. derken otuz tane de yetmeyebilir. Dolayısıyla, bu rakamın üstünde de tanesi 1,49 dolardan dilediğiniz kadar blurb satın alabiliyorsanız.

Peki, bu blurbleri kim yazıyor? Ne yazık ki Salman Rushdie ya da Philip Roth değil. Sitenin kurucuları Maroutian ve Peak blurb yazmanın da yazarlara yarar sağladığını, çünkü yazdıklarını "falanca kitabın yazarı filanca" diye imzalayarak onların da kendi reklamlarını yapabildiklerini söylüyor. Kısacası, siteyi kullananlar birbirlerine blurb yazıyor.

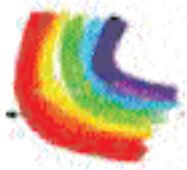
İlginçtir, parayla blurb satın almanın o kadar da ahlaki bir tutum olmadığını belirten fazla kimse olmadı. Bunun nedeni blurb yazarlarının para almadan yalnızca "ego tokluğuna" çalışması, Maroutian ve Peak'in aldığı 19,95 dolarlık ücretin de siteyi neredeyse bedava bir hizmet gibi gösterecek kadar düşük olması olabilir. Ama, yazar tayfası nankör olduğundan, bloglarda, "Ne yapayım ben adı sanı bilinmeyenlerin yazacağı blurbleri," diyenlerin sayısı oldukça yüksek. Dolayısıyla da, blurbings.com'a talep şu anda biraz sınırlı. İlk bir ay içinde yalnızca yirmi dokuz müşteri bulabilmiş.

"Ben zaten Türkiye'de oturuyorum; beni ne ilgilendirir ki?" demeyin. Siteye göz atacak olursanız, blurb bekleyen kitaplar arasında, Kaliforniya'da yaşayan Türk romancı Behçet Kaya'nın *Voice of Conscience* (Vicdanın Sesi) adlı yapıtının da olduğunu göreceksiniz. İngilizce biliyorsanız, hemen Bay Kaya için bir blurb döşeyip "falanca kitabın yazarı filanca" diye imzalarsanız, o da herhalde sizin kitabınız için Türkçe bir blurb yazar. Yeter ki bu haber *Notos Öykü*'de çıkana kadar blurbings.com hâlâ ayakta olsun.

TEMUR GÜNAY, Londra

NOTOS EDEBİYAT ATÖLYESİ

"Yazmak bir alışkanlıktır. Alışması kolay, bırakması zordur."*

Artık çocuklarını, Büyüyünce ne olacaksın? sorusuna verdikleri yanıtlar arasında "yazar" olmak da var. Son yıllarda yazarlık bizde bile sayılan bir uğraş olarak görülüyor. Yeni yazar adayları yazmaya başlayınca, kısa sürede kendilerini sınamak için yollara dökülüyor, bazen doğru yoldan yürürken, bazen ne yapacaklarına karar veremiyor. Yazmaya başlayan genç, asla bitiklerine, yazdıklarını nasıl olmuş? diye sorar; oysa neyin nasıl yazılacağına kendisi karar vermeli ki, kendi yolunu çizebilsin.

Yazarlık elbette çetin bir uğraştır ama onu çilekeş bir iş olmaktan çıkarmak da tanıdığı kadar zor değil. Hiç kimse kimseyi yazar yapamaz, diplomayla da yazar olunmaz ama nasıl yazar olunacağının, yaratıcı yazının yolu yordamı öğrenilebilir. Yazmak bir tutkuysa, yaratıcı, yazınsal yazıya giden yolda ilerlemenin döşenip yaratma cesaretine çıkılabilir. Kendi başına öğrenilmesi güç olan, kolektif çalışma içinde kolaylaştırılabilir.

Notos Edebiyat Atölyesi, edebiyatı bütünsel bir kültür olarak kuşatmayı, katılımcılarına yazma eyleminin başlıca bileşenlerini çözümleyip nitelikli bir edebiyat formasyonu kazandırmayı amaçlıyor. **Notos Yaratıcı Yazarlık Atölyesi**, Edebiyat Atölyesi'nin ilk atölyesi olarak, yeni yazar adaylarına yaratıcı yazarlığın yollarını göstermek için başlıyor. Sonraki dönemlerde **Şiir Sanatı ve Şiir Nasıl Yazılır?** ve öteki atölyelerle birlikte sürecek.

Yaratıcı Yazarlık Atölyesi

1. Dönem: 1 Aralık 2008 - 2 Şubat 2009
Edebiyat ve Felsefe dersleri (iki hafta), Cemal Bali Akal;
Şiir Dersleri (bir hafta), Turgay Fisekci;
Öteki dersler (yedi hafta) Semin Gümüş yönetiminde yapılır.

15 Şubat - 20 Nisan'da, **Şiir Sanatı ve Şiir Nasıl Yazılır?**
Atölye yönetmeni, Turgay Fisekci.
Konuk şairler: Roni Margulies, Küçük İskender

Atölye kayıtları başladı. ➤

EDEBİYAT ATÖLYESİ YÖNETİCİSİ Semin Gümüş

KAYIT VE AYRINTILI BİLGİ Tel: 0212 245 49 97 - Faks: 0212 252 98 05 – atolye@notoskitap.com

*Bir Yunan Atasözü

Düzen: Yelimel Karanis

YARATICI YAZARLIK ATÖLYESİ

1. Dönem
1 Aralık-2 Şubat

Yaratıcı Yazarlık Atölyesi

- Çalışma grupları en çok 20 kişiden oluşur.
- Hafta içinde bir gün, iki buçuk saat yapılır. Derslere devamı zorunludur.
- Her dönem on haftada iki buçuk aylık tamamlanır.
- On haftalık ders programı önceden belirlenmiştir.
- Haftalık zorunlu ders günü dışında, atölye yöneticisiyle bire bir görüşme için haftanın ikinci bir gününde iki saatlik özel danışma zamanından yararlanılır.
- Atölye çalışmasını tamamlayan katılımcılara Notos Edebiyat Atölyesi Sertifikası ile kitap armağanları verilir.
- Ders konularına göre seçilen okuma metinleri katılımcılara önceden dağıtılır. Derslerin işlenmesi sırasında bu metinlerden yararlanılır.
  - Derslerde didaktik değil, tartışmaya, yaratıcılığa, yoğun uygulamaya dönüktür.
  - Metin çözümlemesi derslerinde usta yazarlardan seçilmiş metinlerin yanı sıra, katılımcıların yazdığı metinler tartışılıp çözümlenir.
- Katılımcıların kendi ilgi alanlarında birer metin yazma tamamlanmaları amaçlanır. Varlıklar desteklenir, gerekirse bire bir ilişkilerle artırılır.
- Yayımlanmaya değer metinlerin Notos Öykü gibi dergilerde yayımlanması amaçlanır.

YARATICI YAZARLIK ATÖLYESİ DERS PROGRAMI

1 Atölye Programının Sunuşu. Nereden Başlamalı? Edebiyat Nedir, Ne Değildir?
2 İlk Adım: Ne yazmalıyım? Nasıl Yazmalıyım? Uygulama: Metin Yazma
3 Yazınsal Yazı ve İşlevsel Yazı. Metin Nasıl Başlar, Nasıl Biter, Tutarlılık Nedir? Uygulama: Metin Yazma
4 Gerçek ve Kurmaca Ayrımı. Düş ve Gerçek. Uygulama: Metin Çözümleme
5 Edebiyat ve Felsefe İlişkisi. Felsefeyle İç içe Örnekler. Uygulama: Kurmaca Metin İçinde Felsefe
6 Kurmaca Nedir, Nasıl Yazılır? Roman, Kısa Öykü Estetiği, Ayrıntı. Uygulama: Öykü Yazma
7 Şiir Nedir, Şiirin Biçimleri, İlkeleri. Şiir Nasıl Yazılır? Uygulama: Şiir Yazma
8 Kişilerin Yaratılması, Kişi Adları. Olayın Yeri, Olay Örgüsü, Zaman. Uygulama: Metin Çözümleme
9 Dil, Üslup, Diyalog, Ortam Yaratmak. Uygulama: Metin Yazma
10 Noktalama İşaretlerinin Kullanımı. Nasıl Yayımlayabilirim, Nasıl Sürdürmeliyim?

Gore Vidal yaşlanmamakta direniyor

“Dava açmamı gerektirecek bir şey yazılmamışsa, çoğu eleştiriyi okumam...”

Seksen iki yaşında ama hâlâ genç Gore Vidal’in yeni kitabı Haziran sonunda çıktı. Toplama bir kitap: Seçilmiş Denemeler. Yazarın elli yıldır yazdığı binlerce denemeden yüz on dördü alınmış bu kitaba. Denemeleri yazar yerine yazarın yıllardır editörlüğünü yapan Jay Parini seçmiş. Yirmi dört roman, altı oyun, iki ciltlik anılarından daha fazla sözü edilen Vidal’in denemeciliği. Kitaplaşmış denemeleri on bir cilt tutuyor. Belli ki çalışkan bir yazar. Üstelik bakışı sola kayıyor. Aristokrat görünümlü, iyi giyinmeye özen gösteren, bazen kendisine fazlasıyla güvenen, durduğu yerin doğruluğundan kuşku duymayan bir aydın. Amerikan standartlarına göre bayağı yaramaz bir solcu; en azından tutucu değil. Korkusuz yazarlar kuşağından geliyor. Söylemek istediğini söyleyebiliyor ve yazılarında kullandığı zarif biçem, sözünü sakınmayan bir entelektüel olmanın ötesine taşıyıp iyi bir yazar kılıyor Vidal’i. Seçilmiş Denemeler, denemeci Vidal’e giriş yapmak isteyenlerin okumaları gereken ilk kitap olmalı.

Vidal yaşadığı gibi yazıp yazdığı gibi yaşamayı seven ya da böyle bir izlenim uyandırmak isteyen yazarlardan. Sanat ve yaşam iç içe. Dışdünya içdünyaya hükmettiği kadar kişinin içdünyası da dışdünyasını biçimlendiriyor Vidal’in dünyasında. Bol dostlu ve bir o kadar da düşmanlı, geniş mi geniş bir dünyada yaşıyor yazar. Bazen bu dünyada kendini yitiriyor. Hır çıkarmayı seviyor. Aydınseverler arasında ününü pekiştiren de yazılarının yanı sıra hırlaşmadan duramaması. Hasımları da sıradan yazarlar değil. Listenin başında Norman Mailer var, ikinci sırada da Truman Capote. Norman Mailer’la yumruklaşmaya varan kavgaları var; 1985’e dek dargın durmuşlar, 1985’de selamlaşacak denli barışmışlar. Truman Capote’yi ise bağışlamıyor Vidal. Ona göre Capote ününü katillere borçlu bir fırsatçı.

Gore Vidal de yıldız olmuş her sanatçı gibi basından yaka silkmesine karşın basınsız yapamıyor. Konuşmayı seviyor, dolayısıyla söyleşilere hayır diyemiyor ve bu söyleşileri savaş alanı olarak kullanıyor. Seçilmiş Denemeler kitapçı raflarına yerleştirilirken yazarla yapılagelen bir dizi söyleşi arasında en neşelisi *New York Times* (aynı adlı gazetenin Pazar eki) tarafından gerçekleştirildi.

Bay McCain hakkında ne düşünüyorsunuz?
Felaket. Savaş kahramanı olduğunu kim çıkardı ki? Kendinden başka söz eden oldu mu? Tutsak kampında çektiği acılar filan?

Vidal, çağdaş edebiyatçıları “herkes gibi okumuyor”.

Birkaç soruyu ve Vidal’in yanıtlarını kısaltarak alıntılayalım. Soruları soran, *New York Times*’in kültür eleştirmeni Deborah Solomon:

Seksen iki yaşındasınız, Amerika’nın son halkçı aydınlarından biri olduğunuzu bir kez daha kanıtlayacak, denemelerinizin toplandığı bir kitabınız yayımlanıyor. Sizce niçin eleştirmenler denemelerinizi romanlarınızdan daha çok önemsiyor?
Çünkü okumayı bilmiyorlar. ABD’de birinci sınıf üç edebiyat eleştirmeni adı veremem size. Üniversitelerde saklanan birkaç tane olduğunu söylüyorlar ama nedense *New York Times*’ta yayımlanmıyor yazdıkları.
Romanlarınızın eleştirmenlerce es geçildiğini mi söylemek istiyorsunuz?
Eğer dava açmamı gerektirecek bir şey yazılmamışsa, çoğu eleştiriyi okumam bile. Bay Obama’nın da dediği gibi eleştirmenlere kulak asmam.
Bay McCain hakkında ne düşünüyorsunuz?
Felaket. Savaş kahramanı olduğunu kim çıkardı ki? Kendinden başka söz eden oldu mu? Tutsak kampında çektiği acılar filan?
Kuzey Vietnam’da savaş tutsağı olduğunu herkes biliyor.
O söylüyor bunları bize.
Buckley’in (William Buckley, Gore Vidal’ın sağcı karşılığı) öldüğünü duyduğunuzda ne hissettiniz?
Daha önce cehenneme gitmişlere hizmet etmiş, önyargılı-

ları alkışlayıp nefretlerini körüklemiş birinin katılmasıyla cehennemin daha da hareketli bir yer olacağını düşündüm.

Geçen ay Eyalet Mahkemesi'nin eşcinsel evlilik yasağını kaldırdığı California'da yaşıyorsunuz. Elli yıldır bir erkekle yaşıyor olduğunuzu anımsarsak bu kararı eşitliğin zaferi olarak görüyor musunuz?

Bunca yıldır hiçbir sorun çıkmadan nasıl yaşadın biriyle diye soruyorlar. Seks olmayınca sorun da çıkmıyor diye cevap veriyorum.

Eşcinsel evliliği savunanlardan mısınız?

Bu konuda hiçbir fikrim yok. İlgilenmiyorum.

Sizi neden ilgilendirmiyor?

Heteroseksüel evlilik ilgilendirmediği gibi bu evlilik de ilgilendirmiyor.

Duruma kendinizi katmadan bakarsak?

Bu benim söyleşim, dolayısıyla benimle kalmamız gerekiyor.

ABD'yi temelli olarak terk etmeyi hiç düşündünüz mü?

Hayır, burası benim konum.

Çağdaş edebiyatçıları sıkça okuyor musunuz?

Herkes gibi hayır.

Hakkında güzel bir şey söyleyeceğiniz kimse yok mu 20. yüzyılda?

Evet, Italo Calvino'yu severim, benim devrimin en büyük yazarı olduğunu düşünürüm.

Sizinle konuşmak büyük bir zevkti.

Pek sanmıyorum. FARUK ULAY, Los Angeles

Kendime rağmen doktorum!

Kapalı dünyalar çok satabilir...

Patrick de Funès'in nasıl kendisine rağmen doktor olduğunu, tıp dünyasındaki haksızlıklara, ikiyüzlü yaklaşımlara rağmen nasıl doktor olarak kaldığını anlattığı kitabı onuncu baskısını yaparken, Fransa'da bu türden kitapların niçin çok satıldığı tartışılmaya başlandı.

De Funès tek örnek değil tabii ki. Ünlü futbolcu Emmanuel Petit futbol dünyasındaki sırları ele veren bir kitap yazdı. Türkiye'de de tanınan ve okunan yazar Frédéric Beigbeder reklam dünyasının içyüzünü 99 Frank'lık kitabıyla gözler önüne sermişti. Eski kasiyer Anna Sam, süpermarket zinciri Leclerc'de geçen sekiz yılını bütün ayrıntılarıyla anlattığı kitabıyla çok satanlar listesinde yer aldı.

Edebi niteliği olmayan bu türden kitapların yazarları, kimi eleştirmenler tarafından, bir meslek dalının dışa kapalı dünyasını bir anda gözler önüne serip yargılanabilir hale getirmekle, o meslek dalına ihanet etmekle, Fransızca tabiriyle söylersek, içtiği çorbaya tükürmekle, kendisini besleyen eli ısırmakla suçlanıyor.

Öte yandan, bu kitapların üstünkörü tanıdığımız ya da hiç tanımadığımız farklı dünyalara ışık tuttukları, insan ilişkileri açısından öğretici ve yol gösterici oldukları da söylenebilir. Örneğin Leclerc'e gelen bir müşteri, kasiyer Anna Sam'a satın aldıklarının parasını öderken, çocuğuna dönüp, "Derslerine çalışmazsan, bir gün sen de bu hanım gibi kasiyer olursun," der. Anna Sam'ın kitabının üzerinde en fazla konuşulan paragraflarından birisi bu. Karşımızdakini anlayabilmenin, kendi dünyası içinde değerlendirebilmenin, onunla empati kurmanın yollarını tartışılır hale getirmesi açısından ilgi çekici.

Café de Flore

Her sonbaharda bir yazarı ödüllendiriyor.

St. Germain'in tanrıları artık hayatta olmadığından, saatlerce edebiyat tartıştıkları mekânlar da eski sihrini kaybetmiş gibi görünüyor. Ama Flore'da kahve içerken, yan masadan Goncourt Ödülü'nün yeni sahibi üzerine fısıldaşmaları duymak, Yasmina Reza, Frédéric Beigbeder, Michel Houllebecq gibi çağdaş yazarlarla karşılaşmak mümkün.

Ünlü şair Guillaume Apollinaire'in daha 1913'te efsanevi kimliğinin yayılmasına öncülük ettiği Café de Flore, Max Jacob'a, André Breton'a da ev sahipliği yaptı. Apollinaire'in unutulmaz gülüşüyle arkadaşlarını karşıladığı mekân, Sartre'ın çalıştığı, dostlarıyla tartıştığı kafelerden biriydi. Beauvoir'ın keşfettiği, sıcak atmosferi yüzünden sevdiği kafe, Sartre ve Beauvoir çiftinin ofisi haline gelmişti. İkinci Dünya Savaşı'nda Almanların, 80'lerde Serge Gainsbourg'un, şarkıcıların, ressamların, yazarların, Lacan'dan Barthes'a çağına damgasını vurmuş bilim insanlarının yuvası haline gelen Flore her sonbaharda bir yazarı ödüllendiriyor. Geçtiğimiz yıl Amélie Nothomb aldı Flore Ödülü'nü.

Bugün kafede henüz tanınmamış yazarları kâğıtlarının arasında kaybolmuş görmek mümkün. Yirmi yıldır her gün konyağını aynı masada içen editörlerle karşılaşmak da.

TÜYAP
Uluslararası İstanbul Fuarları

TÜRKİYE YAYINCILAR BİRLİĞİ

YİRMİYEDİNCİ İSTANBUL

KİTAP FUARI

1968: KIRK YIL ÖNCE KIRK YIL SONRA

1 - 9 Kasım 2008

www.istanbulkitapfuari.com

TÜRK TELEKOM

ufi

TS EN ISO 9001:2000

TÜYAP TÜM FUARCILIK YAPIM A.Ş. / FUAR ALANI VE MERKEZ OFİS

İÇTAŞ YÖNETİŞİ ÜYELERİ

İSTAŞ YÖNETİŞİ ÜYELERİ

TÜYAP İstanbul

TÜyap Fuar ve Kongre Merkezi

Büyükçekmece, İstanbul

BU FUAR 5174 SAYILI KANUN GEREĞİNCE TÜRKİYE ODALAR VE BORSALAR BİRLİĞİ (TOBB) İZNİ İLE DÜZENLENMEKTEDİR.

İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

OSMANLI'DA KURUMLAR VE KÜLTÜR

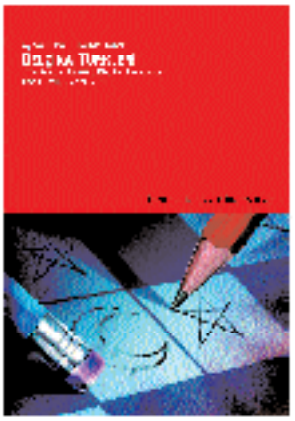
MURAT BELGE

Murat Belge, yıllarını verdiği bir disiplinle bilinir olmuş, ilk defalara ve geç yıllarda yayınlanan bir dizi yazısıyla keşfedilmiş, "klasik" denilen bir tarihçi olmuştur. Kendi tarihsizlik yaptığını söyler, ama, gerçekte, muazzam bir yığını yeniden yorumlayıp, yeni bir perspektife oturtmuş olmuştur. Bu çözümlemeler, "tarihçi" meslektaşlarının bağlı kaldıklarını düşünebileceği bir ayrıntı bile kaynak.

TÜRKİYE'DE İSTİHDAM VE AİLE, KADIN VE KÖŞKÜNÜN İLİŞKİLERİ
DERLEYENLER: DİDEM DANIŞ-WOLFRAM İŞTİ

BELÇİKA TÜRKLERİ
KİMLİK KAYGILARINI İÇİNDE

TÜRKİYE'DE İSLAMCILIK VE İSLAM EDEBİYATI
CİLT IV: ÇAĞDAŞ

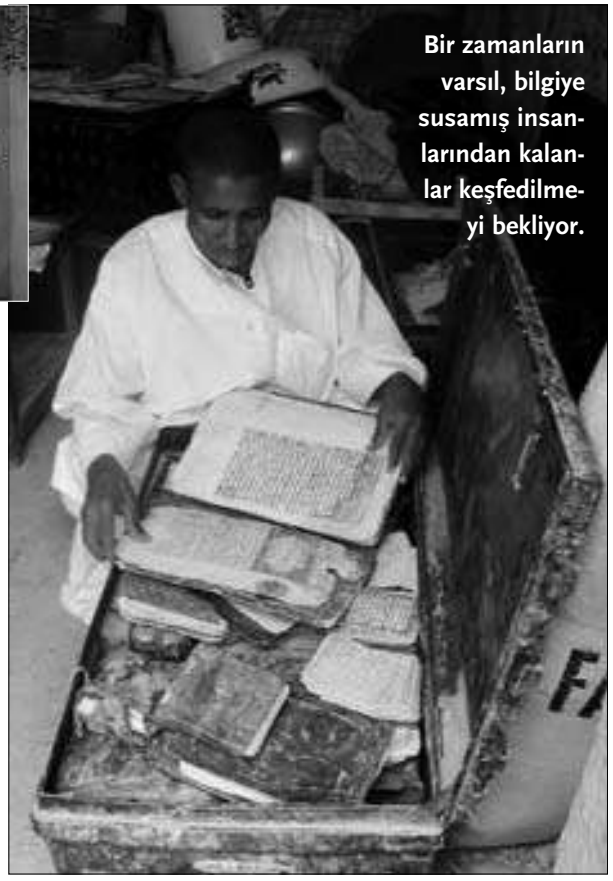
www.bilgi.yayin.com
Kuştaş Derbent Caddesi No 47 34440 Beşiktaş / İSTANBUL
Tel: (0212) 311 52 60
Satış Bölümü Telefon: (0212) 311 52 62 Faks: (0212) 311 52 47
e-posta: yayin@bilgiyay.com - dagitim@bilgiyay.com

Timbuktu'nun hazinesi

Tuz kuzeyden gelir, altın güneyden. Bilgeliğin hazinesiyse Timbuktu'dan... Yoksul Mali'nin gerçek varlığı 700.000 elyazmasından bugüne kalanlar...

İngilizce'de dünyanın öteki ucunu simgeleyen sözcüktür Timbuktu. "Nerededir?" diye sorar biri, öteki yanıt verir: "Timbuktu kadar uzakta." Anlaşılır ki aranılan şey/yer neredeyse erişilemez bir uzaklıktadır. Var mıdır gerçekten böyle bir yer? Adı Timbuktu olan bir bölge, bir kent, kasaba, köy? Yoksa yalnızca söylencelere konu olsun diye kurulmuş, Kaf Dağı ile Atlantis arasında bir yerde konumlanmış, görünmez bir kent midir? Kendileri de söylencelere konu olmuş üç gezgin ve yazar görüp söz etmiş Timbuktu'dan. İlki Leo Africanus, ikincisi Shabeni, üçüncüsüyse İbn Battûta.

Bir zamanların varsıl, bilgiye susamış insanlarından kalanlar keşfedilmeyi bekliyor.

Bir gün Afrika'nın batısına uzanıp Mali'ye uğramak aklınıza gelirse, siz de Timbuktu'yu görebilirsiniz. Nüfusu bugün 32.000 olan, Sahra'nın güney ucuna güçlükle tutunan, yoksul bir çöl kenti. Bütün evlerin balçıktan yapıldığı bir kent. Ağaç yok. Yüzlerce cami var. Onlar da yığma topraktan. Cami olduğuna göre Müslüman bir cemaat yaşıyor Timbuktu'da. Bir zamanların en varsıl, en bilgiye susamış insanlarının yoksul gölgeleri. Neymiş, ne olmuş Timbuktu. 10. yüzyılda Tuaregler tarafından kurulmuş. Bir çeşit mola verme noktası, büyük bir kervansaray gibi düşünülmüş. Afrika'nın kuzeyini güneye bağlayan yolun üstünde olduğundan zamanla tacirler yerleşmeye başlamış buraya ve yerleşim bölgesi mamur bir kente dönüşmüş. Mamurluk ve kültür az çok birlikte yürüdüğünden kentte bir öğrenme, öğretme, bina eyleme, kütüphane kurma faaliyeti başlamış. O zaman da bugün de Timbuktulularca medrese olarak bilinen, Batılıların üniversite ve kütüphane olarak adlandırdığı yapılar. En önemlisi, 15. yüzyılda kurulmuş Sankore Camisi ve medresesi. Ana öğrenim konuları Kuran, mantık, uzaybilim, müzik, biyoloji ve tarih. İnceleme ve araştırma gerekince kitap yetersizliği ortaya çıkmış ve Arapçadan, Yunancadan çevirilere başlanmış. İmam profesörler de yazma mikrobunu kapmış bu arada ve yazdıklarını satarak para kazanır olmuşlar. Öyle ki Timbuktu'da kitap ticareti altın ve tuz alışverişinden sonra en kazançlı iş olmuş. Ahmed Baba, Mali'nin eski kültürüne katkıda bulunmuş bu bilgin, din adamlarının başında geliyor. 1970 yılında kurulan Ahmed Baba Enstitüsü de 12. yüzyıla dek uzanan araştırma, inceleme, öğrenme çabasının ürünleri olan yüz binlerce yazmayı korumakla görevli bugün.

Timbuktu'nun hazinesi de bu yazmalar. Sayılarının 700.000 dolayında olduğu tahmin ediliyor ama Ahmed Baba Enstitüsünde yalnızca 20.000 yazma var. Yazmaların izlerini sürenler seksene yakın özel kütüphanenin varlığını keşfediyor. Kuşaktan kuşağa geçmiş aile kitaplıkları. Bir bölümü kumlara gömülü, bir bölümü bodrumlara istif edilmiş kâğıt tomarları, dosyalar, ciltler. Hepsi de zamanın ve çöl ikliminin etkisiyle toza dönüşmekte. Kâğıtları iyi durumda olanların mürekkepleri silinmekte. Yani yok olmaya yüz tutmuş bir bilgi ve kültür hazinesi. 15., 16. ve 17. yüzyılda Kuzeybatı Afrika'da neler yazılıp okunduğundan çok nasıl yaşandığını, bölge sakinlerinin kimlerle ne gibi ilişkilerde bulunduğunu, ne yenip ne içildiğini, dahası yeraltı su depolarının nerelerde bulunduğunu keşfetmemize yarayacak bir yığın bilgi toplanıp deşifre edilmeyi bekliyor. Bir yandan da çöl Timbuktu'nun üstüne yürüyor. Sahra büyüyor. Kent, kumların altında kalmamak için çabalıyor. Unesco bölgeyi Dünya Kültür Mirası listesine 1988 yılında almış, iki yıl sonra da Tehlikedeki Dünya Kültür Mirası listesine aktarmış. Mali ise ayakta

güç duran bir ülke. Devlet başka türlü hazinelerin peşinde; kimsenin kitapların hangi ailede, hangi bodrumda, hangi mağarada durduğunu bulup bunları tasnifleyecek ve restore etmeye verecek parası yok. İşte bu noktada, daha doğrusu 2006 yılında Güney Afrika Cumhuriyeti'nin önayak olmasıyla Mali'yle ortak bir komisyon oluşturuluyor ve uluslararası bir kurtarma girişimi başlatılıyor. Avrupa ve Amerika'da birkaç akademik enstitü yardım elini uzatıyor. Fransızlar bir veri tabanı oluşturuyor, Amerikalılar kurtarılamayacak kertede hasarlı belgeleri dijitize etme işini üstleniyor. Norveçliler, Oslo ve Bergen kentlerinden topladıkları gönüllüleri birer restoratöre dönüştürmek için eğitiyor. Almanya, Frankfurt Üniversitesi'nde öğretim görevlisi Petra Schmid ile uzaybilimle ilgili yazmaları tasnifleme ve çözme görevini üstleniyor. Güney Afrika ise tarihçi Shamil Jeppie'yi uluslararası boyutlara ulaşan bu projeyi yürütmekte görevlendiriyor. Jeppie'nin elle tutulur ilk katkısı, Timbuktu'nun Anlamları (*The Meanings of Timbuktu*) adını taşıyan bir kitap. Haziran başında yayımlanan kitap, topluma bilimcilerce şimdiye dek kabul edilmiş kanının tersine, Afrika tarihinin bugüne gelmesinin yalnızca oral anlatımla olmadığını, Timbuktu örneğini vererek Kara Kıta'da yüzyıllardır varsıl bir yazınsal geleneğin de sürmüş olduğunu vurguluyor. Büyük boyutlarda ve lüks basılmış kitap düş dünyasından gelme güzellikte fotoğraflarla bezenmiş.

Hepsi de zamanın ve çöl ikliminin etkisiyle toza dönüşmekte. Kâğıtları iyi durumda olanların mürekkepleri silinmekte. Yani yok olmaya yüz tutmuş bir bilgi ve kültür hazinesi.

Afrika kültürünü kurtarma çalışmaları daha yeni başlıyor ve gittikçe büyüyen uluslararası bir ilgi var. Ne ki Güney Afrika'nın yıllar önce Timbuktu'da kurmaya söz verdiği müzenin daha temelleri bile atılmamış. Shamil Jeppie'nin güzel kitabıysa buharlaşmaya hazır bir küçük damla. Yazmalar barınacakları bir çatı altına alınabilecek mi? Timbuktululular bir zamanlar dünyanın merkezinde olduklarının kanıtlarını görebilecek mi? Timbuktu sözcüğü İngilizcede uzak dünyaları simgeleyen deyişlerde kullanılırken Batı Afrika'da yüzyıllardır kullanılan bir özdeyiş, Timbuktu'yu bilgiyle eşleştiriyor: Tuz kuzeyden gelir, altın güneyden. Allah'ın sözüyle bilgeliğin hazinesiyse Timbuktu'dan...

Türkiye'ye Evet

Michel Rocard'ın kitabı Türkiye'ye güven duyuyor.

Rocard

Fransız siyaset bilimcisi ve politikacı Michel Rocard'ın *Oui à la Turquie* (Türkiye'ye Evet) adlı kitabı Eylül ayında Hachette Littératures tarafından basıldı.

Rocard bu kitabında Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyeliği konusunda umutlu olduğunu, üyeliğin somutluk kazanacağı 2020 yılına kadar Türkiye'nin demokrasi ve insan hakları konusunda önemli adımlar atacağına, ekonomik gelişmesinin hız kazanacağına inandığını belirtiyor.

Kitap Rocard'ın imzasını taşıyan öbür iki kitapla, Panama'dan çıkan *Si tu veux changer le monde* (Dünyayı Değiştirmek İstiyorsan) ve Robert Laffont'dan çıkan *Notre Europe* (Bizim Avrupa'mız) ile birlikte yer aldı kitap raflarında. Eylül ayında yazarlığıyla dikkat çeken, yolu Sosyalist Parti'den geçmiş tek isim değil Rocard. Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Sarkozy'ye karşı mücadele eden Ségolène Royal'in eski eşi François Hollande'ın denemeleri de Eylül ayında yayımlandı. Fransa'nın sol eğilimli siyasi atılımlarını tek bir parti çatısında toplamayı hedefleyen Olivier Besancenot kapitalizme karşı savaşını denemeleri yoluyla okuyucuya aktarıyor.

Marianne dergisinin editörü Jean-François Kahn ise *Larousse*'ta yayımlanacak *La Gauche La Plus Bete du Monde?* adlı kitabında Fransız siyasetinin sol kanadını bütün aptallıkların sorumlusu olarak gösteriyor.

Biyografi yazarının birkaç yalanı

İçinde Salman Rushdie'yle ilgili bölümlerin de yer aldığı Ron Evans kitabının yayınlanması yazar tarafından mahkeme kararıyla durdurulmuş, Rushdie, kendisiyle ilgili anlatılanların çoğunun yalan olduğu konusunda bir açıklama yaparak kitabın bu şekilde basılması halinde tazminat davası açacağını söylemişti.

Eleştirmenlerin de, adı konuşma özgürlüğüyle bütünleşmiş yazarlardan Rushdie'yi bu hareketi nedeniyle topa tuttuklarını eklemeye gerek yok.

Ancak geçtiğimiz günlerde yeni bir gelişme yaşandı ve *The Guardian*'ın yazdığına göre Ron Evans kitaptaki bazı yerlerin uydurma, daha doğrusu "abartılmış" olabileceğini kabul etti. Kitabın düzeltilmiş halinin yakında yayımlanması bekleniyor.

Emma'nın rekoru

İlk basımından bir kopyaya 180.000 pound!

Emma, Jane Austen'in dördüncü ve yazarın ölümünden önce basılmış son romanı. *Gurur ve Önyargı*'dan sonra yazarın en sevilen yapıtı. 1815 yılında, İngiltere'nin en önemli yayınevi John Murray tarafından yayımlanmış. John Murray'ın, Jane Austen'in yapıtlarını yayımlamayı kabul etmesi bile başlı başına bir olay, çünkü bu yayınevi Lord Byron, Irving Crabbe, Washington Irving, Sir Walter Scott gibi dev yazarlardan başka kimseyle ilgilenmiyor. *Emma*'nın ilk basımı üç cilt olarak yayımlanmış. Bu ilk basımın on iki tanesi tanıtım/sunum kopyaları olarak hazırlanmış. Kopyaların bir bölümü Jane Austen'a verilmiş, birkaçını da yayıncı alıkoymuş. Emma'nın ilk basımını bulmak zor, bu on iki kopyadan birini bulmaksa neredeyse olanaksız. Ama bir kopya Haziran ayının son haftasında ortaya çıktı, haraç mezat evi Bonhams tarafından satışa sunuldu ve adının gizli tutulmasını isteyen bir İngiliz alıcı, kitaba 180.000 pound ödedi. Bu, İngiltere için rekor bir satış rakamı. Kitabı en nadirinden bir ilk baskı olmasının yanı sıra değerli kılan bir başka unsur ise, ilk sayfadaki Jane Austen ithafı ve imzası. Bu kopya, yazarın en yakın dostu, romanlarını ilk okuyan ve *Emma*'ya bayılmış olan Anne Sharp'a takdim edilmiş. *Emma*'dan önce en yüksek fiyata alıcı bulmuş ilk baskı, Kasım 2007'de haraç mezata çıkmış *Rüzgârlı Bayır*'a ait. O kitap 114.000 pounda satılmış.

Yeni yazarlara ilginç fırsat

Bread Loaf Writers' Konferansı Amerika'nın önemli yazarlarının, editörlerinin, menajerlerinin ve akademisyenlerin buluşma noktası. Yeni yazarların yapıtlarını okutmak için fırsat kolladığı, eski yazarların yeni yazarlara öğüt verdiği, tartışmalar yapılan bir etkinlik. Bu etkinliğin bir ilginç yanı daha var: Garsonlar. Garsonlar aslında organizasyon tarafından 2500 dolarlık bursa uygun bulunan yeni ve yetenekli yazarlardan oluşuyor. Bu gençler iki hafta boyunca konferanslara ya da söyleşilere katılmanın yanı sıra, iki yüz yirmi beş katılımcıya yemek servisi yapıyor. Her yıl bu iş için binlerce başvuru yapılıyor ve aralarından en iyiler seçiliyor. Ve bu gençler konferans salonlarında sordukları sorular kadar yemek servisi yapmaktaki yetenekleriyle de yayın dünyasının devlerini etkilemeye çalışıyor. İşe yarar bir fikir mi? Siz karar verin.

Amazon!

Yayınevleri üstündeki türlü çeşitli saldırgan tehditler sonuç alır mı?

Başta İngiltere ve Amerika'da devam eden ve son bir yılda gündeme oturan hatta gündemi belirleyen internetten satış şirketi Amazon meselesinde son nokta: POD (Print On Demand) ya da Talebe Göre Baskı. Talebe göre baskı kitapların sipariş üzerine basılmasını öngörüyor. Yayınevleri ya da yazarlar bu basım sisteminden yararlanabiliyor. Bu tür basım yapan, yazarların kendi kitaplarını yayımlayabildikleri Lulu ve Blurb gibi şirketler var. Bunlara bir de BookSurge, BookLocker ve Lightening Source gibi ciddi müşterileri olan büyük çaplı POD şirketleri eklenebilir.

Amazon geçtiğimiz aylarda Book Surge şirketini satın almıştı ve bir süre öbür yayıncılarla sorunsuz bir ilişki yürüttü, ancak *Washington Post* ve *New York Times* gibi gazetelerden okuduğumuz kadarıyla bu durum değişiyor. *Writers Weekly*'de çıkan ve konuyu daha detaylıca açıklayan bir yazıya göre şimdi Lightening Source'un müşterilerini arayıp eğer kitaplarını Amazon'un sisteminde bastırmazlarsa internet sitesinde yer alan "satın al" düğmesini kaldıracaklarını söylüyorlarmış.

Aslında bu haber şaşırtıcı değil çünkü Amazon İngiltere'de yayıncılara kitapları kendisinin istediği fiyattan vermezlerse "satın al" düğmesini kaldıracağı tehdidinde bulunmuş ve bu tehdidi gerçekleştirmişti. (Amazon kendi istediği indirimleri yapmadığı ve kampanyalara uymadığı için Hachette'le ipleri koparma noktasına geldi. Stephen King ve James Patterson gibi yazarların da haklarını elinde bulunduran Hachette ise online satış şirketinin taleplerine uymayacağını açıkladı. Kitapları yayıncılardan zaten yarı fiyata alan Amazon'un Hachette grubunun bünyesindeki yayınevlerinin bazı kitaplarının sayfalarından "satın al" tuşunu kaldırmasıyla savaş eyleme döküldü.)

Amazon'un bu saldırgan tutumunun nasıl ve nereye kadar devam edeceği, işin sonunda yayın dünyasının nasıl bir şekle bürüneceği basının gündem konularından.

Sonbaharla Birlikte...

Gezi-352 s.
Çeviren: Leyla Tonguç Basmacı

TUNA BOYUNCA
Claudio Magris

Tuna nerede başlar, nerede biter?

İtalyan düşünür ve eleştirmen *Claudio Magris*, kapsamlı araştırması *Tuna Boyunca*'da efsane nehir Tuna'yı kaynağından başlayarak, içinden geçtiği ülkeleriyle, tarihi ve halklarıyla, entelektüel bakış açısıyla ve geniş açılı bir perspektifle inceliyor. Anlattıkları çok kültürlü Avrupa tarihinin rengârenk, zengin, devasa tablosuna dönüşüyor.
Tuna Boyunca Avrupa'nın ve Avrupa içinde Osmanlı'nın tarihine meraklı okur için tam bir başucu kitabı.

Öykü-96 s.

İÇİMDEKİ KALABALIK
Gamze Güller

" 'Hiç kalbinde kırmızı çiçekler açtı mı senin' diye sormuştu bana eskiden beni çok seven biri, anlamamıştım. Bir gün âşık oldum, anladım. Beklemenin sahip olmaktan daha güzel olduğunu, kalbime dikenlerini batırıp da kanatanın aslında kavuşmak olduğunu keşfettiğimde, artık genç bile sayılmazdım."

Gamze Güller öykücülüğümüze yeni bir soluk, taze bir ses getiriyor, duygu zenginliğiyle yazıyor.

"Gamze Güller'in öykülerinde dikkatimi çeken, farklı dünyaları içtenlikle anlatması ve tekrara düşmemesi oldu. Dili, anlatımı, ayrıntı seçimi, atmosfer oluşturması kısa sürede kendi biçemini yaratacağının ipuçlarını veriyor."

CEMİL KAVUKÇU

İnternet Satış: www.turkuvazkitap.com.tr
info@turkuvazkitap.com.tr
Barbaros Bulvarı Uluk Apt. C Blok No:58/4
Balmumcu Beşiktaş / İstanbul
Tel: (0212 258 50 68 Fax: (0212 258 50 67

Biyografilerin suyu çıktı

Bush'a yakınlığıyla tanınan Jerome Corsi daha önce Kerry'ye yaptığı gibi, bu sefer de Obama'nın kampanyasını sekteye uğratmak için iftiralarla dolu bir biyografi yazdı. Buna Obama kanadı Demokratik Kongreye hazır olması planlanan başka bir biyografiyle karşılık verdi. Böylece biyografilerin fazlasıyla "bağımsızlaşması" tartışması yeniden gündeme oturdu. Sorun nasıl çözülecek? Son yıllar sahte biyografiler ve otobiyografilerle ilgili edebi skandallarla dolu. Yeni bir tartışma, yayınevlerinin bu biyografileri basarken belli ölçütleri (biyografide yazan detayların gerçek olup olmadığının kontrol edilmesi gibi) korumasının zorunlu hale getirilmesi ve karalama niteliğindeki saldırılara engel olabilmek için yayınevinin kitabın içeriğinden sorumlu tutulması yönünde.

Corsi

Başka bir biyografi sorunu da "kim bu gölge yazarlar" başlığı altında. Ünlülerin otobiyografileri ve hatta romanları diyelim, bazı yazarlar için hep iyi bir gelir kapısı olmuştur. Adları görülmez, bilinmez, kitapların üzerinde yer almaz ama cepleri dolar. Mankenlerin, başkanların, oyuncuların, şarkıcıların kitapları. *The Guardian* Ozzy Osbourne'un eşinin son kitabını ele alırken gölge yazarlar meselesini de yeniden gündeme getirdi. Kimsenin konuşmadığı ve resmi olarak konuşamayacağı bu konuda konuşacak kimse çıkacak mı? (Pamela Anderson hariç. O, kitabı kendisi yerine yazan kişiyi gazetecilerle tanıştırmıştı.)

Fransa'nın kuzeyi

Bienvenue chez les Ch'tis adlı filmiyle *Titanik* filminin izlenme rekorlarını bile aşıp geçerek, Fransa'da tüm zamanların en çok izlenen filmine imza atma başarısını gösteren Dany Boon alkışların yanı sıra olumsuz eleştirilerle de karşılaştı.

Dany Boon, filminde, Fransa'nın kuzey bölgesine özgü yaşamı, kuzeyli bir ailenin dilinden, esprili bir üslupla, alt kültürün kendine has özelliklerini vurgulayarak aktarıyor izleyiciye.

Ağustos sonu yayımlanan *Les Ch'tis, c'était les clichés* isimli kitabında, Elise Ovart-Baratte, Boon'u kuzeylilerin yaşam biçimini yanlış biçimde yansıtmakla, klişelere bağımlı kalmakla suçluyor. Özellikle Fransa'nın Kuzey Bölgesi'nin filmin promosyonu için bütçesinden 600.000 euro feda etmiş olmasını anlayamayan Baratte, kuzeylilerin

Boon

de filmdeki esprilere açık kalplilikle gülmüş olmasını mazoşistlik olarak nitelendiriyor kitabında. Calmann-Lévy tarafından yayımlanan kitabın amacı kuzeylilerin hak ettikleri imaja kavuşmalarını sağlamak.

Charlie Hebdo sorunu!

Fransa'nın *Leman*'ı ya da *Penguen*'i olarak nitelendirebileceğimiz *Charlie Hebdo* kendi yayınevini kurdu. Çizerleri farklı yayınevlerinden çıkan çizgi romanlarıyla yüksek satış rakamlarına ulaştıklarından, Les Echappés adlı kendi yayınevlerinde toplanmayı uygun buldular.

Charlie Hebdo, Danimarka'da kaynağını bulan tartışmalı Hz. Muhammed karikatürlerini Fransa'da yayımlamış, dava sürecinde basın özgürlüğünü savunarak tüm Fransız basınının desteğini toplamıştı.

Siné

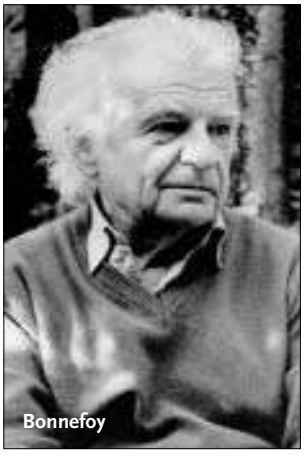
Ayrıca *Charlie Hebdo* bu yaz Siné Olayı'yla büyük tartışmalar yarattı. *Charlie Hebdo*'nun yazarlarından biri olan, seksenlerini süren Siné, namı diğer Maurice Sinet, 2 Temmuz'da yayımlanan makalesinde, Cumhurbaşkanı Nicolas Sarkozy'nin oğlu Jean Sarkozy'yi konu edinmişti. Jean Sarkozy'nin tanınmış bir Yahudi ailesinden gelen, Darty'nin mirasçısı kız arkadaşıyla evlenebilmek için din değiştirerek Yahudi olacağını ve zaten işini bilen bir genç olduğunu, böylece geleceğini garantiye alacağını savunarak tepki topladı. Yahudi karşıtı olmakla suçlanan Siné, *Charlie Hebdo* yönetimi tarafından özür dilemeye zorlandı. Özür dilemeyi reddettiği için de gazeteden ayrılmak zorunda kaldı. Yazarların, akademisyenlerin, gazetecilerin taraf tuttukları, farklı biçimlerde yorumladıkları Siné Olayı yeni Dreyfus Davası olarak tanımlanıyor.

J. Sarkozy

Bonnefoy ve şiir

Şiirleriyle, denemeleriyle, Shakespeare ve Yeats çevirileriyle tanınan Yves Bonnefoy, *La Longue Chaine de l'Ancre* adlı yeni kitabıyla kendisinden söz ettiriyor.

Gazetecilerin sorularına ancak yazıyla karşılık verebileceğini, çünkü Cézanne'ın dediği gibi, gerçeğin yalnızca nüansta saklı olduğunu belirtiyor.

Bonnefoy

Bonnefoy son kitabında şiiri, şiir yazma çabasını, geniş tekerleklerin izlerini taşıyan, ıslak, fırtınadan artakalmış toprağa benzetiyor. Şiirin gökyüzünden çok toprağa ait olduğunu, tüm sözcüklerin aslında toprağı yansıttığını söylüyor.

Kıskançlık

Yedi yıl önce *La Vie Sexuelle de Catherine M.* (*Catherine M'nin Cinsel Yaşamı*) isimli kitabıyla dünya çapında tanınırlık elde eden Catherine Millet, Ağustos sonunda okuyucuyla buluşan ikinci romanında (*Jour de Souffrance*) kıskançlık temasını ele alıyor.

2001 yılında Art Press'in Yayın Yönetmeni, Salvador Dali ve Yves Klein uzmanı, ellilerinde bir kadın yazdığı kitapta, tanımadan birlikte olduğu ve sayısını unuttuğu erkeklerden söz ederken, bir yandan da yirmi dört yaşından beri birlikte olduğu yazar Jacques Henric'in hayatının tek aşkı olduğunu vurguluyordu.

İkinci kitabında ise, Millet, Henric'in de birçok kadınla birlikte olduğunu fark ettiği günü anlatıyor. Kıskançlığa kapıldığı anlardan, nasıl Henric'in eşyalarını karıştıran, her adımını takip eden bir dedektife dönüştüğünden, sinir krizlerinden, kâbuslarından söz ediyor.

Man Booker Ödülü adayları açıklandı

İngiltere'nin önde gelen edebiyat ödüllerinden Man Booker'ın 112 aday kitap arasından seçilerek hazırlanan 13 kitaplık uzun listesi açıklandı. Listede şu kitaplar yer alıyor:

Adiga

Aravind Adiga, *The White Tiger*; Gaynor Arnold, *Girl in a Blue Dress*; Sebastian Barry, *The Secret Scripture*; John Berger, *From A to X*; Michelle de Kretser, *The Lost Dog*; Amitav Ghosh, *Sea of Poppies*; Linda Grant, *The Clothes on Their Backs*; Mohammed Hanif, *A Case of Exploding Mangoes*; Philip Hensher, *The Northern Clemency*; Joseph O'Neill, *Netherland*; Salman Rushdie, *The Enchantress of Florence*; Tom Rob Smith, *Child 44*; Steve Toltz, *A Fraction of the Whole*.

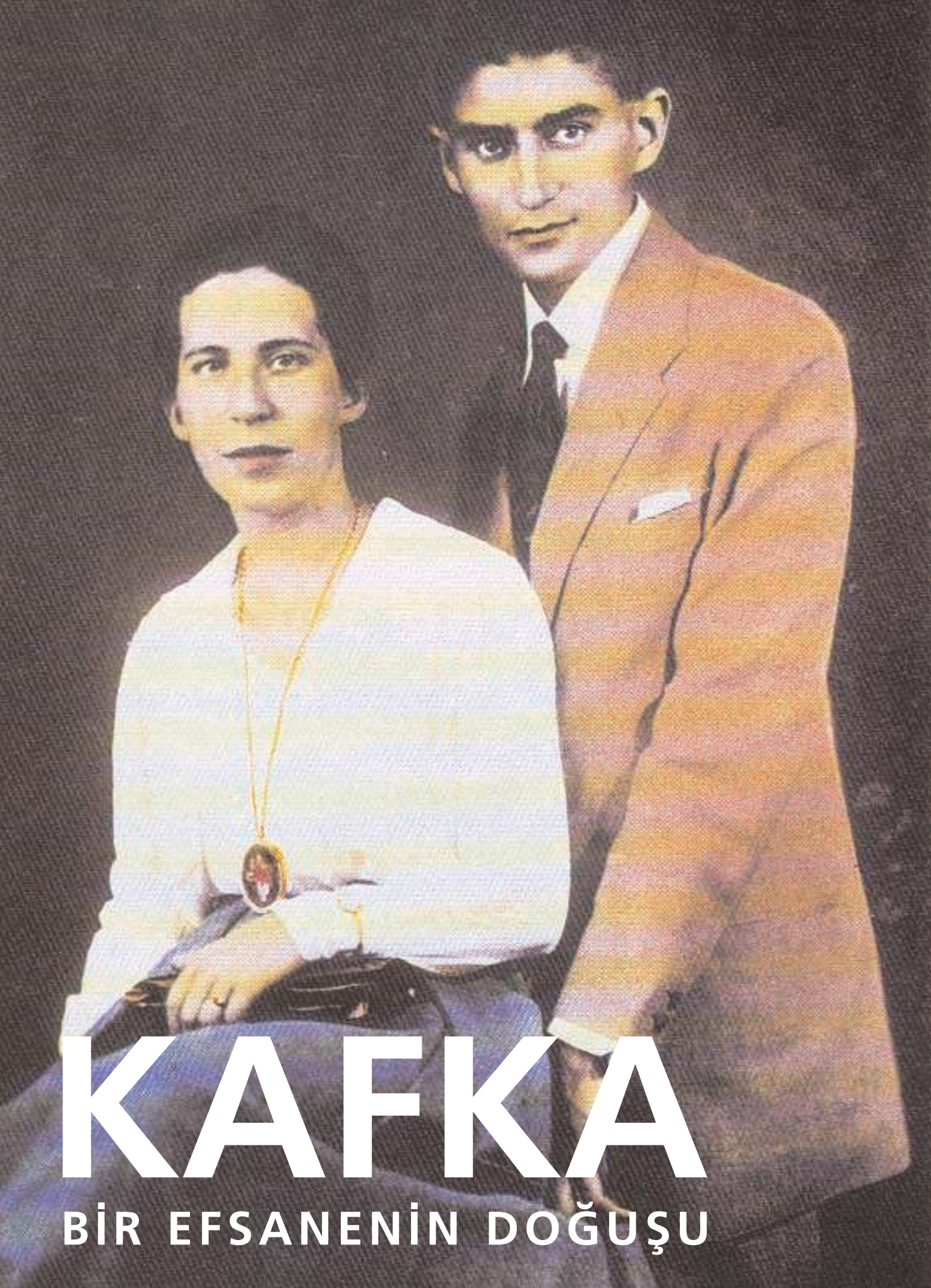
Simone on sekiz yaşında

Bu yaz üzerinde en çok konuşulan kitaplardan biri Simone de Beauvoir'ın gençliğinde tuttuğu günlüklerden oluşan ve Gallimard tarafından yayımlanan *Les Cahiers de la Jeunesse* oldu. 1926'dan 1930'a dek başından geçenleri, düşüncelerini, planlarını aktardığı yedi defterden birisi kaybolduğundan, 800 sayfalık bir günlük kalmış geriye.

Simone de Beauvoir'ın evlat edindiği, felsefe öğretmeni kızı Sylvie le Bon de Beauvoir'in yayına hazırladığı günlüklerde genç bir kadının kendisini arayışı, sorgulayışı içtenlikle aktarılıyor okuyucuya.

Cannes'da cinayet

Paulo Coelho son romanında Cannes Film Festivali'nin dekorunu kullandı. Festival sırasında, güç savaşlarına, iş bağlantılarına, çekişmeye, rekabete ve beklenmedik biçimde seri cinayetlere ev sahipliği yapan Cannes, yazarın kaleminden çıkan bir polisiyede can buluyor.

KAFKA

BİR EFSANENİN DOĞUŞU

Kafka! Nereden geldin?

Onun çok güç geçmiş yaşamı için ne kadar acı duysam da, yapıtı yaşamıma anlam veren en büyük mutluluklardan biri. Kafka'nın gelmiş geçmiş en büyük yazar olduğunu 1954'ten beri, her zaman düşündüm.

Demir Özlü

Stockholm'daki Ulusal Kitaplığın (Kungliga Biblioteket) şimdi emekli olan müdürü Harry Järv, 1961'de yayımladığı Kafka bibliyografyasında (*Die Kafka-Literatur*) Kafka çevresinde yapılmış 5000 çalışmayı saptamıştı.

Ernst Pawel'in 1984'de yayımladığı *The Nightmare of Reason* adlı Kafka bibliyografyası 15.000 çalışmayı not eder.

Ludwig Dietz *Franz Kafka 1990* adlı yapıtında 1960'la 1990 arasında yapılmış 10.000 çalışmayı sıralamıştır.

2002'de Alman dilinde Reiner Stach'ın anıtsal Kafka bibliyografyasının birinci bölümü yayımlanmıştı: *Kafka-Die Jahre der Entsceidungen*.

Kafka'nın ilk metniyle 1954 yılında karşılaştım. Bu, o zamanki *Vatan* gazetesinin pazar günleri yayımlanan edebiyat yaprağında yer alan kısa bir çeviriydi. Çok seçkinci ve modernistti bu sanat yaprağı. Sanırım arkasında Tunç Yalman, Ş. Eczacıbaşı, Özcan Ergüder vardı. Bu metin karşısında duyduğum, büyük bir şaşkınlıkla büyülenmeydi. Bambaşka bir yazındı bu; öyle ki, metnin başındaki yazarın ismine inanamadım: Takma bir isim miydi bu, yoksa kendini ortaya çıkarmak istemeyen bir yazarlar topluluğu muydu?

Ardından Türkiye'de 1955'te Turan Oflazoğlu'nun İngilizceden çevirdiği, Varlık Yayınları'nca yayımlanan Kafka öyküleri (elbette bir bölümü) *Ceza Sömürgesi* yayımlandı. Çeviri İngilizceden yapılmıştı ama çok dikkatliydi. Kafka havasını veriyordu. İçinde: "Kilisede Dua Eden Birisiyle Konuşma", "Köy Doktoru", "Hüküm", "Avcı Gracchus" gibi, beni çok derinden etkilemiş olağanüstü öyküler vardı.

Çek araştırmacı Pavel Eisner'in *Franz Kafka ve Prag* adlı bir yapıtı vardır (1983). Bu kitapta yazar, Kafka'nın öyküleri ile Prag'ın mimari yapısı arasındaki ilintileri araştırır. 1954 İstanbul'u –özellikle Pera ve Galata– ile Prag arasında da büyük benzerlikler vardır.

1954-1955 yıllarından 1980 başlarına atlayacağım şimdi.

Stockholm'de Hedengrens Kitabevi'nde Artur Adamov'un anılarına rastladım: *L'homme et l'enfant* (Adam ve Çocuk).[1] Adamov hem Ermeni kökenli olmasıyla, hem saçma tiyatrosu içinde yer almasıyla (yazarın ilk dönemi), hem 1961-1962 Paris'inde Select kahvesinde onu sık sık gördüğüm sırada giderek artan alkolizmiyle (bira alkolizmi), kadınlara ilgisiyle, intiharıyla beni çok ilgilendirmiş bir yazardır. Georges Bourgin'le birlikte yazdıkları *Paris Komünü* kitabı da, ayrıca çok içten bir komünist manifestosudur.[2]

Adamov anılarında şöyle yazmaktaydı: 1939 yılında Dôme kahvesinde Marthe Robert'le birlikte otururlarken Jean Carrive gelir, Almancadan çevirdiği bir öyküyü okur. Yazarın adı Franz Kafka'dır. Adamov'la arkadaşı Marthe öyküyü olağanüstü bulur. O günden sonra Marthe'ın hayatı değişir. Marthe Robert o günlerden sonra Fransızcaya Kafka'yı çevirenlerden (tıpkı Jean Carrive gibi) ve Kafka uzmanlarından biri olur.

Adamov ile Marthe'ın, Kafka'nın yazınını Flaubert'den üstün tutmalarını varoluşçu filozof Gabriel Marcel anlayamaz.

Sanırım, edebiyatta büyük bir değişimin ardında değildi Kafka. Otantikti, yazmak istediği buydu. Ama birçok yazarda yazınsal olanla olmayanı gözden geçirip durduğu kesindir diye düşünüyorum. Günlüklerinde beğeniyle söz ettiği yazarlar Flaubert, Gorki, Knut Hamsun'un ne kadar uzağında Kafka'nın yazını.

Burada şunun altını çizmek gerekmekte: Kafka'nın öykü ve romanları bir defa okunup bırakılacak metinler değildir. Kafka'nın yazınsal dünyasıyla ilişki kuran, bu metinleri tekrar tekrar okumak ister. Daha sonra da Kafka'nın yaşamını bütün ayrıntılarıyla öğrenme tutkusuna yakalanabilir. Çünkü metinler yenilenerek okununca çözülmüş değil-

dir bu anlatıların büyüsü. Ama büyü sonra da çözülebilecek midir?

Bu tutkuya yakalanmış pek çok edebiyat araştırmanı, eleştirmen, denemeci, yazar var. Çok ciddi, derinlemesine, şiirsel çalışmaların ötesinde, Kafka'nın bir çocuğu da olmuş muydu, gibi mitosların ardına düşmüş yazılar da okudum. Ama gene öyle sanıyorum ki bu tutkuyu yaratan iki derin neden var: Bunlardan birincisi, bunca araştırmaya karşın Kafka'nın yapıtlarındaki onların yaratılış büyüsünün çözülememesi... Kuşkusuz çok-anlamlı metinler bunlar, ama anlamları derin belirsizlikler taşıyor, onları simge ya da belli bir şeyin metaforu sanıp tanımlamak olası değil, düşte geçiyor sanki ama ne kadar da gerçek... Geceleri yazılmaktan mı geliyor bu fantastik atmosfer, yarı uykuda mı yazıldı bu metinler... Bütün bu sorular karşılıksız kalıyor. Sadece metinlere dıştan yaklaşımlar, bazen de çok parlak tanımlamalar var; bütün dünya kültürünün kaynaklarından besleniyor bu yaklaşımlar. Onun üzerine yazanların bir bölümü de Walter Benjamin, Elias Canetti, Robert Musil, Martin Walser, Maurice Blanchot, Robert Walser, Georg Steiner, Martin Buber gibi çağın en büyük yazarları, düşünürleri, filozofları. İkinci neden de, Kafka'nın yazışını yapan salt yazınsal öğelerin, –ona gelinceye kadarki– edebiyat dünyasının bildiği öğelerin hiçbirine ve bütününe uygun düşmemesi. Bazı yaklaşımlar sunmaları ama Kafka'nın yazınının iç-büyüsüne girilememesi.

Roman Jacobson, 20. yüzyılın başlarında edebiyat araştırmasının amacının yapıtta edebiyatsal (yazınsal) olanın ne olduğunun ortaya çıkarılması olduğunu yazmıştı. Yazınsal yapıtın değerini içerik incelemelerinin ötesine, sanatsal (artistik) alana taşımıştı.

Jacobson, Rus fütürist şair Khlebnikov üzerine yazarken şöyle diyordu: "Edebiyat biliminin nesnesi edebiyat değildir, fakat edebiliktir (yazınsallık; Rusça: literaturnost, Fr. litérarité); ele alınan yapıtı edebi yapan şeylerin ortaya çıkarılmasıdır."

Kafka'nın anlatılarında bu araştırılınca, günümüze kadar gelen edebiyatın ve düşünsel eğilimlerin geniş bilgi dağarcığı yetersiz kalıyor. Örneğin psikoanalitik, politik, metafizik yorumlar metnin yazınsal değerini çözümleyemiyor; tersine geri çekilmek zorunda kalıyor. Kendisi gündelikleşiyor, yalınlaşıyor, Kafka'nın metni gene kendi yazınsal parıltısı içinde kalıyor. Bilinen yazın eğilimlerinin hiçbirine (gerçeküstücülüğe, varoluşçuluğa, o günlere kadar örnekleri görülmüş fantastik yazına –örneğin Zurich'li Keller'den Poe'ya kadar gelen– sembolizme, alegorilere dayanan yazına, eğretilemeyi baş etmen olarak kullanan metinlere...) doğrudan doğruya bağlanamıyor. Mistik yorumlar ne kadar iyimser olursa olsun kasıtlı ve çok basit kalıyor. Kafka Darwin'le de ilgilenmişti. Kafka'da eğer bir teoloji aranmak isteniyorsa "tersine teoloji"

Ernst Fischer

•••

Yapılması gereken şey, Franz Kafka'yı aziz ilan edilmekten korumak; en az bunun kadar önemli bir iş de, Kafka'yı dogmatik aşırılıklara kayanlar karşısında savunmak. Bir aziz değildi Kafka, aziz olmanın çok ötesindeydi: Bir büyük yazardı. Yapıtları da, bir çağın son modası olmanın çok ötesindedir; doğrudan dünya yazınıdır. Thomas Mann'ın deyişiyle, bu yapıtlar "dünya yazınının en okunmaya değer ürünleri arasında yer alır."

•••

Çağımız insanının temel sorunu, yani yabancılaşmayı aşmak için birey ile toplumun, Ben ile dış dünyanın birleştirilmesi, Kafka'nın yapıtlarının çekirdeğini oluşturur. Bir toplum teki niteliğiyle, umutsuz bir bireysel başkaldırıyla yabancılaşmış bir dünyanın karşısına dikilmek değil, bir yere alınabilmek, bir topluma ait olmak, böylece de korkudan, yalnızlıktan kurtulmak, Kafka'nın yıkılması olanaksız tutkusudur. Milena'ya yazdığına göre "her şeyi kapsamına alan" korkusu, "belki yalnızca korku değildir, korku uyandırıcı ne varsa tümünden güçlü olan bir şeye duyulan özlemdir..."

•••

Kafka'nın ezilenlerin tarafını tuttuğu, yorum gerektirmeyecek denli kesindir; buna karşılık onun yöntemiyle betimlenmiş gerçeklik aynı ölçüde yoruma açıktır. Bu yöntem en uç noktadaki öznelciliği, odak noktasında kesintisiz varoluşu, saldırgan gülümseyişin sağladığı uzaktan bakışla Aristophanes, Rabelais, Cervantes, Swift, Nostroy, Karl Kraus gibi ustaların ürünü fantastik gülmece'yle şaşırtıcı bir biçimde birleştirir. Brod'un anlattığına göre, Kafka *Dava*'nın ilk bölümünü okuduğunda dostları kahkahalarla gülmüşlerdir. "Ve kendisi de o kadar güldü ki, zaman zaman okumayı sürdüremedi... İyi, keyifli bir gülüş değildi bu hiç kuşkusuz. Ama içinde iyi bir gülüşün öğesi de vardı tabii küçümsemek istemediğim, belki yüz tedirginlik öğesinin yanı sıra."

Ernst Fischer, *Franz Kafka*
Çeviren Ahmet Cemal

Örneğin Flaubert'in yapıtı bütün çevresiyle öğrenilerek Yeni-Flaubert'ci bir roman yazılabilir. Bu roman yaratıcı bir yazarın elinde kimi özgünlüklere de ulaşabilir. Ama Yeni-Kafka'cı bir yapıt ortaya konamaz.

(théologie négative) aranmalıdır. Onu yoklamış olan teoloji Nietzsche'cidir.

Baştan sona düşselmiş gibi görünen, ama bütün bütüne de yansıtan, başka bir deyişle "gizyazısı" (chiffre), bir bakıma da gerçek olan, *Kafka'nın yazısının gizi nedir?* sorusu çözümsüz kalıyor.

Antony Thorlby'nin sorusu yerini buluyor: "Nasıl olmuştur da dünyaya böylesi açık bir yabancılığı taşıyan bir yazar, çağımızın doğasına en uygun mitler olduğu söylenegelen yapıtları kaleme almıştır?"[3]

Buraya *Şato*'dan bir tümce almalıyım: Şato'ya giden "yol maksatlı olduğu düşünülebilecek bir şekilde sapıyordu, ve Şato'dan uzaklaşmasa da, artık ona yaklaşmıyordu." Kafka'da yüzlercesi gösterilebilecek tümcelerden biri olan bu tümce, insanın dünyamızdaki durumunu anlatmıyor mu?

Bu giz, Kafka'nın metni içinde çözümlenmeden durduğu için, onun etkisinde kalınabilir, ama Kafka'ya öykülünemez.

Örneğin Flaubert'in yapıtı bütün çevresiyle öğrenilerek Yeni-Flaubert'ci bir roman yazılabilir. Bu roman yaratıcı bir yazarın elinde kimi özgünlüklere de ulaşabilir. Ama Yeni-Kafka'cı bir yapıt ortaya konamaz. Bu yüzden Sait Faik bir soruya verdiği karşılıkta, Kafka'yı beğendiğini, fakat onun gibi yazmaya çalışmadığını söylemişti.

Kafka bizim kuşağın düzyazı yazarlarını etkiledi.

Kendi açımdan, Kafka'yı okumam da, onun üzerine yazılmış şeyleri okumam da bugüne kadar sürüp durdu. Onun çok güç geçmiş yaşamı için ne kadar acı duysam da, yapıtı yaşamıma anlam veren en büyük mutluluklardan biri. Kafka'yı tekrar tekrar okumak, bu gizyazının büyüsüne kapılıp durmak, sanırım yaşamım boyu sürecek.

Zaten edebiyatla uğraşmak yazarlarla uğraşmak değil midir? Kafka'nın gelmiş geçmiş en büyük yazar olduğunu 1954'ten beri, her zaman düşündüm.

Bunu gene yukarıda andığım yazar A. Thorlby en iyi biçimde belirtmiş: "Aralarında Dante, Shakespeare ve Goethe gibi dev isimlerin bulunduğu birçok edebiyatçı yazmanın, yaşamın –ve ölümün– gizlerine karşın ulaşabileceği sınırları sezebilmişlerdir. Ne var ki, hiçbiri bu sınırları Kafka'nın çizdiği denli zarif ve alçakgönüllülük içinde çizememiştir." □

[1] Bu kitap üzerine yazmıştım: Önce *Gösteri* dergisinde, sonra *Borges'in Kaplanlar*'ında (1997, YKY, s. 37-45).

[2] Bu nefis kitabın da Türkçe çevirisi vardır: G. Bourgin ve A. Adamov, *Paris Komünü-1871 Büyük Fransız İşçi İhtilali*, Çeviri: A. Tokatlı ve G. Üstün, Ağaoğlu Yayınları, 1968.

[3] Anthony Thorlby, "Yorumlama Sorunu", Çeviren: Özcan Özbilge, *Yazko-Çeviri*, *Kafka Özel Sayısı*, sayı 16-17, Ocak-Şubat 1984, s. 126-136. Ahmet Cemal'le Tezer Özlü'nün hazırladığı, birçok çevirmenin katkıda bulunduğu bu özel sayı Türkçedeki en iyi Kafka kaynağıdır. Kafka yorumlarının en önemlilerinden biri olan E. Fischer'in Kafka üzerine olan kitabını da, gene Ahmet Cemal Türkçeye çevirmişti.

Vladimir Nabokov

•••

Kafka üzerindeki en büyük edebi etki Flaubert etkisidir. Cicili bicili düzyazıdan nefret eden Flaubert, Kafka'nın kullandığı araca getirdiği yaklaşımı alkışlardı mutlaka. Kafka, terimlerini hukuk ve bilim dilinden seçmeyi sever, onlara bir tür alaylı kesinlik verir, yazarın özel duygulanımlarının işe karışmasına izin vermezdi; bu da Flaubert'in benzersiz bir şiirli etki yaratmada kullandığı yöntemin ta kendisiydi.

Kafka, 1916

•••

Kafka'nın biçemine dikkat edin. Açık seçikliği, kesin biçimsel vurguları öykünün karabasanı içeriğiyle nasıl da göz alıcı bir karşıtlık içindedir. Bu vurucu, siyah üstüne beyaz öykü şiirli benzetmelerle süslenmemiştir. Kafka'nın biçeminin berraklığı düş dünyasının karanlık zenginliğiyle karşıtlık içindedir. Karşıtlık ve birliktelik, biçem ve içerik, tavır ve olay örgüsü en kusursuz biçimde birbirine ulanmışlardır. (*Dönüşüm* için)

Vladamir Nabakov, *Edebiyat Dersleri*
Çev. Fatih Özgüven-Nihal Akbulut

Kafka'nın hayata "bakan" pencereleri

Dışarıdaki toplumu seyreden, aynı anda hem o topluluğa katılmak hem de kendi özbenlik duygusunu korumak için mücadele eden soyutlanmış bir bireyle ilgili pencere imgesi, aslında Kafka'nın temel halidir.

John M. Grandin

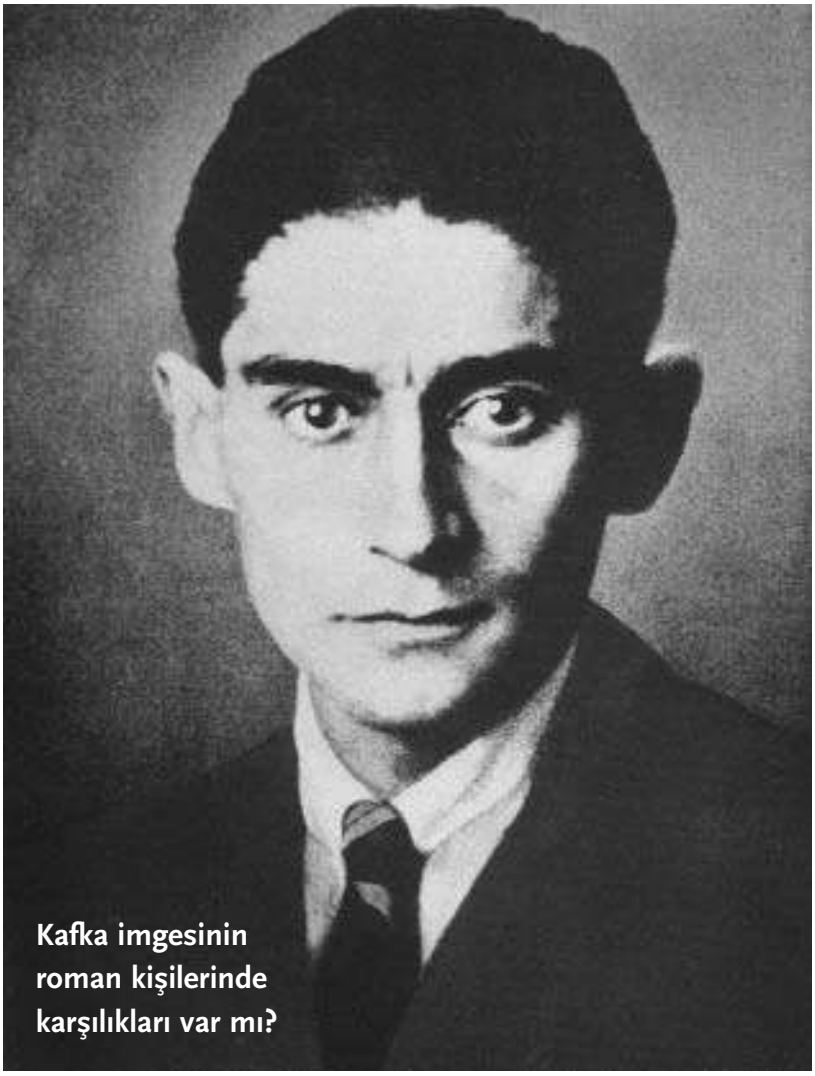
Franz Kafka, bir yanda sanatçı yaratıcılığının kişisel krallığı, öbür yanda, babasının çevresindeki burjuva hayatı, mesleği ve nişanlısı ile bölünmüş bir dünyada yaşadı. Yeteri kadar bibliyografik belge onun, her ikisinin de taleplerini karşılamaya çalışırken, yalnızca uzlaştırılamaz olduklarını gördüğünden, bu bölünme yüzünden acı çektiğini gösterir. O, günlüğüne edebiyat dışındaki tüm etkinliklerden nefret ettiğini ve yalnızca yazmak için yaşadığını aktardı (21 Temmuz 1912). Ama böyle ifadeler, onun evlenme girişimleri, bahçe işleri, ağaç işçiliği, müzik, diller gibi birçok deneyimle çelişir. Kafka'nın yazınsal yaratıcılığının ötesindeki günlük hayatla ilişkileri, aşk ve nefretten biriydi. O evlendiği, bir aileye sahip olduğu ve toplumdaki yerini bulduğu bir dünyaya özlem duydu ama aynı zamanda bunların tümünü küçümsedi.

Kafka'nın kutuplaşmış dünyası ve çoğu zaman kararsızlık, çelişki, suçluluk ve umutsuzluk dolu duygularıyla ilgili olarak verilenlerin ışığında, hem kişisel, hem edebiyat hayatında pencere'nin neden önemli bir simge haline geldiği kolaylıkla anlaşılabilir. Kafka'nın ve onun kahramanlarının dünyaya bakışı çoğu zaman, oldukça çelişkili duyguları olan yalnız bir bireyin penceresinden toplumun hareketlerini seyredişi gibidir. *Hüküm*'de Georg Bendemann derin düşünceler içinde penceresinin cadde, ırmak, köprü ve tepelerden oluşan manzarasının önünde, camın ardındaki dünyadan elini eteğini çekmiş bir halde oturur. Gregor Samsa'nın bir işadamı olarak önceki yaşamıyla tek bağlantısı sevgiyle anılan penceresi aracılığıyladır. Pencereleri camsız ve parmaklıklarla çevrili olmasına karşın, açlık sanatçısı da artık ait olmadığı dünyaya içerden bakan, yabancılaşmış Kafka figürü kalıbına uyar. Kafka için kendini bir pencere pervazının bu dünya ile ilgili olmayan tarafında görmek de alışılmadık şey değildir. 9 Kasım 1903'te, arkadaşı ve akıl hocası olan ve onu Darwin, Nietzsche ve bir süreli yayın olan *Kuntswart* ile tanıştıran Oskar Pollak'a şunları yazar: "Sen benim için daha pek çok şeyin yanında, içinden caddeleri görebildiğim bir pencere gibiydin. Bunu kendi başıma yapamazdım, çünkü ne kadar uzun olursam olayım pencere pervazına ulaşamam."

Pencere bir ayraçtır, Kafka'nın dünyasını ayıran bir simgesel referans noktası; o aynı anda hem dış dünyaya girişi yasaklayan bir engel, hem de ileriki zamanda belirsiz bir katılıma dair bir umut ve olasılık olduğu duygusunu uyandıran bir geçittir. Dahası o, kişiyi kitlelerden koruyan ve kişinin kendi dünyasını tanımlamasına olanak sağlayan bir kalkandır. Pencereler bir geçit yaratır ama bu, bazen çekici ve konfor sağlayan bir geçitken bazen de ürkütücü ve bu yüzden de büyük bir yalnızlık, yabancılaşma, suçluluk ve kararsızlık kaynağı olan bir geçittir.

Oskar Pollak'a yazdıklarında, ondan mecazi anlamda "caddelere açılan bir pencere" olarak söz eder Kafka, bu nedenle bir laytmotifin sıklığıyla Kafka'da sürekli tekrarlanan ve burada rahatlıkla "hayata açılan pencere" olarak anlaşılabilecek bir söz kullanılır. 1903'te söylenen bu sözler, Kafka'nın yazılarının çoğunu kolayca öbürlerinden ayıran ve hayatı boyunca devam eden bir felsefi duruş ya da bir bakış açısının kurulmasına yardımcı oldu. Penceredeki duruş ve caddelere bakış, örneğin, Kafka'nın ilk yayımlanan kitabı 1910 tarihli, *Betrachtung*'un (Gözlem) geniş bir bölümüne hükmeder ve fiili katılımın tersine izleyerek keşfetmeyi akla getirir. Dikkat edilmesi gereken, bu çalışmanın özgün başlığının çoğul olmasıdır ve bu yüzden de dünyaya bir dizi bakış ya da görüş kavramına uygundur. Bu bakış açısına göre, başlığın İngilizce çevirisi olan *Meditation* (Derin Düşünce), içeriden dünyaya bakış kavramı tamamen kaybolduğundan, oldukça yanıltıcıdır.

Böyle bir "Betrachtung" için açık bir örnek, tam başlığı bize Pollak'a mektuptan tanıdık gelen iki anahtar sözcüğü içinde barındıran ve aynı şekilde pencereyi, yalnız ve yabancılaşmış bir yazarın dünyevi yollara

Kafka imgesinin roman kişilerinde karşılıkları var mı?

bağlantı aracı olarak kullanan "Sokak Penceresi" isimli kısa parçadır:

Her kim yalnız bir hayat yaşar ve yine de ara sıra kendini bir yere ait hissetmek isterse, her kim günün bir saatinin, havanın, iş durumunun vb. şeylerin değişikliklerine göre ne pahasına olursa olsun aniden, tutunabileceği bir el görme arzusu duyarsa, sokağa bakan bir pencere olmadan uzun süre yapamaz. Ve eğer o, hiçbir şey arzu etmeyen bir halde yalnızca penceresinin pervazına giderse, bir ahaliye, bir gökyüzüne ve yine ahaliye doğru çevirdiği gözleriyle dışarı bakmak istemeyen ve kafasını biraz yukarıda tutan bezgin bir adam da olsa, bütün bunlara rağmen aşağıdaki atlar, onu yük arabalarının ve karmaşanın silsilesine ve böylece sonunda insanoğluna has ahenge doğru çekecektir.

İlk cümlede bize, yalnız bir kişinin doğrudan olmasa bile öbürleriyle ilişki kurmaya ve onların desteğine ihtiyacı olduğu söylenir. Bir camın öbür tarafından ilişki kurmak yeterlidir, ama ikinci tarafı olmadan varoluş dayanılmaz olabilir. Yazar, halkından tipik bir Kafka çelişkisiyle söz ettiği için, onun bir oyuncu ya da sanatçı olduğu düşünülebilir; bu sözleri söyleyen kişi, kitlelerden ayrı yaşar, bir üstünlük duygusu hisseder ve yine de eşzamanlı acıyı dindiremez ama bazen gıpta eder, kıskanır ve sokakların uyumunun ve karmaşasının cazibesine karşı koyamaz.

İlk kez 1910'da yalın bir biçimde "Pencerede" adıyla yayımlanan "Dalgın Seyrediş"te, yazar, bir kez daha içeriden dışarıyı seyreder: "Bu sabah erkenden gökyüzü griydi, ama şimdi pencereye gidip bakarsan şaşırırsın ve yanağını pencere kanadının mandalına dayarsın."[1] Tıpkı "sokağa bakan pencere"nin belli bir duygusal vurgu ve önemle sık sık tekrarlandığı gibi, burada ilk kez kullanılan, gerilim zamanlarında pencere mandalına dönüş fikri de Kafka'da sürekli yinelenir. Örneğin, *Felice'e Mektuplar*'da şu cümleyi görürüz: "Geçmişte defalarca, geceleyin pencerenin kenarında mandalla oynayarak durdum..." (29-30 Aralık 1912) *Dava*'da: "Pencereye doğru gitti, bir eliyle mandala tutunarak pervaza oturdu ve aşağıdaki meydana tepeden baktı."[2] Ve çok sonra *Şato*'da: "Sonra Frieda aceleyle pencereyi kapadı ama eli mandalda, başı yana eğik, gözleri açık ve yüzünde sabit bir gülümseme ile camın arkasında durmaya devam etti."[3] *Betrachtung* derlemesindeki bir öbür pencere görünümü "Şimdi birden anladım ki yalnızım... ama pencereden bakmanın tadını çıkarıyorum." Aynı zaman periyodunda Kafka günlüğüne (14 Kasım 1911), tek belirgin konforu "penceresinin manzarasıyla avunmak" olan yalnız bir bekâr erkeğin sosyal ortamını tanımlayan bir kısa düzyazı taslağı ekler. Bu imge, Kafka'nın yaratıcılığının bu döneminde, 19 Şubat 1912 tarihli günlük kaydında kendini tekrarlar: "Keyifli tek bir cümle yazdığımda örneğin, 'Pencereden dışarı baktı,' zaten kusursuzdur."

Kafka'nın kendi pencereleri de, belki kendisinin de bir parçası olabileceği caddelerle simgelenen hayata açılan bir geçit ve geçişe dair bir umut sağladıkları için, hayata bakan pencerelerdir. Kafka'nın burjuva yaşamın bir parçası olmamak için verdiği mücadele, hiçbir yerde, onun Felice Bauer ile ilişkisinde ve hüsranla sonlanan evlilik girişimlerin-

dekinden daha açık olamaz. Felice ile yazışmaları (özellikle 1912-1914) aile, evlilik ve normal orta sınıf bir yaşam olasılığı kavramlarını kabullenebilmek için gösterdiği muazzam gayreti resmeder. Kafka için bu, onun iç dünyasında yer alan ve onu böyle bir yaşamdan ayıran eşikten ya da pencere pervazından öteye geçiş olasılığını içeren bir mücadeledir. 15 Ağustos 1913'te, bir ümitsizlik dönemi ardından hiç düşünmeden, günlüğüne her şeye rağmen evliliğin makul olduğunu kaydeder. *Betrachtung*'un ruhuyla, anlamlı bir biçimde, bunun pencere pervazında erişilen ve kalıcı hale gelen bir inanç ve karar olduğunu ifade eder: "...her şeye rağmen... evlilik sınavından geçme fırsatını verebilen olasılıklar olduğu kanaatine vardım... Elbette, belli bir noktaya kadar bu zaten pencere pervazındayken kavradığım bir inanç." Pencere benzetmeleri, özellikle Kafka'nın kendini Felice'e yakın hissettiğinde ve birlikte bir gelecekleri olduğu konusunda umutlu olduğu zaman, bu yazışmada sık sık rol alır: "Bugün dışarıdaki karanlık geçitte ellerimi yıkarken, her nasılsa, senin, biraz huzur aramak için pencereden ileri adım atmak zorunda olduğum hakkındaki düşüncenden etkilendim." (2 Nisan 1913) "Sonra bana birazcık seni hatırlatan bir kız geldi. Büyülenmiştim ve pencereye gitmek, dışarı bakmak, kimseyi görmemek ve tamamen senin olmak istedim." (24 Kasım 1912) Kafka'nın Felice ile yazışmalarından çoğu, gelecekleri için umutlu olmaktan çok uzaktı, ama burada gördüğümüz gibi, referans noktası gene pencerede: "Gözdem, seni o zamanlar bilseydim (Felice on beşindeyken)! Sanırım bu zamana dek ayrı kalmazdık. Aynı masada oturup aynı pencereden sokağı izliyor olabilirdik." (20-21 Aralık 1912) Ve Kafka, o ve onun mektupları olmadan, Felice'in çok daha iyi durumda olabileceğini düşündüğü için kederlenir ve ailesinin mektuplar Felice'e ulaşmadan onları imha etmelerini diler. Bu gerilim de bir pencerede yer alır: "Ve onlardan hiçbiri, onun pencereyi biraz aralayarak ve Felice dönmeden önce mektubu o pencereden atarak çoğu zaman ona iyilik yaptığını bilmiyordu." (23-24 Ocak 1913) 1907 Eylül'ünde Kafka, Hedwig W.ye mektubunda benzer bir imge kullanmıştı. Görünen o ki, ona sonradan pişman olduğu tutkulu bir mektup yazmıştı ve sonra da pencere pervazında yırtarak parçalara ayırmıştı: "Nefis ateşli bir mektup yazdım sana ama sonra bu güzel pazar gününde, pencere pervazına dayanarak yırttım onu. Çünkü yavrucuğum, yeteri kadar endişen var." (8 Eylül 1907)

Kadın-erkek ilişkileri, tutku, değişim ve pencere pervazında yazışmaların imha edilmesini içeren bu ilk alıntılar, hiç kuşkusuz, yıllar sonra yazılan *Şato*'daki unutulmaz Amalia olayının atalarıdır. Şato görevlisi Sortini, Amalia'yı bir köy festivalinde görmüştü ve belli ki fiziksel olarak ondan etkilenmişti ve bir sıkın-

Klaus Wagenbach

•••

Kafka da *Baba'ya Mektup*'ta kendini, *gerçekte mirastan mahrum bırakılmış bir oğul* olarak adlandırır. Kafka'nın babasıyla olan ilişkisi açısından bu saptama oldukça belirleyici olmuştur, ancak Kafka'nın babasına karşı duyduğu nefret, bu noktada onun genel yazgıdan çok kişisel yazgıyı görmesine yol açmıştır. Oysa genel durumu pekâlâ da açık seçik görebilecek durumdadır Kafka. Örneğin, Prag. "Dinler de insanlar gibi yitip gidiyor," diye not düşmüştür. Ya-pıtlarında da yalnızlaşma ve yalıtılma doğra orantılarda boy gösterir.

•••

Kafka'nın kadın tipleri bir bakıma hep orospular olarak düşünülmüştür. Bu kadınlarla kurulan ilişkiler, evliliğe götürmeyen, bir kendinden geçmişlik içinde ortaya çıkıveren ilişkilerdir, *yad ellerde ayartılar*'dır yani. Böylece Kafka'nın içten içe beslediği hayali de gerçekleşmiş olur: Bir topluluk olanağını –ki Kafka bunun, yazmanın sonu anlamına geleceğinden kesinkes emindi– dışta bırakan, bununla birlikte, bu olanağı gerçekleşmesi "yine de" daha başka koşulları gerektiren bir ülkü olarak koruyan bir yaklaşımdan yola çakarak, topluluk özleminden vazgeçme hayalidir bu. Kafka arınmışlık uğruna, ömrünün son on yılını kapsayan, kendi kendini yiyip bitirmesine neden olan, tahrik edici bir kavgaya girmiştir. Bu ilişkiler de bu kavganın sadık bir kopyasıdır.

•••

Bu romandaki "gerçeklik öğesi" diğer romanlarında olduğundan çok daha belirgindir: Kafka'nın kişisel durumu (o yıl "İşçi Kaza Sigortası Şirketi"nden kesinkes ayrılır), Zürau'daki yaşantılar, orada gördüğü şatonun ve köyün konumu (ki bugün bile hepsi yerli yerinde durmaktadır), edebiyat alanında esinlendiği kişiler (Bozena Nemcova, Josef Latainer, Robert Walser), Kafka'nın mektuplarında ve günlüklerinde sık sık değindiği parya durumunu gösteren ana model ve son olarak Milena'ya aşkı; tüm bunlar romanla doğrudan ilintilidir. (*Şato* için)

Klaus Wagenbach, Kafka
Çeviren Necmi Zekâ

tının içine sürüklenmişti. Ona, yatak odasının penceresinden verdiği ve hemen ona gelmesini istediğini belirten tutkulu ve müstehcen bir mektup yazdı. Bununla birlikte Amalia, Kafka'nın kararlı, öbürlerinden etkilenmeyen, güçlü ve gururlu karakterlerinden biriydi. Yalnızlığı seven özgün bir karakterdi. Sortini'yi reddetmenin, onu ve hatta onun ailesini yalnız bırakmak demek olduğu gerçeğine rağmen, mektubu küçük parçalar halinde yırtıp pencerenin dışında bekleyen ulağın yüzüne fırlatarak, pencerenin ardındaki dünyasının saflığını ve bozulmamışlığını korudu.

Bu yüzden, iç ve dış dünyaları birbirinden ayıran sınır olan pencere, kadın erkek ilişkileri ve Kafka'nın cinselliğe olan karmaşık tutumuyla bağlantılı olduğundan yeni bir boyut kazanır. Camın arkasından görülen hayattan, karşı cinsin bir üyesiyle ilişki çok önemlidir, çünkü, birinin kendi özel dünyasından ayrılmasını talep eder ve geri dönüş yeteneğini tehdit eder. Bu nedenle Kafka'da, pencereler ve kadınlar çoğu zaman birbirleriyle yakından ilişkilidir; pencere hayata açılan simgesel bir geçittir ve bir birliktelik, öbür yana geçiş için potansiyel olarak zorlayıcı bir nedendir. Pencereler dişiliği simgelediği için de, bu ikisi zaman zaman özdeşleşir.

Örneğin *Dava*'daki kadınlar, Josef K'nın suç ve adaletin önemli konularına saplantısına bir seçenek oluşturur. Onlar mahkeme ya da bir dava tehdidiyle karşılaşmaz ama daha çok dert çeken kişi için bir bedensel ve cinsel çıkış noktası olarak oradadırlar. Romanın açılış bölümünde Fräulein Bürstner'in odasında Josef K. sorguya çekilirken, onun çok belirgin penceresine görsel olarak hemen kapılabilirsiniz. Pencere aracılığıyla izleyicileri görürüz: yaşlı bir çift ve bağrı açık bir gömleği olan, kışkırtıcı bir biçimde üçgen keçi sakalını sıvazlayıp duran güçlü bir adam. Kafka'ya göre duygusal önemi olduğunu bildiğimiz pencerenin mandalından sarkan, Fraulein Bürstner'in bluzudur. K. bir gece önce "susamış bir hayvan" gibi seviştiği Fräulein Montag'la, yemek odasında Fräulein Burstner'le olan ilişkisini tartışırken pencereler kadınlarla ve cinsellikle daha da fazla özdeşleşir. Bu oda Freud'iyen yorumlamaya katkıda bulunmaya yetecek ölçüde alışılmamış bir biçimde düzenlenmiştir: Oda, girişinin her iki tarafına köşeli olarak yerleştirilmiş iki dolapla oldukça dar ve uzun bir görünüme sahiptir. Girişten, Fräulein Montag'ın durduğu en uçtaki pencereye kadar uzanan çok uzun, oval bir masa ile tamamen kaplanmış biçimde betimlenir.

Desen: Tim

Dava'daki pencere motifine devam ederken, Kafka sürekli olarak onu, davanın baş kişisinin dünyasıyla dışarıdaki doğal günlük dünya arasındaki ayrımı tamamlamak için kullanır. Belirgin bir biçimde gösterişli kadınlarla ortak özellikler taşıyan öbür alanlar daha parlak ve havadarken, hukuk büroları, mahkeme odaları, avukat Huld'un yatak odası, Katedral ve Titorelli'nin sanatçı dairesi karanlık, boğucu, donuk, klostrofobik ve hava geçirmeyecek biçimde kapalıdır. O ilk sorgulamasına giderken satıcılar, çocuklarla dolu ve insanlar tarafından zaptedilmiş birçok açık pencerenin ve hayvan yataklarının olduğu canlı bir cadde dekoruyla betimlenen bir mahalleden geçer. Bununla birlikte, mahkeme odasına girince açıklık kaybolur, hava kapalıdır, güçlükle nefes alınabilir ve yalnızca sis görünen iki pencere vardır. Kendisinin yardımcılarım diye adlandırdığı ve genelikle cinsel olarak istekli kadınlar, pencerelerden hiç de uzak değildir. Huld'un evindeki utangaç yardımcısı Leni, K.'ya iki pencereden süzülen ay ışığıyla aydınlanmış bir oda gösterir ve K. Leni ayrıldıktan sonra pencereden ona bakar. Mahkeme jürisindeki çamaşırcı kadın da K.'nın fiziksel olarak kendisiyle ilgilenmesini ister. O, sürekli kızıl sakalıyla oynayan başka bir adam için K.'yı terkederek asıl hünerini gösterdiğinde, pencerede adamın boynuna sarıldığı açığa kavuşur. K. yeni ortaya çıkan bir "Niçin olmasın?" tutumuyla ona tutulur ve bu "penceredeki kadın"ın artık ona ait olduğunu hisseder. Bu yüzden, K.'nın kadınlarının kendileri hayata bakan

Hermann Hesse

...

Ve Kafka hiçbir zaman yalnızca bir umutsuz değildi. Dönemlerinde Pascal ve Kierkegaard –ki ikisini de tanırdı– nasıldılarsa, o da hiç kuşkusuz öyleydi çoğu zaman. Fakat o, en büyük gerçeklik olan Tanrı'nın varlığından değil, tersine yalnızca kendinden; yalnızca tanrıyla ya da zaman zaman adlandırdığı gibi "Yasa" ile anlam dolu ve gerçek bir ilişkiye girmekteki yeteneğinden kuşkulanırdı insanın. Bütün yazını bununla ilgilidir ve en görkemli örneğini de *Şato* romanında vermektedir. Burada, düzene uymak ve seve seve hizmet etmek isteyen biri, hiç görmediği, ancak kendisini hizmetinde bildiği yetkede saygınlık elde etmek için boş yere çalışır. Kafka'nın bu korkunç masaldaki anlatımı da, tüm yapıtlarında olduğu gibi oldukça trajiktir. Uşak efendisini bulamayacak ve yaşamı anlamsız kalacaktır.

Hermann Hesse, "Kafka Üzerine"
Çeviren Yüksel Filiz

pencerelerdir; tutunacak bir el ve sayesinde davadan kaçabileceği, hayatın sokaklarına ve hatta muhtemelen "Sokak Penceresi"nde söz edilen ve özlemi çekilen "insanoğluna has ahenge" katılabileceği bir yol sunarlar.

İki dünyanın bölünmesi ve onların kadınlarla ilişkisi, Kafka'nın 1912 tarihli *Hüküm* adlı yapıtında da tümüyle yansıtılır. Georg Bendemann, yakında mal mülk sahibi bir kadınla evlenecek olan bir işadamı, görmüş geçirmiş, başarılı biriydi. Bir yandan "Dünyaya açılan pencere"sinde oturup, bilinçsizce yolun karşısındaki tepelere, köprüye ve ırmağa bakarken, öbür taraftan da St. Petersburg'daki arkadaşına mektup yazarak dışarıdaki dünya ile ilişkisini sürdürür. Bununla birlikte arkadaşına yazarak, kendisininkinden çok farklı bir dünya ile ilişki kurar. Arkadaş, bu dünya ile ilgili olmayan, başarısız, içine kapanık ve münzevidir; baba da dünyadan elini eteğini çekmiştir ve arkadaşla birlikte, Georg'un dünyevi hayatını ve sürüncemede kalan evliliğini kınayan bir dünyayı temsil eder. Onun kendi penceresine önemli ölçüde karşıt biçimde, babanın penceresi sıkıca kapalıdır ve boğucu bir atmosfer yaratır; yalnızca gün ışığını ve toplumun aktivitelerine girişi engelleyen yüksek bir duvar manzarasına sahiptir. Baba, Georg'un bir kadını olduğu için ona kızgındır ve nişan yüzünden hoşnutsuzdur. Onun bakış açısından, dış dünya makul değildir, Georg'un eşiği geçme ve burjuva olma girişimleri ölümle cezalandırılabilir.

Dışarıdaki günlük etkinliklerin dünyasından uzaklaşma, Kafka'nın *Amerika* adlı romanında da aynı biçimde belirtilir. Pencereler burada da iki dünya arasındaki ayırıcı sınırlardır; dış dünyaya bir geçit sağlarlar ama aynı zamanda da bir sanatçı olan baş kişi ile o dünya arasındaki engelleri oluştururlar. Açılış bölümünde Karl Rossmann, geminin ateşçisi olan yeni arkadaşıyla, geminin penceresiz ve karanlık iç kısmından, mürettebatın bulunduğu aydınlık ve sık pencerelendirilmiş, kıç omuzluğa çıkar. Çok belirgin bir biçimde sunulan, mürettebatın yerleştirildiği, tüm görüşmeler ve sorgulamaların yapıldığı bu pencereler sayesinde Karl yeni dış dünyanın, New York şehrinin canlı hayatı ile ilk kez tanışır. Onun dünya zevklerine düşkün amcası bir pencerede durur ve sanki bir rüyadaymışçasına, Karl'ı hızla karanlık geçmişten başarılı iş dünyasına ve fiziksel esenliğe doğru uzaklaştırır.

Karl artık ışığın dünyasındadır; aydınlık, onun savurganca döşenmiş odasına iki pencereden girer. O, bunların arasından, artık bir üyesi olduğu, altı kat aşağıdaki şehrin, yoğun ama heyecan verici hayatını gözlemler. Bununla birlikte, tipik Kafka kararsızlığıyla, bu yeni pencereden hayata, kaygı ve içsel kuruntuları olmadan bakamaz. Sokaklardaki yaşamın tüm sıra direkleri büyüleyici ışıklarla aydınlanmaktadır ama bu Karl'a "her an şiddetle tuzla buz olabilecek"[4] bir camın altındaki tek parça bir kafileymiş gibi görünür. Onun, amcasının dünyasıyla ilişkilerinin tehlikeli haline ilişkin korkuları, çok geçmeden sürekli hale gelir. Karl, Mr. Pollunder'le birlikte, görünüşte basit bir ziyaret için amcasının arkadaşının evine gittikten sonra, çok geçmeden işinden kovulduğunu öğrenir. Artık yasaklanmış olan ışığın dünyasından, geçmiş görüntülerle birbirini tutan dönüş yolu, iki cam kapı arasından olabilirdi. Bununla birlikte, artık olasılık azaldığından Karl, Pollunder'in geniş evindeki camsız koridorların uçsuz labirentlerinde avareliğe terk edilmişti. Amcası tarafından azarlandıktan sonra da, gecenin karanlığına sürüklendi.

Karl'ın dışarıdaki ışığın dünyasının üstesinden gelmek için sonraki girişimi, Hotel Occidental'da asansör operatörü olarak kısa süreli kariyeri sırasındadır. Bu bol pencereli binada, baş aşçı bir taraftar ve hatta Karl'a güvenen ve tapıyormuş gibi görünen potansiyel eşi Theresa'yı bulur. Öbür benzetmelere bakıldığında, olası cinsel rastlantılar için Theresa'dan söz edişler de pencerelerle ve böylece öbür geleneksel simgelerle ilişkilendirilir: "Karl (Theresa'nın verdiği) ısırdıkça garip bir hoş koku veren elmayı yavaşça yerken bitkin bir halde sol yanındaki korkuluğa yaslandı ve gözünü aşağıya, karanlıkta hafifçe ışıldayan asılı muz öbeklerinin arkasındaki ambarların büyük camlarının çevrelediği aydınlık bir dereğe dikti."

Bu yeni keşfedilmiş dünya da

Prag'da, Kafka Caddesi tabelası ve oturduğu binanın köşesine yerleştirilmiş büstü.

Karl'ın ayaklarının altından çekildiğinde, o bir kez daha bir cam bölmenin öbür tarafındaydı. Sorgulama ve gerçeği söylemek gerekirse Karl'ın asansördeki yerini korumaktaki başarısızlığına ilişkin dava, otel lobisinin ortasındaki asansör kabininden farklı olmayan camdan bir ofiste yapılır. Kafka, geçen kalabalığa (*Açlık Sanatçısı*'ndaki sahneleri hatırlatan) bir görsel uyarım sunan bu alanı tanımlamak için çok özen gösterir. Aynı zamanda *Dava* ve *Şato*'daki sahnelere de benzer. Bu ofisin, kişilerüstü, mekanik ve neredeyse gerçeküstü memurlardan bilgi almak için, yüzlerce kişinin sıralanması gereken bir bürokrasi olduğunu öğreniriz. Bu cam kabin, dış dünya ile Karl'ın hayran olduğu ama aynı zamanda da gözünü korkutan, görünüşte sınırsız olan bilgi deposu arasındaki arabuluculuk işlevini görür.

Bir pencerenin ardından Oklahoma Doğa Tiyatrosu'nun yeni dünyasına bakan Karl Rossmann ile bitirilen roman Kafka ile örtüşür. Onun sokaklardaki hayata dair girişimlerinin tamamı başarısızlıkla sonuçlanmış, her sapağın sonu, yalnızca daha büyük bir düşmanlık ve insanoğluna daha da fazla yabancılaşmaya çıkmıştı. Varlığını sürdürmek için tek umudu, herkese açık olan Doğa Tiyatrosu ile simgelenen sanat dünyasındaydı. Kafka'nın kendisiyle olduğu gibi, gönül rahatlığı, sanatsal yaratıcılığın iç dünyasında bulunabilirdi. Bununla birlikte buradaki başarı, görülebilen ama kişinin gözlemlerinin amacına ortak olunamayan camdan bir kalkana dayalıydı.

Kafka'nın hikâye tarzındaki düzyazısında olduğu gibi, günlükleri ve yazışmaları da, kendisinin de simgesel ve yazınsal anlamda pencerelere yakın olduğunu ve dış dünya ile sağladıkları bağlantıya onun da ihtiyacı olduğunu gösteren pencere göndermeleriyle doludur. Prag'ın çatılarının üstünden fevkalade bir manzaraya sahip Langengasse'deki odasına taşınmasından kısa süre sonra Felice Bauer'e, penceresinden seyredebileceği güzel bir manzara olmadığında kendisinin perişan bir adam olduğunu yazar. (21 Mart 1915) 24 Kasım 1914'te Felice'e, odasındaki açık bir pencerenin önünde çalıştığını ve uyuduğunu ve onun da aynı aptalca alışkanlığa sahip olup olmadığını bilmek istediğini anlatır. 1 Kasım 1912'de açık bir pencere önünde sert ve sıkı bir biçimde jimnastik yaptığını yazar. Nişanlısına ve arkadaşlarına yaptığı açıklamalardan, Kafka'nın genellikle penceresinde çalıştığını biliyoruz: "Pencerede okurum" (Nisan 1909'da Max Brod'a); "Penceredeki koltukta otururak okumayı tercih ederim, aksi takdirde okumam" (Şubat 1918'de Felix Weltsch'e); "Pencerenin kenarında oturuyorum" (24 Kasım 1912, Felice Bauer'e). Kafka seyahate çıktığında, bir seferinde Ludwig Gleim'in Halberstadt'daki evine ziyarete gider ve daha sonra Max Brod'a gönderdiği, evin bir resminin olduğu kartpostala yine ayrıcalıklı sözcüklerini kullanarak coşkunlukla

Maurice Blanchot

...

Kafka'nın anlatıları yazında en kara anlatılar, saltık bir umutsuzluğa en çok perçinlenmiş olan anlatılardır. Ve bu anlatılar aynı zamanda umudu en trajik biçimde körelten anlatılardır, umut mahkûm edildiği için değil, tersine, umut mahkûm edilmeye bir türlü erişemediği için. Felaket ne denli tümel olursa olsun, geriye umudu barındırıp barındırmadığı ya da tersine onu hepten uzaklaştırıp uzaklaştırmadığı bilinmeyen küçük bir nokta kalmaktadır: Tanrı'nın kendisinin kendi yazgısına boyun eğmesi ve onunla birlikte en iğrenç düşkünlük içinde, duyulmadık bir kargaşa içinde ortadan kalkması yetmez, onun aynı zamanda dirilişini, bizi sonsuzca korkuya ve avunmaya bağlayan onun o anlaşılmaz adaletini de beklemek gerekir.

Maurice Blanchot, "Kafka'nın Okunması"
Çeviren Serdar Rifat Kırkoğlu

şunları yazar: "Cadde üzerinde on altı pencere! Bu Alman şairleri ne kadar da zenginler!" (7 Temmuz 1912) Greta Bloch, Grillparzer'in odasını tasvir ettiğinde Kafka benzer biçimde kıskanmıştı: "Laf arasında, eski ve ulaşılamaz bir arzu: geniş bir pencerenin önündeki masada oturmak, pencereden ardına kadar açık bir görüşe sahip olmak... Ne güçlü arzu!" (12 Mayıs 1914) Kafka, 1917'de bulunduğu Schönborn-Palais'yi ilk ziyaret ettiğinde, bir sürü geniş pencere üstüne yorum yapar ve apartmanları "bir rüyanın yerine getirilmesi" diye adlandırır. (1917 Şubat'ının ilk günleri.)

Kafka'nın pencerelere olan büyük merakı, büyüyüp yetiştiği Prag'daki çevresi incelendiğinde bir ölçüde anlaşılabilir. Örneğin, onun Haus Minuta'dan (1889-96) ya da Zeltnergasse 3'teki dairesinden görülen kendi Altstadt manzarasının, "Sokak Penceresi", "Dalgın Seyrediş" ve öbür çalışmalarına yansıdığı gayet net biçimde imgelenebilir. Kafka, Zeltnergasse'deki hayatın akışını, muhite hâkim olan Teinkirche'nin karşısına inşa edilmiş dar görüşlü evin bir ön penceresinden izleyebilirdi ya da bir arka pencereden kilisenin yükselen duvarını... Binanın minicik avlusunun arka tarafını kaplayan bu duvarın ortasında, kilisenin güzel Gotik pencerelerinden biri belli belirsiz görünür. Gariptir ki duvarın arasına yapılmış, kiliseyi ve apartmanı ayıran, Kafka ailesinin kilisenin buhurla dolu, gizemli, karanlık ve oldukça yüksek iç kısmını bizzat görebildiği, büyük temiz camdan bir pencere de vardır (bkz. Gustav Janouch, *Kafka lebte in Prag* adlı fotoğraf). Kafka'nın Pariserstrasse 36 apartmanındaki penceresinin de *Hüküm*'ün açılış dekorunu etkilediğine hiç şüphe yoktur. Moldau'nun karşısındaki tepeleri ve parkları gören, Kafka'nın kendi manzarası, Georg Bendemann'ınkine çok benzer. Kafka, günlüğünde bize, sabahın erken saatlerinde, bu öyküyü tamamlarken gördüklerini anlatır: "Pencerenin dış tarafı nasıl da maviye döndü. Bir yük arabası geçip gitti. İki adam köprüden karşıya yürüdü." (23 Eylül 1912) Muhtemelen ailesinin Altstädterring'deki daha sonraki bir dairesinde Kafka, penceresinden eski şehrin ve hayatının tüm arenasının manzarasına tepeden bakabiliyordu. Arkadaşı ve İbranice öğretmeni Friedrich Thieberger'e anlattığı gibi onun hayatı, çevresi bu küçük pencereden görülebilen küçük bir çemberin içinde geçti: "Pencereden aşağıdaki Ringplatz'a baktığımızda," dedi Kafka, "burası benim okulumdu, orada yolun karşısındaki binada üniversite ve biraz daha ilerde solda ofisim. Bu küçük çemberde..." ve parmağıyla birkaç küçük çember çizdi, "tüm hayatım kuşatıldı."

Kafka'nın penceresi bir yandan onun tanıdığı, görebildiği ve yükümlülük hissettiği topluma hem hakiki ve hem de simgesel bir giriş sağlarken, kendini çok yabancılaşmış hissettiği dünyaya karşı bir kalkan da oluşturuyordu. Üniversitede ve bürokratik mesleğinde disiplini sayesinde başarılı olmuştu ama bize tekrar tekrar anlattığı gibi, en çok da odasında yazarak geçirebildiği saatlere değer veriyordu. Bununla birlikte, görünüşe bakılırsa ne iç ne de dış dünyada hiçbir zaman bütünüyle var olamayıp, yalnızca ikisinin arasındaki pencerede yer alabildiği için, ailesine karşı suçluluk ve yükümlülük duyguları çok büyüktü. 29 Ekim 1912 tarihli bir günlük yazısında bu durumu kendisinin çizgiyi nadiren aştığı, yalnızlık ve topluluk arasındaki bir sınır bölgesi olarak anlatır. Bize "sınır bölgesi"nin, bu ne varlık ne yokluk durumunun, Robinson Crusoe'nun terkini bir cennete dönüştürdüğünü anlatır.

Kafka'nın kişisel düş kırıklığı, o günlerde Yahudiler için yalnızca iç karartıcı bir portre sergileyen Prag'daki sosyo-politik durumla şiddetlenmiş olmalı. Hem Çek hem de Alman milliyetçiliğindeki antisemitizmin artması, İmparatorluk'un ayrışması ve eli kulağında olan savaş tehlikesi onun camın arkasına çekilmesine katkıda bulunmuş olmalı. Brod ve öbürleri eski Kutsal Topraklar'da yeni bir ev için planlar yaparken, kronik kararsız Kafka, gerçekte oraya ait olmadığını bildiği halde yalnızca Eski Prag'ın dar sokaklarını ve geçitlerini betimleyebildi. Zamanın tatsız olaylarını gözlemleyebildiği camın arkasındaki sahipsiz ülkeden başka ne sosyal ne de metafiziksel anlamda kalıcı bir evi olmadı. Eğitimli kişiler, Kafka'nın çalışmalarındaki penceresinin betimlemesiyle kesin biçimde ilişkili olan kabin motiflerini tanımladı çoğu zaman. Kafka bu durumundan bir çıkış yoluna sahip değildi; onun ne toplum için ne de kendi içsel yazınsal dünyası için pencereyi terkederek açık-

Kafka'nın penceresi bir yandan onun tanıdığı, görebildiği ve yükümlülük hissettiği topluma hem hakiki ve hem de simgesel bir giriş sağlarken, öbür yandan ise kendini çok yabancılaşmış hissettiği dünyaya karşı bir kalkan oluşturuyordu. Üniversitede ve bürokratik mesleğinde disiplini sayesinde başarılı olmuştu ama bize tekrar tekrar anlattığı gibi, en çok da odasında yazarak geçirebildiği saatlere değer veriyordu.

Prag'da, Kafka'nın mezarı.

ça kaçabileceği bir çatlağı gösteren hiçbir imge yoktur dünyasında. Friedrich Thieberger'e bunları hatırlatan sözleriyle Kafka, her insanın bir çemberin orta noktası olduğunu, kendi "radyan"ını izlemesi, sonra dairesini çizmesi ve tamamlaması gerektiğini öne sürer. (23 Ocak 1922 tarihli günlüğünde) Böylece Kafka, birçok kez orta noktadan kaçmaya ve bir raydan oluşturmaya çalıştığını ("Örnekler: piyano, viyolin, diller, Germen bilimleri, antisiyonizm, İbranice, bahçe işleri, marangozluk, edebiyat, evlilik girişimleri, kendi dairem.") ama tamamının başarısızlıkla sonuçlandığını yazar. O, kendi dünyasında bir tutuklu, yalnızca dışarıda akıp giden dünyayı izlemesine olanak veren ama asla kırıp dışarı çıkamadığı cam kabinin içinde bir kötürüm olarak yaşar. "Kanun Önünde"nin baş kahramanı gibi, devinimsiz, yılmış bir seyirciydi ve hiçbir zaman bir katılımcı olamadı.

Kafka'nın penceresinin "Sınır Bölgesi"ni terk etmek ve toplumda bir katılımcı olmak (mesleği, nişanlanması, vb.) için gerçekten mücadele ettiğine ilişkin yeterli kanıt vardır. Yalnızca Kafka'nın yapıtlarında bile, karşı yön için sürekli bir 'aradaki bölge'yi terk etme, penceresinin perspektifinden ayrılma ve tamamen iç dünyaya çekilme girişimi görürüz. Buna belirgin bir örnek, Sortini'nin fiziksel talebini içeren mektubu pencereden atarak kendini toplumdan tecrit eden ve iç dünyasına çekilmeye zorlanan, *Şato*'daki Amalia karakteridir. Amalia'nın romandaki kadın kahraman olarak tanımlanması önemli bir noktadır; o büyük bir dayanılıklılıkla durumunu kabullenir, doğru olanı yaptığını bilir ve birçok Kafka baş kişisine tanıdık olan bir "yücelik" atmosferiyle kuşatılır.

Gregor Samsa, kendi kimliğini korumak için savaşmak zorunda olan bir başka Kafka figürüdür. Başlangıçta onun odası, üç yanı aile üyeleriyle çevrili herkese açık bir kabin gibidir ve kapı sayesinde onların hepsi de odasına girme ve yararlanma hakkına sahiptir. Gregor'un tek kişisel seti yazarın, "bir pencereden dışarı bakmanın sürekli ona verdiği özgürlük hissi," diye andığı penceresidir. Bununla birlikte, bu başkalaşımın (dönüşüm) ardından, Gregor'un penceresi, onun alışılmış besini olmakla birlikte, eski öneminden bir şeyler kaybeder. Sonraları pencereden yalnızca sis görünür. Işık, dışarısı, eski aktiviteler ve amaçların tümü, onun kendini tamamen özel iç dünyasına vermesiyle yavaş yavaş yok olur. Birkaç yorum, *Dönüşüm*'de Gregor'un bir böceğe dönüşmesinin Kafka tarafından belki de pozitif bir başkalaşım olarak görüldüğünü öne sürer. Gerçekten de 1 Mart 1913'te, Kafka bununla ilgili olarak Felice Bauer'e aşağıdakileri yazdı. Yalnızca Brod'un evindeki duruma atıfta bulunmuş olması olasıdır ama büyük olasılıkla, Gregor ve Kafka'nın pencerelere karşı tutumları göz önünde bulundurulursa, onun sözleri, hikâyenin bu biçimde anlaşılmasını destekler: "Max'ın evinde hoş bir akşamdı. Hikâyemle çılgın bir anlam çıkarmaya çalışıyordum. Ama sonra kendimizi koyuverdik ve çok güldük. Eğer biri kapıyı ve pencereyi dünyaya karşı sürgülerse, o kişi, zamanla bir suret yaratır ve güzel bir hayatın gerçekliğine ilk adımı atar." (1 Mart 1913)

Pencere imgelerinin böyle çözümlenmesiyle sağlanan bakış açısından yola çıkılarak Gregor'un, hayattan elini eteğini çekip penceresinin ardına çekilerek ironik bir biçimde kendini gerçekleştirdiği öne sürülebilir. Hiç kuşku yok ki, dönüşümünden önce bildiği hayata dair bir övgü de vardır yapıtta; hayattan çekilmesinin ve ölümünün gerekliliği onun için sağlam ve samimi bir inanç haline gelir. ("Ortadan yok olması gerektiğine ilişkin kararı, kız kardeşinden bile daha güçlü tutunduğu bir şeydi...") Yaşam için savaşmaya can atmaz, daha çok "huzur dolu düşüncelere dalmak" ister ve uygun bir biçimde, son nefesini verirken şafağın ilk renklerinin dolduğu penceresinin farkına varır. Ölümünden sonra, pencereler ve sokaklardaki hayat artık Gregor'la değil, onun vaktiyle asalak olan ailesiyle ilgilidir. Onlar, ki artık kendi dönüşümlerine maruz kalıp dış dünyanın aktif birer katılımcıları olmaya başlamıştır, bu

gerçeği ve Gregor'un penceresinin parlak ışığı altında ölümünü kutlarlar. "Doğruldular, pencereye gittiler ve sıkıca birbirlerine kenetlenerek orada kaldılar."

Kafka'nın yazışmalarındaki ve günlüğündeki bir yığın pencere göndermesinin hiçbiri, hayata karşı mühürlenmiş tüm pencere ve kapılarıyla onun "güzel yaşam"ın böylesi bir gerçekliğini tecrübe ettiğine dair herhangi bir belirti taşımaz. Penceredeki mücadelesinin endişe ve umutsuzluk dolu olduğunu öne süren çok sayıda kaydın tersine, o belki de kendi içsel dünyasından vahim bir biçimde uzaklaşmıştır. 19 Nisan 1916'da Kafka, babasıyla ve penceredeki belli belirsiz duruşuyla ilgili sıkıcı bir kâbusunu kaydeder günlüğüne. Babası, sokaktan geçen bir alayı görmek için pencereye fırlar ve sokağa doğru keskin bir eğimi olan ve tuhaf bir biçimde geniş görünen pervazdan sarkar. Kafka olası bir düşüşü önlemek amacıyla panik içinde babasının giysisini kavrar ama sonra babası sanki oğlunu da sokağa doğru çekmek için şeytani bir biçimde daha da aşağıya sarkar. Kafka, babasıyla birlikte aşağı çekilmemek ve ayaklarını sabit bir yere geçirebilmek için bir yol arar. Fiziksel gerilimi çok yüksektir ve düşmeden önce uyanır.

Kafka'nın *Babaya Mektup*'una ve öbür çok sayıda biyografik belgeye dayanarak Hermann Kafka'nın oğlundan korktuğunu, onun edebiyat tutkusuna anlayış göstermeyen ya da sempati duymayan zalim bir baba olduğunu ve bu yüzden baba-oğul çatışmasını anlatan bu rüyanın olağandışı olmadığını görebiliriz. Bununla birlikte Kafka'nın, oğlunu bu denli geniş ve tehlikeli bir biçimde aşağıya eğimli pervazı olan penceresinden çeken babayı anlatan kâbusu, bu mücadeleyi pencere imgesi bağlamına yerleştirir ve onun en büyük korkularını tertemiz özetler. Penceresi onun dış dünyadan çekilmesini mümkün kılar ama onun zırhı, camın kendisi kadar incedir. Babası tarafından böylesine şiddetle ve ansızın zarar görmüş olma düşüncesi onların ilişkileriyle örtüşür ve ailesine duyduğu sorumluluk ve suçluluk duygusuyla ilgilidir.

Bu pencere pervazını, karşılıklı olarak birbirinin dışında tutulan iki dünyanın arasındaki bu ayracı aşmak, Kafka için kökten bir değişiklik demektir. Babasının dünyasında yaşayabileceğini gösteren hiçbir kanıt olmadığından, camdan, çok aşağıdaki sokağa düşmek Kafka'nın endişesinin boyutunu anlatır. O, kendi iç dünyasının el değmemişliğini koruyamazsa ve tayfın iki ucu arasındaki pencerede oturma dengeleyici eylemini daima başaramazsa o zaman belki de pervazdan düşmek tek seçenek olacaktır. Hem günlüklerinde hem de mektuplarında, pencereden sarkma olasılığının Kafka için gerçek bir bedel olduğuyla ilgili birçok kayıt vardır. Kendilerini camın arkasındaki katışıksız kişiliklerine adayan Gregor, Amalia ya da Açlık Sanatçısı'nın tersine Kafka, onun için hem fiziksel hem de entelektüel anlamda ölüm demek olmasına rağmen, camdan sarkmayı çok düşünür. Bu gibi kayıtlar, 1911'de artan bir sıklıkta görülür ve özellikle 1912-1913'te, Kafka'nın hayatının yönüyle ilgili kararsızlıklarla boğuştuğu bir sırada depreşir. 9 Kasım 1914 tarihli bir günlük kaydında, Kafka kendini günün ilk saatlerinde genişçe açılmış kolları, kavisli karnı ve bacaklarıyla, neredeyse kapalı olan penceresinin içinden geçerken gözünde canlandırır. 14 Aralık 1911' de, kaygı verici biçimde, "Babam çekişmeye devam etti, ben sessizce pencerede dikildim," diye yazar. 1911'in Noel gününde ruh hali, durumuyla ilgili olarak daha şiddetli bir hal alır: "Pencereye çarpmak, tüm gücünü kullandıktan sonra takatsiz bir biçimde, ağaç ve cam parçalarının arasından pencere pervazından geçmek."

Kafka'nın ifadeleri, ne-ne de pozisyonunu terk edip topluma karışmak için bir köklü girişimin simgesel betimlemeleri olarak yorumlanabilir. Bununla birlikte benzer kayıtlar, gelecek yılda Kafka'nın gerçekten de kendi ölümüne doğru böyle bir atlayışa niyet ettiği ve hayata 'bakan' pencerenin, en azından potansiyel olarak, ölüme 'açılan' pencere'ye dönüştüğünü netleştirir. 8 Mart 1912'de, "Sonra koltukta, bir saat boyunca pencereden aşağı atlamayı düşündüm," diye yazar. Ekim' de, bölünmüş ve hüsrana uğramış benliğinin önündeki seçenekleri düşünürken depresyonu artar ve 8 Ekim 1912'de arkadaşı Max Brod'a, ailesini ve kendi ihtiyaçlarını eşzamanlı uzlaştıramadığını yazar ve, "Kusursuz bir berraklıkla fark ettim ki, artık bana açık olan yalnızca iki olasılık var; ya herkes uyuduktan sonra pencereden atlamak ya da önümüzdeki iki hafta içinde her gün fabrikaya ve kayınbiraderimin hukuk bürosuna gitmek. İlki bana hem yazılarımdaki bozulma hem de fabrikayı yetim bırakma yüzünden duyduğum tüm sorumluluktan kurtulma fırsatını sağlayabilir. İkincisiyse, kesinlikle yazılarımı kesintiye uğratacak. Uzun süre pencerede dikildim ve cama baskı yaptım ve düşüşümle köprüdeki geçiş ücreti tahsildarını korkutmak için uygun olabilecek birçok an vardı," diye anlatır. Bu ifadelerin ciddiyetini değerlendirmek için okuyucu, Kafka'nın 1907-1913 yılları arasında Niklasstrasse'de on beş katlı bir binada ailesiyle birlikte yaşadığının ve atlayışının kesinlikle ölümüyle sonuçlanacağının farkına varmalıdır. Max Brod'a, yazmaya başlamadan önce gerçekten de atlamak için "kesin kararlı" olduğunu ama sonradan gücünün azaldığını yazar. Kafka'nın arkadaşına yazmakta şifa bulduğu ve bu tanıdık imgeleri neredeyse doğal bir şeymiş gibi görmesi de olasıdır. Bununla birlikte yalnızca iki buçuk ay sonra Felice Bauer'e yazarken (29-30 Aralık 1912) yine ciddiyetle

Kafka, 1906

bu konudan söz eder ve intiharla ilgili eski duygularını yansıtır: "Geçmişte defalarca, geceleyin pencerenin kenarında mandalla oynayarak ve pencereyi açıp kendimi aşağı atmayı neredeyse bir görevmiş gibi addederek durdum. Ama bu uzun zaman önceydi ve şimdi senin beni sevdiğini bilmek, daha önce hiç olmadığım kadar kendimden emin olmamı sağlıyor." Gerçekte o, yalnızca haftalar önce pencereden sarkmakla ilgili yazmışken, burada "uzun zaman önce" diye söz etmesi dikkat çekiyor. Onun böyle anıları geçmişte daha gerilere iterek baskılamaya çalıştığı görülebilir. Mektuplarda romantikliğinin yoğun çoşkusuna kapıldığı için aslında Max Brod'a yazdığı mektubu hatırlamadığı da iddia edilebilir. Ancak konunun ciddiyeti ve günlük kayıtlarının sayısı göz önüne alındığında böyle bir şey olası değildir. Bir pencereden atlamayı yeniden düşünmesi uzun zaman önce olmadığı için, onun kendisine ve/ya da Felice'e karşı tamamen dürüst olmadığını söylemek daha olasıdır. Yalnızca üç hafta içinde, 21 Ocak 1913'te Felice'e, "Bu sabah kalkmadan önce ve kesintili bir gece uykusundan sonra o kadar üzgündüm ki, mahzunluğum içinde kendimi atmak için değil de (ki bu hüznüm için çok neşeli olurdu) pencereden düşmek için çok büyük bir istek duydum," diye yazar. Ve 28 Mart 1913'te, sabahın 4:30'unda gözüne uyku girmediği için hayallerinin Felice'ine yazdığı mektupta, "Pencere açıktı ve hızla dönen düşüncelerimin içinde her çeyrekte bir, durmadan pencereden atlıyordum, sonra trenler geldi, birbirinin peşi sıra rayların üstünde uzanan cesedimin üstünden, boynumdaki ve bacaklarımdaki iki kesiği derinleştirip genişleterek geçtiler," diye anlatır. 15 Ağustos 1913'te günlüğüne, "Sabah... Yatakta acılar... Tek çare pencereden atlamakta görünüyor," satırlarını kaydeder.

Pencereden atlamak (örneğin; 6 Temmuz 1916: "Felice'le yaşamanın imkansızlığı... yüksek pencereden atlamak.") ve genellikle intihar (*Günlük,* 15 Şubat 1914 ve 15 Ekim 1914) ile ilgili sonraları da referanslar olmasına rağmen bu tür örneklerin çoğunluğu, Kafka'nın zihninin yoğun bir biçimde ilk büyük çalışmalarıyla (*Betrachtung* (Gözlem), *Dava*, *Dönüşüm*) ve ailesinin talepleriyle meşgul olduğu 1912-1913 döneminde görülür. Kafka'nın kendini pencereden atmak hakkında sonradan daha az yazdığı gerçeği onun bu problemlerini çözdüğü anlamına gelmez. Onun pencere imgeleri önemli bir rol oynadığından yazmasının tedavi edici bir değeri olduğu biçiminde bir tahminde bulunulabilir. Ayrıca belki de intihar fikri, o kendini asıl eylemi gerçekleştirmekten aciz olduğuna inandırdığı için zamanla azalmıştır. Herhalde Kafka için sorunun, veremden öleceğini öğrendiği ana kadar çözümlenmediği kabul edilebilir.

Max Brod, Kafka'nın yalnızca imgeler ve metaforlar içinde düşünebildiğinden, felsefi tartışmalara eğilimli olmadığına dikkat çeker. Onun pencere imgelerini kullanmasıyla ilgili yukarıdaki özetleme, Brod'un onun eserlerinin ayrılamaz oluşunu açıklayan gözlemlerini destekler. Dışarıdaki toplumu seyreden, aynı anda hem o topluluğa katılmak hem de kendi özbenlik duygusunu korumak için mücadele eden soyutlanmış bir bireyle ilgili pencere imgesi, aslında Kafka'nın temel halidir. Kişi, pencerenin "sınır bölgesi"nde başarısızlıkla özdeşleşmeye eğilimli, yılmış bir seyirci olarak kalabilir (örneğin, Kafka, Joseph K.); kesin bir itaat içinde pencereden babanın talihsiz dünyasına dalabilir (örneğin, Georg Bendemann); ya da toplumdan tümüyle kopmuş bir biçimde pencereden kendi özel dünyasına çekilebilir (örneğin, Gregor Samsa). Kesinlikle böyle bir özet, Kafka'nın karmaşık dünyasından yalnızca kısmen söz edebilir ama elbette onun hayatı algılamasında pencere simgesinin temel bir unsur olduğunu anlatabilir. □

İngilizceden çeviren
Yonca Yalçın Çakmaklı

[1] Franz Kafka, *Ceza Sömürgesi*, New York: Schocken Books, 1971, s. 39

[2] Franz Kafka, *Dava*, New York: Schocken Books, 1969, s. 165

[3] Franz Kafka, *Şato*, New York: Random House, 1969, s. 211

[4] Franz Kafka, *Amerika*, Londra: Secker and Warburg, 1967, s. 50

Gündüz Kafka, gece Samsa

Kafka'nın masasının başına oturmasıyla o tuhaflıklarla dolu imgelem dünyasının kapıları açılır. Kafka gün ışığı altındaki Kafka değildir artık: Gündüz Kafka, gece Samsa. Elbette, "gündüz insan, gece yazar" diyerek masumlaştırabiliriz bu denklemi.

Oğuz Demiralp

Yaşamımdaki en büyük talihsizliklerden biri, daha on altı yaşındayken Kafka okumak oldu. O yaştayken Kafka'nın yazdıklarından ne anladım, şimdi ne anlıyorum, bilmiyorum ama edebiyat denen musibete bağımlılığım biraz da Kafka yüzündendir. O öyküler, romanlar, günlükler, aforizmalarda neydi beni çeken? Anlamak, anlatmak güç. Kendimi günlerin akışına bırakıp yaşayıp gitmek varken, önüme bir sis perdesi çıkarmıştım. Üstelik o yoğun sisin içinde kıs kıs gülerek dolaşan bir karaltıyı ayrımsamıştım. Bir yandan ürkmüş, öbür yandan gözlerimin önünde sayfa sayfa açılan açıklayamadığım bir gizin girdabına kaptırmıştım kendimi. Hafta sonu elalem bilmem ne caddesinde piyasa yaparken, ben bu acayip şeyleri okumaktan nasıl zevk alabiliyordum? Neden bir insan böyle şeyler yazar? Neden böyle bakar dünyaya? Anlattıkları gerçek mi? Gerçek dediğimiz şey Kafka'nın imlemlediği gibi mi? Okuduklarıma güleyim mi, ağlayayım mı? Bilemiyordum. On altı yaşında bir genç, bir yazardan etkilenince onun gibi yazmak ister, ona öykünerek bir şeyler karalar genellikle. Bende, nedense, Kafka gibi yazmaya çalışmak değil, Kafka'yı anlamak isteği ağır bastı. Kafka üzerine uzun uzun yazmak istedim hep, beni rahatsız eden sis perdesini aşmak istedim. Ne ki ne zaman kalemi elime alsam, o yoğun sisin beni yutabileceğinden korktum, kaçtım. Şimdi de bir an önce bu yazıntıyı bitirip kaçmak istiyorum, o hınzır hayaletin peşimi hiç bırakmayacağını bile bile.

Belçikalı ünlü yazın adamı Franz Weyergans (François Weyergans'ın babasıdır) Okumayı Öğrenmek (*Apprendre à lire*) kitabında, yazınsal okuma / yazma alışkanlığının genellikle 16-19 yaşlarında yerleştiğini anlatır. Bu yaşlarda yazın'ın tuzağına düşmekten daha büyük talihsizlik önemli bir yazar ile yakınlaşmak olabilir (!). Böyle bir ilişkiye giren genç kişinin hem anlıksal hem de ruhsal açıdan yetiştirici olduğu denli ömür boyu izi kalacak bir deneyim yaşaması beklenmeli. Nitekim değişik tarihlerde okuduğum iki kitap, genç kişilerin büyük yazarlarla dostluk kurmalarının, önce o kişiler açısından ne denli önemli olduğunu gösteriyor. Birincisi M.F. Farzaneh'nin Sadık Hidayet ile görüşmelerini anlattığı kitaptır. İkincisi ise Gustav Janouch'un Kafka ile ilişkisine değgin kitabıdır. Almanca başlığı *Gesprache mit Kafka* olan bu kitabın ben yıllar, yıllar önce 1952 Fransızca çevirisini okumuştum: *Kafka m'a dit*. Şimdi önümde Kâmuran Şipal'ın *Kafka ile Söyleşiler* başlığını taşıyan çevirisi var. Farzaneh'nin kitabı gibi, Janouch'unki de ilgili yazarın yapıtlarına eklenenin ötesinde eklemlenen türden. Yazarın dünyasını daha iyi tanımak açısından vazgeçilmez nitelik kazanmış çalışmalar bunlar. Ancak, kendi kendine yeten kitaplar değiller. Hidayet'in ya da Kafka'nın yapıtlarında gezinmeden böyle bir kitabı okursanız, "Ne var bunda?" diyebilirsiniz. Yazarı hiç değilse biraz tanıdıktan sonra ise bu tür kitaplar, yazarın dünyasıyla ilgili zihinde biriken birtakım sorulara daha etkilice yanıt aramanıza yardımcı olabilir. Nitekim, Gustav Janouch, okura belirli bir Kafka resmi çizebilmesi için önemli veriler sağlıyor. Diyeceksiniz ki, "Madem yazınsal açıdan asıl önemli olan metinlerdir, ne gerek var, Kafka'nın somut kişiliğiyle ilgili bu bilgilere?" Bir karşılaştırma yoluyla yanıt verelim. Kafka, onyıllar sonra, onun üzerine nerdeyse onun yazdıkları denli derinlikli değerlendirmeler yapmış Blanchot'dan ayrımlı bir yazardır. Blanchot özel yaşamını özenle gizlemiştir. Yazdığı yapıntı ve denemelerden ibaret kalmak istemiş gibidir. Buna karşılık, Kafka'nın yaşamöyküsü, özellikle günceleri ve mektupları yüzünden yapıtının bir parçası haline gelmiş. Güncelerinin ortaya koyduğu özel yaşam ile yapıt arasındaki yoğun ilişki Kafka'nın nasıl bir kişi olduğunun araştırılmasını yapıtını daha iyi anlamak için gerekli hale getirmiştir. Janouch'un kitabı bu bağlamda önemli bir kaynakça oluşturmaktadır.

Janouch'un babasıyla Kafka aynı sigorta kurumunda çalışmışlar. Janouch babası yoluyla tanır Kafka'yı: hayranlıkla okumuş olduğu *Dönüşüm*'ün yazarını. Karşısında bir böcek değil insan vardır. Kendisi gibi Kafka'nın da elektrik faturaları yük-

lüdür, çünkü o da gece okuyup yazmaktadır. Kitabı okudukça daha iyi görürsünüz: gece ayrı bir âlemdir Kafka için. Gün biter, karanlık çöker, Kafka'nın masasının başına oturmasıyla o tuhaflıklarla dolu imgelem dünyasının kapıları açılır. Kafka gün ışığı altındaki Kafka değildir artık: Gündüz Kafka, gece Samsa. Elbette, "gündüz insan, gece yazar" diyerek masumlaştırabiliriz bu denklemi. Janouch, insanda yazarın izlerini arayacaktır bir bakıma.

Yazar her şeyden önce belirli bir ya da birkaç dilin örgensel parçasıdır. Kafka Almanca yazar. Ancak Prag'ta yaşayan bir Yahudidir. Üstüne üstlük, ne Çekçesi güçlüdür, ne de doğru dürüst İbranice konuşabilir. Almanca Kafka'nın tek yurdudur ama ruhsal / tinsel açıdan asıl yurdu mudur? Sanki Kafka'nın güçlü kalemini güden etmen, yazdığı dilin ötesinde bir anayurt arayışı gibidir. Belki de bu yüzden, İsak Löwry yoluyla Yiddiş Tiyatrosu'yla kurduğu ilişkide görece bir mutluluk yaşamıştır. Osman Çakmakçı'nın Türkçeye aktardığı *Mavi Oktav Defterleri*'nde şöyle bir bölüm var: "Sıla özleminden aklını yitirdiğinden Dünya Fuarı'ndan alınıp evine götürülen, köyünde, çevresini saran kabile üyelerinin feryat figanları arasında gelenekler ve ödev gereği en vakur yüzünü takınıp Avrupalı seyircilerin hayran kaldığı şeytanlıklarda bulunan, yani Afrika gelenek ve göreneklerini sergileme görevini sürdüren Zenci." Bu yazıntı boyunca Janouch'un kitabının dışına çıkarak başımı belaya sokmaya niyetim yok ama söz konusu zenci betisinin Kafka'nın Almanca ile ilişkisini çok iyi anlattığını düşünüyorum.

Kafka'nın Almancasına dikkat çeker Janouch: "Kafka'nın Almancası içteki gerilim dolayısıyla insanda kaba bir izlenim bırakıyordu. Kafka'nın konuşmasındaki kabalık, onun ölçülü biçili ve özenle konuşma isteğinden kaynaklanmaktaydı. Yani edilgen grup özelliklerinin değil, etken kişisel özelliklerin bir ürünüydü." Dili kullanışı Kafka'nın özne, yani etken olduğu alandır elbette. Yazarken konuştuğundan daha da özenlidir Kafka. Kafka'nın biçemini (üslubunu) inceleyen bir uzmanın "idari biçem" nitelemesi yaptığını okumuştum. Ussallık, görece kuruluk, sıfat kullanmada özen, şairanelikten kaçınma, soğukça betimleme gibi öğelerden oluşan bu biçemi Kafka'nın hukukçuluğuna bağlayanlar da vardır. Kim bilir! Geniş ve dar anlamda yasa ile bu denli uğraşan bir yazarın yasanın dilini ustaca kullanması tam bir tersinme (ironi) örneği olsun diyedir belki. "Konuştuğu dil de tıpkı ellerine benziyordu," der Janouch. "İri ve güçlü elleri, geniş el ayaları, ince ve uzun zarif parmakları vardı Kafka'nın. Tırnakları yassı ve kürek biçimindeydi; boğumları ve eklem yerleriyle belirgin öne çıkıyor, beri yandan enikonu bir zarifliği sergiliyordu." Anlaşılan, biçemi ellerine benzemektedir Kafka'nın.

On yaşında, iki kız kardeşiyle.

Ancak o elleri babasının yolundan gitmek için kullanmaya hiç niyeti yoktur. Oldukça varlıklı ve başarılı bir tecimenin oğludur Franz. Gel gör ki, zenginliği küçümser: "Zenginlik dediğin nedir ki? Bazıları için eski bir gömlek bile servettir. Bazılarının da milyonlarca parası vardır, öyleyken yoksul bilirler kendilerini. Zenginlik düpedüz görece bir şeydir, doyum sağlamaz insana. Doğru-

KAFKA

Düşümde Kafka'yı gördüm: Andy Warhol'un kalemine yakalanmış yüzünü. Bir masada tanımadığım genç bir adamla karşı karşıya oturuyorlardı. Kafka'nın kolları masanın altına doğru sarkmıştı. Adamın önünde açık bir kitap duruyordu. "Kafka'nın bir okuru olmalı," dedim. "Belki de Gustav Janouch'tur," diye düşündüm. Benim orada olduğumu anlamadılar. Kim bilir! Düş bu. Belki de görünmez adam olmuştum. Neler konuştuklarını işitebilmek için usulca masaya yakınlaştım. Kafka kollarını masanın üstüne koydu birden. Gördüğümden irkiliverdim. Elleri yoktu Kafka'nın. "Artık ne yazabiliyorum, ne de çizim yapabiliyorum," dedi, soğuk donuk bir sesle, yüzündeki ifadeyi hiç değiştirmeden. Karşısındaki adamın yüzünde de herhangi bir kıpırtı olmadı. Durgun tok bir sesle yanıt verdi: "Fark etmez! Ben de körüm."

Oğuz Demiralp

su yalnızca özel bir durumdur. İnsanı sahip olduğu nesnelere bağımlı kılar ve boyuna yeni kazançlarla, yeni bağımlılıklarla bunların elden çıkıp gitmelerini önlemek zorunda bırakır. Zenginlik maddeye dönüşmüş bir güvensizliktir sadece. Hem –annemle babamın hepsi, benim değil." Hadi bakalım, gelin de anlatın bu kalenderce sözleri günümüzün gençlerine. Doğal olarak, kimse hamam böceğine dönüşmek istemiyor. Ne ki, bütün tilkiler kaplan postuna bürünmüş, birbirinin peşinde dolaşıyor.

Kafka tekdüze bir memur yaşamını seçmiş. Sanmayın ki mutludur, huzurludur. "... hayatımı böyle büro işinde harcayıp tükettiğim için yanar dururum hep," derken içtendir. İlk bakışta, boş gezenin boş kalfası şair Adler gibi olmak istediği sanılabilir. Aslında Kafka'nın özlediği, el işi yapabileceği bir yaşam biçimidir, amatörce denediği marangozluk, bahçıvanlık gibi. Çağcıl çalışma biçiminin yabancılaşmaya yol açtığını ayrımsayanlardandır Kafka. Kişinin, dizgenin adsız bir parçası olmakla yetinmeyeceği, ortaya çıkardığı ürünle özdeşlenebileceği bir çalışma istemektedir. Bakın Taylorizm üzerine söylediklerine: "Korkunç bir şey. (...) müthiş bir cinayet, insanların Kötü tarafından köleleştirilmesinden başka bir sonuca yol açmayacaktır. Bu doğal bir şey. Evrendeki en yüce, el sürülmekten en çok kaçınılacak bir nesne olan zaman, o kirli ekonomik çıkarların ağı içine tıkılacak. Böylelikle de yalnız evrenin kendisi değil, özellikle onun bir parçası olan insan aşağılanacak ve haysiyetine leke sürülecek. Böyle Taylorlaşmış bir yaşam tüyler ürpertici bir beladan başka şey değil, özlenen zenginlik ve kazanç yerine bağrından sadece açlık ve sefalet çıkacaktır. Bu da bir ilerleme..." Vay vay! Kafka dünya düzeninin orta direklerinden birini, yıkmak istercesine yermiş! Ya anamalcılığa değgin söyledikleri: "... şişko adam çizimde kapitalizmi temsil ediyor, bu ise pek doğru sayılamaz artık. Şişko adam, yoksulları belli bir sistem çerçevesinde sultası altında tutuyor. Ama bu sistemin kendisi değil. Hatta sisteme egemen kişi de değil. Tersine; şişko adam zincire vurulmuş durumda. Ama çizimde gösterilmiyor bu. Çizim bir bütünlük taşımıyor. Bu yüzden de başarılı sayılamaz. Kapitalizm içten dışa, dıştan içe, yukarıdan aşağıya, aşağıdan yukarıya bağımlılıklardan oluşan bir sistemdir. Her şey bağımlıdır kapitalizmde, her şey zincire vurulmuştur. Kapitalizm, dünyanın ve ruhun belli bir durumudur." Aman bu sözleri küreselleşmeciler okumasın! Yoksa yeni bir dava açarlar.

Belli ki, çağının başat dizgesiyle başı hoş değil Kafka'nın. Devrim, düzeltim (reform) laflarına da karnı tokmuş gibi yanıt veriyor. Günlük gelişmelerle ilgilenmezmiş gibi görünüyor. Bir yandan Akl-ı Maaş dünyasından kopmuş gibi davranıyor, öbür yandan bu dünyanın temellerine sözleriyle dinamit koyuyor sanki. Janouch'un körpe zihnine zarar vermemek için basitleştirme yoluyla konuşmaya çalışsa da ağzından akıyor adı gibi kara kuşun ağusu. Bu söyledikleri yetmiyormuş gibi, "Evet, insan acınacak durumda; büyüyen kitleler ortasında günden güne daha çok yalnızlığa gömülüyor çünkü," diyor Kafka. Kötümserlikle karamsarlıkta Kafka'nın üstüne yokmuş anlaşılan. Basit biçimde açıklıyor dünyada estiğini öne sürdüğü kötülük kasırgasının nedenini: "Güç elde edilebilir görünen ahlaksal bir değer dururken yakında bulunan cezbedici değersiz bir nesneyi seçmesi, insanoğlunun tüm suçluluğunun kökenini oluşturuyor." Dikkat: yazdıklarından hep kendini suçlu gördüğünü çıkarsadığımız ve Janouch'un aktardığına göre, kötümserliğinin günah sayılması gerektiğini söyleyebilen Kafka bu kez suçu insanoğlunun üstüne yıkıveriyor.

Kafka'nın karanlık dünya görüşünü birçok nedenle açıklamaya çalışabiliriz elbette: Yahudiliğin ontolojik sorunlarını içselleştirmiş olması, aile yaşamı, çevresinde yükselen antisemitizm, döneminin hızla bozulmakta olan siyasal / toplumsal koşulları, vb. Bununla birlikte, Kafka'nın yaşama biçiminde, değerlendirmelerinde bilinçlice yapılmış bir seçimin izlerini görmek de olanaklı. Kapsar Hauser'den de öte, "Franz

Kafka gibi yalnız" olduğunu söyleyen Kafka'nın bu sözlerinde kendini acındırma, yok yere yargılanmış izlenimi yaratma amacı olduğu öne sürülebilir. Başka bir açıdan bakıldığında bu sözlerin bir meydan okuma anlamına geldiği de bence açıktır. Arasının iyi olduğu anarşistleri "şen şakrak insanlar" diye betimlerken Kafka, dünya haline karşı çıkmanın yaşamdan zevk almama sonucu vermediğini anlatmak istemektedir. Bununla birlikte yalnızlığı, yalıtılmışlığı nerdeyse siyasal bir duruş olarak benimsemiş gibidir Kafka.

Peki, böyle bir adam niçin yazar? Kafka'nın başka bir metinde, "Kendimi bir işe vermezsem yitip giderim," diye yazdığını anımsıyorum. Öyleyse yazmak Kafka için dirimsel bir gereksinimdir. Bir yandan yazacak, öbür yandan karşı cinsle porno merakından hayat kadınlarına, nişanlılıklardan kısa süreli serüvenlere uzanan renkli bir ilişki yaşayacaktır. Kalemi yazarın bir uzvu olarak görmesi tam Freud'a göre bir benzetmedir. Kafka yaşamayı istemiştir.

Kafka hakkında asıl sorulması gereken, yazdıklarını niçin yayımladığıdır. İnsanlık durumundan bu denli umudunu kesmiş görünen bir kişi, insanlığın geriye kalanıyla iletişim kurma isteğinin dışa vurumu olan yazdıklarını yayımlama işine niçin kalkışır? Kafka, başta Max Brod olmak üzere, dostlarının yazdıklarını elinden kaparak yayımladıklarını söyleyerek bu konuyu geçiştirmek istediği izlenimi verir önce. Ancak sözünü hızla itiraf kipine getirir: "... bakarım sonunda benim düpedüz kendim için yaptığım karalamalar ya da eğlence olsun diye yaptığım çiziktirmeler yayımlanıp çıkmış. İnsan olarak güçsüzlüklerimin özel kanıtları basılır, hatta satılır da, çünkü başta Max Brod olmak üzere dostlarım yazdıklarımı sanatsal ürünlere dönüştürmeyi kafalarına koymuşlardır bir kez, ben de yalnızlığımın söz konusu belgelerini yok edecek gücü gösterememişimdir. (...) Gerçekte o kadar rezil ve yüzsüz biriyimdir ki, yazılarımın yayımlanmasına ben kendim de katkıda bulunuyorum. Güçsüzlüğümü bağışlatmak için çevreyi olduğundan güçlü göstermeye çalışıyorum." Bildiğimiz gibi, Kafka bu ikilemi ömür boyu yaşamıştır. Max Brod'a bıraktığı ölüm öncesi sözünde yazdıklarını yayımlamasını değil, yakmasını istemiştir. Bana kalırsa, Brod'un yazdıklarını yakmayacağını bile bile istemiştir bunu.

Kafka'nın yazısını gün ışığına çıkarttıran etmen nedir? Kafka, insanlığı yukarıda alıntıladığımız gibi suçladıktan sonra insanın başka türlü davranabileceğini de söyler. "Cennetten kovulması, bu konuda özgürlüğünün kanıtıdır," tümcesiyle tamamlar düşüncesini. Tok ve kesin bir ifadedir bu. Dikkat: Kafka kutsal betiklerin günah diye sunduğu edime sahip çıkmakta, "maruz kaldığını" öne sürdüğü Tarihi yeniden kurgulamayı için için istemektedir sanki. Yazarın misyonunu tanımlayışı bu düşüncesine bağlıdır: "Bir ozanın görevi, soyutlanmış (bence yalıtılmış demek daha doğrudur, O.D.)

Georges Bataille

•••

Yazarlar içinde, belki de en açıkgöz olanı Kafka'ydı: En azından, hiçbir zaman oyuna gelmedi!.. Öncelikle şunu belirtmeliyiz: Çağdaş yazarların pek çoğunun aksine, yapmak istediği şey yazarlıktı. İstediği edebiyatın, beklediği doyumu vermeyeceğini anladığı halde hiçbir zaman yazmaktan vazgeçmedi. Edebiyatın onu hayal kırıklığına uğrattığını söyleyemeyiz.

•••

Kafka'nın anlattığı egemen bir hayat değildir; tam tersine o, heveslerinin en doludizgin olduğu anlara varıncaya değin hüznü dayatır hayatına. *Dava* ve *Şato*'daki erotizm aşksız, arzusuz, güçsüz bir erotizmdir; her ne olursa olsun uzak durulması gereken bir çöldür sanki. Ne var ki her şey iç içe geçmektedir. 1922 yılında Kafka *Günlük*'üne şunları yazar: "Doyuma ulaştığımda, doyuma ulaşmamış olmayı istiyordum; yüzyılın ve geleneğin bildiğim bütün imkânlarını kullanarak kendimi doyumsuzluğa sürüklüyordum: Oysa şimdi doyum halinde olabilmeyi isterdim. O zamanlar hep doyumsuzdum, hatta kendi doyumsuzluğumdan bile. Bu gülünç durumu biraz sistemleştirerek yeni bir gerçeklik yaratmamak işten bile değildi. Zihnimdeki zayıflık çocuksu, çocuksuluğunun bilincinde bir oyunla başladı. Örneğin, yüzümde tik varmış gibi yapıyordum, kollarımı başımın arkasına kavuşturup dolaşıyordum; bunlar iğrenç çocukluklardı ama etkili oluyorlardı."

•••

Franz Kafka'nın anlatılarındaki toplumsal nitelik, ancak ve ancak genel bir gösterim çerçevesinde kavranabilir. *Şato*'yu "aylağın destanı" ya da "ezilen Yahudinin destanı" olarak görmek; elbette tümüyle yanlış sayılacak değerlendirmeler olmaz. Böyle bir yaklaşımdan yola çıkan Carrouge, komünistlerin Kafka'ya karşı düşmanca tutumunu ele alır: "Kafka'nın, başka yazarlar gibi kendini kapitalist cehennemi anlatmakla sınırladığını düşünseydik, onu bir çırpıda karşı devrimcilik suçlamasından kurtarabilirdik."

Georges Bataille, *Edebiyat ve Kötülük*
Çeviren Ayşegül Sönmezay

ölümlüyü sonsuz yaşam içine yerleştirmek, rastlantısallığı yasallık içine çekip almaktır. Peygamberlere özgü bir misyonu vardır ozanın." Kafka'nın, çağımızın cici yazarlarının ruhsal gereksinimlerini paylaşarak ün ve para kazanmak, sınıf atlayıp "celebrities" arasına katılmak için yazdığını düşünmek gülünç olur. Kafka'nın kalemini güdüleyen ve yeden, kiminin çocukça bulabileceği bu "misyon" duygusudur. Blanchot, Kafka'nın nerdeyse yeni bir *Kabbala* yazma isteğini taşıdığını öne sürer. Blanchot'nun yazısı önünde saygıyla eğilerek, Kafka'nın neden yazdığının felsefesini yapmaya burada kalkışmayalım. Ancak kesin olan, Kafka'nın yazı/n/ın gücüne, büyüsüne umutsuzca inandığıdır. Yazmak / yayımlamak onun için özgürlük etkinliği, insanların tinsel anayurtlarını yitirdiklerini düşündüğü yeryüzünde onun yapabileceği tek şeydir.

Bu aşamada safça sormak hakkımız vardır: anlaşılır şeyler anlatmak varken, neden böyle yazmış Kafka? Neden bazı Batılı yorumcuların "sayrıl imgelem" (morbid imagination) ürünü dedikleri bir yapıntı dünyası kurmuş? Bu konuda binlerce sayfa yazılmış, daha da yazılacak. Ben, Kafka'nın Picasso'nun resim sanatı hakkında Janouch'a söylediğinin kendi yazın sanatı için de geçerli olduğu kanısındayım: "Kendilerine yol bulup bilincimizden içeri sızmamış deformasyonları resme geçiriyor yalnızca. Sanat bir saat gibi önde giden bir aynadır –bazen." Kafka'nın deformasyon ustalığında Picasso'yu geçtiğini, okuyanı alt üst ettiğini söylerseniz, pek haksız sayılmazsınız. Janouch'un *Dönüşüm* üzerine söylediği de bu yönde: "*Dönüşüm* tüyler ürpertici bir tasarım." (Bence imgelem demek daha doğru olur. O.D.) Kafka'nın bu söze yanıtı akılları daha da karıştıracak türden: "Düş, üzerindeki örtüyü kaldırıp gerçeği açığa çıkarır, tasarımın (imgelemin, O.D.) yanına yaklaşamadığı gerçeği. Yaşamın korkunçluğu bu –sanatın insanı sarsan yönü."

Bir Fransız yazın dergisinde, Kafka'nın kentinden, giderek mahallesinden ayrılmadan çağcıl (modern) yazını kurduğu yönünde bir yorum okumuştum. Bu yoruma katılmakla birlikte şunu eklemek isterim: Kafka'nın çağını kavraması için gezgin olması gerekmezdi. Düzen en kuytu köşelerde de aynı düzendir. Düzen her yerden önce içimizde kurulur. Kafka bunu ayrımsamıştır. Kurduğu yazının, daha doğrusu kendi yazınının amacı çağcıllığa uslu cici bir katkı yapmak değil, onu sarsmak, yönünü değiştirmektir. Kafka bugün evrensel kültürün bir parçası olmuş, "kafkaesk" sözcüğü günlük dile girmiştir ama ne, ne denli değişmiştir? Belçika'da kamu yönetimiyle ilgilenen bakanlığın kapısının önüne *Kafka endeksi* diye kum saati gibi bir şey koymuşlar. Amaç kamu hizmetinde kırtasiyeciliğin ne denli azaldığını ölçmekmiş. Bu bile önemli diyeceksiniz! Daha da önemli olan dizgenin Kafka'yı muhatap almak zorunda kalmasıdır. Nedir, bu konumda olan her yazarınki gibi Kafka'nın yapıtı da kültürel meta kisvesine hapsedilmek, birkaç izleğe ya da imgeye indirgenmek gibi tehditlerle iç içe yaşamaktadır. Çağcıl kültür dünyası Kafka'yı bir ikon, bir "imaj" haline getirmiştir. Bu açıdan bakıldığında, her şeyi sulandıran günümüz tüketim toplumu kültür dizgesinin gerçek Kafka ya da Kafka'nın gerçeği ile okurların arasına imajdan oluşan bir duvar örerek Kafka'yı uzakta tutma biçiminde bir savunma stratejisi izlediği öne sürülebilir. Kafka'nın yapıtını kuşatan kültürel kalıplar, koşullandırılmış okurlar yaratmakta; o yapıta on altı, on yedi yaşındaki gencin saflığıyla yaklaşma olanakları azalmaktadır. Eleştirel boyutu gittikçe zayıflayan çağcıl kültür dünyasının (belki de buna kültür endüstrisi demek daha doğru olur) amacının, Kafka'yı, karşı çıktığı düzenin süsü haline getirmek olduğu da düşünülebilir. Yazıklanmaya gerek yok. Gerçekçi olmalıyız. Çağımızda birçok büyük yapıt aynı durumdadır. Birinin dediği gibi, başyapıtların okuru çok, sırdaşı azdır. Ancak büyük yapıtlar hangi kisve altında piyasaya çıkarlarsa çıksın, kendilerine kapanmış olarak dolaşırlar, kapıyı açıp hangi okuru kafese alacaklarını çok iyi bilirler, o okurları ararlar. Kafka'nın Benjamin'i, Blanchot'yu, Löwy'yi bulduğu gibi bulurlar. Belki de Kafka'yı yazdıran umut bu sessiz bilgiden kaynaklanmıştır.

Biliriz: Kafka yazdıklarında bir türlü bitmek bilmeyen, bittiğini sandığımız anda yeniden başlayan bir yargılama sürecini anlatır sanki. Kimdir yargılayan? Yargılanan kimdir? Kafka'nın anlattıklarının görünürdeki anlamına bakılırsa, arkasında Kafka'nın kendisini gördüğümüz ortak öznedir yargılanan. Çağımızın dizge karşısında silik, güçsüz bireyidir. Buna karşılık, Kafka'nın yapıtlarında Tutunmayanlar'ın düşünün gerçekleştiğini, o günahkâr (!) öznenin yargıçları yargıladığını söyleyenler de vardır. Başka bir deyişle, o günahkâr, güçsüz, suçlu öznedir asıl yargıç; İsa'yı tersinden okumak gerekir.

Hangi kesim haklıdır? Bu soruyu yanıtlamak için Kafka'nın yapıtlarının içine girmek, belki de yargılanmayı göze almak gerekecek. Janouch'un kitabının Kafka'nın yazdıklarını tamamladığını, onları daha iyi anlama çabasına destek sağladığını öne sürmüştüm. Kafka'yı okuma sırası açısından Janouch'un kitabı böylece sona yerleştirilse bile Kafka üzerine yapılabilecek bir incelemede başa alınabilir. Buradan çıkarak Kafka'nın dünyasına girilebilir. Ancak bu iş yüreklilik ister. Düşünsenize bir: o koyu sisin içine girecek, kıs kıs gülen karaltıyla karşı karşıya kalabileceksiniz. Aman dikkat! Siz siz olun, kuşluk yapıp, Kafkaeske yakalanmayın. □

Kafka ve Prag

Prag'ın Kafka'nın varoluşunda giderek bir alın yazısına dönüştüğünü, çekip gitmek istese de ondan kurtulamadığını, henüz on dokuz yaşındayken Oskar Pollak'a yazdığı mektupta söylediği gibi, "kentin cırnaklarını etinde hissettiğini" düşünüyordum Prag günlerim boyunca.

Nedim Gürsel

Varoluşu bir kentle özdeşleşmiş yazarların başında gelir Kafka, hayatının son altı ayını geçirdiği Berlin'i saymazsak kısa ömrünün neredeyse tümünü tükettiği Prag, Duvar'ın yıkılmasından sonra çok değişti ama Kafka'nın bıraktığı izler tümüyle silinmedi. Kentlerle yazarların macerasını anlattığım *İzler ve Gölgeler*'i yazarken bu izlerin peşine düşmüş, Prag'ı biraz da Kafka'nın iç dünyasıyla birlikte keşfetmeye, tanımaya çabalamıştım. Yazarın doğduğu ev Jan Hus'un heykeline bakan eski Prag evlerindendi, kentin barok mimarisine de pek uygun düşmüyordu açıkçası. Çevredeki yapıların çoğu gibi yıkanıp arınmamış, ön cephesi bile onarılmamıştı. Fazla albenisi olmayan, kül rengi bir taş yapıydı diyeceğim, üç katlı ve kasvetliydi. Duvarda yazarın bir büstü vardı, 1883'te bu evde doğduğunu belirten ibarenin üzerinden yüzünü alana doğru çevirmiş, eski kentin dar sokaklarına bakıyordu, Kavafis'in ünlü şiirindeki gibi o sokakların labirentinde yolunu yitirmiş, o sokaklarda yaşlanmıştı sanki. Daha doğrusu yaşlanamadan, etkisinden bir türlü kurtulamadığı babası Hermann Kafka ve onu yeterince koruyamayan annesi henüz hayattayken, en verimli çağında Prag'dan uzak bir sanatoryumda dünyaya veda etmişti. Bu kentinden ilk ayrılışı değildi belki, yakın dostu Max Brod'un eşliğinde Berlin'den gelmişti Avusturya'daki o sanatoryuma, ama yine Kavafis'in şiirindeki gibi, "hayatını bu köşede yıktığı için onu dünyanın her yerinde yıkmış" sayılırdı. Tedirgin ve uyumsuzun biriydi zaten. Yaşasa ne olacaktı? Veremin de yardımıyla erken göçüp kurtulmuştu bir bakıma. Hem toplum dışlamıştı onu hem yakın aile çevresi. Gregor Samsa gibi bir hamamböceğiydi, bugün bir müze bile olmayan o kasvetli evin bir köşesinde, kendi halinde yaşayan, herkesten, kız kardeşlerinden bile korkan. Öldüğünde kırk bir yaşındaydı. Yalnız yaşamış, çile çekmiş, değeri sonradan anlaşılan benzersiz bir yapıt bırakmıştı ardında. Yirminci yüzyılın tüm trajedilerini, en azından üç kız kardeşi ile "hayatının kadını Milena Jesenská"yı yakacak Nazi cehennemini önceden sezmişçesine umutsuzluğa kapılmış, sağlığında yayımlanan birkaç küçük kitap dışında elyazması olarak bıraktığı romanlarını ve günlüğünü yok etmesini istemişti can yoldaşı Max Brod'dan. Evet, Dr. Franz Kafka'dan, 1883-1924 yılları arasında bu kentte yaşamış, Prag'ın sokaklarını arşınlamaktan hiç yorulmamış, tatil ya da tedavi amacıyla, bir de sevgilileriyle çıktığı kısa yolculuklar dışında (Dora Diamant'ın sevecenliğinde ömrünün son altı ayını geçirdiği Berlin hariç) hep Prag'da yaşamış bu "yılgın" yazardan, bu "çağ kaçkını"ndan kalan izleri sürmüştüm.

Yalnızca doğduğu ve çocukluğunun geçtiği ev değil, oturduğu evlerin tümü ayaktaydı, Duvar yıkılmış, kentin merkezindeki konutların değeri artmış, nasılsa Kafka'nın evleri bu değişimin dışında kalmıştı. Uğradığı kahveler, çalıştığı sigorta şirketi, spor yaptığı yüzme havuzu ile gezintiye çıktığı Vltava'nın eski rıhtımları da yerli yerindeydi. Bohemyalı bir Yahudi aileden gelen Franz Kafka'nın Alman dilinde yazdığını, Çeklerin gözünde bir Alman, Almanların gözünde bir Yahudi, Yahudilerin gözünde ise bir Çek olduğunu, bu nedenle herkes tarafından dışlandığını, babasının otoriter kişiliği altında ezildiğini, sürekli bir korku, bir endişe içinde yaşadığını biliyoruz. Bu korkunun, yabancılaşmanın, yalnızlık arayışının, derin umutsuzluğun izdüşümlerini yalnızca duygusal ilişkileriyle yapıtlarında değil, bir ölçüde yaşadığı kentte de bulmak mümkündür. Ne var ki, Kafka'nın yapıtlarında Prag'ın doğrudan değil, yazarın dünyasının bir alegorisi olarak dolaylı bir biçimde yer aldığını söyleyebiliriz. İşte bu alegorinin ilk uğrağında, Café Louvre'da, Kâmuran Şipal'in çevirisinden bir kez daha okumuştum *Bir Savaşın Tasviri*'ni. Çünkü Kafka'nın yalnızca bu kitabında Prag, sokakları, köprülerindeki kabartma heykelleri ve meyhaneleriyle gerçekçi bir biçimde betimleniyordu. O da ancak ilk bölümde, çünkü hemen kendine özgü bir dünya yaratıyordu yazar, hayal gücünün ürünü kendi peyzajına çekiyordu okuru, yalnızca karanlık bir ormanda değil, iç içe geçen değişik öykülerin arasında da yolunuzu yiti-

riyordunuz. Ne var ki, evin hizmetçisi tarafından "gecenin içine salınan" iki kafadarın Prag serüveninde, Kafka'nın kente bakışı tüm ayrıcalığıyla öne çıkıyordu.

"Düşüncelerim o anda birbirine karışıyordu, çünkü Moldau (Vltava'nın Almanca adı) ile öte yakadaki semtler aynı karanlık içerisinde serilmiş yatıyordu. Karşıda birkaç ışık yanıyor ve kendilerinden tarafa bakan gözlerle oynuyordu. Aradaki yolu geçerek ırmak korkuluğuna vardık ve burada durduk. (...) Gece vakti bir ırmak başında dikilince, çokluk yapıldığı gibi durup dururken iç geçirdim, ama sonra yola devam edecek oldum. Ne var ki Tanışım suya bakıyor ve kımıldamıyordu. Derken daha çok sokuldu korkuluğa, ayakları gelip demire dayandı. Dirseklerini korkuluğa yaslayıp, alnını ellerine gömdü. Peki sonra mı? Sonra ben üşüyordum, paltomun yakasını kaldırmadan yapamadım. Tanışım ansızın gerindi; sırtı, omuzları ve boynu hep birden katıldı gerinmeye; gergin kolları üzerinde dinlenen belden yukarısı korkuluktan ileri taştı."

Belki lanetli bir kentti Prag, simyacıların, büyücülerin, karanlık bakışlı cellatların kentiydi. Hatta bu yüzden, başlarda bırakıp gitmek istemişti doğup büyüdüğü, ilk aşklarını yaşadığı, köprüleri ile kemerli geçitlerini, dar sokakları ile kasvetli avlularını, dumanlı kahvelerini, genelevlerini ezbere bildiği kenti. Ama Prag peşini bırakmamış, sonunda boğmuştu.

Anlatıcının Tanış diye adlandırdığı, karlı Prag gecesinde yanından ayrılmayan, ay ışığında ince, uzun gölgesi "sırık gibi" uzayan bu tuhaf kişi, yazarın benzeridir bir bakıma. İçinde taşıdığı, ona acı ve suçluluk duygusu veren cinidir. Nereden mi çıkarıyorum bunu? Ondan kaçmak, kurtulmak isteyişinden:

"Kaçacaktım ve bu pek kolay olacaktı. Az sonra sola, Karel Köprüsü'ne kıvrılırken, ben sağa Karel Sokağı'na atacaktım kendimi. Sokak eğri büğrüydü ve karanlık kapılar, henüz açık meyhaneler vardı burada."

Öykünün sonuna doğru, tekrar kente döndüklerinde, "Yukarıdaki tepede küçücük bir odada oturur gibi oturuyorduk," diye yazar Kafka. "Yan yanaydık, ama birbirimizden hiç de hoşlanmıyorduk; ne var ki birbirimizden fazla da uzaklaşamazdık, çünkü kesin ve sağlam duvarlar vardı çevremizde."

Prag'ın Kafka'nın varoluşunda giderek bir alın yazısına dönüştüğünü, çekip gitmek istese de ondan kurtulamadığını, henüz on dokuz yaşındayken Oskar Pollak'a yazdığı mektupta söylediği gibi, "kentin cırnaklarını etinde hissettiğini" düşünüyordum Prag günlerim boyunca. Bir gün, odasının penceresinden Eski Kent Meydanı'na bakarken, yanındaki İbranice öğretmeni Friedrich Thieberger'e söyledikleri geliyordu aklıma: "İşte şu liseye gittim,

Michael Löwy

•••

Kafka'nın sosyalist eğilimleri çok erken kendini göstermiştir. Gençlik arkadaşı ve liseden dostu Hugo Bergmann'a göre genç Kafka görüşlerini sergilemek için ceketinin yaka deliğinde kızıl bir karanfil taşıyordu. Okuldaki son yıllarında (1900-1901) dostlukları biraz soğumuştu, çünkü "onun sosyalizmi de benim Siyonizmim çok güçlüydü." Bu anlaşmazlıklar Germen milliyetçiliği karşısında aynı şekilde tepki göstermelerini engellemez. Her ikisinin de dahil olduğu Prag'daki Alman Öğrenciler Birliği'nin bir toplantısında, tören sırasında *Wacht am Rhein* okunurken iki arkadaş ayağa kalmazlar ve bu tavır derhal kapı dışarı edilmelerine yol açar...

•••

"Kropotkin'i unutma"yan Kafka 1913'ten itibaren Praglı anarşistlerin faaliyetlerine katılmaya son verdi ama sempatisini koruyordu (en azından Janouch'un notlarında bu ileri sürülmektedir). Kafka'nın dikkati giderek daha çok Yahudiliğe ve belli ölçüler içinde Siyonizme yönelecektir. Onu Siyonizme çeken öğelerden biri, Filistin'de Yahudi öncülerin (halutzim) kurduğu kırsal toplulukların toplumsal deneyimidir: *Kibbutzculuh*.

•••

Kafka bir "anarşist" değildi elbette, ama romantik ve liberter kökenli antiotoritarizm onun bütün romanesk eserini, baba otoritesinden ve kişisel otoriteden idari ve anonim otoriteye götüren iktidarın büyüyen evrenselleşme ve soyutlama hareketi içinde kat eder. Elias Canetti'nin gayet iyi gözlemlediği gibi: "Bütün şairler arasında en büyük iktidar uzmanı Kafka'dır. O, iktidarı bütün veçheleriyle yaşamış ve şekillendirmiştir."

Michael Löwy, *Franz Kafka, Boyun Eğmeyen Hayalperest*
Çeviren Işık Ergüden

sonra, biraz ilerideki üniversiteye. İşyerim de bakın biraz solda, tam şurada gördüğünüz yapı. Tüm hayatım bu küçük daire içinde geçti." Dairenin, bu kısırdöngünün dışına çıkılabilmesi için ne kadar zorlandığını, iki kez nişanlanıp bir türlü evlenemediği Felice Bauer'i görmek uğruna defalarca gidip geldiği Berlin'in Prag'a bir alternatif oluşturabilmesi için nelere katlandığını, oradan ailesine gönderdiği mektuplar sayesinde öğreneli çok olmamıştı. Prag'ı bırakıp Berlin'e taşınmanın orada kendisini çok genç ve sevecen bir kadın beklese de neden "Napolyon'un Rusya seferi kadar güç" olduğunu ise hâlâ anlayabilmiş değildim. Çünkü Kafka'nın, gençlik yıllarından beri, hiçbir zaman Prag'a tutkuyla bağlanmadığına, ne var ki içindeki cinden kurtulamadığı gibi bu büyülü kentten vazgeçemediğine, bir bakıma ona mecbur olduğuna inanıyordum. *Babaya Mektup*'ta yazdığı gibi, oturduğu koltuktan dünyaya hükmeden baba figüründe cisimleşen, yalnızca siyasi değil ataerkil aile otoritesini de simgeleyen *Şato*'dan kurtulmak pek kolay değildi yazar için. Oysa, uzak ülkelerin özlemiyle yanıp tutuşan, ne var ki çıktığı denizaşırı yolculuğu yarıda bırakıp ilk fırsatta Paris'e dönen Baudelaire gibi, Kafka da "Any where out of the world" derken okyanusa yelken açmıyor, gece odasında yapayalnız, lambasının ışığında kendi dünyasını yaratıp oraya sığınıyordu. Belki lanetli bir kentti Prag, simyacıların, büyücülerin, karanlık bakışlı cellatların kentiydi. Hatta bu yüzden, başlarda bırakıp gitmek istemişti doğup büyüdüğü, ilk aşklarını yaşadığı, köprüleri ile kemerli geçitlerini, dar sokakları ile kasvetli avlularını, dumanlı kahvelerini, genelevlerini –evet, arkadaşlarıyla kimi zaman hoşça vakit geçirdiği genelevlerini bile– ezbere bildiği kenti. Ama Prag peşini bırakmamış, zayıf ve korunmasız bir bebek gibi onu kollarına almış, sarıp sarmalamış ve sonunda boğmuştu. Yapıtlarında, özellikle de ölümünden sonra Max Brod'un yayımladığı romanlarında da bu boğuncun öne çıktığı görülür. *Amerika* adıyla yayımlanan yarım kalmış romanında ise, bir başka ülkeye gidip oraya yerleşme isteği, gençliğinden beri içini yakan bu özlem, hiçbir kuşkuya yer bırakmayacak biçimde kendini belli eder.

Kafka'nın Prag'ı terk edip başka bir kente yerleşme tasarısını, kendi yazdıklarından çok, bize sonradan anlatılanlardan biliyoruz. Örneğin birlikte kentin altını üstüne getirdikten, kiliselerine girip çıktıktan, sokaklarını arşınlayıp köprülerini geçtikten, tepelerine tırmandıktan sonra Janaouch'un Kafka'ya atfettiği şu sözlerden:

"Karel Köprüsü'nden Vltava'nın sol yakasına geçerek Mala Strana'nın kulelerinin gölgesinde dolaştık. Sonra Saksonlar Sokağı boyunca yürüyüp Büyük Manastır Meydanı'na geldik, oradan da, daracık Prokopska Sokağı'na saptık. Yumurta pazarının içinden geçip Bretislavova Sokağı'nı yürüyerek Aziz Jan tepesinin geniş basamaklı merdivenlerini tırmandık. Oradan da Nerudova boyunca dümdüz aşağıya, Mala Strana'daki tramvay durağına dek indik. Kafka köprüdeki heykeller hakkında bilgi verdi bana, ayrıntılarını gösterdi. Dükkânların tabelalarına varıncaya dek her şeyi biliyordu. Sonra bana dönerek şöyle dedi:

'Biliyor musunuz, bir kent değil burası, zamanın engebelerinde dalgalanan okyanus dibi. Gördüğünüz şu yuvarlak kayalar aslında tutkularımız ve soğumuş düşlerimiz. Bir sualtı dalgıcı gibi dolaşıyoruz aralarında. Belki çok ilginç ama, sonunda insan havasızlıktan boğulur gibi oluyor. Yukarıya çıkmazsa kan basıncından ciğerleri patlayabilir. Bir zaman ben de oturdum burada. Gitmeliydim. Olmadı.'"

Max Brod'a da, birkaç kez, Prag'da bunaldığını, bu kentte hiçbir geleceğinin olmadığı için çekip gitmek istediğini söyler. Ne var ki, bu "lanetli kent" Kavafis'in şiirindeki gibi peşini bırakmaz. Başka deniz, bir başka yol yoktur. □

Roman Karst

...

Anılan bu iki yazar üzerine dikkatle eğilmek gerekir. Kafka ve Gogol, haklarında sayısız kitap ve inceleme basılmış olmasına karşın bir gizem yumağıyla sarılıdır. İkisinin de yazdıklarını yok etmek gibi bir eğilimi vardı. İkisinin de yaşamları trajikti, ikisi de ellisine varmadan öldü. Rus yazarın ölümü gizemli ve alışılmadıktı, Kafka'nın bir öyküsünden alınmış gibiydi: Gogol, tam Kafka'nın kahramanlarından, tat aldığı "yemeği bulamadığından" açlığı seçen sanatçı gibi, ölümünden birkaç gün önce yemeği kesmiştir. Bu benzerlikler insanda karşılaştırma isteği uyandırıyor –ama eğer verimsiz fikir yürütmelerden kaçınmak isteniyorsa, bu talihsiz denemeye yeltenmemek daha yeğdir. Buna karşılık bu iki yazarın yaratma yöntemlerindeki ve deneyimlerini yazına aktarmadaki kimi kesişme noktaları açık ve aydınlatıcıdır. Onların imgelerinde hep benzer çatılar görülür. Oyunları bize –hiç değilse dışarıdan baktığımızda–, kaypak bir imgeleme olarak adlandırılan düzeneğin devinişini gözleme olanağı vermektedir.

Roman Karst, "Kafka Ve Gogol – Gerçekliği Olan İmgeler ve İmgeleri Olan Gerçek"
Çeviren Turgay Kurultay

Kafka, Brod, Ester Hoffe ve kızı

Ester Hoffe, Max Brod'dan kalanlara kırk yıl boyunca gözü gibi bakıyor. Sonra...

Kafka'yı bilmeyen yok. Kafka'yı bilenlerin çoğu Max Brod'u da biliyor. Ester Hoffe'yi kim biliyor? Tel Aviv'de, Spinoza Sokağı'ndaki komşuları dışında bir ay öncesine dek kimsenin haberi yoktu böyle birinin yaşamış olduğundan. Peki, kimdir Ester Hoffe? Max Brod'un sadık sekreteri.

1939 yılının Prag'ı, kentin Nazi Almanyasına teslim olduğu yıl. Max Brod da Nazilerin elinde sonunun iyi olmayacağını bilen Yahudi bir aydın. En yakın dostu Kafka'dan çok daha Yahudi, Siyonist bir kişi Max Brod. Kafka öleli on beş yıl olmuş, Naziler kapıda. Brod'u Prag'da tutacak nedenler hızla yok oluyor. Brod İsrail'e göçme kararını hemen veriyor ve zaman geçirmeden uyguluyor. Kafka'nın ona devrettiği, bitmiş, yarım kalmış yazılarını ve kendi çalışmalarını toparlıyor, Naziler Prag'a girmeden kalkan son trenle Çekoslovakya'yı terk ediyor ve Tel Aviv'e yerleşiyor.

Max Brod

Max Brod yeni ülkesinde Kafka'nın günlüklerini ve mektuplarını yayına hazırlarken denemeler, eleştiriler yazıyor, İsrail Ulusal Tiyatrosu'nun temelini oluşturan Habimah'ın danışmanlığını yapıyor. Az bilinen bir yanı, besteciliği. Piyano ve kendi oyunları için yaptığı bestelerin yanı sıra 1961 yılında tamamladığı, Gustave Mahler üstüne oylumlu bir çalışması var. Çek bestecileri Janácek ve Smetana'nın operalarının librettolarını Almancaya çeviren de o. Kısacası, Max Brod bir çalışma hastası ve titiz bir kişi. Kişi titiz olunca uğraşısının meyvelerini de düzenli tutması gerekiyor, dolayısıyla Brod, daha Tel Aviv'e vardığı yıl bir sekreter ediniyor ve Ester Hoffe 1939'dan başlayarak 1968'e değin yazarı yalnız bırakmıyor. Bu arada iş ilişkisi de duygusal bir ilişkiye dönüşüyor. Max Brod öldüğünde vasiyeti açılıyor ve yazarın her şeyini Bayan Hoffe'ye bıraktığı anlaşılıyor.

Ester Hoffe Max Brod'dan kalanlara kırk yıl boyunca gözü gibi bakıyor. Elindeki arşivden çıkardığı tek şey, Kafka'nın *Dava*'sının orijinal manuskripti oluyor. Bu dosyanın satışından elde ettiği gelirle (2 milyon dolar) geçiniyor ve geçtiğimiz yıl, 101 yaşında ölüyor.

Ester Hoffe'nin bir kızı var: Hava. Bugün 74 yaşında. Kafka'dan Brod'a, Brod'dan Ester'e kalmış ne varsa şimdi Hava'da. O da annesi kadar müzmin; kapısını çalan onca inceleme ve araştırmacıyı geri çeviriyor ama pek seyrek de olsa evdeki dosyaların içeriğine ilişkin ufak tefek ipuçları veriyor. Bu kırıntı bilgilerin arasında bir günlük var örneğin. Max Brod'un Tel Aviv'e indiği gün tutmaya başladığı sanılan bir günlük. Hem Brod'la, hem Kafka'yla ilgili gizler içerdiği tahmin edilen notlar. Brod'un kaleminden çıkmış ve yayımlanmamış yüzlerce metin de ilgi kaynağı. Yine de herkesin merakı, Kafka'dan neler kaldığı. Belki bir roman eskizi, notlar, mektuplar, irili ufaklı dosyalar...

Hava Hoffe'nin geçenlerde sessizliğini bozup yaptığı bir açıklama, Kafka ve Brod dosyalarının akıbetinin ne olacağını belirleyen kararı birkaç ay içinde vereceği haberi, edebiyat çevrelerince heyecanla karşılandı. Max Brod'dan kalanların kime gideceği konusunda bir sorun yok, bunlar İsrail'de kalacak ve büyük olasılıkla Hayfa ya da Ben-Gurion Üniversitesi'nde oluşturulan bir arşive yerleştirilecek. Kafka ise paylaşılamıyor. İsrailliler Kafka arşivinin istendiği gibi yayımlanabileceğini söylüyor ama hiçbir orijinal parçanın ülkeden dışarı çıkmamasında diretiyor. Kafka yalnızca Yahudi değil, Max Brod kadar Siyonistti, dolayısıyla bu kişinin yapıtları İsrail'in ulusal kültürünün parçasıdır ve İsrail'de kalmalıdır, fikrindeler. Avrupa'dan çıkan seslerse başka bir perdeden çalıyor.

Yapıtlarını yalnızca Almanca kaleme almış, Yahudi bir ailenin çocuğu olmanın dışında Yahudilikle uzaktan yakından ilgisi olmamış bir yazarı Siyonist sayıp ondan kalanları İsrail'e hapsetmenin anlamı yok diyor çoğu Alman, Çek ve İngiliz olan Kafka bilirkişileri. Sonuç olarak kalıtın içeriği, önemi, değeri, satın almak isteyen çıkarsa satılıp satılamayacağı, satış izni çıkarsa İsrail dışından birinin almasına izin verilip verilmeyeceği gibi konularda süregelen tartışmaların temeli politik. Kafka'nın hep uzak durmaya çalıştığı şey.

Ester Hoffe'nin kızı Hava, bunca gürültüyü Kafkaesk olarak tanımlıyor. Max Brod'un hiç hazzetmediği ve kullanmaktan kaçındığı bir sözcükmüş Kafkaesk ya da Türkçesiyle Kafkasal.

Kafka ya da bir "Dönüşüm"ün bedeli...

"Bir aziz değildi Kafka, çok ötesindeydi: Bir büyük yazardı. Eserleri de, bir çağın son modası olmanın çok ötesindedir; doğrudan dünya edebiyatıdır."

Ahmet Cemal

Yıl 1984. YAZKO'da, Franz Kafka'nın yüzüncü doğum yıldönümü nedeniyle *YAZKO Çeviri*'nin "Kafka Özel Sayısı"nı hazırlıyoruz. Dosya, matbaaya gitmek üzere. Son kontrolü yaparken, gözüme bir eksiklik çarpıyor. Kafka'nın günlüklerinden hiçbir şey koymamışız! Böyle bir yazar için özel sayı hazırlarken kendi tanıklıklarına yer vermemeyi içime sindiremiyorum. Hemen bir çevirmen bulmak gerek; Kafka'yı, günce notlarından uygun bir seçme yapabilecek kadar iyi bilen bir çevirmen...

Hemen Tezer Özlü'yü arıyorum. Yalvarıp yakardıktan sonra: "Ama bir daha Pazartesiye mutlaka elimde olmalı, baskı başlıyor çünkü..." Biraz bekledikten sonra, "Allah belanı versin senin!" diyerek telefonu kapatıyor. Bu, "Yetiştireceğim!" demek onun dilinde.

Yetiştiriyor. Ertesi Pazartesi öğlen saatlerinde YAZKO'da, karşımda. "Allah belanı versin senin! Zaten yarım aklım vardı, o da bir hafta geceli gündüzlü Kafka çevirmek yüzünden uçup gitti! Ama bak, bunu senin için değil, Kafka için yaptım ha!"

Çeviri de nefis, seçtikleri de.

Aradan yirmi dört yıl geçmiş. Çoktandır Tezer de yok aramızda, *YAZKO Çeviri* de. Ama o zamandan bu yana o özel sayıyı ne zaman açsam, gözüm *Günlükler*'deki bazı satırlara, sanırım hep aynı satırlara takılır. Örneğin 19 Temmuz 1910 Pazar günü düşülen notlar –anlaşılan Kafka, o gün epey doluymuş: "Biz başkalarını, bizi de geçmişimiz ve geleceğimiz kavrıyor. Tembellik ettiğimiz sürenin hemen tümünü, çalıştığımız zamanın da önemli bir bölümünü geçmiş ve geleceği dengelemeye yeltenmekle geçirmiyor muyuz? Kapsam olarak geleceğin önceden belirlediği boyutu, geçmişin ağırlığı ile dengeliyoruz, sonunda ikisini birbirinden ayırmak olanaksız. İlk gençlik daha ileri yıllarda aydınlığa kavuşuyor, tıpkı gelecek gibi, ve geleceğin bitimi, sonu, tüm yürümemize karşın aslında yaşanmış ve bitmiş. Çember de böylece tamamlanmıştır, bizler bu çember boyunca ilerliyoruz. Çember bize ait, ama ancak onu tuttuğumuz sürece bize ait, bir kez kenara çekilecek olursak, herhangi bir biçimde kendi kendimizi unutarak kenara çekilecek olursak, derbederlikle, korkuyla, şaşkınlıkla, yorgunlukla, o an çemberin içindeki alanda yiter gideriz, o ana dek yalnızca zaman akımına girmiştik, şimdi ise geri çekiliriz, eski yılların yüzücüleri, şimdinin yaya gezicileri yitip gitmiştir. Yasa dışına itilmişizdir, kimse bunu bilmez ve bize gene de herkes yasa doğrultusunda davranır..."

Biraz sonra söylemek istediklerim açısından, yukarıdaki alıntıya bir de 21 Temmuz 1913 tarihli (gün adı verilmemiş) notu ekliyorum: "Çok yalnız kalmam gerek. Ne yapabildimse, yalnızlığımın başarısıdır..."

Franz Kafka'nın 'programı', hayatının epey erken dönemlerinden itibaren sanki bellidir. Gerçi kendisi, çok erken yaşta yakalandığı veremden dolayı, günlüklerinde gücünün ne kadar olduğunu anladığından ve o nedenle de bu gücü en çok hangi noktada toplaması gerektiğinden söz etmiştir ama, benin burada dile getirmek istediğim 'programlama', sadece bununla sınırlı değil. Ne demek istediğimi anlatmak için belki bir alıntı yapmamda yarar var. Ernst Fischer, Kafka üzerine kaleme aldığı ünlü denemesinin hemen başında şöyle der: "Yapılması gereken şey, Franz Kafka'yı aziz ilan edilmekten korumak; en az bunun kadar önemli bir iş de, Kafka'yı dogmatik aşırılıklara kayanlar karşısında savunmak. Bir aziz değildi Kafka, aziz olmanın çok ötesindeydi: Bir büyük yazardı. Eserleri de, bir çağın son modası olmanın çok ötesindedir; doğrudan dünya edebiyatıdır. Thomas Mann'ın deyişiyle, bu eserler 'dünya edebiyatının en okunmaya değer ürünleri arasında' yer alır."

Burada sormamız gereken, şu: Kafka'nın eserleri, neden doğrudan dünya edebiyatıdır? Soruyu kendimce cevaplandırırken, bu işi 'dünya edebiyatı' kavramının yorumlarına girmeden yapmak niyetindeyim. Ve cevabım, şöyle olacak: Kafka, içine doğduğu, yaşamakta olduğu dünyayı daha erken yaşlarından itibaren eleştirel bir tutumla sorgularken, görünen ve sadece görünenler ile yetinenlerin o dönemde yaşanan

Kafka'nın eserleri –hem de, hiçbiri!– kafamızdaki herhangi bir soruya verilmiş bir cevabı içermez; ama, doğru okuyabilirsek eğer, kendi cevaplarımızı bulabilmemiz için gerekli donanımı sağlayabilir.

dünya diye nitelendirilen dünyanın, gerçek dünya ile ya da diyelim yaşanmakta olan dünyanın gerçek hali ile asla örtüşmediğinin bilincine varmıştı. Kafka'nın doğrudan bu bilinç durumundan kaynaklanan yazma eylemi, bu nedenle aslında bütün örtüleri kaldırmaya, bütün perdeleri açmaya yönelik bir eylemdi. Kafka, hakkında yazan kimilerinin yapmış oldukları vahim bir yanlıştan kendimizi korumak istersek eğer, aslında var olanın yerine 'fantastik' diye nitelendirilmesi gereken bir dünyayı kurgulamadı, fakat olan dünyayı olabildiğince nasıl ise, öyle temize çekmeye çalıştı –ve bunu başardı. Onunla aynı zamanı paylaşan kimileri, yazdıklarını dinlediklerinde veya okuduklarında, bunlara –her zaman 'hezeyan' sözcüğünü kullanmasalar bile!– en azından 'fantastik', 'gerçeküstücü' gibi yakıştırmalarda bulundu. Gelgelelim bütün o 'fantastik' denilen, 'hezeyan' diye nitelendirilen 'kurmacalar', Kafka'nın ölümünden en geç yirmi, otuz yıl sonra insanlığın karşısına gerçek dünyanın ta kendisi olarak çıktı.

Kafka'nın eserleri, işte bu bakımdan dünya edebiyatıdır; başka deyişle Kafka, o eserlerde dünyayı kimsenin görmediği, fakat olan haliyle anlatabilmiş, anlatmış olduğu içindir ki, bir dünya edebiyatının da yaratıcısıdır. Bunu yapmak için zengin simgelere başvurmuş olması, onu 'fantastik' ya da 'gerçeküstücü' kılmaz. Kafka, eserleriyle, yaşadığı gerçekliğin ne üstündedir ne de altındadır: O gerçekliğin ta kendisidir. Onun kullandığı simgeler, şifre dizileri değil, fakat hayata sadece bakmakla yetinmeyip, onu görmesini de bilen, bunu yapmak cesaretini gösterebilenler için öğrenilmesi hiç de zor olmayan bir alfabenin harfleridir. O harfler bir defa öğrenildikten sonra okunacak metinler, dünyanın aynadaki görünümlerinden başka bir şey değildir.

Kafka, sanatın ve edebiyatın asal görevini cevaplar bulmak değil, fakat ortaya yeni sorular atmak diye tanımlamıştı. Ortalığı cevaplara boğmak, kısa zamanda her şey için mevcut cevaplarla yetinmek gibi edilginlik kaynağı bir tutuma da yol açabilir. Oysa sürekli yeni sorularla boğuşmak, aslında gerçek anlamda yaşamanın ta kendisidir, çünkü yaşamak dediğimiz eylem –çoğu defa yanlış olarak bunun tersine inanılsa, inanmak yeğlense bile!–, bir hazır-cevaptan öteki hazır-cevaba sıçrayarak yürüyebileceğimiz bir yol değil, fakat çoğunlukla önceden asla kestirilemeyecek soruların cevabını ancak kendi başımıza bulmaya hazır olduğumuz takdirde önümüzde açılacak bir kapılar bütünüdür.

Bu yüzdendir ki Kafka'nın eserleri –hem de, hiçbiri!– kafamızdaki herhangi bir soruya verilmiş bir cevabı içermez; ama, doğru okuyabilirsek eğer, bize kendi sorularımıza kendi cevaplarımızı bulabilmemiz için gerekli donanımı sağlayabilir.

Yazımın başında sözünü ettiğim "Kafka Özel Sayısı"nda, "Günümüz Gerçekliği ve Kafka" başlıklı bir soruşturmaya da yer vermiştik. O soruşturma için Adalet Ağaoğlu'nun yazmış olduğu yazıdan, yukarıdaki soru-cevap meselesiyle ilgili gördüğüm bazı yerleri alıntılamak istiyorum:

"Kendimizi bilinçli bir insan olarak görebiliriz. Ama durmadan, zamanla, koşullarla birlikte değişen gerçek karşısında ışığı ne kadar kör kalan bir bilinçtir bu! Bununla birlikte sürdürebiliriz: Gerçeğin yüzünü her zaman, hiç sektirmeden 'yakalayabileceğimizi' hemen şimdi, yeni bir gerçeğin başka bir yüzünü daha görebileceğimizi / gördüğümüzü öne sürebiliriz. Yine de, belli koşullarda, belli bir olgu karşısında yaşadığımız aydınlanma anına dek, kendimizle ilgili bilgilerimiz gibi, dış dünya ile ilgili bilgilerimiz de soyut bilgilerdir. Yeni bir aydınlanma ânının yaşanmasına yardımcı, ama ancak o ânın yaşanmasıyla canlılık kazanan, doğrulanan, hayata, kimi kez de yaratıya geçen bilgilerdir bunlar. Canlanmadan, yaratıya geçmeden (ya da yaşamda denetlenmeden) birer bilgi olup olmadıkları bile kuşku götürür... Bir sabah uyandığımızda kendimizi yatağımızda bir böcek olarak görebildiğimiz zaman, ancak o gün böcek olmadığımızı haykıracağız herhalde..."

Yazımın başında, günlüklerinden yaptığım alıntıda Kafka, hayatımızın ilk dönemlerine egemen olan bir çabadan, geçmiş ile geleceği dengeleme çabasından söz ettikten sonra, şöyle diyordu: "Çember de böylece tamamlanmıştır, bizler bu çember boyunca ilerliyoruz..." Hayat, bu yapısıyla bir çemberdir Kafka'ya göre; ama bu, ne ölçüde bizim de olabilen bir çemberdir? "Çember bize ait, ama ancak onu tuttuğumuz sürece bize ait, bir kez kenara çekilecek olursak, herhangi bir biçimde kendi kendimizi unutarak kenara çekilecek olursak, derbederlikle, korkuyla, şaşkınlıkla, yorgunlukla, o an çemberin içindeki alanda yiter gideriz, o ana dek yalnızca zaman akımına girmiştik, şimdi ise geri çekiliriz..."

"Nasılsa benim artık..." diyerek bir defa elimizden bıraktığımızda, bizim olmaktan çıkıverecek bir çember, tıpkı *Dava*'da, *Şato*'da, *Dönüşüm*'de tasvir edilen çemberler gibi. Elimizden bıraktığımızda, sadece onun hâlâ bizim olduğu şeklindeki trajik yanılgıyla baş başa kalırız! □

Kim korkar hain K'dan?

Philip Roth'un bir inceleme yazısının sonunda da onun Amerika'ya yerleştiği ve hatta iyi niyetli dostları tarafından evde kalmış Rhoda Teyze'yle baş göz edilmeye çalışıldığı düşlenir. Komik. Eh, hayat da zaten bir komedidir.

Şavkar Altınel

(Yazarın Notu: Aşağıdaki yazı, hafızası kuvvetli okurlara tanıdık gelebilir. Gerçekten de, yirmi yıl önce *Argos* dergisinde yayımlanmıştı. Aklıma böyle bir yazı yazma düşüncesinin gelmesi ise daha da eskilere, Chicago'da yaşadığım 1970'li yıllara uzanıyor. O günlerde "Yahudiliğin İlahi Komedi'si" ile ilgili bir yazı planlarken üç amacım vardı: birincisi, kendi deneyim ve duygularımı dile getirmek; ikincisi, ele aldığım "olması imkânsız yazar"ın yapıtlarında olduğu gibi, "sapık" ama karşı konulamaz bir mantığı sonuna kadar izleyerek genç bir adamın paradoks zevkini doyurmak; üçüncüsü de, gene gençliğin kibriyle basit ve anlamsız bulduğum "Borges türü entelektüel oyunları" dilersem benim de kolaylıkla oynayabileceğimi göstermek. Neredeyse on beş yıl sonra, her zamanki gibi iyice gecikmiş bir şekilde yazıyı yazmaya oturduğumda bu amaçların hepsi benim için eşit derecede önemli değildi, şimdi ise içlerinden yalnızca birincisini sahip olmaya değer buluyorum. Ama yazıya bir defa daha göz attığımda, "olmayan yazar" hakkında söylediklerine hâlâ az çok katıldığımı gördüm. Dolayısıyla, aradan onca zaman geçip yeni bir okur kuşağı yetiştikten sonra bir defa daha bir derginin sayfalarında yer almasına itirazım yok. İlk yayımlandığında okumuş olanların, zamanlarını şimdi başka bir şey okuyarak daha iyi değerlendirebileceğini belirtmeye gerek görmüyorum.) Ş.A.

Hıristiyan kültürünün bir *İlahi Komedi*'si olduğunu hepimiz biliyoruz. Burada sormak istediğim soru Yahudiliğin de bir İlahi Komedi'si olup olamayacağı. Ne diyeceğinizi tahmin edebiliyorum. Hıristiyanlar bir İlahi Komedi yazmıştır, çünkü bu dünyayı yaratmış olan Tanrı'nın insan ölçülerine göre algılanabileceğine inanırlar. Onlara göre, Tanrı kendini insanlara göstermiş; dahası, tümüyle insan olmuştur: Hıristiyanlığın temel doktrini olan "ete bürünme" (Incarnation), ya da bu sözcüğün Almancadaki sözlük anlamıyla, "insan olma" (Menschwerdung) bunu anlatır.

Tanrı'nın anlaşılabilirliğine olan bu inanç tabii insanın içinde bulunduğu dünyayı kendine göre yorumlayabileceği ve biçimlendirebileceği düşüncesiyle eşanlamlıdır. Zaten, tek taraflı bir denklem olamayacağına göre, Tanrı'nın insan olması sonunda insanın da Tanrı olduğunu gösterir ve Hıristiyanlığın özellikle, insanın hayatına ve yaşadığı dünyaya hâkim olabileceğine inanılan Batı'da yayılabilmiş olması bir rastlantı değildir.

Oysa, Yahudiliğin Tanrı'sı hiç de kullarıyla barışık olmayan, onlara öfkelenen, eziyet eden, durup dururken üstlerine saldıran ("Ve yolda konakta vaki oldu ki, RAB [Musa'ya] rastladı ve onu öldürmeye kalktı" Çıkış iv, 24), haklıyla haksızı ayırmadan "kâmili de, kötüyü de bitiren ve masumların çilesine gülen" (Eyub ix, 22-23), neredeyse çıldırmış olduğundan kuşkulanabilecek bir Tanrı'dır. Bu, kendini saklayıp, "Ben neysem oyum," diyen "kıskanç" Tanrı'yı ve O'nun yaptıklarını anlamaya kalkmak o denli akıl almaz bir düşüncedir ki Yahudilikte, Tanrı'nın üstünde basit dilsel bir otorite kurulması demek olan, O'nun adının anılması bile günah olarak görülür.

Dediğim gibi, bu türden itirazlarınız olacağının bilincindeyim ve tabii normal koşullar altında hiçbir Yahudinin bir İlahi Komedi yazmaya kalkamayacağını ben de yadsımıyorum. Ama Batılı bir Yahudi düşünelim. Tabii Batılı olduğu denli Yahudi de olacak ve dolayısıyla gerçek anlamda Batı'nın neredeyse bittiği, Avrupa'nın "kıyı" şehirlerinden birinde yaşaması lazım. Bükreş? Budapeşte? Hayır, bence bunların ikisi de biraz fazla "kıyı". Ya Prag? Bakın, işte Prag olabilir, Prag bu iş için biçilmiş kaftan.

Evet, Batı kültürü içinde yetişmiş, Hıristiyanlığın en aşırı biçimi olan Protestanlığın doğmasında büyük rol oynamış olan Almancayı anadili olarak kabul eden, ama Prag gibi bir "kıyı" şehirde yaşayan bir Yahudi. Daha da ileri gidelim ve hayatın belli kurallara göre düzenlenmesi ve kötü sürprizlere karşı korunması için geliştirilmiş o iki büyük Batılı sistemle, yani kanun ve sigortacılıkla, onun arasında bir ilişki kuralım. Diyelim ki bir sigorta şirketinin avukatı olsun. (Sizi bilmem, ama bu iş beni iyice sarmaya başladı, bir yerlere varacağız gibime geliyor)

Ve şimdi de onu başka bir "kıyı"ya, yüzyılımızın başındaki, çağlar boyunca sürmüş bir uygarlık ve ay-

Biz de olmayan yazarımızı dilediğimiz gibi düşünebilir ve Avrupa'nın "kıyı" şehirlerinden birinde bir insanın bir sabah korkulu düşlerden uyandığında kendini yatağında bu yazar oluvermiş olarak bulduğunu, tutuklandığını düşleyebiliriz.

dınlık düşünden sonra Hıristiyanlığın uslu Tanrı'sının bile çılgınlık belirtileri göstermeye başladığı o sarsıntılı döneme koyalım. Üstelik kişisel hayatı da sarsıntılı olsun, çünkü ne uzlaşabildiği, ne de kopabildiği, en az Yahudiliğin Tanrı'sı denli zalim ve kaprisli bir Baba'sı ve bu Baba'nın gölgesinde gelişmiş (ya da gelişmekten alıkonmuş) sinirli ve rahatsız kişiliğinin onu sürüklediği mutsuz ilişkileri bulunsun.

Nereye vardık? Düzene, kurallara, sözcüklere, yasalara, sigorta poliçelerine inanmaya teşvik edilmiş bir "fahri Alman", ama aynı zamanda Batı'nın kıyısında, Yahudi, kötü günlerde yaşıyor ve karışık bir iç dünyası var. Bir yanda her türlü hayatı düzenleme yöntemi, öte yanda düzen tanımayan, vahşi ve ürkütücü bir hayat. Sorumu daha ayrıntılı olarak yeniden sorayım: Böyle birisi böyle bir hayatın karşısında bir tür "anlamsızlığın anlamını çıkarmaya çalışmak" demek olan bir çabaya soyunup, Tanrı'nın çok üstü kapalı ve belirsiz bir biçimde, sözgelimi esrarengiz bir "Yüksek Mahkeme"nin kimsenin bulamadığı yargıcı, ya da uzak bir köydeki bir şatonun bulunması eşit derecede güç efendisi, ya da –bu denli bile insansal bir kılığı olmadan– düpedüz katı bir toprak parçası, hiçbir zaman gerçekten ulaşılamayacak bir Amerika, olarak algılandığı bir İlahi Komedi yazamaz mıydı?

İtiraf edin ki aklınız yatmaya başladı, kabul etmeye hazırsınız, oldu diyorsunuz... Ama neler söylüyorum? Ne boş bir hayal! Ne inanılmaz bir düşünce! Böyle bir yazar olsaydı eğer, böylesine uzaktan ve dolaylı olarak bile olsa, Tanrı'yı yakalamaya çalıştığı için kuşkusuz kendini bağışlayamaz ve yapıtlarının yakılmasını isterdi; dolayısıyla biz de hiçbir zaman onun varlığından haberdar olamazdık. Sonunda yine siz haklı çıktınız. Yapabileceğimiz hiçbir şey yok: Yahudiliğin İlahi Komedi'sinin hep böyle gülünç koşullar altında göz göre göre elimizden kaçacağı gerçeğine boyun eğmek zorundayız.

***

Ama böyle bir yazarın olmasının olanaksızlığının bize belli bir özgürlük verdiğini de unutmayalım. Matematikçiler "boş küme" için söylenebilecek her şeyin doğru olacağını, çünkü A (⟶) B türü bir tümcede A doğru olmadığı zaman, B'nin "doğruluk değeri" ne olursa olsun, tümcenin tümünün doğru olduğunu söyler. ("Anladıysam Arabım," dediyseniz, onların dediği de zaten bu. Tümcenizin varsayım (A) kısmı olan "Anladıysam" doğru olmadığı için, sonuç (B) kısmı olan "Arabım"ın da doğruluktan eşit derecede uzak olması A ile B arasında kurmuş olduğunuz ilişkinin doğruluğunu etkilemez.) Yani "boş küme"nin var olduğu zaten doğru olmayan üyelerinin uzun, yuvarlak, kırmızı, motorlu, Arap –ya da aklınıza ne gelirse– olduğunu söylemek tümüyle doğrudur.

Biz de olmayan yazarımızı dilediğimiz gibi düşünebilir ve Avrupa'nın "kıyı" şehirlerinden birinde bir insanın bir sabah korkulu düşlerden uyandığında kendini yatağında bu yazar oluvermiş olarak bulduğunu, ya da bu yazar olmakla suçlanarak tutuklandığını, ya da bir akşam bu yazar olarak karlar altında bir köye geldiğini düşleyebiliriz.

Yazarımız bundan sonra bir toplama merkezine getirilir ve olmayan yapıtlarındakini andıran bir kâbus başlar. Tanrı'nın bu yeni çılgınlığı karşısında şaşırmış, korkulu, ama kimi cesur görünmeye ve yanlarındakilere gülümseyerek ya da hafifçe dokunarak onlara da cesaret vermeye (kim bilir, belki aynı zamanda da onlardan cesaret almaya) çalışan insanlar, getirme olanağı buldukları kişisel eşyalarıyla birlikte, asık yüzlü küçük rütbeli subayların oturduğu masaların önüne dizilmiş, kayıt edilmektedir.

Bu işlem bitip dışarıda bekleyen trenin, aslında sığır taşımak için yapılmış, tahta vagonlarından birine bindirilmek için kapıdan çıkarıldığında yazarımızın elinde yalnız sicimle bağlı, bir kilidi kırık bir valiz kalmıştır ve öteki giysilerinin çoğu alındığı için en eski paltosunu giymektedir. Başkalarıyla birlikte itilerek vagonun içine tıkılmadan önce başını kaldırıp gökyüzüne bakmayı başarır.

İçerisi karanlıktır ve salt ayakta duracak kadar yer vardır. Yalnız vagonun duvarları boyunca dizilmiş olanlar tahtaların arasından biraz ışık sızdığını görebilmektedir. Bu kişiler önce bu aralıklardan ellerini dışarıya uzatır (çünkü özgürlük öyle bir şeydir ki insanlar hiç olmazsa küçük bir parçalarının özgür olmasını ister), ama sonra bunun içeriye giren havayı daha da azaltıp boğulma tehlikesini daha da arttırdığı anlaşılır ve böylelikle özgürlükle hayatın pek de bağdaşamayacağı şeklinde küçük bir ders alınmış olur.

Tren bütün o gece ve ondan sonraki gün ve gece yoluna devam eder. Arada bir, cepheye gitmekte olan bir asker treninin geçmesini beklemek için ya da bilinmeyen bir nedenle dururlar. Bu duraklamalar sırasında çöken sessizlikte dışarıda köpeklerin havladığı, uyuşmuş bacaklarını açmak için vagonların tepesindeki

57. Sokak İstasyonu' da Hain K'yı düşünürken. Chicago, 1974.

gözetleme noktalarından inen nöbetçilerin çizmelerinin altında demir yolunun çakıl taşlarının gıcırdadığı ve bu nöbetçilerin birbirleriyle şakalaştıkları, bir sigara yaktıkları ya da raylara doğru işedikleri duyulur; içeride ise bir iki kişinin hafifçe ağlamasından başka ses yoktur. Sonra buharlı lokomotifin yürek burkucu ıslığıyla yeniden yola çıkarlar.

Son sabah tren son kez durup da uzun bir beklemeden sonra kapılar açıldığında tarlaların ötesinde dikenli ve elektrikli tellerden oluşan çitler görülür. Bunların ardındaki barakaların arasında pijama gibi, çizgili hapishane giysileri içinde, başları önlerine eğik, iskelet denli zayıf birtakım insanlar gidip geliyor ve fabrikayı andıran taş bir yapının upuzun bacasından ince, beyaz bir duman yükseliyordur. Yazarımızın aklından burasının bir ceza sömürgesi olduğu geçer. Uzaktaki istasyon binasının duvarındaki levhada "Oswiecim" yazmaktadır...

Ama bunlar hep bir masal tabii: böyle bir yazar olmadığına göre, böyle şeyler de hiçbir zaman olmamıştır.

***

Ve ben onun sonunda buradan kurtulup Amerika'ya göç ettiğini düşünüyorum. Bunu ilk kuran ben değilim: Philip Roth'un bir inceleme yazısının sonunda da onun Amerika'ya yerleştiği ve hatta iyi niyetli dostları tarafından evde kalmış Rhoda Teyze'yle baş göz edilmeye çalışıldığı düşlenir. Komik. Eh, hayat da zaten bir komedidir. (Yazar ve eleştirmen Julian Symons'ın "Casus romanının şairi" dediği Len Deighton'ın *Gökteki Casus* adlı romanında boy gösteren, taraf değiştirip Amerikalılar için çalışmaya başlamış olan Rus uydu uzmanı, "Benim trajedim benim trajedilerimin bile komik olmasıdır," deyince romanın adsız İngiliz kahramanı, "Bu dünya düşünenler için bir komedi, duyanlar için de bir trajedidir," der. "Bunu kim demişti?" diye sorar zavallı Rus. İngiliz omuz silkip, "Voltaire, Rousseau, Eichmann. Ne fark eder?" yanıtını verir ve biraz fazla bir kompozisyon konusuna benzeyen bu sözün gerçekte Orford Kontu Horace Walpole tarafından söylendiğini bilen bizler de bu bilginin bize verdiği küçük üstünlüğün tadını çıkarma fırsatı buluruz (tıpkı sizin şu anda bu yazıda benim aslında kimden bahsetmekte olduğumu bilmenin tadını çıkarıyor olmanız gibi, ey ikiyüzlü okur!)

Fransız yazarı Tony Cartano'nun *Blackbird* romanında da yazarımız Amerika'da görülür. Ama ben, biraz farklı olarak, onun Chicago'ya yerleştiğini düşünüyorum, çünkü –Oswiecim kadar olmasın– Chicago da bir hayatın son bulması için elverişli bir yerdir. Tabii, ahalisi arasında çok sayıda Polonyalı ve Alman bulunmasının dışında, o tarihlerde her gün bir kıtanın dört bucağından sığır trenlerinin geldiği ve bunlardan indirilen zavallı yaratıklar can verir vermez taze kanlarından bardak bardak içerek şifa bulmayı uman soluk yüzlü hastaların (ne hastası oldukları konusunda fikir yürütmeyeceğim) akın ettiği bir mezbahalar şehri olması nedeniyle Chicago'nun Oswiecim'i yakından andırdığı da söylenebilir. (Bu benzetme bayağı

bulunmasın lütfen. "Olmuş olan her şeyin ve hâlâ olmakta olanların yalnız Tanrı'dan uzak olmamakla kalmayıp bizzat O'nun eseri" olduğunu, yani, başka bir deyişle, bir "İlahi Komedi" oluşturduğunu, ileri süren Hegel bile aynı zamanda –ve hiç de çelişkiye düşmeksizin– "Tarih ulusların mezbahasıdır," dememiş midir?)

Ama benim düşündüğüm böyle çarpıcı bir şey değil. Ben onun, başına gelenler için kendisine ödenen (bir tür sigorta tazminatı olarak görülebilecek) parayla, denizden bin kilometreden fazla içeride dev bir taşra kasabasından başka bir şey olmayan bu yerde, o zamanlar emlak fiyatlarının o denli yüksek olmadığı kuzeydeki banliyölerden birinde bir ev satın aldığını, bazı formaliteler tamamlandıktan sonra eyalet barosuna kabul edilip yeniden avukat olarak çalışmaya başladığını, Iowa ya da Indiana kökenli birtakım genç kadınlarla, iki taraf için de fazla doyurucu olmayan, birtakım yarı ilişkiler yaşadığını, Orta Batı'nın ucuz kartpostallarının zevksiz renklerini çağrıştıran günbatımlarında dolaşırken artık hiçbir yerin gerçek yurdu sayılamayacağını ve bir zamanlar tasarladığı yapıtlarını yazabilmesi için çok geç olduğunu düşündüğünü; kısacası, gitgide eskidiğimiz, yorulduğumuz, elimizde ne varsa birer birer yitirdiğimiz ve sonunda da bir akşam ya da sabah ya da öğle sonrası siyahlar içinde iki adamın bizi götürdüğü boş bir arsada yüreğimize sokulup üç kez çevrilen bir bıçakla bir köpek gibi öldürüldüğümüz, "günlük hayat" denen o şen, siz deyin "toplama kampı", ben diyeyim "mezbaha"da günlerini ve hayatını tükettiğini düşünüyorum. Belki, aradan bunca yıl geçtikten sonra, şimdi Chicago'ya gitsek, bir Yahudi mezarlığının, kendisi de göçmen olan bekçisi, "Avukat Bey mi? Ha, evet, orada," diyerek onun yattığı yeri gösterecek ve bunu yaparken yeninden çıkan, derisi pörsümüş bileğinin üstünü kaplayan, solgun, mavi rakamlardan oluşan dövme gözükecektir.

***

Peki, Tony Cartano romanına neden *Blackbird* adını vermiştir? Sabırlı olun, açıklayacağım. Romanın baş kişisi Anton Blackbird, Hiroşima'ya atom bombası atıldığı günden beri New York'un ünlü Bellevue hastanesinde yatmakta olan bir akıl hastasıdır. Ne var ki, Blackbird'ün gerçek kimliği belirsizdir. Yaşlı adam, belki gençliğinde zalim bir kasap olan babasına karşı aşırı bir nefret duymuş, ama sonra bu neredeyse felce uğratıcı duyguya ve arada sırada yaşadığı iktidarsızlık anlarına karşın, çeşitli kadınlarla ilişki kurmayı ve bohem çevrelere girip çıkmayı başarmış Avusturya Yahudisi Anton Huka; belki sanatıyla herkesi büyüleyip Cocteau, Breton ve Aragon'un dostluğunu kazandıktan sonra kariyerinin doruğunda aşırı sağcı bir işadamı olan babasını öldürüp kayıplara karışmış Parisli piyanist Antoine Choucas; belki de, salt "Öteki" diye söz edilen, o da babasıyla anlaşamamış, karanlık günlerde yaşamış ve üstelik çektikleri de sanıldığı gibi 1920'lerde veremden ölmesiyle sona ermemiş, ünlü bir Çek romancıdır.

Bu üçlünün iç içe geçmiş hayatlarından yararlanarak iki savaş arası Avrupa'sının gittikçe artan barbarlığını tüm dehşetiyle veren Cartano hiçbir noktada kendi adı "Tony" ile "Anton" ve "Antoine" arasındaki benzerliğe değinmez, ama laf arasında, hiç de fazla üstüne basmadan, "Blackbird"ün "karakuş" demek olduğunu, oysa "Choucas" ve onunla aynı kökten geldiği açık olan "Huka"nın akla kara tüylü başka bir kuşu getirdiğini söyler.

Gerçekten de "Choucas" Fransızcada, küçükçe bir kargaya benzeyen bir tür saksağanın adıdır (ve bana kalırsa zaten yalnız "Huka" değil, bir an için son hecesi unutulursa onun da temelinde aynı hıçkırıksı "k" sesinin olduğu görülecek olan "saksağan" da aynı kökten gelir). "Eee, ne var bunda?" dediyseniz, korkarım hapı yuttuğunuzun resmidir, çünkü kurnaz Monsieur Cartano, bilenler anlasın diyerek, bunu hiç belirtmez, ama bu sözcüğün Çekçesi de "kavka"dır. Kafka'nın (bıçakla can almakta usta bir kasabın oğlu olan, ama Avustralya saksağanlarına gaddarlıklarından dolayı "kasap kuşu" dendiğini belki de bilmeyen) babası bu ses benzerliğinden yararlanarak bu kuşu şirketinin arması olarak seçmiş ve Edward Albee'nin "Who's afraid of the big bad wolf?" (Kim korkar hain kurttan?) tekerlemesine gönderme yapan ünlü oyunu *Who's Afraid of Virginia Woolf?* (*Kim Korkar Virginia Woolf'tan?*) da, Doğu Avrupa'da saksağanların genelde uğursuz sayılmasına dayanarak Çekçeye, Kim Korkar Kafka'dan? adıyla çevrilmiştir.

Tabii bu Kafka'nın kim olduğunu bilmiyoruz. Herhalde olmamış bir yazar olacak değil. Descartes'ın "Düşünüyorum, o halde varım" sözü üstüne bir konferansına gittiğim bir felsefe profesörü niteliklerin her durumda kendi başlarına varlık kanıtı olarak alınamayacağını, örneğin Homeros diye bir şairin gerçekten olmuş olduğuna inanmayanlara, "Hadi canım, o Yunanlıydı; olmayan birisi de Yunanlı olamayacağına göre, belli ki vardı," denemeyeceğini söylemişti. Ama bence bu mantık yürütüşü tersine çevirip, yokluğun her durumda niteliksizlik kanıtı olarak alınabileceğini ve, "Yunanlıydı, o halde vardı," denemese de, "Yoktur, o halde adı da Kafka filan olmamıştır," denebileceğini pekâlâ ileri sürebiliriz. Her neyse, bu işin doğrusu ne olursa olsun, Albee'nin oyununun başlığında sorulan soruya son perdede ne yanıt verildiği anımsanacaktır: "Ben, George, ben." □

Bir efsanenin perde arkası

Kafka'nın dostluğunu kazanmak zordu. Bunun önde gelen nedeni, bozuk olan sağlığı yüzünden sorumluluklardan ve yükümlülüklerden kaçmasıydı; her an geri çekilebilmenin yolunu açık tutmak için mesafe bırakırdı.

Derleyen: İlknur Özdemir

Franz Kafka 1883 yılının 3 Temmuz'unda Prag'da, Yahudi bir ailenin ilk çocuğu olarak doğdu. Beş kardeşi daha dünyaya geldi ama erkek olan ikisi çocuk yaşta öldü. Kafka Prag'daki Alman Üniversitesi'nde hukuk eğitimi aldıktan sonra çalışma hayatına atıldı. Bir yandan da ilk romanlarının çalışmalarına başlamıştı. En yakın dostu olan ve kendisinin ölümünden sonra –vasiyetine karşı gelerek– kitaplarının yayımlanmasını sağlayan Max Brod'la henüz on dokuz yaşındayken tanıştı ve ömür boyu süren arkadaşlıklarının temeli atıldı. Brod'la sonraki yıllarda pek çok yolculukta birlikte olacaktı. İlk edebiyat çalışmalarına 1904 yılında, *Taşrada Düğün Hazırlıkları* ile başladı. Düzyazıları da ilk kez 1908'de, *Hyperion* dergisinde yayımlandı. Bu arada sigorta şirketlerinin hukuk bölümlerinde memur olarak çalışıyordu. 1911'de sanatoryuma yattı, yaşadığı sürece onu rahat bırakmayacak ve ölüme götürecek tüberküloza yakalanmıştı. Aynı yıl başyapıtlarından biri olan *Dönüşüm*'ü tamamladı. 1912'nin Ağustosu'nda Felice Bauer'la tanıştı ve 1914'te nişanlandı, ama tartışıp ayrıldılar. İlişkileri süresince ona pek çok mektup yazdı: *Felice'ye Mektuplar*. Aynı yıl *Dava* üzerinde çalışmaya başladı. Sonra da *Ceza Sömürgesi*'ni tamamladı. Bu arada Felice Bauer ile yeniden yakınlaşmıştı. *Dönüşüm* 1915'te yayımlandı. Felice Bauer'den kesin olarak ayrıldıktan sonra 1919'da tanıştığı Praglı Julie Wohryzek ile nişanlandı. Aynı yıl *Ceza Sömürgesi* yayımlandı. 1920 yılında tedavi için gittiği Meran'da Milena Jesenská ile mektuplaşmaya başladı (*Milena'ya Mektuplar*) ve Julie ile olan nişanını bozdu. Bu dönemde sık sık ve uzun süreli tüberküloz tedavisi gördü. İyileşemeyince işinden ayrılıp emekli oldu. 1922 yılında *Şato* üzerinde çalışmaya başladı. 1923 yılında Kafka'nın sağlığı iyice kötüledi. Baltık Denizi kıyısına tedaviye gittiğinde Dora Diamant ile tanıştı ve birlikte Berlin Steglitz'de yaşamaya başladılar. O arada *Küçük Bir Kadın* ve *İnşaat* adlı hikâyelerini yazdı. 1924'te Prag'a döndü, daha sonra Avusturya'da bir sanatoryuma yattı, ama yazmaya ara vermedi. Gırtlak tüberkülozu teşhisi konulmuştu. Yutkunamayan, konuşamayan Kafka'nın yanında Dora Diamant ile Robert Klopstock vardı. Franz Kafka 1924 yılının 3 Haziran'ında öldü ve 11 Haziran'da Prag'da Yahudi mezarlığına gömüldü.

Ailesi ona bir yandan, iyi durumda yaşadığını ve hayatın gerçek sorunlarını hiç tanımadığını telkin ediyor, öte yandan maddi ihtiyaçlarını karşılamaktan öte ihtiyaçlarıyla pek ilgilenmiyordu. Bu nedenle Kafka, ömür boyu ailesine borçlu kalma duygusu altında ezildi.

Ailesinin tek erkek çocuğu olan Franz Kafka o dönemde burjuva ailelerde usul olduğu üzere aile içinde ayrıcalıklı bir konuma sahipti. Kız kardeşlerinden farklı olarak Almanca eğitim veren bir okula gitti, üniversite eğitimini ve mesleğini kendisi seçti. Yine de toplumsal ilişkileri ailesi tarafından gözetim altındaydı. Otuz bir yaşına geldiğinde bile hâlâ ailesinin evinde oturan Kafka'nın onlarla ilişkisi çelişkili duygularla dolu ve gerilimliydi. Ailesi ona bir yandan, iyi durumda yaşadığını ve hayatın gerçek sorunlarını hiç tanımadığını telkin ediyor, öte yandan maddi ihtiyaçlarını karşılamaktan öte ihtiyaçlarıyla pek ilgilenmiyordu. Bu nedenle Kafka, ömür boyu ailesine ve bütün aile çevresine borçlu kalma duygusu altında ezildi, ödeyemeyeceği bir borç olarak görüyordu bunu. Pratik kararlar konusunda inatçılığını sürdürse de –babası onu ne patron olması için ne de Julie Wohryzek'le olan nişanını bozması için ikna edebildi– ve ailesinin uyarılarına genellikle serinkanlılıkla karşılık verse de onların olumsuz kararıyla karşılaşma korkusundan ömür boyu kurtulamadı.

Kafka, son yıllarına kadar bu anlaşmazlığı çözmeye çalıştı. Bağımsızlık isteği ve aşırı güçlü otoriteye karşı manevi direniş konusunu yapıtlarının hemen hemen tamamında işledi. *Hüküm* ve *Dönüşüm*, bir oğulun kendi ana-babası tarafından mahvedilişi üzerinedir. Kafka'nın ailesinden uzakta yaşayarak bağımsızlığını kazanma denemeleri Birinci

Dünya Savaşı'nın koşulları yüzünden yarım kaldı. Ailesiyle arasındaki dayanılmaz gerilimleri kapsamlı, insafsız ama uzlaştırıcı yapıtı *Babaya Mektup*'la çözmeye çalışması ise başarısızlıkla sonuçlandı.

Kız kardeşi Ottla ile Zürau'da bir süre yaşaması, sanatoryumlarda geçirdiği uzun süreler ve sonunda Berlin'e taşınması, ailesiyle arasındaki gerilimi bir nebze azaltmıştı. Kafka, hayatının son haftalarına kadar anababasıyla arasına belli bir mesafe koymaya ve kararlarını etkilemelerine izin vermemeye dikkat etmiştir.

Kafka'nın hayatı boyunca küçük ama değişmeyen bir arkadaş çevresi oldu, bu arkadaşların çoğu Prag'da yaşıyordu. Yirmi yaşındaki Kafka, Max Brod ve Felix Weltsch ile, hemen arkasından da Oskar Baum ile tanıştı. Baum'un evinde toplanan bu arkadaşlar yazdıklarını birbirlerine okuyordu. Kafka'nın en yoğun ilişkilerinin merkezi olan bu toplantılar onun ölümüne kadar sürmüştür. Özellikle Max Brod, kişilikleri ve anlayışları birbirinden epeyce farklı olsa da Kafka'nın hayat boyu dost olduğu biriydi, Brod Kafka'yı hem psikolojik olarak desteklemiş hem de edebi çalışmalarında motive etmeye çalışmıştır.

Kafka'nın dostluğunu kazanmak zordu. Bunun önde gelen nedeni, bozuk olan sağlığı yüzünden sorumluluklardan ve yükümlülüklerden kaçmasıydı; her an geri çekilebilmenin yolunu açık tutmak için herkesle arasında mesafe bırakırdı. Kafka'nın koyduğu bu kurallara uyulmazsa arkadaşlığa son bile verilirdi. Kafka'nın son yıllarında edindiği tek yeni arkadaş olan Robert Klopstock'un da ihtiyatlı ve olabildiğince talepkâr olmayan bir arkadaşlığı öğrenmesi gerekti.

Yolculuk etmeyi olanaksız kılan savaş, Kafka'nın toplumsal ilişkilerini de Prag'dakilerle sınırladı; öte yandan Kafka'yı uzak, ulaşması zor yerlerde aylar süren tedavi dönemlerine zorlayan tüberküloz da vardı, oralarda Klopstock dışında uygun arkadaş edinememişti.

Kafka'nın ahlaki acımasızlığı onun ucu açık, belirsiz ya da ahlaka aykırı ilişkilere girmesini engelliyordu. Ayrıca özellikle de erotik ilişkiler yüzünden edebiyat alanındaki yaratıcılığının azalmasından korkuyordu.

Kafka çocukluğunda bile ruhsal açıdan dikkat çekecek derecede soyutlanmış ve yalnız olmuş olmalı. Ama toplumsal açıdan soyutlanmış değildi, Prag'da pek çok tanıdığı vardı. Eski lise ve üniversite arkadaşları, toplantılarda tanıştığı kişiler, iş arkadaşları, ailesinin işyerinde çalışanlar, kafelerde dostluk kurduğu edebiyat çevresinden kişiler ve Max Brod'un tanıştırdığı pek çok Siyonist kişi. Bu arkadaşlarının çoğu Prag'ın Almanca konuşulan kesiminde bulunduğundan onlarla sürekli karşılaşıyordu. Belki de Kafka doğduğu kenti bu yüzden dar ve boğucu buluyor, Berlin ve Paris gibi yabancı metropollerde tanınmamayı özgürlük olarak görüyordu.

Kafka'nın kadınlarla olan zor, zaman zaman da acılı ilişkilerini eleştiren çok olmuştur. Ancak sevgilileri hakkında fazla bilgi olmadığından (ve hâlâ da bilinemediğinden) hep Kafka'nın nörotik, çileci, hatta mazoşist yanları öne çıkarış, bu ilişkilerin yürümemesinden hep Kafka sorumlu tutulmuştur. Ergenliğinin sonuna kadar Kafka'nın cinsel yaşamı dönemin alışkanlıklarına uygundu: yirmi yaşında ilk cinsel deneyimler, geçici ilişkiler, fahişelerle birlikte olmalar. Ancak sonra, şiddetli heyecanlar yaşamıştır. Manevi açıdan soyutlanışını bir kadınla gerçek ya da hayali bir birleşme yoluyla sona erdirmek arzusu onu sarsıcı ve sonu gelmeyecek aşk ilişkilerine götürmüştür (örneğin Weimar'da Margarethe Kirchner ile). Sürekli tehdit altında olan ve hep yeniden savulması gereken kimliğinin rahatsız olmaması için dışarıdan gelen güçlü dürtülere ve her türlü maceraya uzak durma eğilimindeydi. Kafka evliliği en üst düzeyde toplumsal bir eylem ve kendisinin hayatını sürdürme becerisinin belirleyici sınavı olarak gördüğünden evliliği idealize etmişti. Kafka'nın dallanıp budaklanan ahlaki acımasızlığı onun ucu açık, belirsiz ya da ahlaka aykırı ilişkilere girmesini engelliyordu. Ayrıca toplumsal ve özellikle de erotik ilişkiler yüzünden edebiyat alanındaki yaratıcılığının azalmasından korkuyordu.

Bu çelişkilerin sonucunda Kafka, birine bağlanma arzusuyla bağlanma korkusu arasında kaldı ve gidecek yol bulamadı. Kararlarında hep tereddütler yaşadı –ki Felice Bauer ile iki kez nişanlandı, iki kez ayrıldı; ayrıca birlikte yaşama ile mesafe koyma arasında geçici uzlaşmalarla yetinmek istemiyordu, ki Milena Jesenská ile ilişkisi bu yüzden yürümemiştir.

Bir başka olumsuz koşul da Kafka'nın arkadaş çevresinde bir tek mutlu evliliğin bile bulunmamasıydı, kimseyi örnek alamıyordu. Üstelik döneminin erkeklerle kadınlar arasında uyguladığı katı rol dağılımından dolayı karşı cinse karşı hissettiği tutukluluktan kolay kolay kurtulamıyordu. Ancak hayatının son aylarında Dora Diamant'ın doğal, cilveden uzak, daha ziyade kardeşçe tutumu daha önce tanımadığı bir rahatlık sağladı Kafka'ya.

Kafka'nın yaşamı ve eserleri ne kadar iyi araştırılmış olursa olsun, yazar, günümüze kadar efsanelerle ve anekdotlarla çevrilmiş bir ünlü olarak kalmıştır. Kafkaesk kavramının Kafka'nın eserlerine olduğu kadar kendi kısa ve acılı yaşamına da uygun düştüğünü söylemek pek yanlış olmayacaktır. □

Kafka'yı niçin okumalı?

Kafka için edebiyat; hayatının en önemli temelidir, daha iyi açıklamak gerekirse, onun için gerekli ve mümkün olan tek eylem yazmaktır. Yazmaktan daha coşkuyla bağlandığı, kendini adadığı, ona başarı gibi görünen öbür şeyse, yüzme bilmediği bir yaşta, havuzun kenarında babasıyla bira içtiği gündü.

Pierre Dumayet

Sanırım benim inandığım tek yazar Kafka'dır. Onun yazdığı bir cümleyi hayal kurmak için okumam. Cümleleri beni ona inandırır. Kafka'yı, ona inandığım için severim. Duygusal bir tutumdur bu, açıklanamaz. Onun yazdıklarından kuşkuya düşmem. Bana gökyüzünün mavi değil, kırmızı, yeşil ya da siyah olduğunu söylese, inanırım. Söylediklerini yutar, çiğner, sindirir ve inancım haline getiririm. Gençliğimden beri Kafka benim için böyle bir yazar olmuştur. Bana bunları hissettiren yalnızca iki kişi vardır hayatta: Michaux ve Kafka. Michaux da beni kendine inandırır ama Kafka'ya olan inancım daha sağlamdır. Onda tek bir yansıma bile bulunamaz. Bir insan Kafka olmak için büyük bir istek duyabilir; ama Kafka'yı edebiyata iten yalnızca inanç değildir. Varoluş ve varoluşla ilgili sorular da onu edebiyatın içine çeker. Bu sorular arasında inanç ve dinle ilgili olanlar yok mu? Elbette var, ama hangileri olduğunu söyleyemem. Kafka insanların kendilerinden önce var olan ve açıklık getiremedikleri birçok soruya dikkat çekmiş ve bu soruları aydınlığa çıkarmıştır. Kanıtlamak zor ama bu konuyla ilgili bir izlenimim var: Hepimiz yüzyıllardır aynı şeyleri görüyoruz ama bunları bize ilk kez Kafka fark ettirmiştir. Sözgelimi, romanları bizde ya büyük bir korku ya da büyük bir hayranlık uyandırmıştır. *Günlükler* bunlardan biridir. Bazen çok küçük ayrıntılara dikkatimizi çeker, sözgelimi Yiddiş tiyatrosunun müdürü Bayan Tschissik'in bir şey söylemek istediğinde yüzünde bir anda parlayan aydınlık bakış gibi. Bir insanın dudakları ve gözlerinin ucunda oluşan gerçek ifadeyi Kafka'nın anlattığı gibi kim anlatabilir? Kimse anlatamaz.

Evlilik

Kafka'nın hayatıyla ilgili soru sormak büyük risktir, çünkü hayatındaki gerçekleri bilmek zordur. Her zaman hayatıyla ilgili konuşmasına rağmen, hayatını gerçekten yalnızca yazıları aracılığıyla öğrenebiliriz. *Günlükler* adlı yapıtında Max Brod'la yaptığı yazışmalar sayesinde Felice'le olan geçmişi hakkında fikir edinebiliriz. Bu hikâyenin başlangıcı çok ilginçtir. O geceyi anlatmak için yazdığı ilk satırlarda Brod'da yenen bir yemekte Felice'le ilk tanışmasını anlatır: Odaya girer girmez Felice'in masada oturduğunu fark eder ve ilk bakışta onu hizmetçi sanır ama bir hizmetçinin davetliler salona girerken masada oturması pek görülür şey değildir. Kafka, bir hizmetçinin davetliler masasında oturmasını kaba bulur ama fazla önemsemez. Gözlemleri onu beklenmedik bir sonuca götürür: O gece Felice'le nişanlanmaya karar verir. "Nişanlanmak." Bu ne demektir? Kafka evlenmek için büyük istek duyar. Hem evlenerek kendine bir bağ yaratmak ister, hem de kendine güvenemez ama yoğun isteği ona yardım eder ve kendine ne kadar güvenmese de, adım atar. Bu tutumundaki en belirgin özellik, gerçekliği bir özgürlük biçimi olarak benimsemesi ve insanların, geleneklerin uyumu karşısında, öbür yapıtlarında da gördüğümüz gençlik belirtisini, gücünü ve direncini görkemli bir üslupla ortaya dökebilmesidir. Sözgelimi Felice'le geçirdiği kötü bir günün akşamında, çevresindeki herkes onun evlenmeyeceğini düşünmekte ve onun evlilik fikrine gülüp geçmektedir. Kafka o gece odasına gitti ve, "Hiçbir şey değişemez," yazdı. İsyankâr bir yanı vardı. Eğer biri ondan bir şey yapmasını istiyorsa, yapmazdı. Bu uzlaşmaz özgürlüğünün altında bizi derinden etkileyen bir şey vardır. Bizim içimizde de biraz isyankârlık vardır. Bunu çok uzun zaman önce Flaubert öğretmişti. Biraz araştırdığımızda Flaubert ve Kafka'nın arkadaş olduğunu öğreniriz.

Kehanetler

Kafka'nın birçok metni geleceğe gönderme yapar. Onun bu özelliğini fark etmek için yapıtlarını daha iyi incelemek gerekir. Yazdığı bazı metinlerde Gulag ve Sovyet bürokrasisi hakkında bazı mesajlar vermiştir. *Şato*'da ve *Dava*'da geçen olaylar 20. yüzyılda yaşananlara

koşut olabilir. Eğer bu düşünceyle yola çıkar ve Kafka'nın her yapıtının geleceğe gönderme yaptığını düşünürsek, *Dönüşüm*'ün vermek istediği mesaj nedir? Belki de genetik bir dehanın keşfi ya da genetik alanında yapılan yeni keşifler olabilir mi? Anlattığı olaylar ve bu olaylarda yer alan kişiler, yıllar sonra da geçerli olacaktır. Kafka'nın geçmişte yazdıkları günümüzde değerlendirildiğinde derin anlamlar içerir.

Ne zaman gülmeli?

Kafka'yı, yapıtlarında öne çıkan öğeleri yeniden keşfetmeye çalışarak okudum. Nasıl olursa olsun, Kafka'yı anlatmak ve anlamak her zaman kesin olmayan sonuçlara bağlanır. Ona inanırız ama onu tam olarak anladığımızdan asla emin olamayız. Örneğin ben onun esprili yanını asla göremedim. Tüm metinlerinin içinde mizah olmasına rağmen asla gülemedim. *Günlükler*'de *Dönüşüm*'ü arkadaşı Max Brod'a okuduğunu ve arkadaşının çok güldüğünü anlatır. Bu romanda komik bir şeyler olduğuna inandım ama neye güldüklerini asla anlamadım. *Dönüşüm*'deki olaylarda sıkıntılı bir mizah mı gizliydi? Beni neden güldürmüyordu? O zamanlar Kafka ve Brod için gülmek doğal bir şeydi ama günümüzde bir kitaba gülmek bizi kaygılandırır. Bu durumda bize bu romanı bulmaca gibi sayfa sayfa çözmek düşüyor. *Dönüşüm*'de tam olarak nerede gülmeliyiz? Bu bir gizem. Bilmeceyi zaman bakımından ve okumaya başlamadan ele almalıyız: O dönemde okuyucu olmakla bu dönemde okuyucu olmak arasında büyük farklar var. Biz *Dönüşüm*'ü gerçek bir hikâye gibi okuyoruz. Belki de Kafka bunu farklı bir biçimde okuyordu. Kafka bu hikâyeyi babasını bir parazit gibi görme yanılgısı içinde yazmıştır. Hiç kuşku yok ki, bunu bilsek bile Kafka'yı anlamak için bazı konularda yetersiz kalıyoruz. 1890 ve 1925 yılları arasında Viyana'da neler olup bittiğini de bilmek, öbür yandan Prag'da açıkça neler olduğunu görmek gerekiyor. Belki de Kafka'da gülünç bir şey bulamamamın nedeni budur.

Kız kardeşi Ottla ile, 1914. Ottla da Auschwitz toplama kampında yaşamını yitirdi.

Acıya eğilim

Kafka'nın metinlerinde "ben" birçok şeyin yerini tutabilir. "Ben" sözcüğü Kafka'nın canını çok sıkar ama aynı zamanda Kara Kaplı Defter'de ona eşlik eder. Bu kitapta Kafka "ben" imgelemine kötü davranır. Onu yaz kış her gün çırılçıplak egzersiz yapmaya, sonra da buzlu suda yıkanmaya zorlar. Evdeki ayna "ben"e; daha önce bu kadar zayıf ve ince birini görmediğini söyler. Bu kişi her zaman mutlu olmak ister ama sanatoryumlarda geçirdiği acı dolu hayatı yüzünden kendinden uzaklaşamamıştır ve bu yüzden hep mutsuzdur. Onun varoluşu Kafka'nın bizi hatırlamaya zorladığı bir varoluştur. Yazışmalarında varlığının karşısında öfkesini görürüz. Daha çok doktorların kullandığı, çok sevdiğim bir cümle vardır: "Nereniz ağrıyor?" Kafka gibi bir yeteneğin karşısında onun hayranlık yaratan yanını anlamak için bizim de bu soruyu sormamız gerekir. Kafka'nın yeteneğinin tek bir açıklaması vardır: Derin acısı. Açıkça çözülemeyen başka bir özelliğiyse: Acı çeken Kafka ve kendiyle uzlaşmaya çalışan, bu yazının öznesi olan Kafka'dır. Bu acıyı mektuplaşmalarında değil yalnızca yapıtlarında görebiliriz. *Dava* yalnızca bu acının içinde geçer. Acı, karla kaplı kayak pisti gibidir. Kendinizi düşmekten alıkoyamayacağınız bembeyaz ve kaygan bir eğim vardır ayaklarınızın altında. Acıya eğilim buradan doğar. *Da-*

va'da tüm raporlar acı doludur ve acı çeken insanların birbirleriyle hiçbir ilişkisi yoktur.

Çile ve çarmıha gerilmiş Kafka

Kafka, ermiş diyebileceğim tek yazardır. Bu, başka yazarlarda bulunmayan bir özelliktir. Kimi büyük yazarlarda bile bulunmaz. Sözgelimi Proust bir ermiş değildir. Kafka farklıdır. Ona çok saygı duyuyorum ve eğer onun karşısında olsaydım çok utanırdım. Oysaki Flaubert ile karşı karşıya gelmek isterim ve konuşurken çok heyecanlanırım. Ama Kafka... ona tek bir soru sorma cüretini gösteremem. Basit varlığımdan dolayı acısının artacağından korkarım. Aslında ben her zaman onun acısını azaltmak isterim ama acı çeken yanı her zaman ona aittir ve hayatta kalabilmesi için gereklidir. Bu acı bir hayal ürünü değildir. Okur, Kafka'nın kendi acısı yüzünden düştüğü tuzağa düşmez, ben de okurun bu tuzağa düştüğüne inanmam. Kafka'nın çilekeş olmak için düştüğü tuzağa hiçbir okur düşemez. O gerçek bir çilekeştir ve İsa'nın çarmıha gerilmiş imgesinde çektiği gibi acı çeker. Ama gerçek çilekeş kimdir? Açık bir yaraya sahip olan insan. Elbette ona her yanıyla çilekeş demiyorum ama Kafka'nın çilekeş yanı göz ardı edilemez. Biraz babası, biraz hayatı, biraz da kendi yüzünden çarmıha gerilmiş bir çilekeş gibidir o. Belki de İsa gibi Katolik olsaydı daha düzenli bir hayatı oldurdu ama yine de bu durum ona yardımcı olmazdı.

Proust ve Kafka

Kafka, Guermantes'deki kibarlık ve incelik üstüne sorduğu soruların ayrıntılarıyla beni çok düşündürür. Proust'un önemli bir yapıtı olan Arayış'ın anlatıcısı Sodome bu kibarlığın gerçek anlamını, yalnızca sevdiğimiz değil, bildiğimiz ve kendimize yakın bulduğumuz sıcak bir selamlamayla yansıtır. Yüksek sosyetede bulunan ve İngiliz hükümdarlığına kalpten bağlı olan Dük Guermantes ise, kalabalığın içinde romanın anlatıcısının farkına varır ve sanki minnettarlığını göstermek ve onu gördüğüne çok memnun olduğunu kanıtlamak için arkadaş canlısı tavırlar sergiler. Bunun karşısında anlatıcı; Dük'ün davetkâr jestlerini görür ve onu, tüm varlığını ortaya koyan bir merhabayla selamlar. Proust bu hikâyeyi Kafka'nın yapıtlarını yazdığı çağda anlatır ve ben ikisinin de aynı şeylerden söz edip etmediklerini kendi kendime sorarım. Kafka'nın *Şato*'sundaki karakterlerle, Guermantes'ler ve Cambremer'ler arasındaki ilişkileri karşılaştırırsak, duygulardan farklı gelişen bu kibarlığın sorgulamalarında aynı benzerlikleri buluruz. Her zaman yanılan biri vardır ve biz onun kim olduğunu asla bilemeyiz.

Kafka beni neden etkiler? Nasıl ifade edebilirim bilmiyorum ama onun acısı gerçektir. *Şato*'da olup bitenler, gerçek hayatta olan olaylar gibidir. *Şato*'da duyduklarınız her zaman duyabileceğiniz şeyler değildir. Duymadıklarınızsa önemli ve ilgilendiğiniz konuşmalardır. Sonuç olarak eserde tanıştığınız herkes absürddür. Kafka bizi aldatmaya çalışmaz.

İki yılan

Kafka'nın *Şato* adlı romanındaki bir cümleyi düşünüyorum. K. iki asistanını da ilk kez görür. Onların asistanı olduğunu nasıl anlar? Bunu bilemeyiz. Kafka değil başka biri, bu K. karakteri olabilir, onların asistan olduğuna karar verir. *Şato*'daki insanlar gibi giyinmişleridir. K. onların dış görünümünü, hoşnutsuzluklarını, aynı zamanda da içtenliklerini görerek, "Siz iki yılana benziyorsunuz," der. Bu nasıl bir benzerliktir? Her ikisi de yılana mı benziyordur? Kafka'nın yapıtlarında gizem barındırmayan tek bir cümle yoktur. Bu rahatsız edicidir ama benim Kafka'da sevdiğim bir özelliktir. Yazmak saydamlığı değiştirebilmektir: Küçük bir soruyu keşfetmek ve onu bir klişe haline getirmektir. Kafka "iki yılan gibi" der. Biz de anlamsız ama açık olmayan bir şey için "iki damla su gibi" demeliyiz, çünkü kimse hayatı boyunca bir damla suyun neye benzediğini görmeyi önemsememiştir. Kafka için edebiyat; hayatının en önemli temelidir, daha iyi açıklamak gerekirse, onun için gerekli ve mümkün olan tek eylem yazmaktır. Yazmaktan, daha coşkuyla bağlandığı, kendini adadığı, ona başarı gibi görünen başka şeyse, yüzme bilmediği bir yaşta, havuzun kenarında babasıyla bira içtiği gündü. Belki de edebiyatı Kafka'nın içinde büyüten bu hassaslıktı. Kafka'da yazmak için eşsiz zenginlikler vardı. Bazı metinleri hiçbir düzeltme olmadan bir gecede, bazılarını da birkaç günde yazmıştır. Uzun süreli ve çok şikâyet ettiği yazma sıkıntıları yaşamıştır: Birçok kere masada saatlerce oturmasına rağmen, hiçbir şey yazamamıştır.

Yazışmalar

Kafka'nın yaşadığı yıllarda yazarlar arasında yapılan yazışmalar genellikle gerçeküstü değerleri fazla taşır ama Kafka'nın yazışmaları farklıdır. Onun mektupları gerçektir. Rüya ya da gerçeküstü temaları içer-

mez. Örneğin Milena'ya yazılan mektuplarda, Milena gerçeklik üzerine sorulmuş sorularla yakından ilgilenir. Kafka için mektuplar tartışma yeri değildir, halka açık değildir ve özeldir. Mektuplardaki edebi yazılarla ilgilenmez, çünkü mektuplar onun için çok daha ciddi temalar içerir. Mektuplaşmanın büyüsünden söz ederken bile bunu kimseyi yanıltmadan yapar: Mektup yazmak büyü yapmak gibidir. Biriyle yazışmak da doğaüstü bir şey. Felice'e yazılan mektuplar var olan büyünün kullanılmasıdır. Bu yazışmadaki büyü bir eser yazmayla eşit midir? Mektupları da, yazdığı metinler gibi aynı ruha sahip midir? Bu soruyu yanıtlamak için yeterli kanıt bulamadım. *Günlükler*'de yaptığı açıklamada, yazsa da yazamasa da, yazının onun için taşıdığı anlamdan asla uzaklaşmadığını söyler. Benim görüşüm; Kafka'nın kurmaca edebiyatının her zaman tek kişilik bir mektuplaşma olduğundan yanadır. Bu yazışmalar yazılıp gönderilen mektuplar gibi değil, Kafka'nın asla tanışmadığı ama hayalini kurduğu, gerçekleşmemiş yazışmalardır. Belki de okuyucularını yazıştığı insanlar olarak görür? Onun hayatındaki en zor şey, karşısında gerçekten bir insan olduğunu bilmek ve ona yazmaktır. Düşüncelerini bu insana açmak ve anlatmak olanaksızdır. *Şato*'da Kafka ve K.'nın ilişkisini anlamak için şu soruyu sormak gerekir: K., Kafka'nın mektuplaştığı bir kişi midir? Yanıtı ise: Aslında K. ona asla cevap yazmaz ya da Kafka K.'nın mektuplarını asla saklamaz…

Israr

Bir mektubun samimi olup olmadığını hemen anlarız. Öbür yandan gerçek ama samimi olmayan bir mektubu tanımlamak daha zordur. Kafka aynı anda hem samimi olduğunu hem de olmadığını söylediğinde, söylemediği ve belirsiz bir sürü şey vardır. Mektuplarının okunmasını istemez. Mektuplarda ve *Günlükler*'de kendinden başkalarından söz ettiği kadar farklı söz eder. Her şeyden, hatta tüm hayattan hoşnutsuzdur. Ama bu uğursuzluğun ardında herkes gibi bir yanı vardır: O, insanları umutsuzca kendine inandırmak ister ve bu yüzden yazar. Kafka yazmayı ve inanılmayı seçmiştir. Mektuplaşmalarında kendine inanılmasını diler. Bazen tüm gününü Felice'e yazmakla geçirir. Böyle bir durumda Kafka kendi kendine yardım eder. Bunun sürekli olması için üretmeyi ve yaratmayı bırakmaması gerekir. Bu durumda biz şunu sorarız: kurmaca ya da gerçek edebiyat sürekli midir? Ya da Kafka için durduğu bir yer var mıdır? Kafka bir gün yazmaktan vazgeçebilir mi? *Günlükler*'de bunu gözlemleyemeyiz, çünkü her şey birbirinden kopuk anlatılır. Kafka bazen günlüğüne hiçbir şey yazmaz. Ama *Günlükler* Kafka'nın öbür kitaplarına benzemez, çünkü bu kitapta harflerden ve sözcüklerden önce olayları öne çıkarır. Öbür yandan mektuplar Kafka için yükselmeyi temsil eder. Max Brod ve Milena'nın yazdığı mektuplar anekdotlardan ibarettir.

Oysaki öbür mektuplarda anekdot ve olay bulamayız. Çünkü olaylar onu ilgilendirmez. Onu ilgilendiren sorular şunlardır: Gönderdiği son mektup yerine ulaştı mı? Mektubun yanıtı ne zaman gelecek? Bu mektubu okuyan kişi ne hissetti? Mektupların ne kadar zamanda ulaştığının kesin zamanını bilmeyiz. Bekleme süresi takıntılı, zor ve yorucudur. Yazmaya benzer. Yazıştığı insanla ilişkisini gözden geçirir, uzaklarda bir yerde onu bekleyen birinin var olduğuna inanır. Bu, Kafka için garda sıra beklemek gibidir. Sıradakileri bekleyen tek bir insan vardır. Ve trenler geçer ama pek seyrek dururlar.

İletişimden tiksinmek

Kafka beni neden etkiler? Nasıl anlatabilirim bilmiyorum ama onun acısı gerçektir. *Şato*'da olup bitenler, gerçek hayattaki olaylar gibidir. *Şato*'da duyduklarınız her zaman duyabileceğiniz şeyler değildir. Duymadıklarınızsa, önemli ve ilgilendiğiniz konuşmalardır. Sonuç olarak metinde tanıştığınız herkes absürddür. Kafka bizi aldatmaya çalışmaz. Bizi aldatan *Şato*'daki iletişimdir. Haksız bile olsa ona inanırız. Bu iletişim Tanrı gibidir: Asla görülmeyen, orada olmayan ve sessiz. Eğer varsa, bu zaten bilinir. Sözgelimi biz daha az acı çekmek için karşıdaki kişiye her şeyi anlatırız. Ama bir olayın ya da acının daha iyiye gitmesi için biriyle konuşma ve bunu paylaşma fikri bana çok tiksindirici geliyor. Kafka'nın da benim gibi düşündüğünü söyleyebilirim. Hiçbir şey planlı değildir, bizi inandırmak istedikleri, yalanlarımızın tam tersidir: Bunu söyleyebilmek, Kafka dünyamıza teselli için gönderilen bir peygamberdir, demekten başka bir şey değildir, çünkü o bizim basitliğimizi ve yalınlığımızı ortaya çıkarmıştır. Bizi içimize döndüren, kendimizle baş başa bırakan her duyguyu yazmıştır. Bu yüzden Freud'a yakındır. Herkes birbirini teselli etmek istiyormuş gibi görünür. Kendi zayıflığımızın öznesi olmaya mahkûmuzdur. İşte ben Kafka'yı okurken kendimi bu gerçekliğin içinde görebilirim ve bir gün bu gerçeklikle karşılaşırsam hazırlıklı olmayı öğrenirim. Kafka insanların gerçek yüzünü nasıl görebileceğini keşfetmiştir. Belki görüş açısı endişe vericidir ama endişeli olmasının kesinlikle geçerli nedenleri vardır. □

Fransızcadan çeviren **Hatice Utkan**

Anoreksik bir aseksüel

Kafka'nın romanlarındaki ilkel etcil arketipi, erkeklikliği başka bedenler üzerinde denetim kurmak üzerinden inşa eden babadan ve onun yasasından gelmektedir. Babaya ait her alanı reddeder.

Hande Öğüt

Helene Cixous, Prag'a gidiş amacının, Kafka'nın mezarını görmek olduğunu yazar "Şatoya Saldırılar" başlıklı yazısında. Mutlak olarak bakmak istediği bir anıt taştan ötesi; onun "eli, izi, ayakizi, doğal ve çıplak etli yüzü yani tanrının göz kapakları"dır. Cixous'nun çıplak etli yüzü, tanrının gözkapaklarıyla özdeşleştirmesi, tenselden tinsel olana ulaşma arzusu, Kafka'nın metinlerinin, hatta hayatının da nihai amacı değil midir?

Eller, kollar, bacaklar ve gövdeden oluşan bu mekanik yapı, Tanrı'nın biçimlendirdiği bu araç, fetişistik işkence araçları, sadistik hayvanımsı yaratıklar ve disiplinci iktidar tarafından parça-nesnelere ayrılır ya da karşılığını idealize edilenin dışında, ham halde, hayvan-oluşta, kimi kez de tiksinmede bulur Kafka'nın eserlerinde. Sözgelimi Karl Rossman'ın insani macerası, Oklahoma Sirki'nde kendi benzerlerini bulduğunda nihayetlenir. Kâh deney labirentindeki fare, kâh demir parmaklıklar ardında bir köpektir Kafka da kahramanları da. Yazma edimini tanrısal bir erime, ruhsal boşalma olarak tanımlayan, ancak içinde bulunduğu şartlar altında bu mutluluğa kavuşmak için her gün etinden bir parça koparması gerektiğini duyumsamanın ne korkunç bir acı olduğunu yazar *Günlükler*'de.

Önce organsız bir beden, ardından bedensiz bir ruh olmayı murat etmiştir Kafka; bir domuz kasabı satırının bedenini mekanik bir düzenle doğrayıp, jilet inceliğinde uçuşan dilimlere ayırdığı hayalini yazıya geçirerek... 1920 Eylül'ünde Milena'ya yazdığı bir mektupta, bağlı haldeki el ve ayaklarından bedeni yırtılıp ayrılacak gibi iki uca çekilen bir erkek resmi çizmiştir. *Dava*'da deri giysili gardiyanlar tarafından kamçılanan K.'nın, kalbine bir bıçak oyulurcasına sokulurken *Ceza Sömürgesi*'ndeki mahkûmun suçu on iki saat boyunca iğnelerle kazınır derisine. Yasanın evrakı, ancak sınırlarını ihlal eden aşırılık ve sadistik hazzın akıldışı fazlalığı yoluyla yazılır. Yalnızca gerçekliğin durmamacasına kâbuslar ürettiğini düşünen Kafka, dehşeti metninin merkezine yerleştirir. Totaliter tahayyül dünyalarında bozuşturulan "golem", ideolojik aygıtın harfleriyle beslenir. Makinelerin ve kanunların dişlileri arasında ezilmiş, parçalanmış, organları kopmuş işçilerdir dairede gördüğü; evindeyse etleri dişleriyle ayıran, her şeyi öğüterek dışkıya çeviren Gargantua suretindeki babasıyla "bir sürek avında, av hayvanlarını avcıların önüne süren" çoban rolündeki annesidir kaçamadığı... İşyeri de evi de bedeni de cezanın mekânıdır.

Kabalistlerin, gökbilimcilerin, astrologların, hahamların kemikleri ve ruhlarıyla, fare istilasına uğramış çöplükler üzerinde yükselen Josefov'da, mistik Hasidizm ile Yahudiler'in esrarengiz gettoda yaşayan vampirler olarak mimlendiği, 19. yüzyıl sonu antisemitizmi-20. yüzyıl faşizmi eşiğinde yaşadı Franz Kafka. Gnostik bakışı açısını içselleştirerek arınmaya çalıştı maddede ve bedende cisimlenen kandan, parçalanmadan, hoyratlıktan... "Bir Yaşam" adlı öyküsü, bedenin reddedilişi ve etin kötücüllüğü, duyular ile duygular dünyası arasındaki ayrım; bir insanın zihnini dev bir böceğin bedenine yerleştirdiği *Dönüşüm* yine akıl-beden, ruh-madde dikotomisi üzerine temellenir. Beden yanlış yapılandırmıştır en başından. Bedenin organlaşması, özsuların değişik almaşıkları ve birleşmeleriyle kurulmakta, moment ise dışsal sıvılar aracılığıyla gerçekleşmektedir Kartezyen mantıkta. Oysa bu dışsal alışveriş korkutur Kafka'yı. Cin-

Günlüğüne, "Cinsel ilişki, beraberliğin getirdiği mutluluğun cezasıdır," diye not düşerken, cinselliğe dair korkusu ve ete olan tiksintisi, *Dönüşüm*'de ensestik bir yıkımla sonuçlanır. Oedipusçu ensestin karşıtı olan kız kardeşle ensesti, hayvan-oluş gibi insani olmayan bir cinselliğin göstergesi olan ensesti de Gregor'u istediği kadar istemiştir, kürklü kadın olmadığı takdirde.

sellik, üreme amaçlı evlilik sözleşmesini kapsamadığı sürece "abject" ancak evlilik şehitlik mertebesiyle bir; anne bedeni, ulusun bedeniyle eştir Kafka'da. Ne Alman ne Yahudi, yersizyurtsuz Kafka'nın kendine bir yer arama çabasıdır sanki bu mistifikasyon. (Gregor'un kürklü kadın resmine, ana rahmine yapışırcasına tutunuşu da aynı dizgede tartışılabilir.) Ulusu yaşatmak için kurucu sıvının erkekten kadına ve kadından çocuğa geçirilmesi gerekir ki ulusun bedenleri, kan, er suyu, süt gibi kutsal sıvıları taşımak, güvenle aktarmak için var olan sığınaklardır. Nitekim cinsel dürtüsünün, kendisini amaçsızca sürüklenen, amaçsızca kirletilmiş bir dünyada, amaçsızca dolaşan Gezgin Yahudi gibi hissetmesinin nedeni, ama cinselliğin aynı zamanda Kovulma'dan önce cennette üflenen nefesten de bir parça olduğunu yazmıştır Kafka, Milena'ya. Bir yandan da dünyaya karşı verilen savaş, cinselliğe karşı verilen savaştır. Erotizm-ölüm birlikteliği Bataille'ın andığına yakın durur Kafka'da. Orgazm sonrası, dayanılmaz bir yıkımdır erkek için; hayat veren dölünü boşalttıktan sonra müthiş bir suçluluk duygusuyla iliklerine dek sarsılıp mahvolan erkek –kimi böceklerde görüldüğü gibi– sevişme bittiğinde dişi tarafından yutulmaya hazır hale gelmiştir. Bu birlik içinde eriyip yok olma korkusu şiddet temsiline dönüşür. Günlüğüne, "Cinsel ilişki, beraberliğin getirdiği mutluluğun cezasıdır," diye not düşerken, cinselliğe dair korkusu ve ete olan tiksintisi, *Dönüşüm*'de ensestik bir yıkımla sonuçlanır. *Kafka/Minör Bir Edebiyat İçin*'de Deleuze&Guattari'nin yorumladığı gibi, kız kardeşi, Gregor'u kabul etmiştir, şizo ensesti, güçlü bağlantıları olan ensesti, Oedipusçu ensestin karşıtı olan kız kardeşle ensesti, hayvanoluş gibi insani olmayan bir cinselliğin göstergesi olan ensesti de Gregor'u istediği kadar istemiştir, kürklü kadın olmadığı takdirde.

Sacher-Masoch'un Kürklü Venüs'ü ile bağ kurduğum bu kadın portresi, kösnül bir simge değil, aksine özgecil bir kadının, ailesini koruma pahasına acıya katlanışının resmi ve/ya bedenin kudretlerinin

Gilles Deleuze-Félix Guattari

•••

Kendilerinin olmayan bir dilde yaşayan ne kadar insan vardır günümüzde? Kendi dillerini bile bilmeyen ya da henüz bilmeyen ve kullanmaya zorlandıkları majör dili de iyi bilmeyen ne kadar insan vardır? Göçmenlerin ve özellikle de çocuklarının sorunu. Minör bir edebiyatın sorunu, ama aynı zamanda hepimizin de sorunu: Dili eşeleyebilecek ve bunu yalın bir devrimci çizgi boyunca geliştirebilecek minör bir edebiyat, öz dilden nasıl çekip çıkartılır? İnsan nasıl kendi öz dilinin göçebesi, göçmeni ve çingenesi olur? Kafka, çocuğu beşikten çalmak, gergin ipte dans etmek, diyor.

•••

Kafka'yı üzen, onu öfkelendiren, tiksindiren tek bir şey vardır: Edebiyata sığınan bir mahremiyet yazarı, yalnızlığın, suçluluğun, mahrem mutsuzlukların yazarı muamelesi görmek. Oysa bu kendi suçu, çünkü bütün bunları tehdit aracı olarak kullanan kendisiydi... tuzağın önüne mizah duygusuyla geçmek için. Kafka'da kahkaha vardır, çok neşeli bir kahkaha; aynı nedenler yüzünden de çok yanlış anlaşılmış bir kahkaha. Kafka'nın edebiyatında güçsüzlüğün, suçluluk duygusunun işareti, hüzünlü bir iç tragedyanın imi olarak kaygının ve hayattan uzak bir sığınağın var olduğu da yine bu aptalca nedenlerle ileri sürüldü.

•••

Kafka'yı benimsemenin yalnızca iki ilkesi vardır: Bir tuzak ya da bir sirk gibi kurduğu soytarıca bildirilerine rağmen ve bu bildiriler dolayısıyla, derin bir neşeyle, bir yaşama sevinciyle dolu, güleç bir yazardır Kafka. Baştan aşağı siyasal bir yazardır, gelecekteki dünyanın kâhinidir, çünkü yepyeni bir düzenleme içinde birleştirebileceği iki kutba sahip gibidir: Odasına çekilmiş bir yazar olmadığı gibi, odası onun için bir tür çifte akım kaynağı işlevi de görmektedir: Oluşmakta olan gerçek düzenlemelere bağlanmış, gelecek vaat eden bir bürokrat akımı ve sosyalizme, anarşizme, toplumsal hareketlere bağlanmış, günün havasına en uygun tarzda bir kaçış içinde olan bir göçebe akımı. Kafka'da yazı, yazının önceliği tek bir şeyi gösterir: Kesinlikle edebiyatı değil; yasaların, devletlerin, rejimlerin üstünde, sözcelemin arzuyla bir olduğunu gösterir. Oysa sözcelemin kendisi her zaman tarihseldir, siyasal ve toplumsaldır. Bütün mercileri sorgulayan bir mikrosiyaset, bir arzu siyaseti. Arzu açısından bakıldığında, Kafka'dan daha gülünç, daha neşeli bir yazar bulmak olanaksızdır; sözce açısından bakıldığında, ondan daha siyasal, daha toplumsal bir yazarın olmadığı görülür. *Dava*'dan başlayarak, her şey kahkahadır. *Felice'e Mektuplar*'dan başlayarak, her şey siyasaldır.

Gilles Deleuze-Félix Guattari, *Kafka, Minör Bir Edebiyat İçin*
Çevirenler Özgür Uçkan-Işık Ergüden

keşfidir. Kafka bir mazoşist olabilir, ancak beklentisi bir sadistin karşılığı değil, hazza belli bir yatırım yapma zorunluluğudur: Bir şato, muhafızlar, işkence araçları, hizmetçiler, hayvanlar aracılığıyla aşkı erotik boyutundan ayrıştırıp, bedeni cinsiyetli varlığından koparmak ister. *Dava*'nın perdeli parmaklı hayvanımsı yaratığı Leni ile sado-mazoşist bir ilişkiye giren Josef K., *Şato*'da Frieda ile çamurun içinde fareler gibi sevişir. Amerika'nın on yedisindeki kahramanı Karl Rossmann'a evin hizmetçisi tiksinç biçimde tecavüz etmiştir; *Şato*'daki bürokratların en büyük eğlencesi, köylü kızlara tecavüz etmektir. (Bir tür ilkel kösnüden, hayvansı birleşmeden mürekkep iken roman ve öyküleri, Kafka'ya ait pornografik çizimlerin yarattığı şaşkınlık mıdır yoksa Kafkaesk olan? Hoş, kilitli bir çekmecede sakladığı söylenen çizimler, kendisine oral seks yapan kirpimsi bir canlıyı, kadınların göğüslerine sarılmış tuhaf yaratıkları şematize eden grotesk taslaklardır.)

Bedensellik ve cinsellik, tatminkâr olmayan bir rutine dönüşmüş yaşamın vahşi ve korkutucu istilası olarak çıkar karşımıza. Kendi bedeninin çelimsizliğine karşın erkeksi beden, sıkı, dik ve askerimsi, kadınsı beden ise kürklü, perdeli, hacimli niteliklerle şifrelenmiştir. Kürk giyen kadın, Amerika'daki atletik Klara, Grete gibi kimi kadınlar cinsel açıdan taşıdıkları aşırı anlamla tehditkâr ve tekinsiz kişiler olarak erkeksileştirilirken erkekler de dişileştirilir; Hitler'in homofobik paranoyasının bir parodisidir bu âdeta. Nihayetinde "sert" erkekler de onlar gibi olduklarını kabul etmemek için güçsüz kurbanlara ihtiyacı olan efemine kişiler değil midir? Devcileyin böceği adlandıramayan devasa Baba Kafka gibi...

Gregor, yegâne yaşantı nesnesi olan kürklü kadın resmini kavkısıyla örter Grete'den korumak için. İktidarın bedene el koyma hâkimiyetine karşı Gregor'un bakışı, nesnesini sarıp ona kendi kabuğunu giydirme telaşındadır. İlksel varlık anlayışına geri dönme gereği duyarak bedenin dünyada algı ile var olmasını, şeylerin etiyle bedenin etinin iç içeliğini kavramıştır Kafka. Ancak "şeylere" girmek için, her türlü öznellikten, imgeden, düşünceden, temsilden sıyrılmalıdır; hiçbir şey ikamet etmemelidir bilincinde. Bu ise beyhude bir çabadır. Kendi etinin iştahını doyurma durumunda, istemeden bir kıyıma katılmış olacağını düşünür çünkü Kafka. Babasının "katıksız bedenselliğinin" altında ezilmekten kurtulmak adına çileci bir tavırla ruhsal yaşamını doyumun uzaklaştırılmasına dayandırır. Kendisine kalan tek alana, bedenine yöneltir tüm kontrolünü. Etleri kemiklerine dek yiyen despot babaya verilen bu cevap ruhsal ve bedensel anoreksi, kefaret için kendini kurban kılma edimidir.

Obur Green'den Açlık Sanatçısı ile onun taslaklarının birinde yer alan yamyama ve denetçi kasaplara, tüm yiyeceklere iştahını kaybeden Gregor'dan *Amerika* ve *Dönüşüm*'deki ezici güçteki babalara dek Kafka'nın romanlarındaki ilkel etcil arketipi, erkeklikliği başka bedenler üzerinde denetim kurmak üzerinden inşa eden babadan ve onun yasasından gelmektedir. Babaya ait her alanı reddeder Kafka, hayalgücü dahi homoerotik boyut içerir. Tamamı erkeklerden oluşan gruplarla edebiyat ve sporla ilgili toplantılara katılmaktan keyif alır, erkek dostluğunu eserlerine de taşır. Ancak Deleuze'ün dediği gibi edebiyat erkeğin öyküsüne ve açıklanışına indirgenemez; erkeğin ötesine geçme gücüne, kadın-oluş gücüne, her zaman sahiptir. Kadın-oluşsa Kafka'nın eylediğince oedipalleşmiş ve fallik cinsellikten kaçıştır. Kafka'yı popülizmin yakıştırıverdiği homoseksüel ya da "pornocu" yaftalarına gönül indirmeden, kadın-oluş ve hatta hayvanların ve kadınların tür kimliğinin taşıyıcısı haline getirildiğini mesele edinen antropornografi üzerinden okumak çok daha perspektif açıcı olacaktır; onu sıkıştığı çemberden kurtarmak istiyorsak şayet... □

Anthony Thorlby

•••

Kafka'nın yoruma meydan okuyan olağandışı simgesel kurgusu yaşama –yaşamın kendisinin de yoruma meydan okurluğuna kapsayacak kadar– çok benzeşir. Gerçeğin bir örneğini ya da benzerliğini ürettiklerini düşündüğümüz bütün sanatçıların kullandıkları yöntemle, Kafka bu kez, bu meydan okuyuşun deneyimini yeniden yaratmaktadır. Dünyayı, onun ne anlama geldiğini ortaya koymaktan başka bir şeye olanak tanımayan geleneklerin kurallarına bağlı kalarak canlandırmak yerine; ortada bize dünyanın ne anlama geldiğini söyleyebilecek geleneklerin bulunmadığını, dahası gerçekte "olan" ile bizim düşündüğümüz "olan"ı birbirinden ayırmamıza olanak tanıyacak bir tek geleneğin bile olmadığı bir durumda dünyanın nasıl betimlenebileceğini göstermektedir. Böylesi derin bir kuşku içinde, Kafka'nın dünyanın bir yorumunu öne sürdüğü kesinlikle söylenemez; bunun doğal sonucu da eleştirinin Kafka'nın yapıtına bir yorum getiremeyeceği gerçeğidir. Kafka'nın bize sağladığı, bütün yorumların kuşkuyla karşılandığı bir ortamda, deneyimin nasıl göründüğünün bir yansımasıdır.

Anthony Thorlby, "Yorumlama Sorunu"
Çeviren Özcan Özbilge

Kafka: Bir fenomen

Yahudi olarak Hıristiyan dünyasına ait değildi. Vasat bir Yahudi olarak bütünüyle Yahudilere ait değildi. Almanca konuşan biri olarak Çeklere de ait değildi. Almanca konuşan bir Yahudi olarak Bohemya Almanlarına ait değildi. Bir Bohemyalı olarak Avusturya'ya ait değildi...

Sezer Duru

Kafka'nın bir filozof, roman yazarı ya da homo religiosus olduğu en yaygın sınıflandırmadır. Bana göre ise, edebiyat Kafka'dan önce ve Kafka'dan sonra diye nitelendirilmelidir. O bir kâhindir. Tıpkı *Amerika* adlı yapıtında yaptığı, özgürlük anıtının elinde kılıç tuttuğu hatasının günümüzde ne kadar doğrulandığını bilerek ya da bilmeyerek yapması gibi.

Prag'lı Yahudi bir ailenin oğlu olan Kafka'nın kendisi bir "yabancı" idi. Yahudi olarak Hıristiyan dünyasına ait değildi. Vasat bir Yahudi olarak –çünkü aslında öyleydi– bütünüyle Yahudilere ait değildi. Almanca konuşan biri olarak Çeklere de ait değildi. Almanca konuşan bir Yahudi olarak Bohemya Almanlarına ait değildi. Bir Bohemyalı olarak Avusturya'ya ait değildi. İşçi sigorta şirketinde çalışan bir memur olarak tam anlamıyla burjuvaziye ait değildi. Bir burjuvanın oğlu olarak tamamen işçi sınıfına da ait değildi. Ama çalıştığı büroya da ait değildi, çünkü kendisini yazar olarak hissediyordu. Gücünü ailesi için feda ediyordu. Ama, "Ailem içinde kendimi bir yabancıdan daha yabancı hissediyorum," diye yazacaktı. Yahudilere ait olmama durumu çifte paryalık ortaya çıkarıyordu. Ne içinden çıktığı Avrupa burjuva Yahudilerine aitti, ki onların Yahudiliğini çarpık bir varoluş olarak görüyordu, ne de Doğu'da gerçek "halk" olarak yaşayan Yahudilere aitti. Zaten Kafka'nın yapıtlarının önemli bir bölümü Yahudileri konu edinse de, "Yahudi" sözcüğüne yapıtlarında çok ender olarak rastlanması, Yahudi sözcüğü yerine "Çin Seddi"nde "Çinli" demesi ilginçtir. Evet, Kafka Yahudilerin bu iki grubu arasında bir çifte paryaydı, onlar "onun insanları" olamazlardı. Bu ait olamamanın çok anlamlılığı içinde Kafka'nın dünya anlayışı etkilenmiştir: onun dünya anlayışının önünde bir yanda bu katılmadığı esas grup, öte yanda da "dünya" vardır ki, onun bütünü içinde kendisi yoktur. Bu onun doğumdan kaynaklanan durumudur. Yaradılışta onun adı geçmemektedir. "O sadece tedirgin eder," der *Şato* romanındaki köy sekreteri Momus kadastrocu K.'ya. Ne yana baksa dünya başkalarıdır. Ve kendi kendisini kanıtlayamaz. Ama yaşamı sürdürmek için kanıtlamak zorundadır kendisini. Gerçekten de tüm yaşamı hiç dinmeyen bir kanıtlama deneyidir. Kahramanlarının yaşamları da öyledir. "Yaşamım hakkında kendim tarafımdan inandığım hiçbir dönem olmadı," der en erken yapıtı "Duacıyla Konuşma"da.

Kafka'nın bulduğu "Ben", "Yabancı" olarak ortaya çıkar. Ama yabancı "var" değildir, çünkü "varolma" (sein) sözcüğünün Almancada iki anlamı vardır: "Da-sein" (varolma) ve "ona ait olma". Ait olanın "ergo sum" deme hakkı vardır, bundan önce ise "var" "değilim"dir. "Bir Sarhoşla Konuşma"da, ki bu da en erken metinlerinden biridir, bir adam sarhoşa kendini takdim ederken, "Yirmi üç yaşındayım, ama hâlâ bir adım yok," der. Non sum. Bu yüzden Kafka'nın varolma kavramını anlamadan romanlarının ve öykülerinin kurgusunu anlamak aydınlanmaz. Kafka'daki öteki dünya aslında bu dünyadır. Yaşamı sürekli bir varıştır. Öteki dünya kavramını duyanlar, Kafka'ya hemen dinsellik yakıştırmasında bulunur. Ama Kafka'daki öteki dünya dünya-dışılık değil, tam tersine dünyanın ta kendisidir. Onun kahramanı K. bu dünyanın ötesinde, dışında durmaktadır. Bu yüzden bu dünya öteki dünyaya çevrilmektedir. Gelecek onda öteki dünya değil, gelecekteki dünya değil, şimdiki dünyadır. Gelmesi gereken kişi gene odur, o yabancıdır, çünkü onun gelip katılması gerekecektir. Başyapıtı *Şato*'daki ana düşünce budur.

"Varoluş" Kafka'da asla ulaşılmadan sınırsız bir ulaşmaysa da, yani "Varolmama" durumuysa da gene de bir biçimde bu dünyada olmayı inkâr edemediği için varolmama durumuna olumlaştıran bin kılıf geçirmek, bir ara formül bulmak zorundadır Var olma ve olmama arasında. Bu ara formül Varolmamaya zaman kavramı katılarak bulunur ve böylece "henüz varolmamaya", "artık varolmamaya" dönüştürülür. □

Kaynakça: Okuduğum tüm yapıtları.

Günther Anders, *Kafka pro und contra*, C.H.Beck.

Gilles Deleuze-Felix Guattari, *Kafka-Minör Bir Edebiyat İçin*, Özgür Uçkan-Işık Ergüden, YKY.

Klaus Wagenbach, *Franz Kafka.*

Pornonun da ötesindeki Kafka

Dava, _Şato_ ya da _Amerika_'yı bir dahaki sefer elinize aldığınızda sayfalardan size tanımadığınız dev bir böceğin baktığını görebilirsiniz.

Bu tür olaylar edebiyat dünyasında zaman zaman yaşanır. Herkesin gözünde anıtlaşmış bir yazarın yeni deliller bulunmasıyla bir sabah ansızın, kimilerine daha gerçek ve sevimli, kimilerine de çirkin gelen bir böceğe dönüşüverdiğine tanık oluruz. Zengin bir porno koleksiyonuna sahip olduğunun ortaya çıkması geçtiğimiz yaz Kafka için de böyle bir değişim sürecinin başlamasına yol açtı.

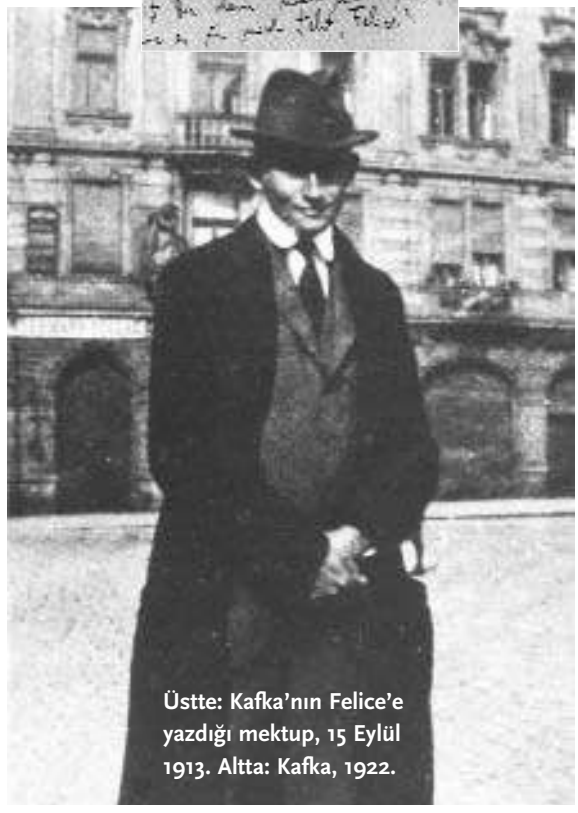
Ama gerçekte konu ilk defa gündeme gelmiyor. Milan Kundera yıllarca önce öfkeli bir yazı yazıp Kafka'nın ölümünden sonra "edebi tereke"sinin yönetimini üstlenen dostu Max Brod'un aynı zamanda romancının imajını da yönetmek için elinden geleni yaptığını, sağlığında genelevlerden çıkmayan bir adamı gerçekleri çarpıtarak, cinsellikle ilişkisi olmayan bir "aziz"e dönüştürdüğünü söylemişti.

Tabii, Kundera'nın amacı Kafka mitinin ardında o da sonuçta "herkes gibi bir insan" olan birisinin olduğunu göz önüne sermekti. Yazarın porno koleksiyonunu ortaya çıkaran İngiliz araştırmacı James Hawes da aynı şeyi söyledi. Ama dünya (ve özellikle de Türk) basını işin porno yanı üzerinde odaklanırken, Hawes İngiltere'nin ünlü *Guardian* gazetesinde sessiz sedasızca yayımladığı kısa bir yazıda çok daha çarpıcı bazı iddialarda bulundu.

Hawes'un bu iddiaları bu noktada ileri sürmesinin nedeni, Brod'un 1968'te ölmesinden kırk yıl sonra, sekreteri ve sevgilisi Esther Hoffe'nin de 101 yaşında Tel Aviv'de ölmesi. Hawes, Kafka'nın, Hoffe'nin yıllardır kimseye göstermemekte direndiği, bazı mektup ve el yazmalarının artık incelenebilecek olmasının "Bakalım neler ortaya çıkacak" türü beklentiler yarattığını, ama bunların boşuna olduğunu, çünkü Kafka'ya ilişkin gerçekleri birçok akademisyen ve edebiyat tarihçisinin zaten bilip görmezlikten geldiğini söylüyor. Ona göre bu konuda okurlara belletilenler, romancının sağlığında hiç tanınmadığı, yavan bir hayat sürdüğü, küçük bir işte çalıştığı vb. bir dizi uydurmacadan ibaret.

Birkaç paragraf içinde, yayımcısının, çevirdiği dolaplarla Berlin'in en büyük edebiyat ödülünün Kafka'ya verilmesini sağladığını, yazarın da bunu bile bile ödülü aldığını, sağlığında tanınmamış olmayıp Almancadaki bütün önemli yazarlar tarafından hayranlıkla okunduğunu, milyoner babasının paralarını, evet, hayat kadınlarıyla yediğini ve pornoya düşkün olduğunu, küçük bir işte değil kamu sektörünün en büyük kuruluşlarından birinde kilit bir mevkide çalıştığını ve Habsburg İmparatorluğu'nun sadık bir vatandaşı olup Birinci Dünya Savaşı'nı Alman ve Avusturyalıların kazanmasını istediğini öğreniyoruz.

Üstte: Kafka'nın Felice'e yazdığı mektup, 15 Eylül 1913. Altta: Kafka, 1922.

Bütün bunlara ne demeli? *Guardian*'ın Hawes'un yazısını edebiyat ekinin kapağında duyurduktan sonra, içeriğinden ürkmüş gibi, kolay kolay görülmeyecek bir köşeye tıkmış olması, çoğumuzun içten içe hâlâ Kafka'yı acılarını köşesinde sessizce kâğıda döken birisi olarak görmeyi, seks ve ün peşinde koşan varlıklı ve tutucu bir üst düzey bürokrat olarak görmekten daha romantik bulduğumuzu imlemekte. Ama bir yandan da gözümüzün önünde yazarın kolları ve bacakları inceliyor, gövdesi kabuk bağlıyor ve başından antenler çıkmaya başlıyor. _Dava_, _Şato_ ya da _Amerika_'yı bir dahaki sefer elinize aldığınızda sayfalardan size tanımadığınız dev bir böceğin baktığını görebilirsiniz.

FRANZ KAFKA

Bir Düş

Joseph K. bir düş görüyordu: Güzel bir gündü ve K. gezintiye çıkmak istemişti. Daha iki adım atmıştı ki, mezarlığa erişti. Orada epeyce yapay ve alışılmamış biçimde dolambaçlı yollar vardı, ama kendisi bunlardan birinden sanki bir selin üstünden kayar gibi, gururla ve uçarcasına geçti. Daha uzaktan yeni kazılmış bir mezar tümseğini kestirmişti gözüne. Bu taze mezarın çekiciliği onu etkisine almıştı ve oraya varmak için acele ediyordu. Ama bazen mezar tümseğini pek göremiyor, görüş alanı önünde kuvvetle sallanan ve birbirine dolanan bayraklar tarafından kapatılıyor, ancak bayrakları taşıyanlar görünmüyordu; yine de oralardan epey neşeli sesler ulaşıyordu ona.

Gözlerini dikmiş ileri bakıyorken yolun kenarında, hemen yanında gördü mezarı. Neredeyse arkasında kalmıştı. Hemen otların arasına sıçradı. Atladığında toprak ayağının altından kaydığı için tam mezarın önünde diz üstü düştü. Mezarın arkasında iki adam duruyor ve aralarında havaya kaldırdıkları bir mezar taşını tutuyorlardı; K. ortaya çıkar çıkmaz mezar taşını toprağın üstüne attılar, taş da yerde dimdik durdu. O an çalıların arasından üçüncü bir adam peyda oldu ve K. onun bir sanatçı olduğunu anlayıverdi. Üstünde yalnızca bir pantolon ve kötü iliklenmiş bir gömlek vardı; başında kadife bir başlık, elinde bildiğiniz bir kurşunkalem tutuyor ve yanına yaklaşınca onunla havada birtakım figürler çiziyordu.

Bu kurşunkalemi şimdi taşın en tepesine yerleştirdi; taş yüksekçe olduğu için bükülmesi gerekli değildi, ancak basmak istemediği mezar tümseği taş ile arasında olduğundan, öne doğru eğilmek zorundaydı. O da ayaklarının ucunda yükselerek sol eliyle taşın yüzeyine dayanıyordu. Özel ve uzmanca bir tarz ve altın yaldızlı harflerle şunları yazdı: "Burada yatan." Her harf tertemiz, güzel, derin ve tamamen altın yaldızlı idi. Bu iki sözcüğü yazdıktan sonra dönüp K.'ya baktı. K. sırf yazının geri kalanını görmeye can attığı için adamla ilgilenmiyor, yalnızca taşa bakıyordu. Gerçekten de adam yazmaya devam etmek istedi, ama bir engel vardı sanki; durdu, kalemi elinden bıraktı ve yine K.'ya döndü. Şimdi K. da sanatçıya bakmış ve onun epey utanmış, ancak bunun nedenini söyleyemez bir durumda olduğunu görmüştü. Az önceki canlılığını bütünüyle yitirmişti. K. da utandı sanki, birbirlerine kaçamak bakışlar fırlattılar; ortada kimsenin çözemediği çirkin bir yanlış anlama vardı. Tam bu münasebetsiz zamanda mezarlık kilisesinin küçük çanı da çalmaya başlamıştı, ancak sanatçı elini kaldırıp bir işaret yapınca susuverdi. Yine de bir süre geçince bu kez sanki sesini kontrol etmek istemişlercesine, özel bir neden olmaksızın, bir iki kez çok hafifçe çalıp gene hemen durdu. K. sanatçının durumuna çok üzülüp ağlamaya başladı, uzun süre ellerini yüzüne kapayarak hıçkırdı. Sanatçı, K. sakinleşene kadar bekledi ve sonra başka çaresi kalmamış gibi, yazmayı sürdürdü. Sanatçının sanki olağanüstü çabalarla yaratırmış gibi çizdiği ilk harf K. için bir kurtuluş gibiydi. Yazısı eskisi gibi güzel değil,

altın yaldızı da eksilmiş gibiydi. Çizgiler soluk ve kararsızca çizilmiş, harfler de aşırı büyüktü. Bir J harfiydi bu. Tam bitmişti ki, sanatçı ayağını mezarın tümseğine öyle şiddetle vurdu ki, topraklar ortalığa saçıldı. K. onu nihayet anlamıştı. Durmasını rica etmek için zaman yoktu artık; elleriyle direnmeyen toprağı kazmaya başladı; her şey hazırlanmış gibiydi. İnce bir toprak tabakasından sonra dik duvarlı kocaman bir çukur açılıyordu ve K. sırtından hafif bir rüzgâr tarafından itilerek bu çukura gömülüyordu. Ancak aşağıda çukurun en dibini boylarken, kafasını kaldırıp da boynu dik yukarı baktığında, adının süslü harflerle taşa nakşedildiğini gördü. Tam bu görünümün zevkini çıkarırken uyandı.

Akbaba

Bir akbaba vardı ve ayaklarımı gagalıyordu. Çizmelerimi ve çoraplarımı çoktan yırtmış, şimdi de ayaklarımı gagalıyordu. Durmadan gagalıyor, ara sıra huzursuzca etrafımda uçuyor, sonra işine koyuluyordu. Biri yanıma geldi ve bir süre izledikten sonra, niçin buna tahammül ettiğimi sordu. "Çarem var mı ki," dedim. "Akbaba gelip, gagalamaya başladığı anda elbette ben de onu uzaklaştırmaya çalıştım, hatta boğazına sarılıp boğmak istedim onu, ama böyle bir hayvanın gücü olağanüstü. Yüzüme saldırmak istedi, bu durumda ayaklarımı kurban etmem daha akla yatkındı. Şimdi onlar da nerdeyse parçalandı." "İnsan kendine böyle eziyet ettirir mi? Bir kurşunda akbabanın işi bitiktir," dedi zat. "Öyle mi?" dedim, "Siz bu işi halletmek ister misiniz?" "Tabii," dedi zat, "yalnızca eve gidip tüfeğimi almam gerek. Yarım saat daha bekleyebilir misiniz?" "Bilmiyorum," dedim ben ve bir süre acılar içinde kaskatı durdum, sonra, "Lütfen bayım, siz yine de deneyin," dedim. "Peki," dedi adam, "acele ederim." Akbaba konuşmayı bu arada sessizce dinlemiş ve bakışlarını benimle o adamın arasında dolaştırmıştı. Şimdi her şeyi anladığını görüyordum, uçarak yükseldi, yeterli hız alabilmek için arkalara doğru uzaklaştı ve sonra cirit atar gibi gagasını ağzıma ve içimin derinliklerine soktu. Arkaya doğru devrilirken, bütün derinlikleri dolduran ve kıyılardan taşan kanımda boğulduğunu, ferahlayarak duyumsadım.

Sirenlerin Sessizliği

İşte size, tehlikeden kurtulmak için yetersiz, hatta çocukça önlemlerin nasıl işe yaradığının kanıtı:

Odysseus Sirenlerden korunmak için kulaklarına balmumu tıkamış ve kendini gemi direğine zincirletmişti. Sirenlerin uzaklardan cezbettiklerinin dışında, öteki bütün yolcular da bunu yapabilirdi, ancak bunların hiç de yararlı olmadığı bütün dünyaca bilinirdi. Sirenlerin ezgisi her şeyi aşacak ve buna kapılanların tutkusu bütün zincirleri ve direkleri ve başka birçok şeyi parçalayacak güçteydi. Odysseus ise, önceden duymuş olsa da, bunları düşünmüyordu. Bir avuç balmumuna ve bir halka zincire güvenerek, içi safça bir sevinçle dolu, Sirenlere doğru dümen tuttu.

Ama Sirenlerin ezgilerinden korkunç bir silahları daha vardı, o da sessizlikleriydi. Her

ne kadar henüz böyle bir şey olmamışsa da, ezgilerinden kurtulup sessizliklerinden de kurtulanın olmadığı düşünülebilirdi. Onları kendi gücüyle yenerek her şeyi peşinde sürükleyen üstünlük duygusuna, dünyada hiçbir varlık dayanamazdı.

Ve gerçekten de Odysseus yanlarına vardığında, belki düşmanlarını ancak sessizlikle yenebileceklerini düşündüklerinden, belki de balmumu ve zincirden başka bir şey düşünmeyen Odysseus'un yüzündeki mutluluk ifadesi onlara şarkılarını unutturmuş olduğundan, bu güçlü kadınlardan oluşan koro, kendi ezgilerini unutmuş gibi susuyordu şimdi.

Odysseus ise, şöyle söylemek gerekirse; onların sessizliğini duymuyor, ezgilerini söylediklerini, ancak kendisinin onları duymaktan korunduğunu sanıyordu. Boyunlarının kıvrımlarını, derin nefeslerini, yaş dolu gözlerini, yarı açılmış ağızlarını şöyle bir görüyordu; bunlar duyulmaksızın kendisine söylenen aryaların bir gereği olmalıydı. Bütün bunlar kısa bir süre içinde kendisinin uzaklara yönelen gözlerinden kayboldu ve Sirenler onun iradesi önünde yitiverdi ve kendisi onlara en yakın olduğunu sandığında, onları tamamen unutmuştu bile.

Onlarsa, her zamankinden daha güzel, gerindi ve döndüler, korkunç saçlarını rüzgârda dalgalandırdılar ve pençeleri ile kayalıkları kavradılar. Artık kimseyi baştan çıkarmak istemiyorlardı. Yalnızca Odysseus'un büyük gözlerinin parıltısını olabildiğince uzun süre duyumsamak istiyorlardı.

Sirenlerin bilinçleri olsaydı, o zaman yok olup giderlerdi. Oysa bu durumda yerlerinde kaldılar ve böylece bir tek Odysseus kaçabildi onların ellerinden.

Bu konuda ek bir söylence de vardır: Dendiğine göre, Odysseus o denli hilebaz, öyle tilkiydi ki, kader tanrıçası bile onun iç dünyasına nüfuz edememişti. Belki de o, Sirenlerin sustuğunu insan aklı ile tasavvur edilemez bir biçimde, gerçekten fark etmiş ve yukarıdaki uydurma olayları onlara ve tanrılara karşı koruyucu bir kalkan gibi kullanmıştı.

Prometheus

Prometheus hakkında dört söylence bilinir: Birincisinde, tanrıların sırrını insanlara verdiği için Kafkas dağlarına zincirlenir ve tanrıların gönderdiği kartallar sürekli büyüyen karaciğerini kemirir.

İkincisine göre, durmadan gagalanmasının verdiği acıyla kayalara giderek daha fazla gömülür ve onlarla kaynaşıp bir olur.

Üçüncüsüne göre, ihaneti binlerce yıl sonra unutulur; hem tanrılar, hem kartallar hem de kendisi tarafından.

Dördüncü söylenceye göre, tümü bu nedensiz oluşumdan yorulur. Tanrılar yorulur, kartallar yorulur ve yaraları da yorgunluktan kapanır.

Geriye açıklanması olanaksız kayalık dağlar kalır. Söylence açıklanamayanı açıklamayı dener. Ve söylence bir gerçeklik temelinde oluştuğundan, yine açıklanamazla son bulmak zorundadır.

Kardeş Katili

Cinayetin şöyle işlendiği kanıtlanır:

Katil Schmar, mehtaplı bir gece saat dokuz sularında, kurbanı Wese'nin bürosunun bulunduğu sokaktan evinin olduğu sokağa giderken dönmesi gereken köşede bekliyordur.

Gecedir ve herkesi titreten bir soğuk vardır. Ancak Schmar yalnızca ince, mavi bir elbise giymiştir ve ceketinin düğmeleri de açıktır. Soğuğu hissetmeksizin sürekli hareket ediyordur. Yarı süngüye ve yarı mutfak bıçağına benzeyen cinayet silahını gizlemeksizin elinde hazır tutuyordur. Bıçağı ay ışığına tutar, çeliği ışıkta parlıyordur ama Schmar için yeterli değildir bu; bıçağı kıvılcımlar çıkarana kadar kaldırımın parke taşlarına vurur. Buna belki de pişman olduğundan, hasarını gidermek istermiş gibi; tek ayağı üstünde durup bıçağın çizmesinin üstünde çıkardığı sese ve aynı anda yazgısını belirleyen yan sokağa kulak kabartıp keman yayıymışçasına bıçağı çizmesinin tabanına sürter.

Olanları yakındaki ikinci kat penceresinden izleyen kiracı Pallas bütün bunlara niçin göz yumar? İnsanın doğası bu, kim bilir! Yakasını kaldırmış, kemerini ev robunun ve geniş bedeninin çevresinde sıkmış, başını sallayarak aşağıya bakıyordur.

Ve karşı yönde, beş ev kadar uzaklıkta, Bayan Wese geceliğinin üstüne tilki kürkünü giymiş, bu akşam gereğinden fazla geciken kocasını bekliyordur.

Nihayet Wese'nin büro kapısının çıngırağı işitilir, bir kapı çıngırağı için fazla yüksek bir sestir bu, şehrin üstünden gökyüzüne yayılır; gece mesaisini bitiren çalışkan Wese'nin sokağa çıkışı evden görünmüyordur ama bu çıngırak sesi haber verir ve parkeler aynı anda saymaya başlar düzenli adımlarını.

Pallas iyice aşağı doğru eğilir. Hiçbir şeyi kaçırmak istemez çünkü. Bayan Wese ise çıngırak sesini duyunca rahatlayarak pencereyi kapar. Schmar ise diz çöker ve şu anda yegâne çıplak yerleri olan ellerini ve yüzünü parke taşlarına sürer. Her şey soğuktan titrerken, Schmar kor gibi yanar.

Sokakların tam ayrıldığı sınırda Wese durur birden ve karşıki sokağa doğru bastonuna dayanır bir tek.

Öylesine içinden gelir. Gecenin lacivert ve altınsı renkleriyle gökyüzüne bakıp dalıp gider. Nedenini bilmeksizin bakar yukarı doğru; olacaklardan habersiz elini çıkardığı şapkanın altındaki saçlarında gezdirir. Yukarıdaki hiçbir şey, şu anda kendisini bekleyen geleceği bildirmez; orada her şey anlamsız ve keşfedilmemiş haldeki yerinde. Aslında Wese'nin yoluna devam etmesi pek mantıklı olacaktır; ancak Wese doğruca Schmar'ın bıçağına doğru yürür.

"Wese!" diye bağırır Schmar, ayakucunda yükselir, kolunu yukarı kaldırıp bıçağının keskin ucunu gösterir. "Wese! Julia boş yere bekleyecek!" Ve boynunun sağ ve yine boynunun sol tarafına; bir de karnının derinliklerine kadar saplar bıçağını Schmar. Wese'nin çıkardığı ses ise, susıçanlarının karınları yarıldığında çıkardıkları sese benzer.

"Bitti," der Schmar ve artık gereksiz kalan kanlı bıçağı karşısındaki evin önüne fırlatır. "Cinayetin mutluluğu! Yabancının kanını akıtarak erişilen rahatlık ve hafiflik! Ey Wese, gecelerin eski gölgesi, dost, birahane yoldaşı, sen karanlık sokakların çamurlarına karışıyorsun şimdi. Niçin kanla dolu bir kabarcık değilsin ki, ben senin üstüne oturduğumda, ânında ortadan kaybolasın. Her şey istediğimiz gibi olmuyor işte; bütün yeşeren düşler olgunluğa erişmiyor. Ağır bir kütle halinde duruyor yerde şu son halin ve hiçbir tekmeyi du-

yumsamıyor. Bununla sorduğun sessiz soru da nedir?"

Pallas, bedenindeki bütün zehirli duygular birbirine karışırken evinin iki kanadı da ardına kadar açık kapısında durur. "Schmar! Schmar! Her şeyi gördüm. Hiçbir şey kaçmaz benden." Pallas ve Schmar birbirini tartar. Pallas bundan memnun; Schmar ise hiçbir sonuca varamaz.

Bayan Wese her iki yanında bir sürü insanla korkudan tümüyle yaşlanmış bir yüzle seğirtir. Kürkü açılır ve Wese'nin üstüne kapanır; gecelikli bedeni kocasına ve karı-kocanın üstünde mezar toprağındaki çimen misali kapanan kürk ise, sanki kalabalığa aittir şimdi.

Schmar, sonunda bulanan içini zorlukla tutmak için, ağzını kendini koşar adımlarla götüren bir polisin omzuna gömerek, dudaklarını ısırır.

Almancadan çeviren **Gani Oktay Arbak**

1 Galilei'nin Diyalogları 375 yıl sonra Türkçede

Bugüne kadar pek çok dile çevrilen *İki Büyük Dünya Sistemi Hakkında Diyalog* 375 yıl sonra ilk kez Türkçe olarak İş Bankası Kültür Yayınları tarafından yayımlandı. Galileo Galilei'nin üzerinde on altı yıl çalıştığı ve engizisyonda yargılanarak ev hapsine mahkûm edildiği kitap modern bilimin başlangıcı olarak kabul ediliyor. Reşit Aşçıoğlu tarafından Türkçe'ye orijinal dili İtalyancadan çevrilmiş. Galilei, kitapta, otoriteyi temsil eden Aristoteles düşüncesiyle sıkı bir polemik yürütürken matematiği temel alan kendi yeni fiziğini kuruyor.

2 Nâzım Hikmet'in Defterleri

Memet Fuat arşivi düzenlenirken bulunan Nâzım Hikmet'in 1938'de İstanbul Tevkifhanesi'ndeyken kullandığı defterler, YKY tarafından *Öteki Defterler* adıyla yayımlandı. Piraye'ye yazılmış mektupların bulunduğu sandıktan çıkan, yarım kalmış, bugüne kadar hiçbir yerde yayımlanmamış roman ve hikâye parçalarıyla dolu defterlerin ilk sayfalarının görselleriyle birlikte hazırlanan kitapta "Orası" adlı yarım kalmış bir roman da bulunuyor.

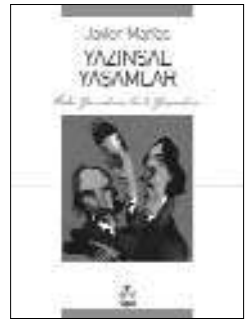
3 Sabahattin Ali'nin Mektupları

Yapı Kredi Yayınları'ndan çıkan *Hep Genç Kalacağım*, Sabahattin Ali'nin ailesine, arkadaşlarına ve iş ortaklarına yazdığı mektuplarla, Sabahattin Ali´ye ailesi, Nâzım Hikmet, Mehmet Ali Cimcoz, Aziz Nesin, Melahat Togar, Ayşe Sıtkı İlhan, Nihal Atsız, Cemal Kutay, Samim Kocagöz başta olmak üzere arkadaşları ve öğrencileri tarafından gönderilen mektuplardan oluşuyor. Okuduklarını, yazdıklarını ve yazacaklarını anlattığı mektuplar ayrıca Cumhuriyetin ilk on yılında Ankara'daki yaşama ve İkinci Dünya Savaşı'nın yarattığı ortama da tanıklık ediyor.

4 Yazınsal Yaşamlar

Can Yayınları'ndan çıkan *Yazınsal Yaşamlar*'ın ilginç yanı, alt başlığının da içerdiği üzere, yirmi yazarın gizli yaşamlarının didik didik edildiği bir kitap olması. İspanyol gazeteci-yazar Javier Marias, hazırladığı kitaptaki isimleri gelişigüzel seçtiğini, sadece öbür dünyaya göç etme koşulu aradığını belirtiyor. Yazarların yazdıklarıyla yetinmeyen ve daha fazlasını isteyen okur için birebir olan kitapta; Arthur Rimbaud, Joseph Conrad, Thomas Mann, Henry James, Rainer Maria Rilke, William Faulkner, James Joyce, gibi büyük isimler yer alıyor.

5 Bizim Eleştirmenlerimiz

Edebiyatımızda eleştirinin düzeyinin ne olup ne olmadığı ya da eleştirmenlerin yeterli olup olmadığı bir yana, bir de olanı değerlendirmek var. Buna gönül indirenler küçük bir azınlıktır. Mehmet Rifat, eleştiri için yazdığı kitaplar ve yaptığı çevirilerle öylesine önemli katkılar yapıyor ki, sonunda bizim eleştirmenlerimizin yarattığı değeri ortaya çıkarmayı da görevleri arasına aldı. *Bizim Eleştirmenlerimiz* adıyla hazırladığı kitap, on dört yazarın katkısıyla tamamlanmış. Tanzimat'tan günümüze, yarattığı değerle kalıcı olmaya aday eleştirmelerimizin anlayışlarını, yöntemlerini, uygulama biçimlerini değerlendiren *Bizim Eleştirmenlerimiz*, göz önünden ayrılması olanaksız bir birikim olduğunu gösterdiği gibi, değerlendirilmeye değer görülen eleştirmenler için ayrı ayrı çalışmalar yapılmasına da önayak olmaya aday. Konuşmak yerine iş yapmanın daha anlamlı olduğunu gösteren *Bizim Eleştirmenlerimiz*, her kitaplığa gerekli kitaplardan.

MURATHAN MUNGAN

Eşyanın Anahtar Olması

HER İNSAN BİR EŞYAYLA GELİR DÜNYAYA.

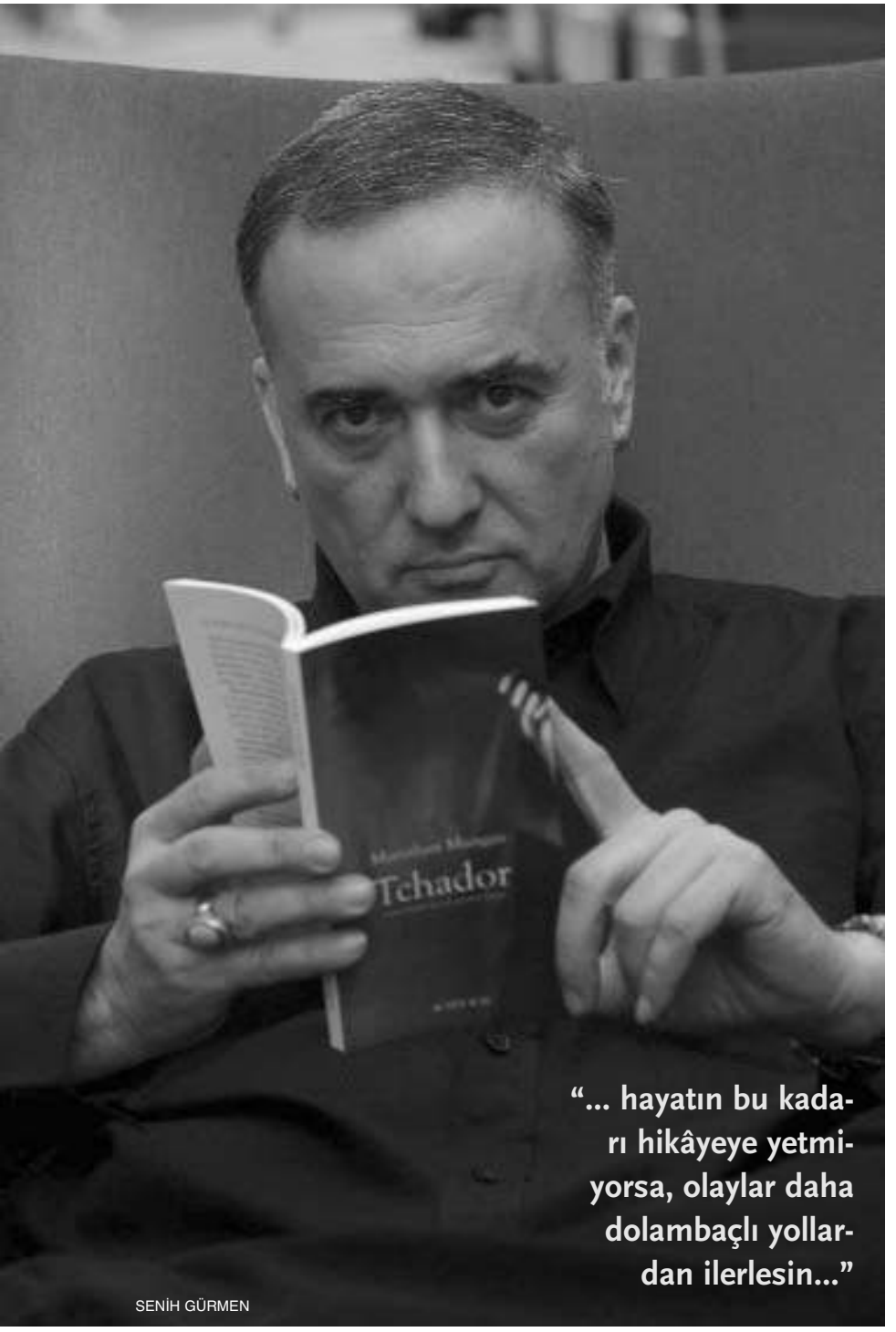
Kendisi için seçilmiş bu özel eşyanın ne olduğunu, şimdi kimin elinde ve nerede bulunduğunu bilmeden gelir. Bazen yakınında, hatta elinin altında, bazen az ötesinde bir yerde, bazen de ırağındadır; hatta denizler aşmayı gerektirecek kadar uzaklarda olduğu da olur. Çoğu insan onu aramayı bilmez, aramayı öğrense bile, bulduğunda ne yapacağını bilemez. Yaşamanın kusursuz bir matematik düzenle çalıştığını zamanla kavrayanlar, yeryüzünde herkesin bir eşyasının olduğu ve bu seçilmiş eşyanın âlemler arasında bir anahtar işlevi gördüğü bilgisine ererler. Yazgınızın kapısını açacak, yaşamın matematiğini işletecek bir anahtar. Bu, bazen doğrudan bir anahtardır, hani şu bildiğimiz, kilidinde dönen sıradan bir anahtar. Bazen Aleaddin'in sihirli hikâyesinde olduğu gibi tozunun silinmesini bekleyen bir lamba! Bu masalı önceden bilenler nedense kendilerine bir lamba seçilmiş olabileceğine inanmak istemez, kaderleri için başka bir eşya aramalarının gerektiğini düşünürler. Dilde tekrarlananın, hayatta tekrarlanmayacağını sanırlar. Bunlar masalları bir seferlik zannedenlerdir. Anahtar, lamba, bazen kutsal kâse, gömülü kılıç; bazen tükenmez kalem, bir gözlük, bir saat, bir elbise askısı herhangi bir şey işte. O eşyanın sizin olduğunu, kaderinizin anahtarı olduğunu anlamanız; anlayıp da bulmanız, bulduğunuzda kullanmanız; kullandığınızda karşınıza çıkan hayatı kabullenip kaldırmanız zordur... hayat zordur... Masallar, bu zorluğu insan zihni için kolaylaştıran hayallerin gereksinimiyle uydurulup hayatımıza dahil olurlar ya da olmadıklarıyla kalırlar. Ne masal, ne hayat olamadıklarıyla...

Şimdi rasgele üç kişi seçelim yeryüzünden; bu üç kişiye üç eşya beğenelim ve yüzlerce olasılığın matematiğini kalem ucu bir dokunuşla işletelim:

Bir hikâyeyi var etmenin çeşitli yolları vardır.

Böylelikle, hikâyemizi kendi içinde desenleyebiliriz.

Birine seçtiğimiz saat, onun hiç tanımadığı bir diğer kişinin yanı başında bulunsun. Örneğin, yatağının başucunda, komodinin üstünde. Saatin kaderinin sahibi, saatin varlığından ve onun o sıradaki sahibi olan bu kişiden kilometrelerce uzakta küçük bir kasabada kendi halinde yaşıyor olsun. Eğer bu saat, kaderi olarak seçildiği kişinin elinde olmuş olsaydı, kullanabileceği zamanı biz biliyor olalım, o bilmiyor olsun. Kader eşyasının bir saat olduğunu, o saatin nerede bulunduğunu bilmeyen kişi, –hadi adına Ababa diyelim– bütün bu çeşit bilgilere uzak, hatta kayıtsız biri olsun. Onu, yani Ababa'yı bu hayatta sihirli

"... hayatın bu kadarı hikâyeye yetmiyorsa, olaylar daha dolambaçlı yollardan ilerlesin..."

SENİH GÜRMEN

bir eşyası olduğu fikrine, diyelim ki okuduğu bir hikâyeyle, örneğin, bu okuduğunuz hikâyeyle uyandırmış olalım –herkesin bir uyandırılma yolu vardır dünyada. O kişi, eşyasının ne olduğunu nasıl anlayabilir, ona bakalım. Diyelim ki, Ababa eşyasının bir saat olduğunu bir biçimde anladı, bu kez o saate nasıl ulaşabilir diye bir yol düşünelim, anlattığımız hikâye onun bulmasını sağlayacak birbiriyle bağlantılı olaylarla ilerlesin, bulduğunda saati nasıl tanıyacak, tanıdığında nasıl sahip olacak, olduğunda nasıl kullanacak ve kullandıktan sonra kavuştuğu hayatı nasıl yaşayacak acaba, diye kendi uydurduklarımızın içinde hayalini kurduklarımız gerçek olana kadar bulduğumuz yolu alalım.

Ababa'nın iç cebinde bilmeden taşıdığı tükenmez kalem de meğer bir diğer kişinin yeryüzündeki eşyası değil miymiş? Bakın şu kaderin işine! Gene kimse bilmesin bunu, biz bilelim. Yani ne Ababa bilsin, ne de kalemin asıl sahibi olan kişi (hadi onun adına da Becebe diyelim). Becebe bu bilgiden de, kalemin kendisinden de hayli uzakta yaşamaktadır. Bilmemektedir. Hayatta bilmediklerimizi hikâyede bilelim. Olayların bundan sonrasını, birden fazla olasılıkla saçaklayıp desenlendirebiliriz artık. Dilerseniz, kalemin Ababa'da, saatin Becebe'de olduğuna karar verip bunların düz bir çizgide birbirlerine doğru ilerlemelerini sağlar, kalemin sahibi ile saatin sahibini karşı karşıya getirerek eşyalarını değiş tokuş ettirebiliriz; bu kestirme yoldan birbirine doğru ilerleyen bir değiş tokuşun çabucak sonuca varan kolay hikâyesine ulaşabiliriz. Saati verir, kalemi alır, herkes eşyasına ve yazgısına kavuşur. Hikâye burada da bitebilir, ama bu kadar çabuk bitmesini istemiyorsak, hayatın bu kadarı hikâyeye yetmiyorsa, olaylar daha dolambaçlı yollardan ilerlesin, bizi daha çok meraklandırıp heyecanlandıran gelişmelerle oyalanalım istiyorsak, kavuştukları eşyalarını ve edindikleri güç-

lerini nasıl kullandıkları ya da kullanamadıkları üzerine olayları farklı yönlere doğru geniş kavisler çizerek ilerletebiliriz. Gerekirse onları yeniden karşı karşıya getirir ya da sonrasında olacak olanları koşut hikâye biçiminde kurduğumuz başka bir çerçeve içine taşıyıp orada başka durumlarla köpürterek anlatabiliriz. Ama böyle olmasını istiyor muyuz? Her yol, bir karardır sonuçta. Bazen hesaplanmamış sonuçlar pahasına da olsa bir karar.

Murathan Mungan edebiyatımızın en verimli birkaç yazarından biri. Son yıllarda gitgide daha çok kitap yayımlıyor. *Yedi Kapılı Kırk Oda* ve hemen onun ardından gelen *Kadından Kentler*, öykücülüğünü yeni bir sıçramayla daha da yukarı çekti.

Saatini aramaya yazgılı Ababa, üzerinde taşıdığı tükenmez kalemin sahibidir, ama eşyanın asıl kader sahibi olan kişi, Ababa'yı ve kalemi bulana kadar bu kalem tükenebilir, yani sahip kaleme geç kalabilir, bulsa bile kalemin yazgısını yenileyen gücünden nasibini alamamış olabilir. Kaderi bir başkasının elinde ölmüştür. Kalemin kaderinin asıl sahibi ister Becebe olsun, ister şimdi karşımıza çıkan ve adına Cedece diyeceğimiz üçüncü kişi, onun kalemi üzerinde taşıyan kişiyi, yani Ababa'yı sonunda bulmuş olması kaderinin ilerlemesine yetmez. Biz başka bir ümidin ardına takılmışken, hikâyemiz bizden habersiz tam da bunu anlatıyor olabilir. Biz hikâyemizin ana temasını anlamamış olabiliriz. Yanlış anladığımız bir hikâyenin içinde sürüklenirken yabancı bir temayı hayatımız sanabiliriz. Geçtikten sonra anlaşılan şeylerle dolu değil midir hayat? Hayata tanımını veren, içeriğini kazandıran çoğu kez bu kayıplar değil midir? Nice gönül kıran tecrübenin sonunda hayatı özdeyişlere azaltan toyluk, acemilik günlerinin seçimleri, yanılgıları, yanılsamaları?

Aynı sonuç Ababa için de geçerlidir. Saate kavuştuğunda saatin durmuş olması akla yakın bir olasılıktır. Diyelim, bozulmuştur, artık çalışmıyordur ya da sahibinin onarması için verdiği saatçide kaybolmuştur. Zaman buldurdukları kadar, zaman kaybettirdikleri de bilinir saatçilerin. Bütün anlattıklarımız, doğru kişiyi yanlış zamanda bulmanın hikâyesine dönüşebilir her an. Bu da bir yol olabilir. Bu çözümü sevmeyebiliriz, ama bazen sevmediğimiz hikâyeler başımıza gelir.

Saatini arayan Ababa ile kalemini arayan Becebe arasında çabuk sıradanlaşabilecek bir değiş tokuş hikâyesi olmasını istemiyorsak eğer, bu kez de üç kişi arasında gelişen daha karmaşık, farklı bir desenlemeye gidebiliriz. Örneğin, kalem Ababa'dadır, ama saat Becebe'de değil, Cedece'dedir. Dolayısıyla saatini yanlış yerde arayan Ababa'nın, Becebe'yi bulmasının kendisine hiçbir yararı yoktur, yanlış kişinin peşinde boşu boşuna zaman kaybetmiştir; burada hikâye yeni bir yolağzında gene çatallanabilir: Ababa'nın tükenmez kalemi ise Becebe'nin kaderidir, Becebe onu bulduğu için mutlu olur. Kader ayağına kadar zahmetsiz getirmiştir hediyesini. Eşyasına kavuşur, ama zamanına kavuşur mu, bilinmez; bundan sonrasında hikâyeyi nasıl geliştirmek istediğinize bağlıdır bu. Mutlu son istiyorsanız Ababa'nın mutsuzluğuyla Becebe'nin mutluluğunu karşılaştırma olanağı sunan bir karşıtlık çerçevesi kurabilir, bunun hikâyesini yazabilirsiniz. Ama açmazları sürdürmek istiyorsanız, kalem aslında Becebe'nindir, ama buraya gelene kadar yollarda tükenmiştir, hiçbir şey yazamamaktadır artık, bu olasılıkla Becebe'yi de mutsuz bir yazgıya doğru ilerletmiş (itelemiş) olursunuz; bu durumda her ikisi de kaybetmiştir. Dünya bir kaybetme yeridir. Her birinin zamanı diğerinin elinde tükenmiştir. Bu da bir sondur. İnsanların çoğunu günün birinde beklediklerine inandıkları ve her çeşit kederde, yitimde derinlik bulan yazarların tam da tercih edeceği umutsuz bir son.

Kalem Becebe'nin değil de, Cedece'nin yazgısı ise, Ababa ile Becebe'nin birbirlerini bulmasının ikisi için de anlamı kalmaz. Birbirlerinin varlığı, yalnızca kaderlerinin tuzağı olur. Katettikleri hikâye içinde yollarının kesişmesi bir yazgı aldatmasıdır. Siz de okuru aldatmışsınızdır. Birbirlerinde değiş tokuş edecekleri hiçbir şey yokken ya da kalmamışken yok yere birbirlerini bulmuş, birbirleriyle zaman ve kader yitirmişlerdir. Saat bozulup durduğu, tamircide kaybolduğu ya da hiçbir zaman Becebe'de olmadığı için Ababa'nın hiçbir işine yaramayan bu karşılaşma, aynı biçimde kalem kendi kader eşyası olmadığı, olsa bile ge-

lene kadar yollarda tükendiği için Becebe'nin de hiçbir işine yaramaz. Ama burada ayak değiştirip, Ababa'nın üzerinde taşıdığı henüz tükenmemiş olan kalemin, Becebe'nin değil ama bir başkasının kaderi için hâlâ bir olanak olduğunu varsayalım. Böylelikle bir zamanlar kendisinde var olan ya da hiç olmamış bir saatin yok yere hikâyeye kattığı Becebe aradan çekilirken, âlemlerin kapısını aralayacak eşyasına kavuşmak için hâlâ bir ümidi olan Cedece'nin Ababa'yı aramasıyla, ona doğru adım adım ilerlemesiyle olaylar sürsün isteyelim. Hikâye erken eriyip kalem tükenmedikçe, Cedece'nin aramayı sürdürmesi için hâlâ bir ümit var demektir. Kimin hangi hikâyede, yolunun kiminle kesişeceği belli mi olur?

Elbette dünya üç kişilik değildir.

Dolayısıyla geri sarıp bakalım: Eşyasına ilk uyanan Ababa, Becebe'yi bulduğunda saat artık onda olmayabilir. Satmıştır, atmıştır, birine armağan etmiştir, çalınmıştır, tamirciden geri almayı unutmuştur ya da hiç onda olmamıştır. Bunun üzerine saat aslında Cedece'dedir, diyelim. Cedece kalemine kavuştuğu sırada Ababa da saatini sormuş olsun ona. Satmıştır, atmıştır, birine armağan etmiştir, çalınmıştır, tamirciden geri almayı unutmuştur ya da hiç onda olmamıştır. Diyelim, saat Cedece'de değil, adını hiç bilmediğimiz bir başkasındadır. Görüldüğü gibi, her olasılık başka bir hikâyenin kapısının anahtarıdır.

Kaleme gelince: Kalemin sahibi daha önceden sanıldığı gibi ne Becebe, ne Cedece'dir, bir dördüncü kişidir –anlattığımız hikâyeyi daha fazla kalabalıklaştırmamak için hikâyeye şimdilik almadığımız, kapısında bıraktığımız bir dördüncü kişidir bu, diyelim. Bazı oyunlara her zaman bir dördüncü aranır. Bu nedenle adını koymayalım. Daha fazla kaybolmamak için, hiç olmazsa saatin onda olduğunu umalım. Satmamış, atmamış, çaldırmamış, birine armağan etmemiş, tamirciden geri almayı unutmamış olsun. Kimdir, nerdedir, aramayı sürdürelim.

Ababa, Becebe, Cedece dediğimiz bu üç kişi çeşitli nedenlerle çeşitli yerlerde birbirlerini bulsalar bile, birbirlerinden öğrenecekleri tek şey, birbirlerinin işine yaramadıkları olabilir. Tıpkı hayatta çok sık başımıza geldiği gibi. Okurun kafasını sersemletene kadar döne döne kurduğumuz metin, bunun kasvetli hikâyesi oluverir bir anda.

Ömürleri aramakla, yabancı yollarda, yabancılarla geçmiştir. Zamanla yabancılaşanlarla değil, daha en baştan yabancı olanlarla. İlkine hayat deniyor zaten ve olduğu gibi yazıldığında pek bir şeye benzemiyor. İkincisine gelince. (İkincisine kolay gelinmiyor, ama biz gene de yazalım.) İçlerinden biri bile aradığına ve bulduğunu kullanmanın bilgisine kavuşmuşsa, bambaşka yepyeni bir hikâye bekler bizi. Aydınlık bir hikâye. Masal olana kadar ışıyacak, ışıtacak; gelecek siyasetçiliği yapmayı seven büyük anlatıların seveceği türden bir hikâye...

O eşya, öteki âlemlerin kapısını açacak bir anahtardır. Mucizelerin, inanılmaz olayların, büyük hayallerin gerçekleştiği kapı. Mutlu son isteyenler için bu yolculuk oradan sürdürülebilir.

"Cin lambadan çıkmıştı bir kere..." cümlesi denetlenemez bir gücü anlatan olumsuz bir hikâyenin anahtarı da olabilir; bir gücü denetlemeyi, yönlendirmeyi öğrenmenin, öğretmenin serüveni de... Yaşadıklarımızı kendimizce bir "fabl"a, bir "mesel"e dönüştürmek her an elimizdedir. Hayat ondan ne yapmak istediğimize bağlıdır biraz da. Her oyuna bir dördüncü bulunur. Yalnızca talihin elinde oyuncak değildir insanlar, onlar da talihle oynarlar. Yalnızlığın, yazının, seçimlerimizin de talihli ya da talihsiz oyuncakları vardır.

Kimi için bir stetoskoptur bu eşya, kimisi için ilk çağlarda insan etini ilk yaran en ilkel kesici aracı hafızasında hâlâ ilk günkü kanın sıcaklığıyla taşıyan yeniden bedenlenmiş bir neşter. Tekerleği bulanın heyecanı kaç yüzyıl sonrasını titreştirip fotoğraf makinesini buldurmuştur. Herkesin elinde harcıâlem kullandığı kamera, birdenbire herhangi birinin

"O eşya, öteki âlemlerin kapısını açacak bir anahtardır. Mucizelerin, inanılmaz olayların, büyük hayallerin gerçekleştiği kapı. Mutlu son isteyenler için bu yolculuk oradan sürdürülebilir."

elinde şimdiki zamanının kaderi olur. Eşya yapan elimiz, kaderimize kalıp çıkartıp çoğaltır. Unuttuk mu: Zaman, amacı olan bir yanılsamadır.

Hikâye çoğaltmayı öğrendiysek eğer, herkes gerisini kendi lambasına dokundukça karşısına çıkan ciniyle kendine göre geliştirip anlatabilir. Eşyanın anahtar olması yalnızca bir fikirdir. Ama gene de dikkatli olmak gerekir: Hikâyenize aldığınız her fazladan eşya, hayatınızı ve hikâyenizi bir çöp eve dönüştürebilir. Tıka basa bir dünyada kendi varlığımızı bir türlü bulamamamız, çoğu kez hayatımızı bunca eşyalaştırmış olmamızla ilgilidir. Eşya tuzaktır. İçiniz bunun bilgisine kadar geldiyse eğer, buradan da başka öykülere gidilir. Kimileri için dünya, bir yaşama yeri değil, bir anlatma yeridir. Bu anlattığım birinci anahtardı.

Kaybetmeden önceden yazdığım birinci anahtar. □

12 Haziran 2007
(14 Kasım 2007, 15-16 Şubat 2008, 16-17 Ağustos 2008)

Genç kâşifler için
Köprü Kitaplar

KÖPRÜ KİTAPLAR

yeni kitaplarla büyüyor!

1 KELEŞ OSMAN
ÇOCUK ROMANI

Necati Tosuner

2 SOKAKTA TEK BAŞINA
ÇOCUK ROMANI

Ayhan Bozfırat

Türk edebiyatıyla çocuklar ve gençler arasında köprü kurmayı amaçlayan dizimizin ikinci kitabı, güçlü oyküleriyle tanınan Ayhan Bozfırat'ın sokak çocuklarının dünyasını gerçekçi bir dille anlattığı unutulmaz romanı.

Babaevi ölünce, ailesine bakması gerektiğini düşünen Osman okuldan kaçmaya, pazarda küçücük işler yapmaya başlar. Önce dersleri kötüleşir, sonra davranışları değişir, "kötü" arkadaşlar edinir ve sonunda okuldan iyice uzaklaşır. Annesi umutlanır ki, belki yardımcı olur. Osman'ın düşünceleri yüz bin kişiden biri gibi değil...

3 SİVRİSİNEK
GENÇ ROMANI

Ömer Seyfettin

Üçüncü kitap, Cumhuriyet'ten çok önce çağdaş devrimin yolunu açmış değerli yazarımız Ömer Seyfettin'in özenle seçilen ve okuru gülümseten bir "genç" öyküsü.

Muayene (Askerlik korkusu) • Perili Köşk (Köstebeğin yaşadığı ev) • Sivrisinek (Rüzgara kafa tutan çelimsiz) • Çakmak (Kalemin ucunda) • Arap (Kim bu karaderili çocuğun gücü) • İlk Cinayet (Sevgili yakınlığında beklenmedik olay) • Cesaret (Denizin ortasında bir sürpriz) • Türkçe Seçede (Sınıf öğretmeni değişti) • Kükürt (Yanlış bir sözün sonu) • Mermer Tezgah (Mermeri yaşlıya çeviren adam)

Dizi editörü **Semih Gümüş** Yayına hazırlayan **Müren Beykan**

ilk kitaplar | çocuk kitaplar | genç kitaplar

günışığı kitaplığı

www.gunisigikitapligi.com

T (0212) 221 03 50 F (0212) 221 03 54 E info@gunisigikitapligi.com
Adres Bilgileri

HAKAN ERGÜL

Ruhun Bildiği

"HEPİMİZ YANACAĞIZ ABİ... HEPİMİZ BÖYLE ÇATIR ÇATIR YANACAğız. Bak şu tırnağa? Cıgaranın ateşi yaktı. Bir saattir arabanın camından buz gibi yağmura tutuyorum ki geçsin sızısı. Geçmiyor... Cehennem ateşini sen hesap et artık. Zamanın birinde cehennemden bir çıngı düşmüş bir dağın yamacına. Aha şuncacık, şu cıgaranın korundan bile ufakmış. O dağ var ya, o yüce dağ, erimiş be abi. Böyle su olmuş, ağıp gitmiş, kan kırmızı yılan misali! Var gel cehennem ateşini sen düşün. Vay, vay, vay... Ama yanacağız işte, ben de yanacağım. İnsan bilmez mi günahını, bilir. Ben de bilirim."

Şoför anlattıkça dumandan ütülmüş gırtlağı hep aynı notaya basıyordu. Mürekkep mavisi kot pantolonu bacaklarına yapışmış, mürdüm rengi gömleğin yakası omuzlarında. Saçına ne sürdüyse, avuç dolusu sürmüş, linyit gibi parlıyordu saç. Gülüyordu arada, dişsizliğini eliyle örtmeye çalışsa da ağzında kalanlardan biri altın, nümayişe teşne, o güldükçe, saman sarısı bir ışıldak olup arabanın cümle camlarından dışarı uğruyordu. Tek diş, çoktan düşmüş kalenin son burcu, gözümden çok ruhumu kamaştırıyordu.

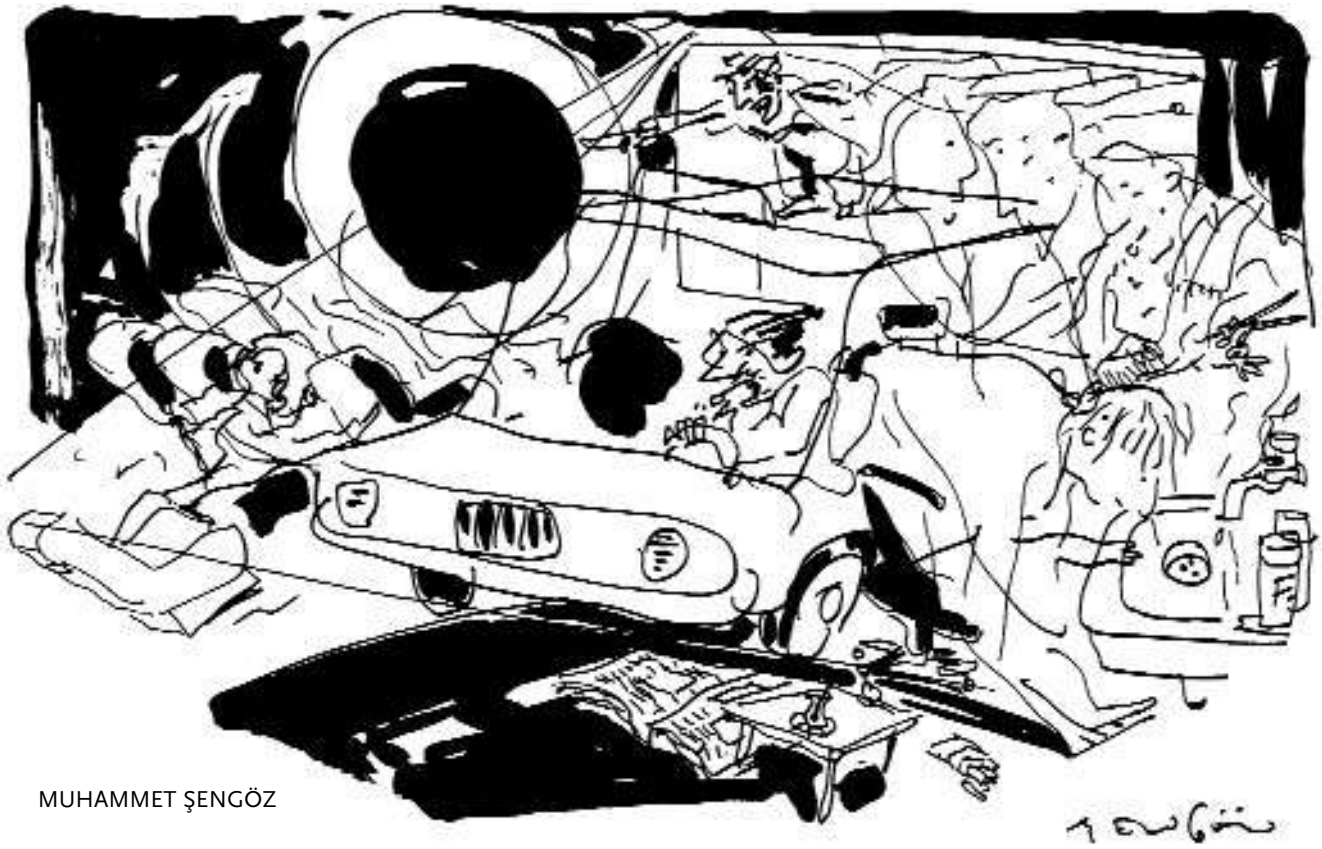
Burası Eskişehir. Ama taksicinin mayası buralardan değil, Arjantin'den, Şili'den. Günü geçmiş, acılı bir Güney Amerika konservesi bu adam.

"İlkokul mezunuyum ben abicim... ki yalan sevmem. Şu güneş var ya abi, milyonlarca yıldır, artık bilmiyorum, milyarlarca yıldır öyle yanıp duruyor. Geçenlerde televizyon güneşin resimlerini gösterdiydi. Uzaydan çekmişler böyle. Bilen bilir, güneşin ortasında abicim, kapkara bir delik var. Gözümle gördüm, ortada nah böyle, kabak gibi bir delik. İşte o kara deliğe uzun uzun baktım ben abi, dalmış gitmişim televizyona... Bizim karı önce, ne bakıyon, dedi, ne bakıyon ulan öyle donuna etmiş bebeler gibi... Karı milleti abi, konuşmazsa göbeği düşer, Sus dedim ulan Allahsız, sus da bekle iki dakka be! Neyse abicim, baktım böyle güneşin etrafından o deliğe doğru, böyle ruh gibi mi desem, hayalet gibi mi desem, bi şeyler kayıp kayıp gidiyor. Sanki delik emiyor şerefsizim, hortum misali. Şimdi ben diyorum ki abi, bak bence... Allah günah yazmasın da, hani ben yalan sevmem... işte cehennem, o deliktir, diyorum be abicim. Ha? Sen ne diyorsun? O ruhlar böyle bir bir giriyorlar ya... işte onlar da günah işleyenlerin ruhlarıdır. Hazreti Adem'den beri, yak babam ki bitiresin. Ne günahkârmışız be abi. Vay, vay, vay..."

– Onlar da olmasa hepten karanlıktaymışız, desene.

– Kim abicim?

– Günahkârlar, ruhları yanıyor ya çatır çatır.

MUHAMMET ŞENGÖZ

Bir kahkaha patlattı şoför, sarı ışıldak gözümü aldı.

– Helal olsun be abi. Sustun sustun bi laf ettin... bak bak, koluma bak, tüylerim imana geldi şerefsizim, parmağımın sızısını unuttum.

– Eyvallah... Ben bu yakınlarda ineyim, geldik sayılır... Nasılsa görüşeceğiz yine.

– Kim bilir be abi... Eskişehir küçük.

– Yok yok, cehennemde diyorum, orada görüşeceğiz.

– Bak, orası kesin...

Sonra bir kahkaha daha. "Geldik sayılır," dedim, Berber Haydar buradan beş dakika, oysa çekip gitmeyi dilediğim yere yaklaşmış bile sayılmazdık. Şoför'e bıraksaydım, diyorum şimdi, güneşin ortasına bakıp cehennemi gören o has günahkâr, benim nerede inmek isteyeceğimi de bilmez miydi?

Porsuk nehrinden ve kalabalıktan uzaklaşıp arka sokaklara girdim, dar ve çamurlu kaldırımlarda koşar adım yürüdüm. Nereye?.. Haydar'ın dükkânına. Bir iki sokak geçtim geçmedim, iki kişi daha belirdi kaldırımın sonunda, bir onlar eksikti. Yaklaşıyorlardı. Soldaki, eğilip bükülmeden, tören yürüyüşüyle adımlıyordu kaldırımı, geniş yakalı paltosu bileklerinde. Adamın kalıplı gövdesi gün ışığına boylamasına çekilmiş kara bir fırça darbesi gibiydi, omuzlarında bir ağır ceza yargıcının gülümsemesi-teklif-dahi-edilemezliği. Yanında, kollarını kavuşturmuş sıska bir kadın. Varla yok arası. Yokla yok. Ben de kabanımın yakalarını kaldırdım ama benimkiler kısa, boynumu örtmeye yetiyor ama yüzüm... yüzüm açıkta kalıyordu. Saklanmak istedim yine de, görmesinler, görmezden gelmesinler diye. Sonunda ne yana gitsem ortasına çıktığım bu pusulasız şehrin göbeğinde, Adalar'da buldum kendimi yeniden.

Bir zamanlar dumanlı kahvehanelerden geçilmezdi buralar, onların zehirli mantarlar gibi üst üste patlayan beyaz plastik sandalyeleri yolumuzu keserdi. Daha daha bir zaman-

lar, rakıperverlerin, kerhane güllerinin, lunapark cücelerinin şerbetli ıslıkları gelirdi peşimiz sıra. Kulağımda Şoför'ün sözleri –hepimiz yanacağız abi!– öğrencilik yıllarımın geç geç bitmez şehvet köprülerinden geçtim. "Sus be Şoför!" dedim içimden, "sus, insan kendi günahını bilmez mi, bilir, ben de bilirim. Şu kadar ifrite, çıyana dayanıyorsun da, kendine bağışık olamıyorsun."

Hakan Ergül Eskişehir'de yaşıyor. İnce işçilikle yazdığı öykülerini büyük bir suskunluk içinde üretiyor. Yakında yeni bir kitapla yayınevinin kapısını çalabilir.

Dükkâna erken varayım derken soluğum boyumu aştı, tıkandım. Neye yarar, neredeyse gün ortasıydı ama perdeler kapalıydı. Haydar bu, rüyası bile rakı kokar, kanında alkol yoksa makası kulağına gözüne saplar. Dükkâna adım atmayalı ne çok olmuş, şimdi dönse şu köşeden, tanımaz herhalde, ben kendimi yolda görsem tanır mıydım? Vakit geçirecek yer bulmalıydım, sağa sola bakındım, karşıda tren garı vardı. Üstünde koyu yeşil, devcileyin harflerle "Sevelim, Sevilelim" yazan Gar Büfe'den bir paket sigara almak için caddenin karşısına geçtim. Güvercin sakallı bir şair düştü aklıma, zamanın birinde, sesine efendice bir İstanbul makamı giydirip, "Eskişehir de bir Venedik'tir", diye imzalamıştı bir kitabını. Tanıştığımızda öğrenciydim, teşekkür etmek için elimi uzattığımda gözlerine bakıp bir cesaret, "Kıvanç duydum," demiştim... demek istemiştim de "kıfanç" gibi, "kığanç" gibi bir şeyler dökülmüştü ağzımdan. Kıvanmak benim neyime, düzünden "memnun olsaydım" ya. Şairin dediği doğruysa, bu şehrin en sahici vapuru da bu tren garıdır o zaman. Ben büfeye yaklaştıkça garın içi aydınlandı: Yolcular, on bin yaşında bir kaplumbağanın değirmi kabuğunu andıran bekleme salonunun ortasında toplaşmış; kiminin sabrı yolu yarılamış, kiminin sevinci rötarlı trenler gibi, bekle ki gelsin. Sigaradan bir iki nefes çektim, Haydar'ın keyfini beklerken, garın etrafında sevecek bir yüz aradım.

Derken... "Haydar günaydın." "Günaydın hocam, gel, şu enseyi de aldım mı, sırada sen varsın." Tanıdı mı, "hocam" dediğine göre? Dükkânın kapısından, aynadan uzakta, sakin bir köşeyi gözüme kestirdim, ne koltuktaki çocukla, ne Haydar'la göz göze geleyim. Sobanın yanındaki meşin sandalye iyi, üzerine bir iki spor gazetesi atılmış, bir de dergi. Hepsini kucağıma alıp oturdum. Kaşlarımın altından bir bakış fırlattım berbere, kocamışsın be Haydar, ama dükkân öyle mi: Ben görmeyeli buzula dönüşmüş o, nesnenin ölmezliğini suratımıza çarparcasına, neye baksam, üstünde gıcır gıcır bir eskilik. Baktım Haydar kasaya doğru geliyor, başımı eğdim hemen, elimdekileri düzeltmeye koyuldum. Nereye kadar? Koltuğa oturup da Haydar o entari gibi örtüyü boynuma dolayınca kafam peri bacası gibi ortada kalmayacak mı? Berberlerin en sağır dilsizidir Haydar, ama aradan bunca yıl geçince, "Hayırdır hocam, bir vardın, bir yok oldun?" demeyecek mi?

Haydar'ın işi uzadı. "Aylık siyasi mecmua"yı kurcaladım biraz, kapağında ikisi kara gözlüklü, hepsi bıyıklı beş erkeğin fotoğrafı vardı, kol kola girmişler. Biri çıkıp bunlara "Sakın ola gülmeyin," demiş, zira hiç gülümsememişler. "Milletimize verilmiş sözü varmış" bu beşi bir yerdenin, ne zaman dedilerse artık, "Geleceğiz inşallah," demişler bir ara, "nihayet geliyorlarmış." Ahir zamanların belirtisiz nesneleridir onlar, devletimin efsunlu semirgenleri. Gelsinler, dedim içimden, ben evde yokum. Spor gazeteleri başka âlem, manşetlere bakılırsa "Vakit Tamam", "Gazamız Mübarek Ola", "Savaş Kapıda..." Eş dostla helalleşeyim öyleyse, Haydar gel seni de bir öpeyim, ben yarın gece futbol maçı var sanıyordum, meğer cenge çıkıyormuşuz. En altta bir hafta sonu eki vardı. O bile, onun sayfalarından taşan ağır makyajlı, kaymak ağdalı kadınlar bile şu kara bıyıklı kapak güzellerinden daha olanaklı duruyor; tarih dışı karamela bedenler, manşetlerin sustalı tekinsizliğinden daha insanca bir yörüngede dönüyordu.

Sayfaları karıştırırken bir haber gazete sayfasından fırlayıp, elime koluma sarıldı: "Gala gecesinde tinerci çocuk dehşeti!" Bir filmin galası varmış hafta sonu, "sokak çocukları

galayı basmış." Sokağın çocuklarıdır onlar, basarlar. Ellerinde kör bıçaklar, yırtık ruhlarıyla salona daldıkları gibi yaşanan kurgusal gerçekliğin yüzünde derin ve sıcak bir iz bırakıp kaçmışlar. Gecede ne kadar "güzellik" varsa, diyordu haber, işte bu "faciayla" gölgelenmiş. Şoförün yüzü belirdi gözlerimin önünde, "Facia," dedi sırıtarak, ağzında sakladığı tek atımlık sarı hazine yine gözümü aldı. Bir taksi gelip durdu dükkânın önünde, üzerlerinde mürdüm rengi gömlekleriyle arka sokak sakinlerini gördüm, hepsi çocuk, hepsi bir boy, bıyıklı, üst baş tiner, hepsi taksiden indi, gelip kapıya dayandı, hepsinde Şoför'ün gülümsemesi, altın dişler, ruhun kamaşması... Facia'nın galası.

"Buyur hocam, beklettik, kusura bakma. Çay, kahve?" Ne çay, ne kahve Haydar, sobanın yanında içim geçmiş, varsa bir bardak su. "Soğuk?" Soğuk. Saçımın orasını burası tutup çekti Haydar, bir kuyum ustasının gözleriyle bakıp yarım saatlik geleceğimizin provasını teyelledi, "Kulak üstlerinden, önlerden alalım, tepeler biraz zayıflamış hocam, oraya dokunmayalım, favorileri de kısalttık mı..." Tepeler zayıflamışsa, tanıdın demektir, bir sigara tüttür Haydar, bir tane de bana ver. Geçmişten ama başkalarına ait bir geçmişten ödünç sözcüklerle, hiç konuşmadan bol bol lafladık havadan sudan. Arada makasın şakımaları duyuluyordu. Hiçbir şey sormuyordu Haydar, var olsun, susmayı öğrendiği gibi sormamayı da öğrenmiş. Bir eliyle sıcak suyu yokladıktan sonra önümdeki lavaboyu işaret etti. "Yaklaş hocam, bir yıkayalım hele."

Henüz kuaförleşemeden evrimini tamamlamış bütün berber dükkânlarının alametifarikasıdır: Saç, kafan içine daldırıldığı kirli lavaboda yıkanır. Haydar şampuanı köpürtmek için başımı kaşıdıkça burnum lavabonun deliğine girecek diye korkuyordum. Sıcak su kulaklarımın arkasından, yanaklarımdan kayıp dudaklarıma inerken yerçekimi siliniyordu, gözlerimi kapasam ben de akıp gidebilirdim şu delikten. Benden önceki çocuk bizim Şoför'ün sülalesinden olmalı, diye geçti içimden, kapkara saç telleri geçiyordu gözlerimin önünden, sonra trafik karışıyor, benim siyah beyaz kıvırcık saçım onunkilere dolanıyor, derken hep birlikte süt köpüğünü andıran bir girdaba kapılıp lavabonun deliğine süzülüyordu.

Haydar şampuana bir kez daha uzanacakken... ama henüz uzanmamışken, belki yalnızca uzanmaya niyetlenmişken... su kesilir gibi oldu. Sesler işitilmez gibi, gün ışığı yiter gibi. Başımı soktuğum lavabonun karanlığında birden onu gördüm: Ruhum! İçimdeki hayalet. Güneşin yalım yalım alevlerine inat, akıntıya efelenen alabalıklar gibi o kara delikten dışarı doğru kaçmaya çalışıyordu. Ne yapsın, cehennem ateşi bu, bir çıngısı yüce dağları eriten, kolay mı. Benim ödlek ruhum daha o alevi gördüğü an yokluğa erecektir, bunu ben biliyorum, ruhum da bilsin. "Öyle olsa kolay be abi," dedi Şoför, çoktan gitti sanmıştım, sen gel beynime saklan. Sıcak nefesi kulağımda, sözcükler daha ağzından çıkmadan üçe beşe bölünüyordu. Söz, bir istiridye parçası, bir Haydar'ın, bir Şoför'ün sesinden yankılanıyordu: "Keşke öyle olsa. Kâğıt gibi yanacağız, tüy gibi yanacağız önce. Ama yok olmayacağız. Yanacağız abicim, sonra bi daha yanacağız, bi daha yanacağız..." □

"Sokağın çocuklarıdır onlar, basarlar. Ellerinde kör bıçaklar, yırtık ruhlarıyla salona daldıkları gibi yaşanan kurgusal gerçekliğin yüzünde derin ve sıcak bir iz bırakıp kaçmışlar."

FAHRETTİN DEMİR

Babamdı

BUNCA ARADAN SONRA. NERDEYSE KIRK YIL. KARA KAVRUK BİR ÇALI; DAĞ ayazının yanığı yüzünde. Dinamitte usta. Taş ocağı, toz, duman, kaya yağmuru…

Kırk yıldan sonra gelip duruyor rüyalarıma.

Bir de dağ.

Hep bir dağ yamacında oluyoruz. İçi oyuk, çürük dişler, kaya parçaları sarkıyor yamaçlardan.

Hep bir dağ yamacı, çorak toprak; kevenlerin dikenleri tozlu. Rüzgâr vurdukça o güdük boylarıyla yatıyorlar, bir o yana, bir bu yana.

Böğrü yarılmış oluyor dağın. Kocaman bir yara yamacında. Taş ocağı. Çürük dişler...

Protezdi dişleri. Bakırdan. Vuruyordu. "Çingene 'dişçi'nin aldığı ölçü!.." diyordu.

Dağın yamacındaydık.

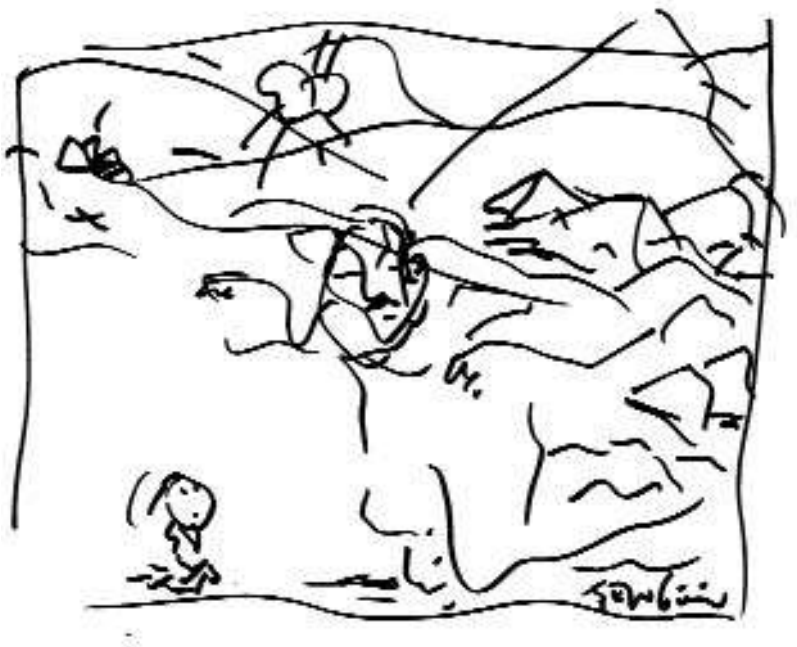
Nasıl oluyorsa!..

Bir patlama oluyormuş birden.

Savruluyormuşum! Her şey savruluyormuş; toz toprak, kaya parçaları, dağ... yağıyormuş gökten.

Yüzüstü kapaklanmış buluyormuşum kendimi. Ağız üstü, sarılmış gibi toprağa.

Bir de, hep aynı, her defasında, dizim sıyrılmış oluyor... Burnum değil. Kafam da. Dizim!.. İnce ince kanıyormuş.

O ayaktaymış. Duruyormuş öylece.

Dururken dururken, dizleri bükülüyormuş önce. Düşmemek için direnirmiş gibi. Ne kadar!.. Bitiyormuş!.. Vücuduyla öne eğiliyormuş. Bir iki adım... İkinciye yarı bükük... Yerde!...

Ayaz yanığı yüzlü bir adam. Uzunca sayılır; dizlerinin üzerine kıvrılır gibi çöküyormuş.

Şakağından çenesine inen kan çizgisi.

Babamdı.

Rüyalarım... Kırk yıl sonra...

Buz Adam

KIŞ, KIYAMET!..

Sular dondu, su sayaçları patladı. Sokaklar buzladı. Yollar kapandı. Yollar kapandıkça okullar tatil oldu, biz evlere kapandık.

Martta çözülür dediler.

Mart, şubattan zorlu.

Tipi, boran, "şehre kurtlar indi", puslu havası köşe bucak yayıldı.

O günlerdeydi. Yollar kapalıydı. Biz evdeydik. Koyun kemresiyle harlanan teneke sobanın hükmü iki adımlık. Gerisi ayaz.

Nasıl oldu, nerden çıktı. Girdi mi yoksa!

Tipinin savurduğu, elektrik tellerinin uluduğu; göz gözü görmez, el eli tutmazken, kapı aralığından burun uzatılmazken...

Hepimiz şaştık. Ekrem, Durdağı, bir de ben. Tek göz oda, yel üfürdü, su götürdü; rüzgâr bir yanından girip öbür yandan... Sobanın başına toplanmıştık. Yüzümüz al al iken, sırtımız...

Tiftik papağı, kalın, boz asker kaputunun üzerinden beline dolayıp sıkı sıkı bağladığı palaskası, sakalından, uzun pos bıyığından sarkan buzlar, kirpiğinin kırağısıyla uzatmıştı kafasını kapıdan. Uzatmakla kalmamış, gelip durmuştu sobanın başına.

Dışarının ayazı, pusu, uzun paltosunun eteklerinden dökülüyordu.

Bir de bıyıklarının ucundan.

Çocukluğumuzun masallarından çıkıp gelmiş bir masal yaratığı. Öyle gördük, Durdağı, ben, bir de Ekrem. Tipinin, boranın içinden geçmiş. Kılıcını çalmış kara kayaya da, kara kaya yarılmış! Kara kayadan çıkan dünyalar güzeli yok yanında! Padişahın küçük kızı. Kılıcı da yok. Bıyıklarının ucunda donan su damlacığı ile kara, derine kaçmış gözleri seçiliyor, burnunun ucuna kadar indirdiği tiftik papağın kenarından.

Sobaya yaklaşıyor. Üzerinden silkelenen kar taneleri, har har yanan sobanın karnında cızırdıyor.

Ayazı emmiş bedeniyle sobayı kucaklayacak gibi duruyor.

Hepimiz şaşkın bakarken:

"Yaklaşmasın," diyor Durdağı, "eriyecek!"

Durdağı'nın sesi yok. Ama diyor. Biz anlıyoruz.

Yaklaşıyor, ellerini uzatıyor sobaya. Kocaman elleri var, uzun parmakları... İnce...

"Uzatmasın, eriyecek!"

Bu da Ekrem. Onun da dudaklarında söz yok!

Bana bakıyor.

Ben bir şey demiyorum.

O uzatıyor ellerini.

MUHAMMET ŞENGÖZ

"Uzatmasın," diyoruz, üçümüz birden.

"Uzatmasın, eriyecek!"

"Bilmiyor!"

Gözlerini kaldırıp, yüzümüze bakıyor. Ekrem'e, bana, Durdağı'ya.

"Duydu!"

Durdağı bu, "Eriyeceğini anladı!" diyor.

Sesi yine yok.

Yüzündeki rahatlamadan anlıyorum bunu. Gevşeyen çizgilerinden, "Duydu bizi," diyor, "eriyeceğini anladı!"

Uzun uzun bakıyor bize; bana, Ekrem'e bir de Durdağı'ya. Durdağı'ya daha çok bakıyor, sırtında yerleri süpüren asker kaputu, uzun sakallarından sarkan buz salkımlarıyla.

Dalar gibi kayıyor gözleri. Dizleri bükülüyor, sobanın üzerine...

Odanın ortasında...

Kıvrılan bir su birikintisi...

"Ah!.." diyor Durdağı, "dedim!"

"Dedik!" diyoruz.

Sessiz Çığlık

"O ÇIĞLIĞI DUYDUĞUNDA, ISSIZ BİR BOZKIR İSTASYONUNDA KÖR RAYlara çekilmiş bir vagon eskisiydim," cümlesini ona kurduran, son zamanlarda çokça seyrettiği trenli, istasyonlu filmlerle, çocukluğunun taşrasında, dışarıyla tek bağlantıları, durgun zamanı ortasından ikiye bölen tren; gelen gidenleri olmasa da, günde bir kez köyce aşınmış beton peronlarında saatlerce dolaştıkları istasyon olmalı.

İstasyondan çıkmış yürüyor. Bu o değil. Aradan... Ne çok... Elleri ceplerinde, omuzları düşük. Gökyüzü kocaman bir irin yumağı...

O çığlığı duydu ve durdu.

Sesin kaynağına döndü, üşengeç uyuşukluğundan sıyrılmadan.

Bir mağara ağzı gördü. Engebeli bir surat ortasında bir oyuk!

Yürümüyordu da yuvarlanıyordu.

Enine boyuna... Dolgun bir küp. Köşeleri toprağa gelince zorlanıyor. Bir hamle ileri, azıcık geri. Öbür köşenin üzerine devriliyor.

Öylece baktı.

Önünden geçti.

Sırtını dönüp ters yöne yürüdü.

Elleri ceplerinde, kafası omuzlarının arasına gömülü... Gökyüzü kocaman bir irin yumağı üstünde...

O çığlık!

İçinden mi gelmişti?

kuşaktan kuşağa edebiyatla

Eski sevgili'nin hayaleti

MÜNİR GÖLE

UZAK BİR GÖLGE

Münir Göle'nin beş döndürücü romanı **Uzak Bir Gölge**, Can Yayınları'nda. Roman, yazarının Sisler Kenti olarak adlandırdığı Ortaköy ve Denizler Kenti dediği İstanbul'un büyülü atmosferinde geçiyor... Aşık olduğumuz kadının eski sevgilisi bir gün ortaya çıkıp da kafamızı karıştırırsa ne yaparız? Uzak Bir Gölge'nin kahramanı böyle bir durumda karşı karşıya kalınca son derece akıl almaz ve gizemli bir yola sapıyor.
Kişisel bellekten toplumsal tarihe uzanan, çekiciliğini bir roman.

CAN

TÜRK EDEBİYATI • TÜRK EDEBİYATI • TÜRK EDEBİYATI • TÜRK EDEBİYATI • TÜRK EDEBİYATI • TÜRK EDEBİYATI

www.canyayinlari.com

AHMET TURHAN ALTINER

Hasanlardan Biri

Uzun saçlı günlerden kalma
bitmeyen bir öykünün peşinde

HASAN'IN GECEKONDUSU KOMŞULARA SAPA, BAŞI YEL DİBİ SEL, YARI göçük bir dam. Helası dışarıda, ne su ne elektrik akar Hasan'larda. Çift göz küçük damda, avrat ve iki kız bir oğlan. Yıl bin dokuz yüz yetmiş yedi, başkent Ankara, Mamak ilçesi. Üreğil mevkii. Sabahları beşte, Kara Hasan düşte. Dünküyle bugünkü, aynı karabasan. Yılandan padişah Şahmaran çocukları kaçırır. Derken müezzin mırıldanır, Hasan kımıldanır. Tek göz sefertası elde, trene koşan sürüye karışır. Gelir geçer şavklı pencereler. Kara, paslı, isli 5.45 treni son vagonda durur. İtişir kakışır tanışlar. Çoğu ayakta gider. Gözleri kırmızı, nefesleri isli, suskun ve sinirli. Ne aleykümselam ne kuru merhaba. Derken kalk düdüğü.

***

– Ahmet abiiiii.

– Merhaba Hasan.

– Ahmet abi, hiç değişmemişsin.

– Kaç sene oldu?

– Galiba otuz.

– Geldiğin için sağ ol Hasan.

– Seni hep merak ettik. Bir kayboldun ki. Telefonumu nasıl buldun abi?

– Söylemiştim. Zeynep Hanım'ın eskiden çalıştığı matbaayı aradım. Tahminim doğru çıktı. Evinin telefonu varmış onlarda. Ne kadın. O verdi numaranı.

– Zeynep Annem benim için neler demiştir.

– Hasan'la kendim konuşacağım, dedim ama o yine de seni anlattı durdu.

– Çok ihtiyarladı artık. Ama işleri tıkırında. Altı dairesi var. Kiralarıyla gül gibi geçinip gidiyor.

– Sen ne yapıyorsun şimdi Hasan?

– Boş gezegenin topal kalfası. Artık trene binelim abi. Dur, yardım etmene gerek yok. Kendim inip binmeyi becerebiliyorum. Değnekleri kullanmayı öğrendim sonunda tak tak. Ahmet abi?

– Evet Hasan?

– Trende buluşmak çok hoşuma gitti abi. Tıpkı eski sen. Hiç değişmemişsin.

– Oysa ben bunu uzun zamandır düşünüyordum. Sen Üreğil'de otururdun eskiden. Senin öykün orada başlıyor. Bugün seninle Üreğil istasyonuna kadar gidip geleceğiz.

– Benim öykümü yazmışsın. Haberim yoktu. Tak tak Hasan tam takım adam yerine sayılacak desene.

– Eskiden de takırdar mıydın sen? Hem dur biraz. Öyküyü hiçbir zaman bitiremedim ki. Basılmadı. Okuyunca anlayacaksın bitmediğini.

– Bu gözlüklerle okumaya alışamadım abi. Ne de yazmaya. Bu koca kulaklarla dinlemeyi, bu Kemal Sunal çeneyle de biraz konuşmayı becerebiliyorum.

– Hay Allah! Zeynep Hanım seni bana getirdiğinde yirmi yaşlarındaydın. O zaman da cır cır konuşmayı severdin.

– Ahmet abi konuşmayı senden öğrendim ben. Bana konuşmayı sen öğrettin.

– O zaman öyküyü dinleyebilecek misin? En azından bazı bölümleri. Üreğil'e kadar yedi istasyon var. Kırk beş dakka filan.

– Ahmet abi bu banliyö trenini o zaman da çok severdin sen. Ankara'nın toplardamarı bu tren falan derdin.

– Öyküyü bir türlü bitiremedim. Doğru dürüst bir sonu yok öykünün. Belki bugün bir son bulabiliriz ha, ne dersin?

– Ben öyküden anlamam pek abi. Peki, bi şey sorabilir miyim? Yok, sormayacağım.

– Sor. Sor.

– Bunu niçin yapacağız?

– Bitiremediğim öykü hayatın neresine sıkıştı kaldı? Onu anlamak istiyorum. Öyküye bir son, bir çözüm yolu arıyorum. Bir türlü bulamıyorum. Anladın mı?

– Tamam Ahmet abi. Biliyosun burası Yenişehir istasyonu.

– Üstüne bastın Hasan. Kurtuluş, Demirlibahçe, Mamak filan, Üreğil'e kadar gidip sonra yine bu istasyona döneceğiz. Öyküden bölümler okuyacağım yolda. Dinlerken aklına ne gelirse sen de bana onu diyeceksin tamam mı?

SIVAS'IN GÜRÜN'Ü. GÜRÜN'ÜN YAZI KÖYÜ. Hasan'ın kısacık yazısı. Bir beye ortakçı seksen altı nüfus. Köy yirmi hane. Bir ana, bir bacı, Hasan bir tane. Kış madende, yaz tarlada. Ha babam çalışır, dövenle yarışır, güneşe karışır ırgat Kara Hasan. Öşür kesilince yirmi şinik buğday, bir o kadar arpa, katığı Yazı'nın. Zaman kısa zaman, Hasan evlenmeden ana göçtü bir gün, toprak aldı, Bacı gitti bir gün, el atına bindi. Kara Hasan sindi. Göğsü bomboş kaldı. On yedisinde everdiler. Emmi kızı aldı. İlk çocuğu doğdu. Onu toprak aldı. Zaman kara zaman. Maden kapandı. Beyler karar aldı. Döven mibzer oldu, pulluk ise traktör. Yola çıktı Yazı'nın köylüsü. Kamyona doldu. On bir saatte Ankara'ya kondu.

Sivaslı hemşerilere yakın, Üreğil istasyonuna bakan bir yamaç seçtiler. Kondu ağasına haraç verdiler. Kimi briket satın aldı, kimi kerpiç döktü. Yıkım hurdasından devşirme çatılık, pencere, kapılık, teneke aldılar. Su çekti kadınlar. Zaman uzun zaman. Çoğu işsiz durdu. Kimi amele, kimi hamal. Yükünü tutan oldu, yazılmıştı partiye, kapandı devlet kapısına. Doğumlar arası hizmetçilik yaptı Hasan'ın avradı Ayşe. Hasan orda burda süründü durdu. Sonra asker oldu, üç yıl sonra bel sancılı döndü.

Avradının horanta ağası iş buldu Hasan'a. Temizlikçilik, bir planya tezgâhı fabrikasında. Zor alıştı işe Hasan. Ve işe gidiş gelişe. Onu işe sokan, "Yüzümü kara çıkarma. Eyi çalış. Patron seni altı ay deneyecek sonra sigorta edecek. Horantanın tohtur ilaç masarifi sigortadan görülecek. Senden on para çıkmayacak. Yalınız bi diyeceği var patronun. Sendika neyin istemiyo. Girdin işe ölene değin çalış," dediydi. Sendika nedir diye soramadı Hasan. Vardı öptü elini adamın.

"Zaman uzun zaman. Çoğu işsiz durdu. Kimi amele, kimi hamal. Yükünü tutan oldu, yazılmıştı partiye, kapandı devlet kapısına."

– Nasıl öykü sardı mı seni Hasan?

– Ahmet abi dinledikçe ne düşünüyorum.

– Ne düşünüyorsun?

– Benim anlattıklarımı can kulağıyla dinler not alırdın abi. Ben de niçin yazıyor bunları derdim.

– Buralar hiç değişmedi mi, Hasan?

– Çocuklar büyüdü. Evler büyümedi, abi.

– Hasan, benim öykünün Hasan'ı her sabah Üreğil'den biner, bu Sıhhiye istasyonuna gelir. Sonra Ulus'a yürür, Siteler dolmuşuna binerdi.

Ahmet Turhan Altıner öykünün yanı sıra, her hafta sonunda *Milliyet*'te "Testus" yazıyor. Epeyce etkin görünen *www.hayranhayvan.com adlı* sitesi de hayvanlar, çevre, siyaset ve hayat mematla ilgili.

BEKLİYOR SIRADA, EMEKTAR MAGİRUS. Uçar adım Hasan, dolmuşa koşar. Yok, şofördeki çalım vapur kaptanında. Cıgara yakar, teyp çalar bangır bangır. Hasan'ın gözleri kapalı ama her daim dört kulak. Dalar ve dinler. Paralar toplanır. Derken son durak. "Kapıyı yavaş vur!" Dolmuştan in Hasan. Yola düş Hasan. Fabrikaya ilk varan meydancı Hasan. Çay suyu konacak. Hela paklanacak. Talaş kaldırılacak. Demir döküm ocağının ateşine bakılacak. Dört montajcı, iki kaynakçı, iki kumlamacı. Otuz yedi işçi ve başlarında ustabaşı, öğlen yenen somun, horantası Hasan'ın.

Tar tar tar tar tak tak çekiç sesi. Taşlama sesi vızzz. Kaynak makinesinin sesi çıt çıtı çıtı çıtır çıtır. Tornada metal işlerken cır cır cır sesi çıkar. Kulakları tetikte Hasan dalar ara sıra. Cırrrrrr. Köyündeki orak böceklerini hatırlar. Ne zaman o sese dalsa kaktırır biri. "Çalış Hasan, dalma!" Matkap gibi dürtülünce, hep beli sızlar. Çarpıldıkça beli, kıpırdar belleği. Özler memleketi. Başında ters kasket. Alnında boncuk ter. Kaşında mendil. Dövenle yarışır. Güneşe karışır. Meydancı Hasan.

– Fabrikadaki herkese Hasan'ın horantası demişsin abi. Horanta ne diye sormuştun bana.

– Senin horantan olduğumu öğrenmiştim. Senin, Zeynep Hanım'ın, çocukların. Hane halkıymış horanta.

– Geldik galiba. İnip biraz bakalım etrafa. Senin eve kadar çıkamayacağız. Duruyor mu hâlâ?

– Eve tırmanamıyorum abi. Boş duruyor. Kiracı vardı bir ara. On para ödemediydi. Bizim ordan. Balgat'ta Amerikalılara pasta yapan bir fırında hamurcu muymuş. İşten atmışlar. Sigortasız. Şimdi Antalya'da bizim Gürünlü eski beylerin yalısında yanaşma. Aynen, geldiği yerde neyse o.

– Müthiş adamsın Hasan. Anında bir çözüm buldun öyküye. Ama tam bu değil benim aradığım çözüm. Sen sigortalısın.

– Ben çözüm filan anlamam abi. Beyler bizi de Antalya'ya çağırdı. Gitmedim. Başladığım yere dönmedim abi.

"AMMA DALDIN HASAN. Getir üstüpünü, sil tezgâh üstünü." Hasan durdu o an. Güneş ve döven durdu. Hasan sendeledi. Tutunmak istedi. Vinç geldi, çarptı, Hasan düştü yere. Kıvrıldı bacağı, belinde o eski sancı, kendinden geçti Hasan. Korktu ustalar. Sağa sola baktılar. Cır cır sesi sustu. Taşıdılar Hasan'ı duvar dibine. Sıhhiyeci geldi. Baş altında ceket, kaşında mendil, alnında ter, altında beton, kıvrılmıştı Hasan. Yaşar mı, diye sordular. Yaşar belki ama durumu ağır. Beli alçıda, üç aya yakındır hastanede Hasan. İp uzun yatıyor. Kan kırmızı gözleri bembeyaz tavanda. Hasan'ın koğuşu işçi dolu. Çankırı'dan, Çorum'dan, Sivas'tan, Ağrı'dan. Ankara'ya göçüp iş miş bulmuşlar. İşte ya da yolda kaza geçirmişler.

Hasan'ın avradı cumaları Hasan'a geliyor. Aydan aya da fabrikaya gidip yarım Hasan'ın yarım maaşına parmak basıyor. Arada bir Zeynep Annesi geliyor Hasan'ı ziyarete. Gürün'den biri, o da Hasan'lardan biri, aynı hastanede ameliyat olmuş. Hasan'lar tanışıp söyleşiyor, dertler depreşiyor. "Peşimi koyverdi koskoca fabrika," diyor bizim Hasan. Hemşerisi, "Sendikalı olsan arkanda dururdu koskoca sendika," diyor. "Nedir ki sendika?" Yanıt hazır: "İşçinin yandaşı, sendika birliktir. İşçi okuludur. İşçinin kanunu oradan sorulur." Bir gün haber geliyor, Hasan'ın fabrikada greve başlamış koldaşlar. "Grev nedir?" diye sorunca gülüyor hemşerisi. "Grev görevdir. Görevdir grev bize. Grevin tam anlamı haksızlığa paydos." Hasan yatağında doğruluyor. İşgücünün yarısı yitik taburcu Hasan.

– Zeynep Hanım gerçek annen değildi ama ona Zeynep Annem derdin hep, bir gün seninle çıkagelmişti. Perişan görünüyordun.

– Beni ancak senin kurtarabileceğini söylemişti, abi.

– Zeynep Hanım benim yazıhane yanıncaya dek yanımda çalışmıştı. Yaklaşık on yıl. Çok emeği geçti bizim yayınevine. Dergi bastığımız sendikalara filan gönderirdim onu. Benden sonra gidip bir matbaada çalışmaya başlamış. Okuması yazması yoktu ama çarıklı erkânıharp mübarek. Tuttuğunu koparırdı.

– Seni malulen emekli yapabilecek bir o var, demişti bana.

– Hatırlıyorum Hasan. Yirmi dört ay askerlik yapmıştın. Avukat arkadaşımız primleri ödersek askerliği sigortaya saydırabileceğini söylemişti.

– Beni işe aldın. Primleri benim adıma ödemeye başladın. Aranmaya başladığında, sen kaçıp gittikten sonra, adını söyleyip birkaç sendikada çalıştım. Allah seni inandırsın, bütün primleri tamamladım abi. Malulen emekli oldum. Her ay elime emekli aylığı geçiyor abi.

– Bu yirmi sene filan önce olmalı.

– Karım Ayşe ve çocuklar sendikalarda çalışmamdan rahatsız oldu abi. Korktular. Tabii haklılar. İkide bir içeriye alınmamdan rahatsız oldular. Kızları okutamadık. Koca da bulamadık. Onun topal babası azılı gomonis, demişler. Namuslu olmaz, demişler. Zar zor birini everebildik. İki kız da hizmetçilik ediyor neticede. Biri kocasının yanında, biri bizde.

– Kırk katır mı kırk satır mı? Öykünün ismi bu mu olmalı?

– Benim oğlan solculuktan içeri girince, Ayşe beni hiç affetmedi. Oğlanı zehirleyen benmişim. On yıla yakın evde oturdu. Neyse, sonunda bir hastaneye güvenlikçi olarak soktuk. Zeynep Annem sayesinde.

– Gördün mü Hasan, benim yanımda çalışman pek de iyi sonuç vermemiş.

– Ne diyorsun abi? İstemeseler de evde herkes emekli maaşına bakıyor. Bazen diyorum ki, ölsem maaşı onlar yine almaya devam edecek. Hani benim için bir iyilik düşünseler.

– Öykünün sonu böyle mi olacak? Ölümlü son. Çözümünü hiç beğenmedim Hasan.

– Kimse iş vermiyor artık bana ama olsun. Başımı sokacak bir dam var. Sendika sayesinde yıllarca önce girdiğim bir kooperatif var. Sosyal sigortadan krediyle bir daire edinebildik sonunda. Bana doğruyu sen gösterdin. İki koca kulağım, bir de bu çeneyle idare eder giderim artık. Bir de tak tak, değneklerim var. Daha ne isterim?

– Öykü bitti demiştim ama sana okumak istediğim küçük bir yer kaldı Hasan. Diyorum ki, tren göründü bak. Dönüşte onu okusam. Çözümü bulamayınca öykü de bitemiyor. Sonra da gidip bir yerde köfte yesek.

SABAHLEYİN BEŞTE, KARA HASAN DÜŞTE. Düşte karabasan. 5.45 katarı düşünde kaçmıştır. İmamdan çok önce Hasan kımıldanır, yola hazırlanır. Çift değnek, adımları seyrek, istasyona iner, zar zor vagona biner. Trenden inince, dolmuşlara yürür, sakat ve ipince, meydancı Hasan. Emektar Magirus yerinde, sırada, şoför de yolcu da hepsi aynı, bir Hasan'dan gayri. Değnekleriye Hasan, birazcık rahatsız, rahatsızlıktan çok, biraz da sabırsız. "Selamün aleyküm, hayrola nereye?" "Nereye olacak, yolcular yoluna, işçiler işine." "Fabrikanda grev var. Hem sen sakatsın, işin iş, evde yat, battı mı rahat." "Grev görev arkadaş, görev grev işçiye," der Kara Hasan. Önce değnekleri, sonra kendi iner.

– Abi çok iyi bir son olur bu. Tam sizin zamanlara göre.

– Bir türlü sinmedi içime Hasan. Çözümü beğenmedim. Bulduğum çözüm çocukçaydı. Kelime oyunu sadece. Her öykünün sağlam bir çözümü olmalı.

– Ben çözümden fazla anlamam abi. Sendikanın yararını öğrendim senden. Bir de malulen nasıl emekli olunacağını. Allah senden razı olsun. Abi, tren Yenişehir istasyonuna geldi.

– Dikkatli in. Yürüyebilecek misin?

– Yürürüm abi. Merak etme alıştım.

– Sakarya Caddesi'ne doğru yürüsek. Köfte yiyecek bir yer buluruz sanırım.

– Gençler takılıyor şimdi oraya abi. Bir numaralı gençlik merkezi. Sizin zamandan farklı. Süper kalabalık.

– Orada Mülkiyeliler Birliği'nin restoranı vardı. Bahçeli.

– Yine var abi. Sadece üye olanları alıyorlar. Özel güvenlik şirketiyle anlaşmışlar. Çok sıkı tutuyorlar.

– Bizim zamanımızda da öyle derlerdi. Ama biz yazar çizer takımının lokali gibiydi, sadece Mülkiyelilerin değil. Alırlar bizi.

– Nasıl istersen abi.

– Mithatpaşa Caddesi hiç değişmemiş. Çok yoruldun mu Hasan? İşte buradan aradan çıktık mı Sakarya Caddesi. Doğru hatırlamışım. Burası Ankara'nın Ortaköy'ü olmuş diye okumuştum. Ne kalabalık. Hah işte Mülkiyeliler Birliği. Geldik Hasan.

– Buyrun. Üye kartınız lütfen.

– Kardeşim, ben çok eski bir Ankaralıyım. Eski yazarlardan. Burası bizim mekânımızdı. Doğal üye sayılırım.

– Özür dileriz bayım. Üye olmayanları kesinlikle almıyoruz.

– Çok uzun yıllar uzaktaydım. Yeni döndüm. Ama yabancı sayılmam kardeşim.

– Üye değilseniz yasak.

– Nasıl olur? Hasan ne söylüyor bu adam? Müdürünüzle görüşmek istiyorum. Müdürünüzle.

– Müdür bey bugün burada değil bayım. Sorumlu biziz.

– Ahmet abi. Müsade et, ben konuşayım.

– Olacak şey değil bu Hasan. Bakın kardeşim.

– Müsade et Ahmet abi. Bi dakka kardeşim. Burada çalışan güvenlik görevlisi Haydar olacak. Onu çağır bana. Hasan abin çağırıyor dersin.

– O bugün izinli.

– Dur o zaman telefon edeyim. Ahmet abi cep telefonunu kullanabilir miyim?

– Bi dakka o zaman. Hasan Bey, buyrun. Geçin, madem Haydar'ın abisisiniz.

– Gördün mü Hasan, öykü nasıl sonlandı. □

NİLÜFER AÇIKALIN

Endülüs Yolundaki Kanatlı At

NELER UÇUŞUYORDU AKLIMDA?..

Kayıp.

Oysa sıraya dizmiştim.

Günaha girer gibi evden çıktım, günah çıkarır gibi caddeye attım kendimi. O adımlar sırasında bir yemin etmiştim...

Neydi? Neydi?

Tamam buldum! Arınacaktım.

Durak yeri ara dur. Yolculuk sona erdi sonunda.

Herhangi bir tahta bankın üstünde nefes nefeseyim ve bu kez bir daha gözyaşı dökersem namert olacağım.

Aklım o kadar hızlı çalışıyor ki imkân yok durdurmaya. Gerek de yok.

Durdurmaktansa, yakalayacağım, yanında koşacağım, beni geçerse hız kesmeden devam, peşindeyim aklımın.

Ah aklım! Yılkı aklım, yavru yılkı aklım, yabani yılkı yavru aklım, Arap atım, küheylanım.

Eğerin yok, gemin yok, mahmuzun yok, nalın yok, nalbantın yok, ne çare at başı koşturan tek fikirsin zihnimde.

Zamanı, mekânı tarif etsem edemem.

İmkân yok o poligonun şeklini çizmeye.

Asırlar öncesinin Mezopotamyasında, hep gün batımında, ufkun ovasında süzülüyorsun ve istediğim yöne yöneliyorsun.

Sadece düşünmem yetiyor, kusursuz biçimde yekvücut olmuşuz, çok iyiyiz seninle ama sen...

Sanki hicretten de önce, çöl gibi değil ama sıcak, çok sıcak, daima sıcak bir iklimde yemyeşil ve ulu ağaçlarla dolu cennete benzer bir yamaçta çağlayan şelaleye bakıp ağlamaktasın ara sıra.

Susamışsın ama içmek için buyruk bekler gibisin.

Hadi iç küheylan, iç, şimdi senin sıran.

Dörtnala bir fikirsin yalnızca, buna rağmen görebildiğim ve dokunabildiğim her şeyden daha gerçeksin.

Bir at fikrisin ve rahvanlığın soyundan.

Fikir olmasan da padokta dolaşsan, yarışta koşsan hep bir numara gelirsin.

Ama nalın olmadığından ve nalbantın, eğerin olmadığından –biliyorsun bir şeyin yok özgürlüğün dışında– bu yüzden, 'yarış' nedir bilmezsin.

Şu yaşanan çağdan bambaşka bir yerdesin.

O şelale çağlar durur hâlâ göz pınarında.

Küheylan iç hadi sudan, içebilirsin.

Sadece bir düşünce olmana rağmen, gerçekliğini, yaşadığını ispat etme niyetindeyim.

Çünkü içmiyorsun sudan, kahrediyorsun beni, iç hadi küheylan.

Yoksa nalın yok diye mi, nalbantın –ve gerisini biliyorsun– yok diye mi?

'Hayır!' diyorsun 'İlgisi yok. Sadakat, nedeni bu içmeyişimin.'

Dinle beni; yeterince ispat ettin kendini, şimdi iyi dinle söyleyeceklerimi!

Sınandık, denendik, sınavlardan geçtik, her türlü yolda yürümeyi öğrendik, düşmeyi de kalkmayı da biliriz, savaşmayız artık sadece günbatımıyla meşk ederiz.

Çocuklarla aran güzel, beni de bu yüzden seviyorsun, çünkü beni bir çocuk sanıyorsun. Ufak tefeğim oysa, bir çocuk değilim, sensin çocuk küheylan, sen çocuksun.

Birbirimizin çocuğuyuz diyelim bir yaş daha büyüyelim.

Anlasana, iç hadi!

Evcilleştiremedim bir türlü seni.

Aslında niyetlenmedim bile ne yalan söyleyeyim.

Senin hayalini kurmak, varlığına ve bir gün sana ulaşıp hatta bir gün sen olacağıma inanmak yetti bana.

Bazen seni, Kuzey Afrika ya da Ortadoğu üzerinden Endülüs'e sürüyorum. Akıncınım, bazen sana benziyorum, biçimli bir baş, geniş bir alın, küçük burunlu bir akıncı, kaşlarımın arasına gözü takılan bir bedevi içimdeki seni görmüş gibi jibbah çıkıntısına bakıyor. İri değilim, sadece güçlü ve hızlı. Genetik potansiyelim mükemmelse de bir bebek değil, seni yaratmayı tercih ediyorum yeniden, yeniden, yeniden.

Seninle uçmak bir ömre bedel küheylan.

Fındık kabuğu rengindesin, seni parlattıkça kızıla dönüyor rengin, ter attıkça siyahın kuzgunisi parlıyor teninde alev alev.

Biçimli, daima kalkık duran kuyruğun kendiliğinden asil sınıfına sokuyor seni. Bir sınıfa dahil edilmekten iğrendiğinden iri burun deliklerinle sinirli nefesler alıyorsun durmadan.

İyi ki aklımdasın küheylan, iyi ki aklımda, Endülüs yolundasın.

Yoksa gerçekten var olsan, Amerikan bineğinden Midilliye, Trakehnerden Morgana kadar senin kanından yalnızca bir yudum taşıyan ve evcilleştikleri için zavallılaşmış birçok başka atla birlikte koşacaktın, bahislerde adın geçecekti, yarış atına bakması zordur, seninle konuşmayı bilmeyen bir yetiştirici seni çok mutsuz edecekti. Fotofiniş albümünün en güzel resimlerini sen süsleyecektin belki ama sana bu yetmeyecekti, en kötüsü de bunu kimsenin bilmemesi değil mi?

En iyisi Endülüse göndermek seni.

Anadolu, Kafkaslar, Arap Yarımadası, Mezopotamya üzerinden geçerken mağaralarda konakla ve duvardaki, millattan öncelerden, iki bin beş yüzlerden kalma atalarının resimlerine bak.

Ordasın işte.

Onlardan birisin.

Millattan sonra atların atalarının kayıtları tutulmaya başlandığında yine ilk beşe gireceksin.

Takip edecek seni, Seglavi, Abiyan, Hamdani, Hadban.

Değerlisin dişi olduğundan.

En iyisi savaşa koşman.

Büyümek, gelişmek, yaşamak, üremek için daha geniş ve sahibi olduğun topraklara ulaşman.

Endülüs yolundasın Küheylan.

Savaş yorgunu ama hâlâ genç ve güzel ve asla yenilmez bir atsın ve Endülüs'e vardığında yeni açılmış kurşunkalem kıvamında bir eşle karşılaşacaksın.

Sen böyle yılkı halinle yol alıyorsun düşüncemde.

Seni ateşli silahların keşfedildiği bir zamanda, şövalyeler altında, tıpkı onlar gibi zırhlara bürünmüş bir halde düşlemiyorum.

Bir arenada bağıran ve kan isteyen insan topluluklarının eğlencesi de değilsin.

Haçlı seferleri yapan Avrupalıların Filistin'den gaspettiği bir ganimet ya da beş yüz yıl sonrasında Osmanlıların Macaristan üzerinden Avrupaya gönderdiği asıl ganimet olan üç yüz bin atlı arasında hiç değilsin.

Viyana kapılarında telef olmadın sen. Octavius, Azazel, Endireis, Babayiğit, Gülşahhan hepsi kurban oldu.

Her söylediğimi anlaman ve tüm istediklerimi yapman şaşılacak şey değil benim açımdan.

İyi kişilikli ve hassassın.

Sevgi gördüğün zaman karşılık verirsin ya da tam tersi.

İşte seni hem evcil yapıyor bu halin, hem de yabani.

Dayanıklısın bak bu özelliğin de benimle aynı.

Sahi sen bensin, ben senim şimdi bir süreliğine.

İyi ki varsın Küheylan yoksa kendimi öylesine yalnız hissederdim ki.

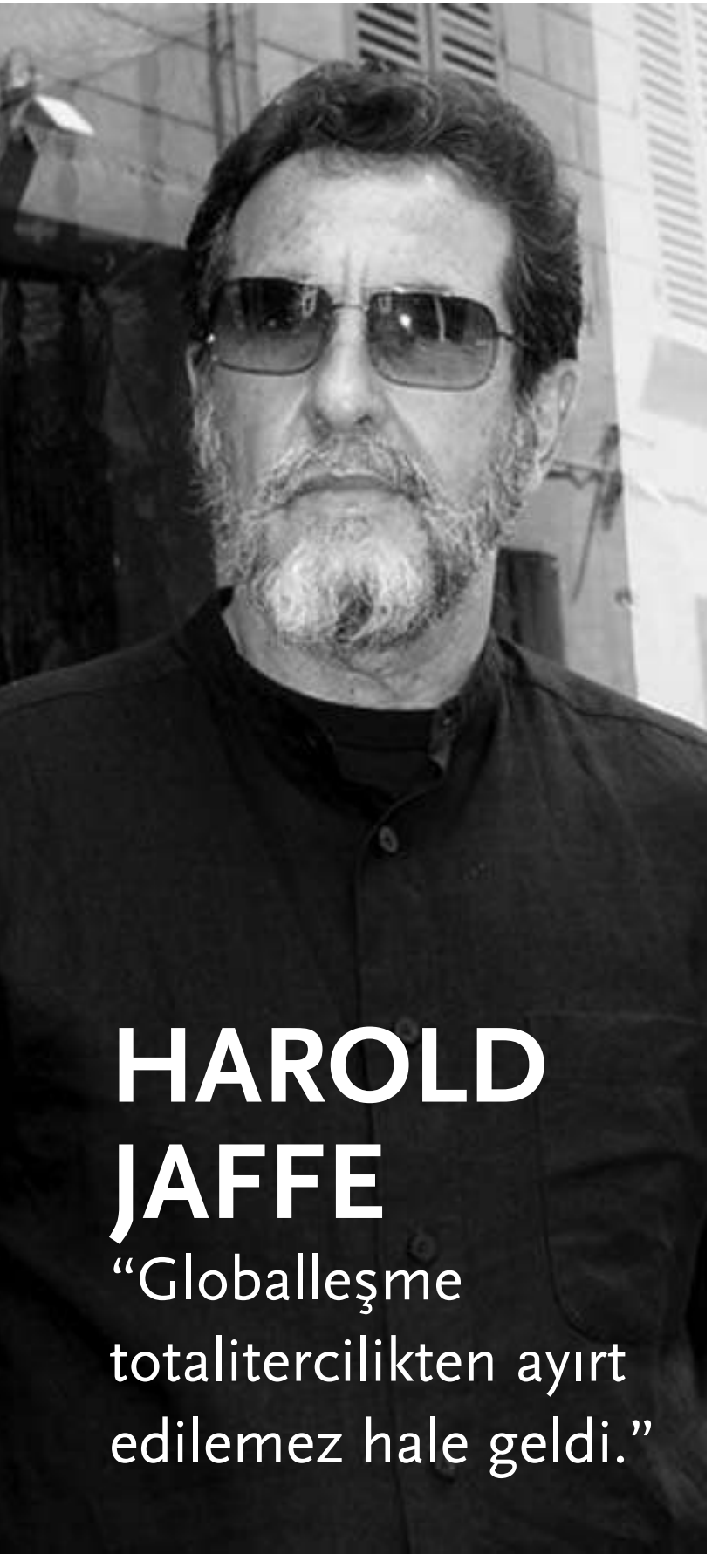
Yüksek süzülebilme kabiliyetimizi de hesaba katarsak ne kadar zamanda varırız Endülüs'e.

Hızlı kalktık, bir süre rahvan gittik şöyle biraz nefes açtık, içimizden gelen sesi dinledik, dengemizi kontrol ettik.

Şimdi açıldık ve yola çıktık.

Bir safkan başka ne yapar ki, işte biz de kanatlandık.

Helal sana Küheylan, iç hadi sudan. □

HAROLD JAFFE

"Globalleşme totalitercilikten ayırt edilemez hale geldi."

söyleşi

SİNE ERGÜN-EFE SONGUN

Kitaplarınızın Amerikan toplum yaşamındaki belli başlı etmenleri işlemesi nedeniyle birçok kişi sizin görüşlerinizi suçlayıcı, hatta yıkıcı bulabilir. Gene de Amerikan toplumunun, kendi yaşam biçimini belirleyen unsurların medya ve sistemin birer parçası olduğunu sizin kitaplarınızla görmelerini sağlayacağını düşünüyor musunuz?

ABD'de postmodernist totaliter devlet diye adlandırabileceğimiz bir yapının yanı sıra bu sistemin içinde bulunması zor, çok küçük yarıklar ve açıklar var. Benim yazdıklarım da bu yarıkları bulmayı, içine girip neler olduğunu irdelemeyi ve bu yarıkları biraz daha deşmeyi amaçlıyor. Halkın büyük çoğunluğu "gerilla" sözcüğünü görmezden gelmeyi ya da Amerikan karşıtları ile karıştırmayı seçiyor. Ama sonunda az da olsa bir bölümü, belki de içinde yaşadığı sistemi biraz olsun sorgulayan genç nesil, ne yapmaya çalıştığımızı görüp bunları içselleştirecek.

"Sanat hareketsiz bir ivme kazandırıcıdır; her anlamda günümüz kültürünün bir yansımasıdır ve tepki niteliği taşır." Okurların *Tekno-Mağara'nın Ötesi-Milenyumsonrası Kültür İçin Gerilla Yazarın Rehberi*'nde karşılaşacakları bir tanım. Günümüz sanatının, Act-Up gibi politik içerikli oluşumlar ile kıyaslanması niçin zor?

HIV salgını birçok insanın canına mal oldu. Ama eşcinsel erkeklere karşı düzenlenen ve onları sorumlu gösteren propogandaların tümü de Act-Up oluşumunun ortaya çıkmasıyla sonuçlandı. Eşcinsellerin çoğunlukla yaşadığı şehirlerin çevresinde gerçekleşen kışkırtıcı propogandalardı bunlar. Ahlaka aykırı sömürgeleşme ve Irak'taki katliamların Amerikan vatandaşları üstünde aynı etkiyi yapmamasının nedenleri 11 Eylül, ABD'nin İslam hakkındaki bilgisizliği, yabancı düşmanlığı, ve etik ya da değil, herhangi bir protestonun, protestocunun hayatını tehlikeye sokabileceği korkusu olarak görülebilir. ABD hükümetinin olaylara ve protestocuya karşı kötü niyetinin, ağır sonuçlara varacak biçimde açığa çıkabilme olasılığını düşündüren bir korku.

Amerikan toplumunun vicdanı

Harold Jaffe Amerikan toplumunun vicdanı olan entelektüeller arasında, kendine özgü düşünme ve davranış biçimiyle göz önünde tutulması gereken bir yazar. ABD'de herkes bir köşeye sinip sakıncasız konularda kalem oynatırken, Harold Jaffe, Bush yönetimiyle, yönetimin borazanı olan basınla, kayıtsız yazarlarla, dünyadan habersiz okurlarla uğraşıyor. Eleştirilerini birbirinden ilginç kitaplarında dışavuran, kitaplarını büyük yayınevleri yerine doğrudan ilişki kurduğu küçük ve sıra dışı yayınevlerinde yayımlayan, muhalif duruşundan kesinkes ödün vermeyen Harold Jaffe'nin son kitabı önümüzdeki ay Notos Kitap tarafından yayımlanacak. Politik bir belgesel-roman denebilecek, ama bir türe tam anlamıyla sokulması da olanaksız kitabı ***Tekno-Mağara'nın Ötesi*** – *Milenyumsonrası Kültür İçin Gerilla Yazarın Rehberi* alt başlığını taşıyor. ***Tekno-Mağara'nın Ötesi***, on dört sert siyasal metinden oluşuyor ve bu metinlerde anlatılanların nasıl bir araya getirildiği şaşkınlık ve ilgiyle okunuyor. Türkiye'deki okurların ilgisini yaygın biçimde çekmeye aday ***Tekno-Mağara'nın Ötesi***, muhalif duruşu yanında, deneysel romanın alabileceği biçimleri örneklemesi bakımından da ilginç bir kitap.

Kimin sanatçı olduğu, kimin olmadığı ya da politik kimliğini yapıtlarında ortaya koymayan insanları sanatçı olarak adlandırmadığınız apaçık ortada. Bunun yanı sıra birçok yazarın toplumun sorunlarını ele almayı ve dünyanın elçisi olma görevini tümden reddetmesi konusunda ne düşünüyorsunuz?

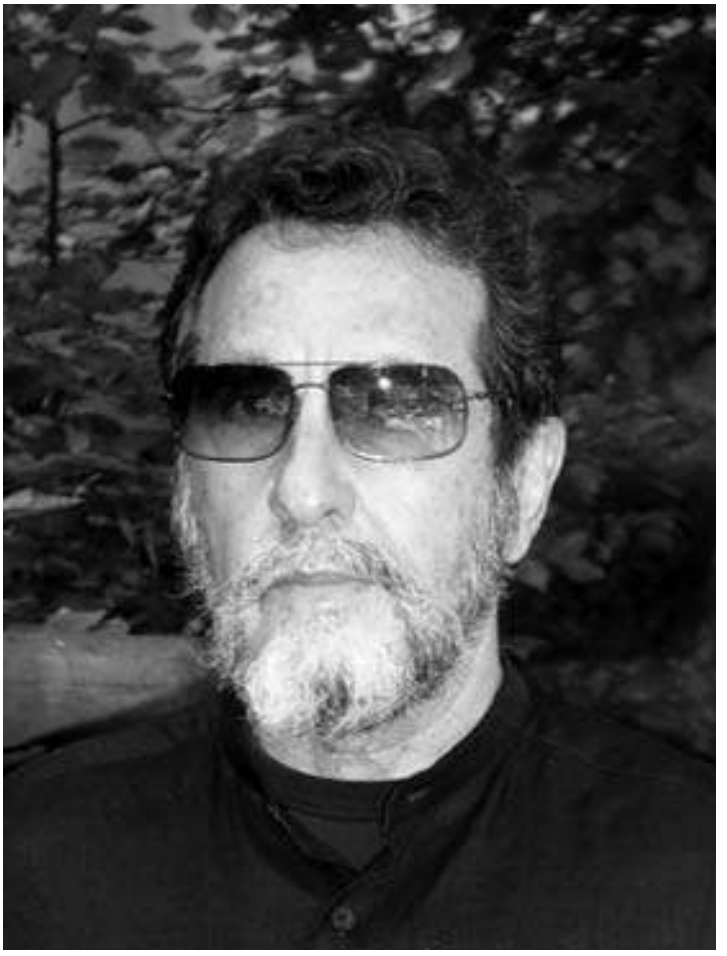
Kesinlikle metnin kapsamına bağlı. 11 Eylül'den sonra Irak ve Afganistan'da gerçekleşenlere ABD'li birçok sanatçının sırtını dönmesi ya da gözlerini yumması, "Etnik Soykırım", fakirleştirilmiş uranyumla çocukları zehirlemek ve şovenist yalanların varlığını görmezden gelmek aslında onları da bir anlamda suç ortağı yapıyor.

Yapıtlarınız kurgu ve içerik olarak bilinen pek çok edebiyat yapıtından farklı. Anlatı biçiminizi nasıl tanımlarsınız?

Birçok toplumda olduğu gibi, örneğin Türkiye'de Nâzım Hikmet gibi, uzun süredir kendini yaptığı işe adamış ve bağlanmış savunucuların edebiyatı diye tanımlayabilirim. Her ne kadar Walt Whitman, Camus (bazen), Nikaragualı Ernesto Cardenal, Salvadorlu Roque Dalton ve tabii ki Brecht'in yenilikçi ve adanmış birer sanatçı olduğunu unutmamak gerekse de, yapıtlarımın birçoklarından farkı da yenilikçi yapısından kaynaklanır. Bu muhalif gelenek, tüm toplumlarda dışlanmış ve hor görülmüş olmasına rağmen varlığını sürdürüyor, ebedi bir olgu olduğu için de sürdürmek zorundadır.

Kitabınızın "Beyaz Terör" adlı bölümünde Amerikan toplumunun yaşam biçimini trajikomik biçimde eleştirdiğiniz, "öteki"nin ayrımcılığa uğradığı ve yabancılaştığı konusunda bir kanı oluşturduğunuz diyalog ya da monolog göze çarpıyor. Amerikan toplumunun terörizm ve ayrımcılık konusundaki düşünceleri hakkında ne düşünüyorsunuz?

Barack Obama'nın öyküsüne ve başkanlık seçimi kampanyasının yapısı ve bunun ötekiler tarafından kavranma biçimine bakılırsa, ırkçılığın Amerikan kültürünün içine işlediğini

Vietnam'daki Mai Lai katliamı ABD tarafından işlenmiş bir toplu cinayettir, olayın akışının ve ayrıntıların resmi olarak üstü örtülmüştür. Mai Lai'de birkaç ABD ordusu ast görevlisi mahkemeye verilmişken, üst görevlilerin hiçbir soruşturmada adları geçmemiştir. Vietnam'da yaşananların, Ebu Garib'de meydana gelenlerle benzerliği ise göz ardı edilemez.

belirtmek işten bile değil. Bazı "Birinci Dünya" ülkeleri gibi, Amerika da kendi düzenlediği ve birçok açıdan çok daha fazla zarar veren "meşru" terör yerine "yasadışı" terör ile ilgilenmeyi seçiyor. Son teknoloji ürünü silahların iğrenç yükümlülükleri yüzünden ölenlerin feryatlarını duymaksızın, kan kokusu ile beslenerek, katliama gözleri açık giderken öldürüp zehirliyorlar.

Kitabınızın "Şizo-Terör" adlı bölümünde, eski bir hükümlünün gördüğü işkence ve onun gibi birçoklarına yardım etmeye çalışan bir avukatın üstü örtülmeye çalışılan davası ele alınıyor. Olayların gerçekleştiği New York Eyaleti görevlileri gibi yaşananların üstünü örtmenin ayrımcılık konusunda tüm dünyanın sessizce kabul ettiği bir yöntem olduğunu düşünüyor musunuz?

Evet. Attica Hapishanesi'nde gerçekleşenler gerçekten de benimsenmiş bu tavrın tahrik edici bir örneğidir. Ama bu katliama önayak olan milyarder New York Eyalet Valisi Nelson Rockefeller'ın olanlar yüzünden geceleri uykusunun kaçtığını da söyleyemem. Öldürülen mahkûmların azımsanamayacak bir çoğunluğu siyahiydi ve resmen meşrulaştırılmış bu karşılıklı atışma, mahkûmların öldürülmesi ve şiddetli işkence görmesiyle sonuçlanırken çok az sayıda gardiyanın ölmesi de dikkat çekiciydi.

Kitabınızda birçok Amerikalı gibi, dünyanın çeşitli yerlerindeki insanların düşüncelerinin birbirine fazlasıyla benzemeye başladığını ortaya koyuyorsunuz. Sizce bu ortak ve benzer düşünme biçiminin oluşumunda neler etkili olmuştur?

Globalleşme, teknolojinin hızla ilerlemesi ve hızla homojenleştirmeyle yayılmaya başlayıp totalitercilikten ayırt edilemez hale geldi. Avrupa'da gerçekleşense, Avrupalıların (özellikle Beyaz-Avrupalıların) bireyselliğini ve toplumun geneline ayak uydurmayan yapısını ortadan kaldırarak Avrupa Birliği'ne doğru ilerletmeyi amaçlıyor. Homojenleşme de, klasikçiliğin ve ırkçılığın önceden var olan seyrini rötuşlayıp yeniden ayrıntılandırmaktır. Hümanizm karşıtı ulusların varlıklarını sürdürme amacıyla gerçekleştirdikleri meşrulaştırma çabalarının, "terör"ün –"yasadışı" olanı, "meşru" olanı değil– ortaya çıkardığı korku nedeniyle "güvenlik" ihtiyacından doğduğu farz ediliyor.

Amerikan toplumundaki Troçkizm savunucularının Amerikan toplumu ve siyasi süreçlerine etkileri nelerdir?

Bugün Marksizmin herhangi bir hali yalnızca aydınlar tarafından özümsenerek okunup anılıyor. Gramsci'ninki gibi bir Marksist yaklaşımın "praksis"inin ABD'de uygulama koşulları bulunsa da, kapitalist totaliter yapı ko-

laylıkla galip gelmiştir. ABD genelinde Marksist ve sosyalistlerin Amerika karşıtı olarak görüldüğü uzun soluklu haksız önyargı hâlâ egemendir.

"Gitmo" adlı bölümde ABD hükümetinin, BM'nin tüm uyarılarına rağmen birçok hapishanede kötü uygulamaları olduğunu yazıyorsunuz. Ortadoğu'daki esirlerin pek çok kötü muamele ve işkenceden geçirildiğinin apaçık ortada olduğunu da belirtiyorsunuz. Peki nasıl oluyor da, her gün çocuklarını askere, dolayısıyla savaşa gönderen milliyetçi Amerikalıların sayısı giderek artıyor?

Vietnam'daki Mai Lai katliamı ABD tarafından işlenmiş bir toplu cinayettir, olayın akışının ve ayrıntıların resmi olarak üstü örtülmüştür. Mai Lai'de birkaç ABD ordusu ast görevlisi mahkemeye verilmişken, üst görevlilerin hiçbir soruşturmada adları geçmemiştir. Vietnam'da yaşananların, Ebu Garib'de meydana gelenlerle benzerliği ise göz ardı edilemez. Savaşın getirdiği stres ve baskının, aşırı şiddet biçiminde ortaya çıkmasının bir yanılsama olması dışında, bu aşırılıklar tuhaftır ve aynı zamanda ABD'nin koyduğu ahlaki ilkeler bütününden de sapıldığını gösterir. Kabul edilmiş gerçeklere karşı koyan Amerikalıların, Vietnam'da Agent Orange (güçlü bir bitki öldürücünün kod adı; öteki kimyasallarla birlikte Güney Vietnam'da yaklaşık 80.000 m^3 alanın yok edilmesinde kullanıldı) ya da fakirleştirilmiş uranyum ile zehirlenen Iraklı çocuklar ya da Hiroşima ve Nagazaki'de patlatılan atom bombalarından söz etmesi onları bağnaz ve "liberal", düşman yanlıları olarak toplumdan azleder.

İçinde yaşadığı sistemi yargılamayı bilen genç kuşaklar, *Tekno-Mağara'nın Ötesi*'ni anlayacaktır.

Müslüman toplumlara bakış açısını ve yaptırımları, "Mahkûmiyete mahkûm Yahudilerin rolü, ayrıksı görülen ve yoksullaştırılmış Müslümanlara veriliyor," cümleniz özetliyor. Şu geçtiğimiz dönemlerde yaşananlar göz önünde bulundurulduğunda, Müslümanlar ile Amerikalılar arasındaki ilişkinin geleceği hakkında nasıl bir öngörüde bulunabilirsiniz?

İsrailli Yahudilerle, Müslümanlar ve ABD'li aşırı Hıristiyanlarla Müslümanlar arasında gerçekleşen, planlanmış şiddeti ortadan kaldırmanın en uygun biçimi ortak bir anlayış geliştirmekten geçiyor. Ve bence bu işe önayak olması gerekenler gene ABD ve İsrail'dir. Ne yazık ki bu barışçıl çözüme ulaşmadan önce birçok savaş ve "terör"ün ortaya çıkacağını düşünüyorum. Bu farazi çözüm önerisinin gerçekleşebileceğini düşünmemin en önemli nedenleri de ABD'li ve İsrailli kayıpların hızla artması ve kaçınılmaz savaş bitkinliğinin su yüzüne çıkmasıdır. Bu karşılıklı zarar vermenin masum insanlara nereye kadar sıçrayacağı ve bu savaş bıkkınlığının ne zaman gerçekleşeceğini tahmin etmek gerçekten de zor. Ortak anlayışın, nihai kararda nereye kadar geçerli olacağı ve ne zaman gerçekleşirse savaştaki güçlü tarafın durumu göze alınarak gerçekleştirileceği de unutulmamalıdır. □

Harold Jaffe lisans öğrenimine Grinell Üniversitesi'nde başladı, doktorasını New York Üniversitesi'ni üstün dereceyle bitirerek tamamladı. Jaffe'nin dört romanı yanı sıra yaratıcı ama kurgusal olmayan on yapıtı yayımlandı. *Jesus Coyote*, (2008) *15 Serial Killers* (2003), *Terror-Dot-Gov* (2005), *Beyond the Techno-Cave: A Guerrilla Writer's Guide to Post-Millennial Culture* (2007), *False Positive* (2002), *Sex for the Millennium* (1999), *Othello Blues* (1996), *Straight Razor* (1995), *Eros Anti-Eros* (1990), *Madonna and Other Spectacles* (1988) ve *Beasts* (1986) yapıtları arasındadır. Jaffe'nin yapıtları Pushcart Ödülleri tarafından üç kez ödüllendirildi, Best American Stories, Best of American Humor, Storming the Reality Studio, American Made, Avant Pop: Fiction for a Daydreaming Nation, After Yesterday's Crash, New Directions in Prose and Poetry, City Lights Review tarafından birçok kez antolojilere alındı. Kitapları ve yazıları Almanca, Japonca, İspanyolca, İtalyanca, Fransızca, Lehçe, Çekçe ve Türkçeye çevrildi. *Fiction International* adlı derginin editörlüğünü yürütüyor ve San Diego Eyalet Üniversitesi'nde Yaratıcı Yazarlık ve Edebiyat profesörlüğü yapıyor.

ÖZGE BAYKAN

Tozlu Tozlu

Nasıl Başladı?

Her şey bacağımdaki üç sivilce ile başladı. Kurdeşenden korktum, ne de olsa dökmüşlüğüm var. Doktor anlattı. Böcek ısırması imiş. Isıra ısıra yürürmüş vücuda bir çıktı mı. "Bu ne cüret," dedim. "Toz kadar küçük," dedi doktor. Tozdan olurmuş. "Tozlu ortamlarda bulunma," dedi doktor. Ama evdeydim o günlerde de aslında. Ondan korktum. Kendi evimde bu kadar toz oluyorsa, dışarısı kim bilir ne tozlarla dolu.

Sözün özü, bendeki bu hijyen takıntısı çocukluğuma filan değil düpedüz iki sene önceki o üç kabarcığa gelip dayanıyor.

Nasıl Temizlendim?

O gün işe evden başladım. Yatağın çevresinden bibloları çektim. Yatağı duvardan uzaklaştırdım. Kısacası toz tutan şeyleri kaldırdım. Hemen süpermarkete koştum. Salonumuz parkedir. Ona göre Pronto var, ahşap temizleyici. Yıpratmadan temizliyor. Ondan aldım, kovaya döktüm. Viledayla başladım gezdirmeye. Aslında ilk önce elektrikli süpürgeyle tozları aldım. Dökülen kılları saçları filan almanın en güzel yolu süpürgedir. Öbür türlü daha pis oluyor. Sonra bu dediğim ahşap temizleyiciyi döktüm. Sonra ahşap bakım kremini. Sonra yer cilası var. Viledanın suyunu iki üç dakikada bir döktüm. Yoksa aynı pis suyla nesini temizleyeceksin. Halılar var tabii sonra. Kuru temizleyiciye veremiyorum, bence orada daha da kirleniyorlar. Elalemin eşyasıyla birlikte nasıl temizlenir ki. O yüzden kendim siliyorum. Silkeliyorum, sonra siliyorum. Pardon, silkeliyorum, sonra elektrikli süpürgeyle geçiyorum, sonra özel halı şampuanıyla siliyorum.

Birden geniş zaman kipine geçmişim. Halbuki o günü anlatacaktım. Neyse fark etmez, nasılsa her gün aynı şey. Nerde kalmıştım? Uzay'ın tozsavar spreyleri var, onları da kullanıyorum. Sonra Pronto yine fena değil, tozu içinde hapsediyor, öbür toz bezleri ise dağıtıyor. Ama sırf toz almakla olacak şey değil ki. Yüzey temizleyicisiyle toz aldığım tüm rafların, sehpaların üstünden geçiyorum. Şimdi bu Mr. Proper'lar Fabuloso'lar filan var. Onlar fena değil. Yine de "çok amaçlı" ibaresini görünce bir işkilleniyorum ben. Yani bir jel nasıl hem tuvaleti, hem küveti, hem fayansları, hem lavaboyu temizleyebilir ki. Keşke kimya okusaymışım da kendim yapabilseymişim. Tuz ruhundan da, ne bileyim korkuyorum biraz. Ama arap sabunu güzel oluyor. Yüzey temizleyicilerinde de amonyaklıyı tercih ediyorum ki iyice alsın pisliği. Yoksa bin bir kokusu var: Yok Sarıgüller, yok Güneş Çiçeği, yok Bahar Şenliği. Sözgelimi, ne oldu; evdeki temizlik yükünü azaltmak için gümüşlerim vardı onları çektim. Yoksa onları parlatmak, ovmak filan ekstra birkaç saatimi alıyor. O sa-

MUHAMMET ŞENGÖZ

yede zamandan tasarruf edip sildiğim yerlerin üzerinden ikinci kez geçebiliyorum. Örneğin Marc'lar da fena değil. Onların mutfak spreyini kullanıyorum, sonra jeli, likit kremi, hepsi var. Tam emin olamadığım için, diyelim o gün önce jeli kullandım, sonra kremi uyguluyorum. Yani onun sırasını her gün değiştiriyorum, hem de rutinden kurtuluyorum. Mutfakta Frosch'un güzel ürünleri var. Yağ çözücüsü, fırın temizleyicisi... Çözücüler konusunda jeller yine fena olmuyor. Sonra duş temizleyicisi var. Hepsi püskürtmeli, rahat oluyor. Yalnız ovmadan içim rahat etmiyor. O zaman küveti oymak için, örneğin Domestos gibi temizleyici toz kullanıyorum. Duş için duş jeli, banyo için banyo jeli. Cif var örneğin. Amonyaklı olanı tabii. Sonra, kireç çözücümü kullanma konusunda gün sektirmem. Lavabo açıcı granülümü, klozet blokumu, rezervuar tabletimi ihmal etmem. Her gün birer tane atarım. Camlar camsilmatik ile temizlenmeli. Ama camların da yine jellerle üstünden geçiyorum. Örneğin mutfak kremini cama uyguladığım çok olmuştur. Ma-

lum, pervazların arasından ne tozlar giriyor. Yani tabii ki pimapen ama, toz bu, girer mi girer, bilinmez. Avizeler için avize temizleyiciler var, onları tercih ediyorum. Sonra mobilyaları hem silerim, hem de sonra mobilya cilası ile cilalarım. O da her gün.

Bu anlattıklarımın hepsi her gün zaten. Çamaşırlara gelince... Her gün atıyorum makineye ama işte her gün yıkayınca da eskiyor, yırtılıyor. Bilmiyorum öbür insanlar ne yapıyor. Pis pis nasıl giyiyorlar bir pantolonu üç gün üst üste. Perdeleri daha az yıkıyorum ama: üç dört günde bir. Sigara da içilmiyor evde. Gerçi dediğim gibi, çok kritik yerdeler, tam pencere ağzı. Tozlar aynen içeri. Ama ne yapayım. Yoruluyorum artık. Bir de perdeyle uğraşsam. Örneğin, sıvı sabuna hiç ısınamadım. Elimden kayıp kayıp gidiyormuş gibi geliyor. Benim sabunu elimde hissetmem, köpürte köpürte en az bir beş on dakika yıkamam lazım. Ama neme lazımcıyız ya, önce sıvı sabunu yine de kullanıyorum. Belki bir keramet vardır diye. Banyo sabunumsa ayrı. Onu duş jelinden sonra kullanıyorum. Bir de şimdi keselenmek için yeni soyucu jeller çıktı. Onları her gün kullanıyorum.

Bir dakika... Karıştım biraz yine. En son mutfakta mı kalmıştık? Jeller, kremler. Evet. Bulaşıkları makinenin güzel yıkadığına inanmıyorum doğrusu. O yüzden elde yıkarım. Bazen yıkarım yıkarım, baktım tam olmuyor, atarım. Öyle ne tencerelerimi attım. Ne yapayım. Yağ kokusu çıkmıyor ki. Bir de, meyve-sebze konusunda çok zorluk çekiyorum. Domatesi, biberi, salatalığı hep sabunla yıkıyorum. Onları sonra alüminyum folyolarla sarıyorum tek tek. Dolaba öyle koyuyorum. Mesela havlu kullanamıyorum. Ancak kâğıt havluya dayanabiliyorum. Yıkasam da hani elinin kiri derler ya, o şey geçmezmiş gibi geliyor. Hele beyazsa havlu, bir de iz yapıyor. Iyy. Normal havluyu bırakalı çok oldu o yüzden. Banyodan çıkınca bile kâğıt havlularla kurulanıyorum. Kâğıt havluları da sürekli ambalajında tutuyorum. Toz tutmasın. Pencereleri filan açarken de ancak antibakteriyel mendillerle açabiliyorum. Bir de çok kâğıt havlu harcıyorum. Mesela, şöyle bir şey anlatayım. Elimi yıkıyorum diyelim, sonra tişörtüm lavaboya değiyor. Onu işte yeniden yıkamam gerekiyor. Yüzümü filan temizlemeyi en çok seviyorum. Yani temizlik genelde güzel bir şey ama bazen angarya gibi de gelmiyor değil. Yüzümü temizlemeyi seviyorum. Genelde Nivea kullanıyorum. Ne bileyim Roche'lardan daha ucuz. Öbürlerine artık para yetişmez. Yüz için ilk başta temizleme jeli, sonra sütü. Sonra canlandırıcı tonik. Onun bir sırası var. Karıştırmamak için hep kontrol ederim. Şişelerin üstünde yazar. Uymak lazım. Sonra siyah nokta temizleme jeli, losyonu. Yalnız bir sorunum var: Kremleri fazla süremiyorum. Sanki tertemiz cildi pisletiyormuş gibi geliyor, yağlı yağlı. Iyy. Makyajı da bıraktım bu yüzden. Bir de onu temizle, oo hoo... Saç konusunda da kararsızım. Şampuanlar ne kadar iyi acaba? Aynı şekilde diş macunları. Signal'in mikrogranüllüsü fena değil diyorlar. Diş etlerim kanıyor, artık dişlerin kökleri çıktı meydana ama bana hâlâ temizlenmemiş gibi geliyorlar. İp filan da kullanıyorum yoksa. Örneğin günde bir büyük şişe Colgate ağız suyu bitiriyorum. Daha da kullanırım ama artık anlıyorlar marketlerde de. Sürekli farklı marketlerden alışveriş yapmaktan canım çıktı. Bir de ponza taşıyla sürekli ovarım ayaklarımı. Tırnakta kir birikmesin diye her gün keserim. Soyucu ayak jelini de her gün sürerim. Ama ne yalan söyleyeyim, en büyük sorunum ayaklar ve ayakkabı konusunda yine de. Yani evden çıkmamak da bir çözüm ama çıkıyorsun işte. Her adımda durup ayakkabımı temizlemem gerekiyor. Yerler o kadar tozlu ve pis ki. Offf. Öbür insanlar nasıl yaşıyor, anlamıyorum.

Sonu Nereye Varır?

Samimi söyleyeyim bilmiyorum. İşten ayrıldım tabii bu yüzden. Yukarıda saydığım tüm bu işlemleri her gün, bazen günde dört beş kere yapmak zamandan çok yiyor. Ayrı-

lınca tazminat da vermediler. Ne yapayım. Zaten dışarı da çıkamaz oldum. Her yer tozlu geliyor bana. Toz toz toz toz toz. Çok zorda kalır da dışarı çıkarsam yanıma en azından bir Cif'imi, bir toz bezimi (tek kullanımlık), bir kolonyamı alıyorum. Bazen ellerimi yıkamaktan kanatıyorum. Su parası da çok geliyor. Her gün bir duş jeli bitiriyorum. Ne yapayım. Ama temiz oluyorum en azından. Rahatlatıyor. Öbür türlü içime sinmez. Bir daha da çıkmadı zaten o böcek ısırıkları. Bu da ne kadar temiz olduğumun göstergesi bence. Bence, değer yani. □

Hatice Meryem'in yeni romanı yayımlandı

***İnsan Kısım Kısım Yer Damar Damar* adlı romanınız için beklediğiniz tepkileri alabildiniz mi?**
Hem de nasıl! Bu romanı yazarken yaşıtlarımın ve benden yaşça büyüklerin okuyacağını, aralarından kiminin beğeneceğini kiminin de burun kıvıracağını düşünmüştüm; ama henüz yirmili yaşlarını süren ve hemen her kesimde üstelik her fırsatta "apolitik, kitap okumaz" gibi sıfatlarla nitelenen genç nesilden insanların kitabımı okuyacağı ya da okuduğunda ne düşüneceği hakkında doğrusu fikrim yoktu. Şimdilerde üst üste hep bunu duyuyorum. Çok genç insanlar *İnsan Kısım Kısım*'ı okuyor ve çok sevdiklerini bana söylüyor ya da birileriyle iletiyorlar. Bu da beni gönendiriyor tabii. Sanırım sadece benim için değil, her yazar için çok değerlidir böylesi bir karşılık.

İki öykü ve bir roman; sırada ne var?
Franz Kafka'nın dev eseri *Dönüşüm*'e bir nazire yazmaya çalışıyorum şimdilerde. *Varlık* dergisi bu yıl 8 Mart Dünya Emekçi Kadınlar Günü'yle ilgili bir soruşturma yapmış, lütfedip bana da cevaplamam için soru yollamıştı. O soruya yanıt yazarken yepyeni bir fikir peyda oldu kafamda. Kısacık bir roman olacak sanıyorum. Bir de yıllardır yazmayı düşündüğüm Hünerli Türk Kızları adında bir hikâye kitabı var. Hünerleriyle dudak uçuklatıp parmak ısırtacak kızların hikâyelerini anlatacağım bu kitapta da.

***Öküz* ve H*ayvan*'dan sonra yeni bir dergi tasarısı var mı?**
Dergi kooperatif ruhlu insanların işi. Ben ölene kadar hep dergi yapmak isterim, ancak Türkiye'de dergi çıkarma olanaklarını ya da olanaksızlığını biliyorsunuz. Bir de "iddia işi"dir dergicilik. Dergi yapacak kişinin ya da kişilerin ortaya söyleyecek bir sözü, bir savı olmalı. İnsan canı istediği ya da canı sıkıldığı için dergi çıkarmaz. Cana can katmak için yapar. Biz Metin Üstündağ'ın önderliğinde *Öküz*'ü ve *Hayvan*'ı

Hatice Meryem, *Dönüşüm*'e nazire yazıyor.

çıkardık. Yeni bir dergi kafamızda beliriyor şu günlerde. Belki de yakında çatıveririz çatısını.

Bugünlerde neler okuyorsunuz?
Türk edebiyatının büyük şairi İlhan Berk'in *Şifalı Otlar Kitabı*'nı evire çevire okuyordum tam da bugünlerde. Biraz önce kendisini kaybettiğimizi öğrendim. Kitap elimde öylece bütün sırlarıyla kalakaldı. Bitkiler gerçek dostlarından birini yitirdi. Ebegümeçleri, dereotları, böğürtlenler elimde ağlamaya başladı. Aslında hepsi de uzun yaşamın sırlarını fısıldaşıp duruyorlardı. Edebiyat âlemine başsağlığı diliyorum.

ALBER SABANOĞLU

Poker

TEMBEL, GÜNEŞLİ ÖĞLE ÜZERİ BİRDEN SAĞANAK YAĞMURA ÇEVİRİVERmişti. İskelenin yanındaki kahvenin büyük pencereleri buğulanmıştı. Camların üstünde kendine dar yollar çizen su, duvarlardaki çatlaklardan içeriye de giriyordu. Gök gitgide daha yakınlarda gürlüyordu. Kediler masaların altına saklanmış, içerideki insanlar daha yüksek sesle konuşmaya başlamıştı. Birbirlerine yakın olmanın, köşede yanan sobanın verdiği korunma hissi onları canlandırmıştı sanki.

İçeriye kırk yaşlarında uzun boylu bir adam girdi. Elinde şemsiye olmasına rağmen beyazlayan saçlarından siyah pardösüsüne su damlıyordu. Bir an çevresine bakındı, sonra sobaya yakın bir masada oturan üç adamı gördü. Kararlı adımlarla onlara doğru yürüdü.

Profesör ve işadamı onu selamlamak için ayağa kalktı. Banker oturduğu yerden onu gördüğünü belirten bir el hareketi yapmakla yetindi.

"Uzun zaman oldu," dedi yeni gelen adam sakin bir sesle. "Bu mevsimin yağmurlarını unutmuşum."

"Öyle. Uzun zaman oldu, doktor," dedi işadamı gülümseyerek.

Doktor, işadamının karşısındaki boş sandalyeye oturdu. Onun sağında profesör bir şey söylemek için ağzını açtı sonra vazgeçti. Onun yerine banker konuştu:

"Sekizleri ekliyorum. Kav yüz lira. En fazla üç kav hakkı var."

Kartları dağıttı.

Aynı oyun, aynı masa, aynı oyunculardı. Ama aradan yirmi yıl geçmişti. Kimse bakmazken bir yerlerde kaybolup gitmişti yirmi yıl.

"Nasıl oynandığını unutmamışsındır umarım doktor," dedi işadamı hafif gülümseyerek. Bir yandan da kartlarını inceliyordu.

"Sanmam," dedi doktor.

"Bu demektir ki her zamanki kadar kötü oynayacak," diye homurdandı banker.

Herkes güldü.

Doktor birden her şeyi itiraf etmeyi istedi. Hayatındaki bütün yanlışları, yalanları, yerine getirilmemiş vaatleri, kaçışları... her şeyi. Kartlarına baktı. Aslında oyuna yoğunlaşamamıştı, bilinen hareketleri mekanik bir biçimde yapıyordu yalnızca.

Bıyıklı, şişmanca bir garson çay getirdi.

"Nasılsınız?" dedi doktora candan bir sesle. "Siz de bunlar gibi geri döndünüz, ha?"

"Öyle gibi."

"Nasıl hayatınız? Her şey iyi mi?"

"Evet, evet. Sen?"

"Gördüğünüz gibi. Fazla bir değişiklik yok. Çay?"

"Sağ ol."

"Sizi gördüğüme çok sevindim."

Garson gitti.

"Nasıl oluyor da beni hatırlıyor?" dedi doktor. "Kim olduğunu biliyor musunuz?"

"Tabii," dedi işadamı, "o zamanlar burada çalışan garson. Adı neydi? Hasan ya da Ercan."

"Kayhan," dedi profesör.

"Oğludur olsa olsa," dedi doktor. "O Kayhan şimdi yetmiş yaşındadır."

"Paraları koyun," dedi banker.

Profesör rahat değildi. Burada hâlâ bazı şeyleri kanıtlaması gerektiğini hissediyor ama ne olduklarını tam olarak kestiremiyordu. Başka yerlerde çoktan başarıyla kanıtlamıştı kendini, orası kesindi.

"Sen de fazla değişmedin," dedi işadamı doktora.

"Siz de öyle. Hepinizi hemen tanıdım."

İlk yirmi saniye hesaba alınmazsa bu dediği doğruydu. Profesörü koca göbeğinden, bankeri kelinden, işadamını da yüzündeki yorgunluktan arındırıp eski portreleri kafasında biçimlemdirmesi yirmi saniye kadar almıştı.

"Ben seni tanımakta hiç zorlanmadım," dedi profesör işadamına.

"Tamamımı mı?" Gülmek üzereyken kendini tuttu.

"En azından ad etiketleri kullanmamız gerekmeyecek," dedi banker kısık bir sesle. Kafası başka bir işle meşgul gibiydi.

"Henüz gerekmeyecek," dedi doktor. Belli belirsiz gülümsedi.

"Beşle açıyorum," dedi işadamı.

"On beş."

"Gördüm."

"Ben de."

Profesör bir an tereddüt etti. Bakışları işadamının kafasının arkasında uzak bir noktaya odaklanmıştı.

"İlham gelmesini mi bekliyorsun profesör?" diye mırıldandı banker.

Her zamanki Marlon Brando numarasını yapıyordu. Kelimelerin yarı anlaşılır biçimde gırtlaktan söylenmesinin bir iktidar hissi yarattığını o da çoktan keşfetmişti. Brando *Baba* ve *Kıyamet* filmlerinde bu işin ustası olmuş, tek bir sözcük mırıldanarak milyonlarca dolar kazanmıştı. Büyük olasılıkla banker de aynı taktikle birkaç milyon kazanmıştı geride kalan yıllarda.

"Pas," dedi profesör. Çevresine meydan okurcasına bir baktı, ama kimseden bu bakışa herhangi bir cevap gelmedi.

Birkaç el oynadılar. İşadamı iki-üç kere, doktor, banker ve profesör de birer kere kazandı.

Kahvenin içinde tavla pullarının şakırtısı, garsonların ellerinde tepsilerle geçerken çıkarttığı hışırtı...

Yağmur biraz durmuştu. Camların üzerindeki buğunun arasından bir parça mavi gök belirdi. Doktorun kafasında buna benzer bir günün anısı canlandı bir an için. O, şimdi işadamı olan arkadaşı ve iki kız şehrin bu yakasında iki katlı uyuşuk bir evin özel iskelesinde dolanıyorlardı, yerler nemliydi. Amaçsızlık ve kararsızlık gibi lükslerinin hâlâ olduğu bir zamandı. İşadamı o günlerde şimdikinden daha dik duruyordu, bunu anladı

"Her zamanki Marlon Brando numarasını yapıyordu. Kelimelerin yarı anlaşılır bir şekilde gırtlaktan söylenmesinin bir iktidar hissi yarattığını o da çoktan keşfetmişti."

doktor.

Profesör, kimin ilk konuşacağını bekledi. Anlatılacak çok şey vardı. Ama belki de sessizlik hiç bozulmayacaktı. O da kötü olmazdı aslında. İçinde belli belirsiz bir korku, merakını dengeliyordu.

İşadamı öbürlerini, dışa vurmadığı ama şiddetli oldukları belli hislerle süzüyordu.

Bir el daha dağıtıldı.

"Söyle bakalım Mario, neler yapıyorsun bugünlerde?" dedi banker doktora, masa örtüsüne bakarak.

Doktor irkildi. Bir an bankerin Boğaza bakan bir tepenin üstündeki bunkerimsi kocaman villası gözlerinin önüne geldi. Profesörün de sorguya hazırlanıyormuş gibi bir hali vardı.

"Her zamanki gibi," dedi doktor. "İnsanlar hastalanıyor, ben de onlara bakıyorum. Sen?"

"Ben de öyle. İnsanların paraya ihtiyacı oluyor, ben de onlarla ilgileniyorum."

Bu cevap üzerine Mario bankerin suratına baktı ama orada beklediği ironik ifade yerine alçakgönüllülük ve yorgunluk görür gibi olunca şaşırdı.

Profesör arkasına yaslandı. Doktorla işadamı birbirlerine sanki bir şeyi aynı anda anımsamış gibi baktı.

Yağmur yeniden hızlanmıştı. Damlalar gürültüyle duvarlara vuruyordu. Biri çayları tazeledi. Odadaki konuşmaların tonu yağmurun artmasıyla birlikte alçalmıştı. Yeşil gözlü kara bir kedi masanın üzerine atlamayı denedi, başaramayınca hızla kaçtı.

"Senin sıran İzak," dedi profesör bankere.

"Hmmm..." İzak dalgınlığından sıyrıldı. "On lira artırıyorum," dedi sonra, yalan bir kayıtsızlıkla.

"Gördüm."

"Yirmiye çıkardım." İşadamının sesi neredeyse neşeliydi.

İzak durakladı. Sanki birinin ona hâlâ oyunda olduğunu hatırlatmasına gerek vardı.

"Tamam, iki katına çıkardım," diye mırıldandı sonra. Yüzünü buruşturdu ama bir yandan da zevk aldığı belliydi.

İşadamının gülümsemesi yüzünde donakalmış, vücudu bankerin vücuduna doğru dönmüştü. Masayı saran sessizliğin içinde iki adamın tanıştıkları anda birbirlerine karşı hissetikleri ve daha sonra yıllarla birlikte arkadaşlığa çevirmeyi başardıkları içgüdüsel nefret tekrar ortaya çıkmıştı.

Mario kartlarını zor bir problemle karşılaşınca hep yaptığı gibi serinkanlılıkla irdeledi. Çalışmadığı zamanlar yoğunlaşmayı hiç sevmezdi ama bu kez olması gerektiğini hissetti. İçinde genç bir enerji, aptalca bir savaşma isteği uyanmıştı.

Elinde döper vardı: papaz ve on.

Profesör ayağını düzenli olarak yere vuruyordu. Elinde iki dam vardı ve en mantıklısı pas geçmekti. "Basit bir olasılık hesabı," diye düşündü. "En az döperim olmalı girebilmem için." Buna rağmen oyunun her zamanki, yani o eski günlerdeki dinamiğine girdiğini gözlüyordu. İzak iyi ama aşırı olmayan bir miktar parayı ya kazanacak ya da kaybedecekti –kazanması daha olasıydı; işadamı battıkça batacak, son anda ya su yüzüne çıkacak ya da battığı yerde kalacaktı; Mario zarif birkaç numarayla durumunu kurtaracaktı. Kendisine gelince, uzun hesaplardan sonra hiç risk almadığı için oyunu ya çok küçük bir kazançla ya da küçük bir zararla bitirecekti. Hoşlanmadığı bir senaryoydu, hatta düpedüz iğrenç geldi ona şimdi.

"Gördüm," dedi

"Ben de," dedi Mario, sakin.

İşadamı dişlerini gıcırdattı. Bir süre fişleriyle okşar gibi oynadı. Sonra ani bir hareketle hepsini masanın ortasına sürdü.

"Rest."

İzak yavaşça kafasını kaldırıp işadamına sarkastik bir bakış fırlattı. İşadamı ona gözlerini kırpmadan, fıldır fıldır bir bakışla yanıt verdi. İzak gözlerini masaya doğru indirdi, kartlarını yalnızca her birinin sağ üst köşesindeki sayılar görünecek şekilde birbirlerine yaklaştırdı.

"İzak gözlerinde katil bir bakışla kartlarını süzüyordu. Sonra sanki hepsini birden öne sürecekmiş gibi fişlerini toparladı."

"Ben varım," dedi sonra sözcükleri alabildiğine uzatarak.

Fişlerin birbirlerine vururken çıkardığı ses. Sonra yeniden sessizlik.

Profesör, "Pas," dedi, sonra da içinden kendi kendine küfretti. Kartlarını masaya attı.

Mario düşünüyordu. Her ikisinin de blöf yapıyor olması olasılık içindeydi, geçmiş deneyimlerinden bildiği kadarıyla. Ama acaba işadamı şu son yıllarda işlerinde yediği –herkesçe malum– darbelerin etkisiyle daha temkinli bir insan haline gelmiş olamaz mıydı? İzak'ın yüzünde bir ipucu, bir yenilik bulmaya çalıştı ama aradan o kadar zaman geçmişti ki belleği yardımcı olamadı bu durumda ona.

Sonra aslında ortadaki paranın her dört oyuncunun da şimdiki hayat standartları açısından çok küçük bir miktar olduğunu düşündü. İki, üç, on, yirmi kav kaybetmek bile fazla bir şey ifade etmeyecekti hiçbiri için.

Gene de pas geçti.

İşadamında on ve altılı döper vardı. İzak masanın üstüne çok yavaş hareketlerle üç tane sekizli dizdi. Sonra kollarını açtı ve kucaklarcasına ortadaki bütün parayı kendi önüne çekti.

İşadamı transa girmiş önünde kartlardan gözünü ayıramıyor, kafasını sallayıp duruyordu.

"Bir kav daha ver Hakan," dedi profesöre.

Hakan'ın işi ağırdan almaya niyeti vardı belki ama onun gözlerindeki bakışı görünce beklemeden isteğini yerine getirdi.

"Yenilen pehlivan güreşe doymazmış, değil mi Selim?" dedi Mario.

Kimse cevap vermedi. Kimse kıpırdamadı. Şimdi yalnızca duman, yeşil örtü, fişlerin sesi, kartlar ve onların küf kokusu vardı. Bütün bunlar oyuncuların tüm enerjisini emiyor ama bunun farkında olmakla birlikte artık oyundan dikkatlerini bir saniye olsun ayıramıyorlardı.

Selim, kartlarına daha bakmadan atağa kalktı:

"Bir kavla açıyorum."

Bir süre kimseden yanıt gelmedi. İzak gözlerinde katil bir bakışla kartlarını süzüyordu. Sonra sanki hepsini birden öne sürecekmiş gibi fişlerini toparladı. Ama onun yerine sakin bir sesle:

"Selimciğim ben böyle büyük işleri yemekten sonraya bırakayım istersen. Doktorum fazla heyecanlanmama izin vermiyor. Onun için pas geçeceğim, sana uyarsa," dedi.

Selim bir süre daha önüne baktı. Sonra çocukça bir kahkaha patlattı ve kendini frenleyemeden gülmeye başladı.

İzak'in yüz hatları gevşemişti. Yorgun ama keyifli görünüyordu. Hakan arkasına yaslandı. Mario gülümsedi.

Kahvedeki insanların sesleri yükselmişti. Sobanın içindeki odunlar çatırdıyordu. Garsonlardan biri, köşede oturan uzun boylu bir adamla bağırarak borsa fiyatları ve felsefe üstüne tartışıyordu. Mutfağın yanındaki masada yeni bir okey partisi başlamıştı. Dışarıda

rüzgâr kapılara vuruyordu. Martının biri bir çığlık attı.

Profesör bir sigara yaktı, ilk nefesi uzun uzun içine çekti.

"Şimdi başlayabiliriz," dedi. "Ben başlayayım. Size bütün bu yıllar nerelerdeydim, biraz anlatayım" □

Ayşegül Çelik'in elinde kırk kapının ipi var...

Çocukların ve kadınların merkezde olduğu *Şehper, Dehlizdeki Kuş* ikinci öykü kitabınız. Yazma süreci nasıl gelişti?
Şehper'in hikâyesi beş yıl kadar önceye aittir. Ne zaman ve ne kadar yazılacağını kendi belirleyen hikâyelerdendi. Yörüngesine dizilen öyküler de aynı eğilimi gösterdi ve çok zaman aldı. Kurguyu hesaplamak, hikâyeye, kendiliğindenliğini tanımak gerekir. Yazarak ararım, bu yüzden süreç bana hep çok heyecan verici gelir.

"Yazarak ararım."

Tiyatro bölümünü bitirmişsiniz. Tiyatroyla uğraşıyor musunuz?
Tiyatro benimle uğraşır diyelim. Fakat bir müddettir tiyatronun yaratıcı yazınından öte, tarihçesiyle meşgulüm. Ritüeller, Rönesans tiyatrosu, Anadolu'nun geleneksel tiyatrosu üzerine okuyup yazıyorum. Ülkelerin tiyatro tarihi çok ilgi çekicidir. Hangi ülke olduğu hiç fark etmez.

Bundan sonra ne yazmayı tasarlıyorsunuz?
Sevdiğim bir söz var: "Tanrıyı güldürmek istiyorsanız, planlarınızdan bahsedin." Benim de yazmayı planladıklarımla, yazabildiklerim şimdiye kadar birbirini hiç tutmadı. Elimde tam tabiriyle kırk kapının ipi var fakat neler yazacağımı bekleyip görmem gerecek.

Yakın gelecekteki tasarılarınız ve bugünlerde okudukları nız neler?
Yerli klasiklerle hemhal oldum bu yaz. Hâlâ da elimde Peyami Safa, Abdülhak Şinasi Hisar, Reşat Nuri Güntekin var. Ne okursam okuyayım, Enis Batur'suz kaldığım pek olmaz. Birkaç yıl öncesine ait bazı yazılarını getirdi bir arkadaşım toplu halde, bitmesin diye azar azar okuyorum. Bir de İskandinav dinleriyle ilgili bir çalışmam var, onun için de bazı Kuzey ülkelerinin tarihlerini okuyorum. Bakalım hangisinden ne olacak...

29 YILLIK TECRÜBEMİZ İLE KAĞIDA DEĞER KATMAYA DEVAM EDİYORUZ.....

Heidelberg 4 Renk CD 102, 2 Renk SM 102, 2 Renk SM 102, 4 Renk SM 52, 2 Renk GTO, 1 Renk SORD, 1 Renk SORD, 2 Renk Harfi Vaka, 4 Renk Tensor WFR, 2 Serili Perforasyon Sayısal Fotoğ, Tiflerik Numaratör, Spiral Kesimler, Müller Martini ACCORO-TC08 Tutkal, Wohlenberg CB Tutkal, Müller Martini Frans Tel Dikiş Presto, Cilt Üretimi, Baskı Harmanlama, Folyo Giydirme, Fotokopi Giydirme, KAMA, Is (Uzaklaşım), Varak, Gofre, UV Lak, Shrink, IM-2 Sıcaklar

ERTEM
BASIM YAYIN DAĞITIM SAN. VE TİC. LTD. ŞTİ.

www.ertem.com.tr

MERKEZ: Namık Alper Mah. 23. Sk. No:19
Balgat/ANKARA
Tel. : (90312) 284 18 11 (pbx)
Faks : (90312) 284 37 66

BASKI TESİSLERİ: Eskişehir Yolu 12. km
Temelli/ANKARA
Tel. : (90312) 616 51 00 (pbx)
Faks : (90312) 616 51 72

MEHMET CAN ŞAŞMAZ

Günah

GECELERİ RÜYAMDA SAMATYA'DAYIM. KAHVEHANENİN KARŞISINDA, meydana taşmış masaların birinde rakı içiyorum.

Garsonlar nedense cömert. Mezelerin hepsi ikram. Kadehler fazla uzun. İkinci kadehin ortalarına doğru bir tren geçiyor. Masanın üstünde ne varsa devrilecekmiş gibi sallanıyor. Elimi son anda kadehe atıyorum. Masaya birkaç damla düşüyor, tren duruyor.

O tren nasılsa bir zamanlar seyahat ettiğim Doğu Ekspresi. Yataklı vagonun pencerelerine birer birer bakıyorum. Yedinci pencerede iki ihtiyar kadın, boş gözlerle bana doğru bakıyor ama beni görmüyor.

Onları tanıyorum. Otuz yıl sonra babalarının mezarını ziyarete gidiyorlardı.

Ölüme yaklaşmışlardı. Bunu sezdikleri için artık vicdan seslerini duymazlıktan gelemiyorlardı.

Onlara, babalarının mezarını gördükleri andan itibaren iflah olmayacaklarını söylemek isterdim; ama trene binmişlerdi bir kere.

Erzincan'a yaklaştığımız sabah, başımda bir ağrıyla kompartımanlarının kapısını tıklatmıştım, rayların tıkırtısından duymamışlardı.

Seslenince açılmıştı kapı. Ağrı kesici istemiştim. Gözlüklü olan hapı uzatırken önce nereye gittiğimi, sonra ne iş yaptığımı sormuştu.

"Erzurum'a gidiyorum," demiştim.

Cümleme kısa bir ara verdikten sonra da, "Yazarım."

Tuhaf. Daha önce kimseye bu yalanı atmamıştım.

Rüyalarımda hâlâ Samatya'dayım, artık tren geçmiyor. Bunun muhakkak bir açıklaması olmalı ama belki de önemsiz bir ayrıntı.

Ben daha çok, son birkaç gecedir rakı masamda ağırladıklarıma kafa yoruyorum. Karşımdaki sandalyeye oturuyorlar, onlara Tülin'i anlatıkça benden fazlasını içiyorlar.

Geçen gece tren geçidinin altından bir adam masama yaklaştı. Ancak karşı sandalyeme oturduğunda babam olduğunu anladım. Biraz mahcup oldum. Garsondan bir kadeh de o istedi. İçkiyle hiç arası yoktur.

"Sen içmezdin baba?" dedim; bir şey söylemedi, güldü.

Sonra nasılsa sohbet başladı.

"Bu kadar seviyorsan gidip isteyelim şu kızı," dedi.

MUHAMMET ŞENGÖZ

Hüzünlendim. Masanın üstündeki sigara paketine sıkılarak baktım.

Babam aklımdan geçenleri okuyordu.

"Oğlum karşılıklı rakı içiyoruz, sigara içsen çok mu?"

Gülümseyerek bir sigara çıkardım. Sigarayı yakınca yüzüm eski ifadesini aldı.

"İstemek kolay mı? Onu bir buluşmaya ikna etmek için bile günlerce uğraşıyorum. Hep o bitmeyen bahaneleriyle erteledikçe erteliyor beni."

Saatler ilerledikçe Samatya boşalıyordu. Karşımızdaki balık evinden iki kadınla bir adam çıktı. Kadınlardan biri sarhoştu. Topuklu ayakkabılarını eline aldı, adama sarılarak yürümeye başladı.

Ne güzel! Ayıpları, "kim ne der"leri bir kenara bırakıyor, dahası, kadınlığına biçilen rolleri çiğneyip geçiyordu.

Tülin'i düşündüm. Aklındaki kalıp yargıları, ayıpları, günahları...

Ben Tülin'i sevdiğimde; biz henüz on birimizde, ortaokulda iki çocuktuk. Saçlarından tokasını çalıp koşturuşum hâlâ gözümün önünde.

Biz o yıllar birbirini seven iki arkadaştık –kız oğlandan gizliden hoşlanıyor, oğlan kıza açıkça âşık!–. Ne zaman bir araya gelmesi günah bir erkekle bir kadın olduk?

Zaman geçti. Belki bir yılan gibi değişti derimiz. Kabuklarımız döküldü, benim özüm kaldı. Ah onun karşısına çıkan zindan kafalı ablalar yok mu? Evlerinde, yurtlarında onun

özünü alıp, karaya çaldılar.

O artık başkası. Şimdiki haliyle tanımış olsam; ne gözlerinin yeşil aydınlığına, ne saçlarının kahverengi kıvrımlarına bakacağım. Bir askeri inzibatın yürüyüşü gibi değişmeden çarpacak kalbim. Ama kafamın içinde bir koleksiyoncu... Ben Tülin'i ne zaman görsem, aynalı bir dolap kapağını aralıyor; gözümün önüne dökülüyor Tülin'in her hali.

Bu aslında bir yanılsama. Gerçekliği olmayan bir duygu. Bir kum saatini tersine çevirerek kendimi kandırıyorum.

Sevmek, şimdi zamana direnme çabası.

Geçen gün Tülin'i fakültenin yaz mevsimiyle tenhalaşan bahçesinde saatlerce bekledim. Ağaçların yaprakları kımıldamıyordu, şişedeki su her dakika içilmez bir hal alıyordu.

O an, orada Tülin'i beklerken; hayatımdaki onca bekleyişin içinden, nedense Güney Ekspres'inde bir tren dolusu yolcuyla birlikte karşıdan gelen treni beklediğim o yarım saati hatırladım.

Tren Sivas'ı geçtikten sonra karlı toprakların arasında tıslamalarla durmuştu. Küçük bir istasyona geldiğimizi sanmıştım ama etrafta karla örtülmüş topraklardan başka bir şey yoktu. Yirmi dakika geçtiği halde tren hareket etmeyince kompartımandan çıkıp vagon görevlisine neyi beklediğimizi sormuştum.

"Karşıdan tren geliyor. Onun geçmesini bekliyoruz."

Yoksa; Tülin'in de geçip gideceğini önceden mi sezmiştim?

Tülin'i saatlerce bekledim. Beni görünce yüzünü şaşkın bir ifade sardı.

"Sana bekleme dedim, neden bekledin ki?"

"Bekledim işte. Bugün poliklinikte onca mutsuz insan görünce, Tülin'i göreyim de içim açılsın, diye, bekledim."

"Ama sana işim olduğunu söylemiştim. Şimdi gitmem gerek."

"Yarım saatin bile mi yok?"

"Yok vallaha."

"Peki, gidelim öyleyse. Seni şehre kadar bırakayım."

"Yok, sen yolunu benim için uzatma. Ben minibüsle giderim."

"Ne uzatması? Aynı yere gidiyoruz, biliyorsun."

Otomobile doğru, yüzündeki anlamlandıramadığım gerginlikle ağır ağır yürümeye başladık. Birkaç adımda bir, tutmasını istediği bir büyünün gereğini yerine getirir gibi, "Ben giderim," diyordu. Otomobilin yanında dayanamadım, sordum.

"Tülin bir sorun mu var? Neden benimle gelmek istemiyorsun?"

"Yanlış anlama. Sana tuhaf gelebilir ama ben kimsenin arabasına binmiyorum."

Bu kadarı da olur mu?

"Ben kimse miyim? Birbirimizi on iki yıldır tanıyoruz. Hayatımızın yarısından fazlası... Birlikte büyümedik mi?"

"İnan ben amcamın oğlunun arabasına bile binmiyorum."

Yok artık! Değişim bu muydu? Ben, Doğu Ekspresi'ndeki yazar, böyle birini kendime nasıl yakıştırdım ki?!

O günün gecesinde rüyamda, gene Samatya'da, ben üçüncü kadehe geçerken, etrafta bitmiş yolculuklardan tanıdığım kimse yoktu.

Gece yarısına doğru orta boylu bir adam masama yaklaştı. Bu kez aramızda birkaç adım kala adamı tanıdım, İlyas Salman'ın gençliğiydi. Heyecanla ayağa kalktım.

"İlyas Ağabey masamı şereflendirmez misin?"

Adını üstüne alınmadı. Göz göze gelince bir kez daha söyledim.

O zaman da başka birine söylediğimi sanıp, arkasına baktı.

"Sana söylüyorum İlyas Ağabey. İzin ver bir kadeh ikram edeyim. Balık da var."

"Sen beni birine benzettin kardeş. Benim adım Bayram. Ballıhisar köyünden Bayram."

"Bayram ha? Böylesi daha güzel! Hadi otur masama. Moralim çok bozuk Bayram!"

Masama tereddütle oturdu. Üstünde mavi Mercedes amblemleri olan beyaz bir gömlek vardı. Garson önüne kadehi koyarken, yerini yadırgadı.

"Benim Mercedes arkamda kaldı be! Sen böyle geçsen olur mu?"

Yerimizi değiştirdik. Karşıma oturunca bal rengi Mercedes'ine mutlu bir çocuk gibi baktı. Onu onurlandırmak için ben de dönüp baktım.

"Çok güzel otomobil."

"Güzel tabii. Mercedes'lerin en Mercedes'i!"

"Tamir ettirmişsin. Eskisi gibi olmuş. Allah başka kazalardan saklasın."

"Ben demiştim, motoru işliyordu ya, gerisi nasıl olsa yapılırdı."

"Bu Mercedes'lerin motoru ölmüyormuş. Ben de para bulursam alacağım."

Birinci şişe nasıl bitti anlamadık. İkinci şişede sordu:

"Senin neden moralin bozuktu?"

"Tülin otomobilime binmedi Bayram. Binmemekle bana iki gündür tanıdığı adam muamelesi yaptı. Halbuki bizim ne anılarımız vardı. Biz birkaç senedir fazla görüşemedik. Onun değiştiği kulağıma geliyordu da inanmıyordum. Sahiden değişmiş. Bu kadar değişilmez ama! Rüyalarına kaç ak sakallı dede girmiş, bilmem ki? Hem ben ona âşığım. Bunu da yıllardır bilmezlikten geliyor."

Başını yana çevirdi.

"Ben de olsam bu arabaya binmezdim," dedi.

Başımı çevirdim. Baktım benim arabam da meydanın ortasında duruyor. Şaşırdım. Uzak bir şehirde olmaydı.

"Nesi var ki?"

"Daha ne olsun? Mercedes değil. Allah bilir babanın arabasıdır. Ulan ben alın terimle kazanıp, yemeden içmeden biriktirdiğim paralarla aldığım koca Mercedes'e Kezban'ı bindiremedim. Gösteremedim bile..."

İçlendi. Aklından gene türlü düşünceler geçti, sezdim. Kadehinde ne varsa bir yudumda içti.

"Yanlış anladın Bayram, ben senin gibi arabasıyla gösteriş yapacak adam değilim. Onun düşüncesini yadırgıyorum."

Sıcak bir sabaha uyandım. Aylardır Anadolu'da bir şehirdeydim. Samatya çok uzaktı.

Dün Tülin'i fazlasıyla yadırgadım. İnsan birinden "Seni seviyorum" sözünü duyunca, karşılık olarak "Keşke söylemeseydin!" der mi?

Dün öğle yemeğinde acele mi ettim? Yemekler gelmeden girdim konuya. İştahımız kaçtı. Yemekleri yarım bırakıp kaldık. Oysa geç kalmıştım. Kim bilir kaç sene?

Yemek boyunca inancından bahsetti. Kimseyle görüşemezmiş! İnancıyla çelişiyordu. Kaç haftadır benimle baş başa görüşmüyor muydu?

"Ortaokuldan beri arkadaşım olmasan seninle de görüşmezdim. İnan ben üniversitede bir masada otururken herkesin masasına rahatça oturan çocuklar benim masama bile bakamazdı."

Marifet mi?

"Keşke bunu söylemeseydin. Demek ki Allah'ın koyduğu bazı kurallar doğruymuş. Bir kadınla bir erkek arkadaşça görüşemiyor işte."

Mehmet Can Şaşmaz ilk kitabı *Çeşitli Yalnızlık Söylentileri*'ni yayımladı. Dergilerde yayımlanan öyküleri bir arada okununca, ileride öykücülüğünü daha da yukarı çıkaracağı görülüyor.

Bu artık saçmalıktı!

Ayrılırken, "Bir daha seninle görüşemem," dedi. İşte bu kadar önemsizdi yıllar ve bu kadar basitti cennete gitmek!

Bu gece rüyamda anıların resmi geçidini beklerken; gene Samatya. Biliyorum, artık içmem gerek, ama İstanbul'da bile benim için içmeye değer tek yer Samatya'yken bu şehirde bir rakı şişesine bakmak bile anlamsız.

Ben rakı masalarını değil, Samatya'yı özlüyorum. Derdim hep anılarla mı? Hem korkuyorum. İçersem, koleksiyoncu en nadide parçaları gözümün önüne getirecek.

Bu gece Tülin, belki de rüyasında ak sakallı dedesinden bir aferin alırken, benim rüyamda karşıma çıkan bu kez Özdemif Asaf'dı.

Ben şanslıydım, o rüyasının içinde bile uyutuluyordu.

Şairi masama oturtmak hayli zor oldu. Tren alt geçidinden Samatya'daki o güzelim merdivenlerin son basamağına kadar ona dil döktüm.

"Yağmur yağacak. Bari kapalı yerde içelim," dedi.

Sevindim. Aceleyle Küçük Paris Pub'a girdik. Kalkıp gidecek gibi bir hali vardı. Meze olarak ne varsa getirttim masaya. Neyse ki içtikçe içtik. Yağmur sahiden de yağmaya başladı.

"Hocam ben de yazıyla ilgileniyorum."

"Biliyorum, sağdan soldan haberlerin geliyor."

"Peki, beni hiç okudunuz mu?"

"Şu Doğu Ekspresi'nde yazdığın öyküyü okumuştum. Fena değildi."

"Nasıl olur? Ben onu daha yayımlatmadım ki!"

"Yoksa o başka bir yazar mıydı?"

"Benden başkası o yolu çekemez hocam. Otuz iki saat diye hareket ettik; dört saat de gecikme verdik. Erzincan'dan sonrası bir baş ağrısıydı."

"Yalnız mıydın?"

"Tabii ki."

Sohbet döndü dolaştı Tülin'e geldi.

"Hocam, Görüşmeyelim, dedi. Sevgiye haksızlık, yıllara ayıp! On iki sene... Dile kolay! Bugünden sonra kimi tanısa; belki on birinci senenin on birinci ayında ölecek. Hayatta kalmak çok mu kolay?"

"Bunları düşünmek anlamsız."

"Ne bileyim, nedense onu hâlâ görmek istiyorum? Hocam siz şair adamsınız, büyüksünüz, ağzınız iyi laf yapar. Gidip şu kızla bir konuşsanız?"

"Saçmalama çocuk! Hem sana göre değil o. Bak, rakı içiyorsun."

"Doğru ya, rakı da günahmış. Zaten bizi kazana atacaklar; ama o beni reddetti diye cennete gidecek. O beyaz, biz kirli bir renk miyiz? O hiç kirlenmeyecek mi?"

Özdemir Asaf'ın gözlerinde bir ışıltı belirdi. Gözlerimin içine derin derin baktı; ürperdim. Sonra etrafa bakınıp kendi kendine bıyıklarının arasından bir şeyler mırıldandı. Heyecanlandı. Yüzünde tuhaf bir tebessüm belirdi.

"Çocuk, duygulandırdın beni! Şiirin de nerede yazılacağı belli olmuyor ki! Bak, şimdi senin için bir şiir yazdım. Şanslısın, çünkü herkesin bir hikâyesi vardır ama herkesin bir şiiri yoktur."

"Şimdi, benim için mi yazdınız? Sahiden şeref duydum hocam. Hemen okur musunuz?"

"Bütün renkler aynı hızla kirleniyordu / Birinciliği beyaza verdiler." □

10 soruda Edebiyat ve İstanbul

1 İstanbul'u konu eden en eski metinler nelerdir? Grek metinleri; Bizans ve Osmanlı vekayileri... Asıl konusu İstanbul olmayan bu metinlerde, tanrılar, tanrıçalar ve birtakım efsanevi varlıkların yolu kimi zaman İstanbul'dan geçer.

2 Seyyahların İstanbul'u yansıtan ilk örnekler nelerdir? 12. yüzyıl seyyahlarından Odon de Deuil, Bizans dönemi İstanbul'unu ayrıntılı biçimde anlatır. Aynı yıllarda İstanbul'a gelen İspanyol Yahudisi Benjamin de şehrin zenginliklerini anlata anlata bitiremez. 1220 yılında, Kudüs'e giderken İstanbul'a uğrayan Rus Papazı Anton'un yazdıkları da, Bizans dönemiyle ilgili önemli bilgiler içerir. 12. yüzyıl sonu ile 13. yüzyıl başları, Doğu Akdeniz'de tutunmaya çalışan Haçlıların, yolları üstündeki İstanbul'u âdeta harabeye çevirdiği yıllardır. Frenk savaşçı Geoffroy de Villehardouin ve bir başka Haçlı yazar Robert de Claire, İstanbul'un o zamanki harap halini anlatan yazılı metinler bırakmıştır.

3 İstanbul Şairi, deyince ilk kim akla gelir? Nedim, yalnızca "Bu şehr-i Stambul ki bi misl ü behadır/Bir sengine yekpare acem mülkü fedadır" dizeleriyle değil, İstanbul'un nadide semtlerini bütün canlılığıyla yüzyıllar öncesinden bugüne taşıyan birçok gazeli, kasidesi ve şarkısıyla tam bir İstanbul şairidir.

4 İstanbul'un fethinden sonra şehri kim yazmıştır? Evliya Çelebi, Arnold von Harff, Hans Dernschwam, Pierre Gilles, A. G. de Busbecq, Nicolas de Nicolay, Salomon Schweigger, George Sands, Jean Thevenot, Guilliaume J. Grelot, Chateaubriand, Charles Pertusier, Alphonse de Lamartine, Gerard de Nerval, T. Gautier, G. Flaubert, Pierre Loti, Charles Diehl, Claude Farrere, Edmundo De Amicis, Lady Mary Wortley Montagu, Julia Pardoe, Durand de Fontmagne, Dorina L.Neave, Helmuth von Moltke, Hans Christian Andersen, Knut Hamsun, Mark Twain, Graham Greene, Ernest Hemingway, Gomez Carillo, Vincente Blasco Ibanez, Juan Goytisolo, Corbusier...

5 Hüseyin Rahmi'nin İstanbul dışında geçen romanı var mı? *Eşkıya İninde* Yalova'da geçer ki, Yalova, aydınlık günlerde İstanbul'un rahatlıkla görülebildiği bir noktadır.

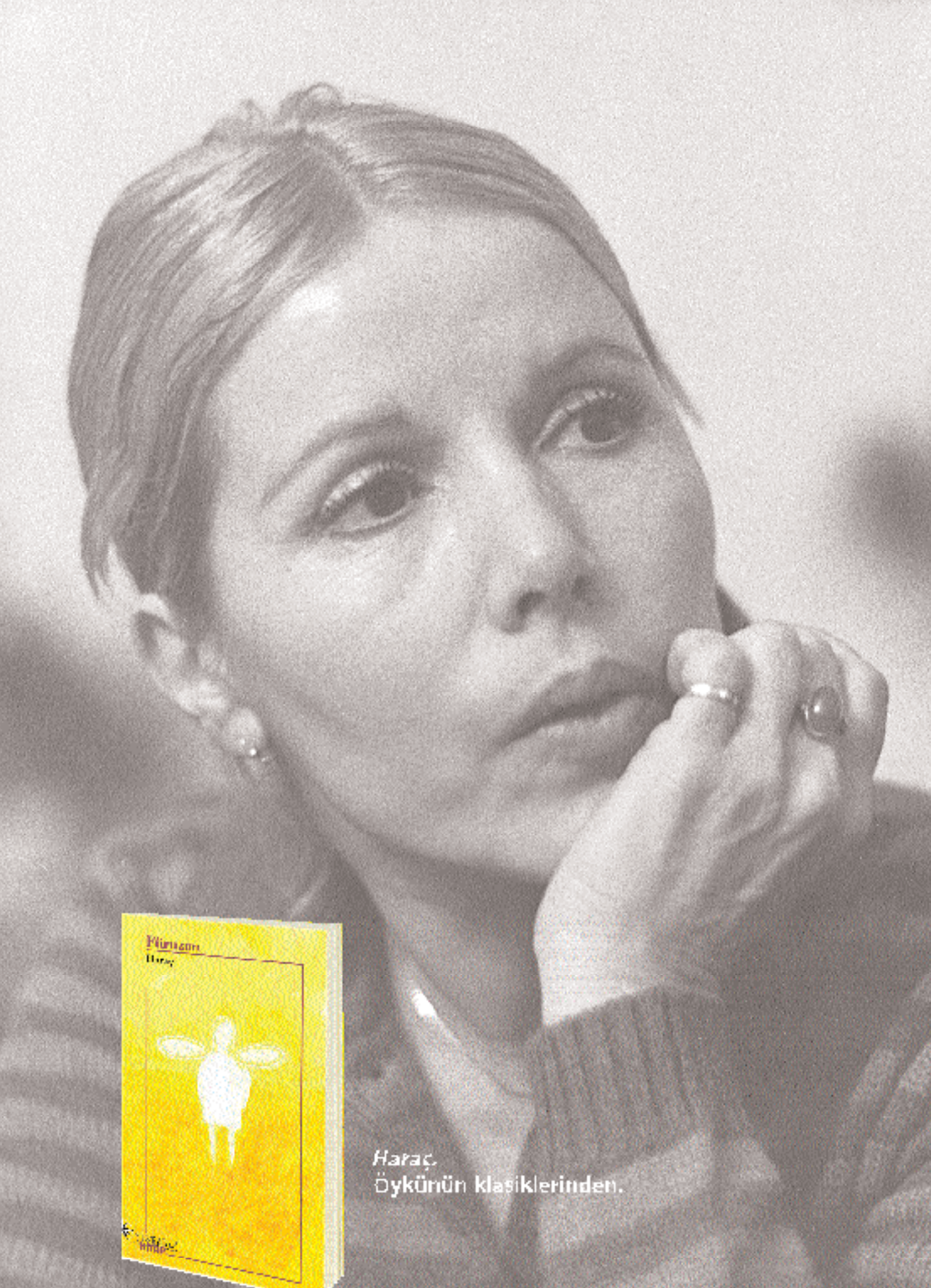
6 Selim İleri "yazarların Büyükadası"nı nasıl anlatır? "*Huzur*'da en önemli siyasal tartışmalar Büyükada'daki yemektedir. Bu yemek, bir büyük huzursuzluğun anlatımıdır. Fikirler çatışır, fakat bileşim doğmaz. *Huzur*'un adası, bir bakıma, kötümser ütopyaların adasına yol alış sayılabilir. *Aydaki Kadın*'da ise, Büyükada, boş bir zenginliğin gösterisinden ibarettir. .... Ali Nizamî Bey'in macerasında Büyükada başlı başına peri masalıdır. Yazar, on dokuzuncu yüzyıl sonu yirminci yüzyıl başı Büyükada köşklerini art arda anlatır; mimarilerine, renklerine, bahçelerine baktıkça bakar, her birini pastalara, gatolara benzetir. *Geçmiş Zaman Köşkleri*'ndeki Büyükada ise, "İstanbul'un son bir parçası"dır. Orada insan kendini daha özgür hisseder. Başını almış gitmiş bir hali vardır Büyükada'nın. .... Abdülhak Şinasi'nin adası, geçmiş zamanda, iyimser ütopyanın adasıdır."

7 *Sinekli Bakkal* İstanbul'un neresindedir? Sinekli Bahçe Sokak, Aksaray'dan Haseki Hastanesi'ne doğru dönünce ikiye ayrılan yolun solunda, sağdaki son sokaktır. Halide Edip bu romanında, İstanbul'un kenar mahallelerinden çıkıp İkinci Meşrutiyet öncesindeki toplumsal, siyasal ve kültürel yaşamı yansıtır.

8 "Sis" şiirinde İstanbul duygusu nasıl yasıtılır? Tevfik Fikret, "Sis" şiirinde İstanbul'u ahlaksız bir kadın olarak nitelendirir. "Ey debdebeler, tantanalar, şanlar, alaylar / Katil kuleler, kal'alı zindanlı saraylar..."

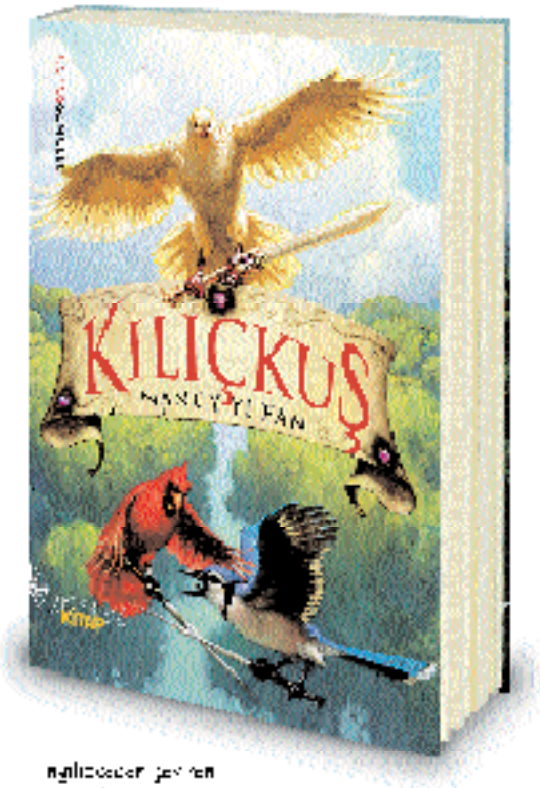
9 Romanlarında "kirli" bir İstanbul anlatan yazar kimdir? Attilâ İlhan'ın birçok şiirindeki İstanbul ezberlerdedir. Oysa romanlarında karamsarlıkla anlatır. Haksız edinilmiş servetlerin, toplumsal ve bireysel kaygıların, kara işlerin saltanat kurduğu, dolayısıyla da bireyde acılar bırakan bir kent... Eski İstanbul'un geleneksel yaşamı sürerken, çarpık bir sanayileşmenin kentteki ürkünç izdüşümleri yoğun imgelerle, imgeci bir anlatımla yansır.

10 Yazdıklarıyla İstanbul'a adanabilecek yazarlar kimlerdir? Ahmet Rasim, Hüseyin Rahmi, Halit Ziya Uşaklıgil, Refik Halit, Reşat Ekrem Koçu, Osman Cemal Kaygılı, Sermet Muhtar Alus, Sait Faik, Abdülhak Şinasi Hisar, Ahmet Vefik Paşa, Ebuzziya Tevfik, Musahipzade Celal, Ahmet Hamdi Tanpınar, Rauf Yekta, Rıza Tevfik, Peyami Safa, Salah Birsel, Selim İleri, Murat Belge...

Haraç,
Öykünün klasiklerinden.

Gençlik kitapları

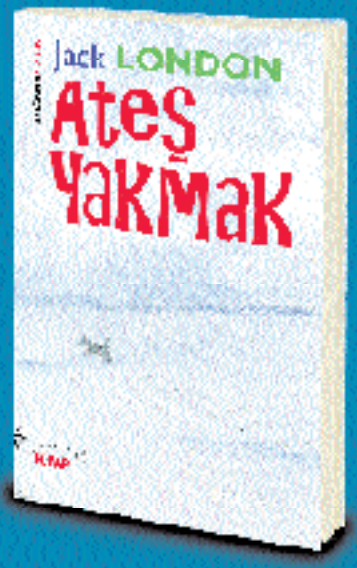

İngilizceden çeviren
Ayhan Özdürü
[illegible] sayfa
Ağustos [illegible]
19 YTL

KÜÇÜK ÇİNLİ KIZIN ROMANI.

Nancy Yi Fan'ın 12 yaşında yazdığı Kılıçkuş, Amerika'da çok satan kitaplar arasına girdi.

"Ne getirdi ki savaş bize?
Korku, nefret, acı ve ölümden başka."
– KUŞSAL KİTAP, ESKİ YAZIT

Unutulmaz bir yazardan öyküler...

Jack London kısacık yaşamı boyunca bin türlü yaşantı içinde sayısız işe girip çıkmıştır. Dünyanın yarısını, adım adım bir serseri olarak gezmişti. Bu gezilerini kitap arında anlattı. Onun üç öyküsünü içeren **Ateş Yakmak** bizde de yayımlandığı ilk günden bugüne, Jack London'ın en sevilen kitaplarından oldu.

İngilizceden çeviren Mehmet Tuğ • 84 sayfa • Maşallah • 9 YTL

Genel Dağıtım Alfa Dağıtım • [illegible] • Faks: [illegible]

KİTAP

NAZLI ERAY

"Eşsiz yaşam serüvenimin bir parçası yazmak."

ERDEM ÖZTOP

Nazlı Eray, dile kolay, otuzuncu kitabıyla okuruyla buluştu geçtiğimiz günlerde. Her yıl bir kitap yayımlamış bir yazar Nazlı Eray. Otuz yılı aşkın bir süredir yazıyor. Kimi kez öyküleriyle karşımıza çıktı, kimi kez romanlarıyla. Yeni kitabıysa, ilk kez bir siyasi liderin hayatından yola çıkarak yazdığı *Kayıp Gölgeler Kenti*. Eray, beklenenden farklı olarak, Stalin'in siyasal hayatını değil, özel hayatının en derin noktalarını romanında kullanıyor. Geçen iki ayda Nazlı Eray'ın bu yeni ve ilginç romanına dair çok şey yazıldı. Romanını anlattığı söyleşileri yayımlandı. Burada okuyacağınız söyleşide de Nazlı Eray'ın romanından farklı ipuçları yakalamaya çalıştık, ama öbür yandan da romanı hakkında çıkan eleştirileri değerlendirmesini istedik...

Yeni kitabınız *Kayıp Gölgeler Kenti* adıyla yayımlandı. Bir önceki romanınızla arasında bir yıl var gene...

Son dönemde her yıl yeni bir kitap yayımlıyorsunuz! Öncelikle bu enerjiyi nereden alıyorsunuz diye sormalı?

Sevgili Erdem, otuz yıldır her yıl bir kitap yazıyorum. Bu yeni bir şey değil. Arada yayımlamadığım bir romanım ve bir oyunum var. Onları kendime sakladım. Otuz kitabım olduğuna göre, 1976'dan bu yana her yıl bir kitap yazmışım demek. Bu bir enerji mi, bilmiyorum. Benim yaşamımın önemli bir parçası olduğu ise bir gerçek. Yemek, içmek, âşık olmak, hastalanmak gibi, yaşamımın sürekli bir parçası yazmak; bir kitap oluşturmak, günceler tutmak ve çok sevdiğim köşe yazılarım... Dünya üstündeki eşsiz yaşam serüvenimin bir parçası yazmak. Yılda üç ay yazıyorum yalnızca. Yaşıyorum, doluyorum ve kitabımı yazmak için bu zaman dilimi bana yeterli geliyor. Yazı bir yolculuk benim için, sonsuz bir özgürlük, yarattığım bir dünyada okurumla karşılaşmam, her seferinde o değişik ruhsal gezinti... Bundan nasıl vazgeçebilirim? Tatile çıkmamak gibi bir şey olur bu, ya da âşık olmamak gibi. Ya da o kış gribe yakalanmamak gibi. Hayatımda eksik bir şey olur yani.

Son dönemde, sizi yakından takip ettiğimden biliyorum, her yeni romanınız, o yıl gidilen, gezip görülen mekânda geçiyor, oraların insanları, tanıdık simaları kahraman oluyor! Bunun belirli bir sebebi var mı?

Gezip gördüğüm yerler etkiler beni. Kentleri yazmayı seviyorum. Romanlarımın dekorunu oluşturur yeni gördüğüm kentler. Yeni yerleri gezdirmeyi severim okurlarıma. Her romandan sonra o kentlere giden okurlarım çok olur. Benimle yeniden gitmek isteyenler de oluyor.

Son iki romana gelmeden önce, *Sis Kelebekleri*, *Beyoğlu'nda Gezersin* adlı romanlarınızda olduğu gibi, sürekli geçmiş'inize gidiyordunuz, dedeniz, amcanız örneğin, çıkıveriyorlardı karşımıza... (Gerçi onlar da ülkenin bilinen şahsiyetleri!)

Stalin'in St. Petersburg'daki hali.

Romanlarımda geçmişe de giderim, yarına doğru da fırlarım kimi zaman. Geçmiş beni bir mıknatıs gibi çeker. Eski insanlar, yaşanmış hayatlar, anılar... Geçmiş belki de içinde kendimi durmadan aradığım flu bir ayna, sepya bir rüya, ölüme daha uzak, doğuma daha yakın bir zaman. Daha dokunulmamış bir dünya. İçinde sevdiklerim olan bir mekân. Ben geçmişi örten o tül perdeyi aralarım sürekli. Geçmişin kulağıma fısıldadıklarını dinlerim. Geçmişten çok şey öğrendim. Aslında geçmiş benim yaşamım, hayatın ruhumda bıraktığı eşsiz bir parmak izi, bir mühür. Onu unutamam.

Yeni kitabınız öncesi Seul'e, ardından Prag'a gittiniz ve ortaya *Kayıp Gölgeler Kenti* adlı yeni romanınız çıktı! Biraz siz anlatın asıl nerelerden boy verdiğini bu romanın...

Prag da, Seul de insanı çok heyecanlandıran, içlerinde bin bir değişik tarih, gelenek, atmosfer ve zıtlık barındıran kentler. Seul'den çıkıp, Prag'a gidince insan dramatik bir biçimde dünya değiştirmiş oluyor. Kola vurulan bir aşı karması gibi bir şey bu. Sanki ateşin çıkıyor, sarhoş oluyorsun, öyle çok şey barındırıyor ki bu iki kent. Tabii ki roman oralarda oluşmaya başlıyor.

Seul'e gittiniz; ölüm tapınaklarını merak ettiniz, Prag'ta ise yeni açılan Sovyet arşivleriyle karşılaştınız ve bu iki farklı konu nasıl oldu da birbiriyle kaynaştı?

Bu iki şehir birbiriyle karıştı ve birbirlerini dengeledi. Uzakdoğu'nun o dinginliği, tapınaklardaki o sonsuza uzanan atmosfer; Prag'da tarihin, hüznün ve şiirselliğin birbirine karışması... Bence bu iki şehir iç içe geçmeye çok müsait. Kore çayı ile şampanya'nın; kimçi ile palaçinka'nın karışımı gibi. Ya da vals ile Uzakdoğu ezgisinin yavaş yavaş birbirine karışması ve güneşin doğuşu gibi. Şehirleri hissetmek önemli. Onları yüreğinde duyabilmek, özlemek, anımsamak, bir rüyada görmek.

Bu kez romanın oldukça iddialı bir kahramanı var, o da efsanevi lider Stalin! Hadi biraz önceki durumları anladık da, Stalin de nereden çıktı?

Stalin benim her zaman ilgimi çek-

Stalin'in büyük oğlu Yakov'un 1941'de Almanlar tarafından yakalandığı an.

Stalin, 1917.

miştir. Tuhaf bir erkek, bir fenomen, bir lider, bir paranoyak, bir cani, etten kemikten bir insan, bir güç, bir korku. Onu çok ilginç buluyorum. Üstelik kadınların çok beğendiği bir erkek. Geride bıraktığı sevgilileri, nişanlıları, kız arkadaşları onu hiçbir zaman unutmuyor. İki çocuğunun annesi onu delice kıskanıyor. İlk karısı Kato âşık ona. O da Kato'ya âşık. Böyle bir adam. Bir tabu üstelik.

Geçen gün bir okurum, "İyi ki yazdınız onu, daha önce hiç yapılmadı bu," dedi. "Üstelik hem iyi, hem kötü; insan olarak yazmışsınız onu. Kızını korumaya çalışan bir baba, sinir hastası karısı ile uğraşan bir koca. Çok duygulandım."

Böyle tepkiler alıyorum, ilgi, merak... Kızgınlık olabilir diye beklerdim, hiç olmadı. Kolay değil fantastik bir kurgunun içine Stalin'i yerleştirmek. Çok renkli olduğu kesin.

Stalin ve hayatına girmiş kadınları... Aslında okur, ilk anda Stalin'in siyasi yönüyle karşılaşacağını zannedecek, ama karşımıza özel hayatı çıkıyor!..

Özel hayatı çok ilginç Stalin'in. Her insanınki gibi trajik aslında. Ölüm her an elinde. Âdeta ölüm onun için sıradan bir şey, bir akşam yemeği gibi, sifon çekmek gibi, kaputunu giymek gibi... Çevresindekiler için de öyle. Onun devrini korkunç kılan bu. Ne bileyim, Stalin'in yanında bir hapşırık krizin tuttu diyelim, öldürülebilirsin. Senin niçin hapşırdığını anlamayabilir. Bu kadar basit. Ölüm, bir sigara yakmak gibi onun için. Ya da bir sigara söndürmek gibi.

Kitabınız üzerine pek çok şey de yazıldı ve çizildi bu zamana kadar. Pek çok olumlu eleştiri yayımlanırken, olumsuzları da yayımlandı aynı zamanda. Olumsuzların ortak noktası, mekânların birbiriyle buluşamaması, yan motif olan Kafka'nın aslında Stalin gibi ana karakter olabileceği, bu konuda yazarın odaklanamaması gibi düşüncelerdi... Ama bu türden farklı mekânların birbiriyle geçişleri, ayrıksılıkları, kahraman bolluğu ve ana karakterden çok bu yapıyı yan karakterlerle beslemek Nazlı Eray'ın bugüne kadar yazdığı tüm romanlarda geçerliydi. Neler söylemek istersiniz?

Kitap çok ilgi uyandırdı ve hakkında çeşitli yazılar yazıldı. Çoğu güzel yazılar. Olumsuz olan bir tanesi de güzel bence. Herkes böyle bir kurguyu kolayca anlayamaz. Devamlı okumamıştır beni, o zaman roman şaşırtabilir onu. Romanın bir amacı da bu zaten. Okuyanı sarsmak. Bir Fethi Naci, bir Erdal Öz, bir İlhan Berk, bir Atillâ İlhan, bir Berna Moran, her biri bu romanı okuduklarında ayrı ayrı yorumlayabilirlerdi. Bu da romanın çok parçalı, kırıklı bir ayna formunda yazılmış olmasından. Ece Ayhan bayılırdı bu kitaba ve tabii Sevim Burak arar, bulurdu beni hemen.

Bir alt yapı gerektiriyor romanı doğru yorumlayabilmek için. Ben kendi okurumu yıllar boyu yetiştirdim. İlk kez fantastik bir kurgu içinde Stalin gibi bir kişiyi, tüm gerçekleri ve özel yaşantısı ile yazıyorum. Bu da benim yazınımda bir ilk. Roman bu bakımdan da önemli bence. Bir romanda mekânlar niye ille de buluşsun? Hayat gibi düzenli mi olmalı roman? Veya hayat bu kadar düzenli mi? Buna ne gerek var? Alışılmış kalıplar böyle fantastik bir romanda niçin ille de birbirine uysun ki? Saçma bir eleştiri bu. Romanda bir kahramanın Kafka olmasını düşünmedim ben. O, Prag'ın bir insanı olarak romanda belirdi.

Benim ana karakterim Josef Stalin baştan beri. Onu Moskova'da değil de Prag'da geçen bir romanda yazmamın nedeni de, tarihin buzlu ışıklarının Avrupa'ya yansıması. Moskova'da bir Stalin çok alışılmış bir şey, aynı Prag'da bir Franz Kafka gibi. Hafif fönlü bir saç gibi, serbest bırakmayı severim romanımı ben. Doğal ve uçuşan bir saç gibi.

Sprey sıkıp, kalıplaştırmayı sevmem.

Özetlersek, Hasan Bülent Kahraman'ın eleştirisi gibi, "Edebiyatı edebiyat adına keşfetmek ve onun o basitlik görüntüsü arkasındaki karmaşıklığı anlamak bakımından bulunmaz bir kitap *Kayıp Gölgeler Kenti*." Basit bir görüntü ve onun arkasındaki karmaşıklığı keşfetmek, Nazlı Eray'ın roman üslubunun göstergesidir... Bu arada aklıma gelmişken, *Kayıp Gölgeler Kenti*, sizin otuzuncu romanınız yanılmıyorsam, değil mi? Nasıl bir bilânço çıkarırsınız yazarlık serüveninizde?

Benim romanımı okurken, hafif bir rüzgâra kapılmış ve birazcık içmiş gibi hissetmelisin kendini. İlkyaz havası çarpmış gibi kapatmalısın son sayfasını kitabın. Bir aspirin yutmak ve bana ulaşmak istemelisin bitirince onu. İşte benim otuz romanımdaki serüvenimin okuruma yansıyan bölümü. Kalbimden akan duygu akımı. Değişik dünyamda bir süre konaklamak, yazı yolculuğuma katılmak; heyecanlanmak, biraz hüzünlenmek ve mutlu olmak. Kısaca yaşadığını hissetmek. Yerkabuğunun üstünde olduğunu, nefes alıp verdiğini ve bu dünyanın önemli bir parçası olduğunu duyumsamak. Birtakım şeyler anlatırken, okuruma kısaca bunları yaşatmak istiyorum. Bunun için yazıyorum diyebilirim. Romanın labirentlerinde okurumla beraber olmak, yalnız olmamak ve ürktüğüm zaman uzanıp onun elini tutabilmek için yazıyorum. □

Figen Öcal, yalnızca okumakla yetinmiyor...

Şu sıralarda okuduğunuz kitapları bizimle paylaşır mısınız?

Çalışma masamın üzerine şöyle bir bakıyorum. En yakınımda Füruğ var, onun *Yeryüzü Âyetleri*. Okuduğum her kitap arasına bir şiirini sıkıştırıyorum ve her seferinde gözlerim büyüyor, yüreğim kabarıyor. Masamda ilerliyorum; İtalo Calvino ile karşılaşıyorum, *Klasikleri Niçin Okumalı?* beni gülümsetiyor. Onunla bir kompleksimi daha yeniyorum. Halide Edip, *Mor Salkımlı Ev* ile Kate Milet, *Uçmak* yan yana duruyor. *Ben ve Öteki... Doğu ve Batı...* Bir de öykü antolojileri, Can Öykü Antolojisi, *90 Yazar 90 Öykü*.

***NotosÖykü* okurlarından Figen Öcal, önce klasikleri okuyor.**

En çok hangi türde ve hangi yazarları okumayı seviyorsunuz?

Öykü, şiir, roman, deneme... galiba her türden okumayı seviyorum. Yazarlar sorusu ise çok zor; öyle çok ki. Klasik yazarları okumayı seviyorum. Günümüz yazarlarını okumaya yetişmeye çalışıyorum, nafile bir uğraş olduğunu bile bile. Kadın edebiyatçıları, ya da kadınlık durumu ile ilgili kadınların yazdığı kitapları okumayı seviyorum. Bir de okumayı sevdiğim tek bir ismi söylersem; Ahmet Hamdi Tanpınar dolayısıyla *Huzur*.

Yazıyor musunuz? Yazmayı düşünüyor musunuz?

Evet yazıyorum. Öykü, şiir yazıyorum ve bir de roman var aklımda.

Gelecek tasarılarınızdan söz eder misiniz?

Bu soru çok heyecan verici. Türkiye ve gelecek... ve ben... Ne desem ki? Okuyup yazmak ve ömrümün kalan kısmını normal seyri içinde tamamlamayı başararak, her şey buraya kadarmış deyip el sallamak.

Çocuğunuzu kitapçıya götürüyor musunuz?

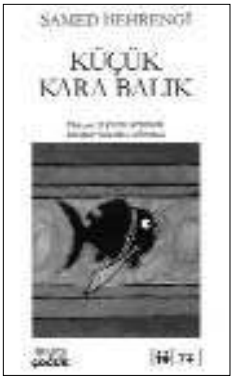
Gereklilikten söz ediyorum, çünkü kitap okuma konusunda çocuğunuzun bütün eğitimi size düşüyor: Niyetim "her şeyi okuldan beklemeyelim" değil, "okuldan hiçbir şey beklemeyelim" demek.

Savaş Kılıç

Jean-Luc Godard'ın *Masculin-Féminin* (1966) filmi, büyük yönetmenin sinemayla deneme yazmaya başlamadan önce, kamerasını sosyolojik anketin hizmetine sunduğu çalışmalardan biri. Godard, filmde anketi gerçekleştirmekle kalmaz, nasıl yapılması gerektiği konusunda görüşünü belirtmeye kadar vardırır işi.

"Sosyolojik anket," diyor Godard, "değer yargılarına dayalı görüş sorgusu biçiminde değil, davranışları tespit etmeye yönelik olmalıdır; çünkü değer yargıları ideolojinin alanıdır; yani samimi olmasak da belli bir yanıtı vermek gerekti̇ğine inandığımız için, beklenen görüşleri ifade edebiliriz. Oysa, davranışları açığa çıkarmaya çalıştığımızda toplumda ne olup bittiğini anlamaya biraz daha yaklaşabiliriz."

Sözgelimi, "Çocuğunuzun kitap okumasını ister misiniz?" gibi bir soruya büyük bir çoğunluk olumlu yanıt verebilir ama, "Kitap okuma alışkanlığı kazanması için onu kitapçıya, kütüphaneye götürüyor musunuz?" ya da, "Onunla birlikte kitap okuyor musunuz?" gibi, davranışları tartışan sorulara verilen olumlu yanıtlar gözle görülür biçimde daha az, dolayısıyla da gerçeğe yakın olacaktır.

Başlığımızı da böyle açıklayabiliriz: Bir yandan size bir davranış sorusu yöneltirken, öbür yandan Türkçenin bir olanağından yararlanarak bir çağrıyı, belki de bir gerekliliği dile getiriyor.

Gereklilikten söz ediyorum, çünkü kitap okuma konusunda çocuğunuzun bütün eğitimi size düşüyor: Niyetim "her şeyi okuldan beklemeyelim" değil, "okuldan hiçbir şey beklemeyelim" demek.

Okul, kitaplar konusunda âdeta negatif eğitim yapıyor; bununla okumayı öğretmek gibi bir amacı olmadığını değil, tersine, hedefinin okumamayı öğretmek olduğunu söylemek istiyorum.

A. Huxley'nin *Cesur Yeni Dünya*'sında olduğu gibi, çocuklarımız kitaplara ve çiçeklere dokunduklarında belki elektrik çarpmıyor onları,[1] ama en az romandaki şartlandırma merkezlerinde yetişen çocuklar kadar kitapların, okumanın, entelektüel olmanın, topluseks poplu-seks (orji) çağında olduğu gibi, mutluluğa, toplumsal tutarlılığa ("birlik ve beraberliğe") zarar verdiğini düşünüyorlar.[2] Belki düşünmek sözcüğü yerinde değil, hissediyorlar, hissini taşıyorlar demek daha doğru olabilir; çünkü bu kanaat,

hatta refleks, elbette göstere göstere değil, gizlice, galiba öğretenlerce bile pek bilinmeden, kuşaktan kuşağa aktarılıyor.

Eğitim sistemimize gereğinden fazla yüklendiğimi, haksızlık ettiğimi düşünebilirsiniz. Öyleyse gelin, olguların gözünün içine bakmayı deneyelim birlikte. Okuma alışkanlığına sahip olanların oranını son yıllardaki araştırmalar on binde bir olarak gösteriyor (yani 70 milyonluk bir nüfus içinde hepi topu 7.000 kişi); sosyal bilimlerdeki bütün sayısal araştırmalar gibi, bu rakamın gerçeği kesin biçimde yansıtmaktan çok, yaklaşık olduğunu kabul etmek gerekir. Temkinle, bu rakamın iki katı olduğunu (on binde iki: yani 70 milyonluk bir nüfus içinde hepi topu 14.000 kişi) varsaysak bile, karşımızda okulun, eğitim sisteminin başarısızlığından çok daha büyük, çok daha vahim bir sorun olduğunu görmek kaçınılmaz. Hiçbir kurumun on binde bir ya da on binde ikilik başarı oranıyla meşruiyetini ve varlığını sürdüremeyeceğini göz

➜

Çocuklar İçin 20 Kitap Önerisi

Çocukların kitap okuma alışkanlığı kazanmasının yolu önce aileden, sonra okuldan geçer. Bu ikisinde örnek alabileceği büyüklerle karşılaşmayan çocuğun kitap okuma alışkanlığı edinmesi çok zor. Sonra ne okunacağına gelir sıra. Orada da kısıtlamalar başlar. Aslında çocuğun resimli roman okuması da iyidir, edebiyat klasikleri de. Bir ayrım yapmadan, onu bir kitabın üstüne eğilmiş görmek de yeter. Nasıl olsa seçimlerini kendisi yapacak, o seçimleri yaparken kimseye de danışmayacak.

NotosÖykü bu kez "Çocuklar için 20 Kitap Önerisi" veriyor. Bu yirmi kitap adı *NotosÖykü*'nün çevresindeki küçük bir kurulun önerdiği 100 kitaplık listeden çıktı. Önerilen kitaplar arasında resimli romanlar yok, daha pek çok kitap da. Asıl olarak, nitelikli edebiyat kitaplarından oluşan bir liste bu. Yalnızca bir öneri, bir temel ya da yardımcı. Derli toplu bir hatırlatma olması bile amaca ulaştırır. Sonra herkes kendi listesini yapıp dilediklerini okumaya, okutmaya koyulabilir. Yeter ki çocuklara kitap önerileri yapmaya başlarken, hazırlıklı olalım.

Pinokyo, Carlo Collodi

Küçük Prens, Antoine de Saint-Exupéry

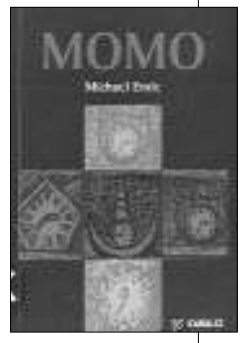
Martı-Jonathan Livingstone, Richard Bach

Beyaz Yele, René Guillot

Pal Sokağı Çocukları, Ferenc Molnar

Pippi Uzunçorap, Astrid Lindgren

Momo, Michael Ende

Peter Pan, James Matthew Barrie

Tom Sawyer, Mark Twain

İki Sene Mektep Tatili, Jules Verne

Heidi, Johanna Spyri

Polyanna, Eleanor Porter

Alice Harikalar Diyarında, Lewis Carrol

Define Adası, Robert Louis Stevenson

Çarli'nin Çikolata Fabrikası, Roald Dahl

Küçük Pıtırcık, Goscinny-Sempé

Salatalık Kralı, Christine Nöstlinger

Dünya Büyülü Bir Yer, David Almond

Küçük Kara Balık, Samed Behrengi

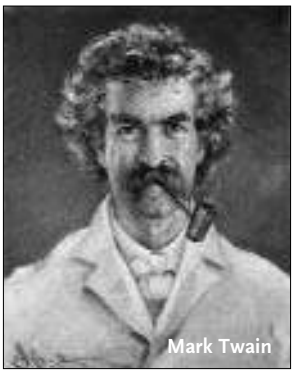
Uçan Sınıf, Erich Kastner

Ferenc Molnar

Ankara'daki ilköğretim öğretmenlerinin (ortalama) yüzde 32,6'sı hiç kitap okumuyorken, yaş gruplarına göre değerlendirdiğimizde durum daha da vahim bir hal alıyor: 51-64 yaş arasındaki öğretmenler ya iki ayda bir kitap ya da daha az (yüzde 71,4) ya da hiç okumuyor (yüzde 28,6).

önünde tutarsak, okumayı öğretmenin, okuma alışkanlığını kazandırmanın okulun amacı olmadığını itiraf etmek gerekecektir; başka amaçlara hizmet ettiği içindir ki, bu temel beceriyi kazandırmadaki akıllara durgunluk verecek başarısızlığı, eğitim sisteminin karnesine işlenmiyor.

Jules Verne

Mark Twain

Türkiye'de okur profili üzerine yapılmış araştırmalarda bu savla uyumlu veriler bulabiliyoruz. Eğitimcilerimizin en sevdiği atasözüdür "ağaç yaşken eğilir", her yerde okuma alışkanlığının küçük yaşlarda edinilmesi gerektiğini, öğretmenler, müsteşarlar, bakanlar söyler durur. Bakalım, işlerinin aynası ne gösteriyor.

Bülent Yılmaz'ın 127 kişi arasında yaptığı araştırmaya göre,[4] Ankara'daki ilköğretim öğretmenlerinin (ortalama) yüzde 32,6'sı hiç kitap okumuyorken, yaş gruplarına göre değerlendirdiğimizde durum daha da vahim bir hal alıyor: 51-64 yaş arasındaki öğretmenler ya iki ayda bir kitap ya da daha az (yüzde 71,4) ya da hiç okumuyor (yüzde 28,6). Öğretmenlerin yaşları ilerledikçe bilgi ve deneyimleri arttığı için artık okumaya "ihtiyaç duymadıklarını" düşünebilirsiniz; ama aynı araştırmaya göre, orta yaşlı öğretmenlerin okuma karnesi daha kırıklı: 36-50 yaş arası öğretmenlerin yüzde 41,8'i hiç kitap okumuyorken, yüzde 28,6'sı iki ayda bir kitap veya daha az okuyor. Bunda öğretmenlik mesleğinden elde edilen gelirin bugün yoksulluk sınırının çok altında olması, mesleğin genellikle kırsal kesimlerden gelenlerce güvenli devlet memurluğu (yani bir tür işsizlik sigortası) olarak tercih edilmesiyle de ilgisi olduğu söylenecektir ve elbette doğrudur. Ancak çocuklarımızın suçu nedir!

Bülent Yılmaz'ın Ankara'da 600 hanede 1800 kişiye uyguladığı bir başka ankete göreyse, soruları yanıtlayanların yüzde 35,5'i hiç okumuyor, yüzde 30.1'i az okuyor (yılda 1-5 kitap), yüzde 16,52'i yılda 6-10 arası, yüzde 9,2'si yılda 12-20 arası kitap okuyor; yılda 21 ve daha fazla sayıda kitap okuyanlar ise yüzde 8,7'yi geçmiyor.

Okul okur yetiştirmiyor, diyoruz, ama her şeye rağmen, okur dediğimiz, soyu tükenmek üzere olan tür hâlâ varlığını koruyorsa (ki öyle görünüyor), okurun nerede ve nasıl yetiştiğini sorup soruşturmak yerinde olacaktır. Cevap büyük ölçüde "aile"de bulunuyor.

Yıldız Teknik Üniversitesi'nde okuma alışkanlığı bulunan 45 öğrenci, bu konuda yapılan küçük bir ankete yanıt vererek, genel bir fikir edinmemizi sağlamakla kalmayıp daha kapsamlı bir araştırmanın gerekliliğini ortaya koydu. Kendilerine yöneltilen "Okuma alışkanlığı edinmenizde en çok hangisi etkili olmuştur?" sorusuna öğrencilerin yüzde 51,11'i (23 kişi) "ailem", yüzde 15,56'sı (7 kişi) "okulum", yüzde 22,22'si (10 kişi) "arkadaşlarım", yüzde 11,11'i (5 kişi) "gazete ve dergiler" cevabını vermiştir. Bu rakamlar içinde en dikkat çekici olanı, ailenin başı çekmesi değil, okulun arkadaş çevresi kadar bile etkili olmaması!

Yılmaz'ın (1995) ayrıntılı ve olgulara nüfuz etmeyi hedefleyen araştırmasına dönersek, annesi okur-yazar olmayan bireyler içinde düzenli kitap okuma alışkanlığına (yılda 21 kitap ve daha fazlası) sahip olanların oranı yüzde 5,2'yi geçmezken, annesi üniversite mezunu olan bireyler arasında düzenli okurlar yüzde 22,7'ye çıkmaktadır. Babanın öğrenim durumunun etkisine baktığımızda, olumsuzluğun bireyin okumazlığını anneden daha köklü biçimde etkilediğini, ancak olumlu durumun bireyin okurluğunu anneninki kadar etkilemediğini görüyoruz: babaları okur-yazar olmayan bireyler arasında düzenli okurların oranı yüzde 2,4 iken, babaları üniversite mezunu olanlar arasındaki düzenli okurlar yüzde 14 kadardır. Dünyada yapılmış bir araştırma da, ailelerin gelir durumlarından çok, evlerinde kitaplık bulunup bulunmamasının öğrencilerin okumaya yatkınlığını ya da ders başarısını etkilediğini ortaya koyuyor.

Anahatlarıyla sunduğum bu araştırma sonuçlarından çıkan en önemli ders, okuma alışkanlığını yaygınlaştırma çalışmalarında ailelere, özellikle de lise ve üniversite eğitimi alma şansına erişmiş annelere seslenme stratejisini benimsemek gerektiğidir. □

[1] Kitap toplama, mahkûm etme ve yakmanın olağan ve okumanın potansiyel suç olduğu, "elektrikle" cezalandırıldığı darbe dönemlerinin, kitap ve okumaya ilişkin toplumsal tutumlar üzerindeki etkisi, öbür ilginç sorularla birlikte, başlı başına bir araştırma konusu. Bu noktalar derinleştirildikçe, Huxley ile Bradbury'nin kara ütopyaları (*Fahrenheit 451*), çocuklar değilse de gençlerin elektrik verilerek eğitildiği "şartlandırma merkezleri"nde biçimlendirilmiş bir toplum yaratmayı becermiş 12 Eylül dönemi yanında, insancıl ve iyimser kalabilir!

[2] "Türk aydını halkından kopuk" klişesinin tarihçesi de araştırmaya değer bir konu olarak duruyor önümüzde.

[3] Bağımsız Eğitimciler Sendikası'nın yaptığı araştırmadan, bkz. PEN'in sitesi: http://www.pen.org.tr/tr/node/977

[4] "Ankara'daki İlköğretim Öğretmenlerinin Okuma ve Halk Kütüphanesi Kullanma Alışkanlıkları Üzerine Bir Araştırma" Türk Kütüphaneciliği, 2002, s. 441-460.

[5] "Okuma Sosyolojisi: Ankara'da Oturanların Okuma Alışkanlıkları Üzerine Bir Araştırma", Türk Kütüphaneciliği, 1995, s. 325-36.

[6] Bkz: http://ytuforum.com/index.php?&act=ST&f=4&t=54611&mode=show&st=

Gamze Güller ilk kitabında öyküleriyle geldi

***İçimdeki Kalabalık* adını verdiğiniz ilk öykü kitabınız yayımlandı. Öyküyü seçme nedenleriniz nelerdi?**
Çocukluğumdan beri öyküler yazıyorum. Yaratmak istediğim dil ve atmosfer en iyi öyküde karşılık buluyor. Öykünün yazarken de okurken de çağrışımlara açık olmasını, yarattığı etkiyi, kısa ama buna karşın yoğun olmasını seviyorum; okumak kadar yazmak da mutlu ediyor beni.

"İçimdeki Kalabalık" kitaba adını verdiğiniz öykülerden biri aynı zamanda. Sosyal hayatı zorla, istemeden kabul eden kahramanın hikâyesidir bu; bunalmıştır aynı zamanda... İsyan bayrağını çeker, ama mağluptur, çaresizdir, kalabalıkta kaybolamamıştır. Bu, tüm öykülere yansır mı?
Kitabım için seçtiğim isim "İçimdeki Kalabalık", çünkü her insanın içinde, farkında olduğu ya da olmadığı pek çok farklı kişilik barındırdığını düşünüyorum. Öykülerimde bunların sosyal yaşamda olduğu kadar iç dünyamızda da sıkıntılar ve çelişkiler yarattığından bahsediyorum. Kalabalıklarda kaybolmak kadar kaybolamamak da zorluyor bizi. Bastırmaya çalıştığımız bu içsel kalabalığın dışavurumu belki de "İçimdeki Kalabalık."

Kitabınızı yayımlatma sürecini anlatır mısınız, ilk kitabınız olması nedeniyle?
Benim için her şey çok yeni. Bu yüzden en zor yanı beklemekti sanırım. Düzeltmeler ile uzun aylar geçirdik. Ama bir o kadar da zevkliydi her şey. Bu süreçte yayınevimin profesyonel desteği benim için çok öğretici oldu. Yolda olmak da en az ulaşmak kadar güzel.

Yayınevinin desteği önemli oldu.

Yolunuzun bundan sonraki güzergâhı şimdiden belli mi peki?
Şu anda üzerinde çalıştığım yeni metinler bana farklı yerlere gidebileceğim duygusu veriyor. Yazarken belli bir plan veya rota izlemiyorum. Bundan sonra kâğıt ve kalem beni nereye götürecek ben de merak ediyorum.

günlerin getirdiği

'PATAFİZİK

'Patafiziği dolayımlanmış bir fizik bilimi olarak tanımlamak mümkündür; çünkü bilimsel olarak elde edilen verilerden yararlanır, fakat bunları kendine özgü bir dil içinde işler. Örneğin, bir nesnenin sonsuz bir hızla ilerleyişini, istisnai bir bakış açısıyla, nesneyi çevreleyen belirli unsurların sonsuz bir hızda sabit kalışı biçiminde ifade eder.

Özcan Doğan

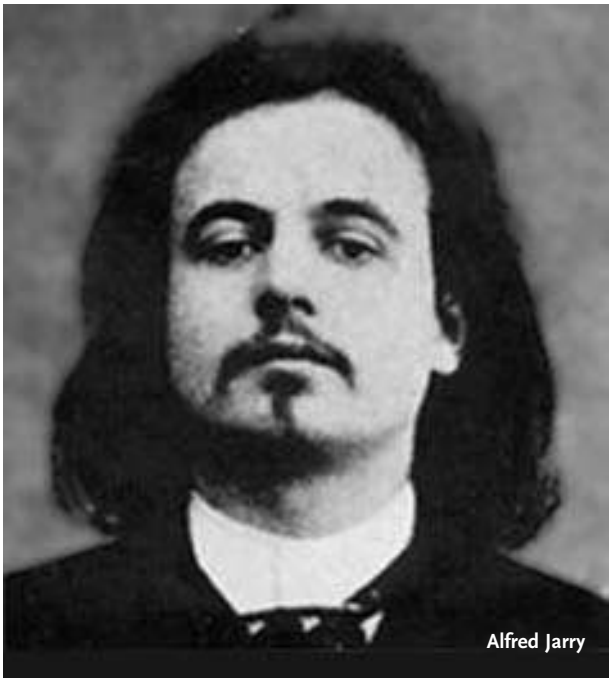
19. yüzyılın sonlarında ortaya çıkan ve 20. yüzyılda başta gerçeküstücü ve absürd akımlar olmak üzere çeşitli edebiyat ve sanat akımlarına öncülük eden, müzik ve sinema alanında bile izlerine rastlayabileceğimiz, Marcel Duchamp, Eugène Ionesco, Jean Dubuffet, Joan Miró, Jacques Prévert, Dario Fo, Man Ray ve Máx Ernst gibi, 20. yüzyıla damgasını vurmuş birçok edebiyatçı, sanatçı ve düşünürün kendilerini birer izleyicisi olarak gördüğü sıra dışı bir düşünce biçimi: 'Patafizik.

'Patafizik Nedir?

Rutin olana istisnai bir bakış: En kısa ifadeyle Patafiziği böyle tanımlayabiliriz. 19. yüzyılın sonlarında, Fransız yazar Alfred Jarry'nin kaleme aldığı *Gestes et opinions du docteur Faustroll, pataphysicien* adlı eserde karşımıza çıkar ilk olarak. Patafiziğe dair ilk tanımlama yine bu eserde yapılır: İstisnalar bilimi. Yerleşik algıdan farklı olarak, istisnalar üstünden evrene bakma çabasıdır 'Patafizik. İstisna olarak tanımlanan şey, evrensel kurallara uymayan sıra dışı bir durumu değil, yerleşik fenomenolojik algının yarattığı alışkının etkisiyle gözden kaçan alternatif bir evren tasavvurunu ifade eder. Fakat bu açıdan bakıldığında, yerleşik algılamanın kendisi de bir istisna olarak tanımlanmalıdır; çünkü bu, evrene dair muhtemel bütün açıklama yöntemlerinden yalnızca biridir. Burada, var olan evren algısına eklemlenen paralel bir evren söz konusudur ve bu eleştirel bir yaklaşımın ürünüdür: Verili olarak bulunan gerçekliğe yönelik bir karşı duruş. Aynı zamanda 'Patafizik, bu paralel evreni oluştururken doğrudan doğruya fiziksel evrene yönelir ve alternatif bir bilimsel dil inşa eder; Patafiziğin bir bilim olarak tanımlanmasının nedeni de budur. Bunun yanında, olgulara yönelik alternatif çözümlemeleri nedeniyle 'Patafizik fenomenolojik bir yaklaşım halini alır.

Alfred Jarry, Patafiziği, fizik ve metafizik ikilisine eklemlenen üçüncü bir unsur olarak değerlendirir: Fizik-Metafizik-'Patafizik. Bunların her biri, bir halkayı oluşturan üç ayrı noktadan biridir ve aynı evreni açıklamaya çalışan kendine özgü bir dil kullanır. Fakat 'Patafizik, metafiziğe olduğu kadar fiziğe de uzaktır. Doğrusal olarak fiziksel evrene yönelmesi ve metafizikte olduğu gibi masal-yaratma-işlevinin ürünü olan unsurlara başvurmaması bakımından metafizikten ayrılır. Fiziksel evreni açıklarken geleneksel olarak oluşturulmuş bilimsel bir dil kullanmaması ise, fizikle 'Patafizik arasındaki farkı oluşturur. Ancak, Patafiziği dolayımlanmış bir fizik bilimi olarak tanımlamak mümkündür; çünkü bilimsel olarak elde edilen verilerden yararlanır, fakat bunları kendine özgü bir dil içinde işler. Örneğin, bir nesnenin sonsuz bir hızla ilerleyişini, istisnai bir bakış açısıyla, nesneyi çevreleyen belirli unsurların sonsuz bir hızda sabit kalışı biçiminde ifade eder.

"Hayali çözümler bilimi", 'Patafizikle ilgili olarak yapılan en yaygın tanımlamalardan biridir. Özellikle ülkemizde neredeyse hiç bilinmeyen bir konu olduğundan, hayal ürünü ve dolayısıyla absürd ya da anlamsız şeylerle ilgilenen bir alan olarak anlaşılmaktadır. Alfred Jarry de Patafiziği tanımlarken hayali ya da düşünsel çözümler ifadesini kullanır kimi zaman. Fakat buradaki hayali olma durumu, verili olarak

Alfred Jarry

Boris Vian

bulunan şeylerin tamamen dışında, dış dünyadaki fiziksel ya da olgusal hiçbir gerçekliğe gönderme yapmayan şeyleri karşılamaz. Hayali olan, 'Patafizik bakış açısıyla oluşturulan şeyler değil, bu şeylerin gerçeklikle ilişki kurma biçimidir. Eşdeğerlilik ilkesi bu ilişki biçiminin temelini oluşturur; var olan şeylerin yerine onlarla eşdeğer olarak kabul edilen şeyler konur. Buna göre, sözgelimi bir günlük zaman dilimi 24 saat olarak değil, 52 saat ya da sadece 5 dakika olarak hesaplanır. *Gestes et opinions du docteur Faustroll, pataphysicien* adlı eserde, Doktor Faustroll'ün doğum ve ölüm tarihleri aynıdır. 1898 yılında 63 yaşındayken doğar ve aynı yıl ölür. Bu düşünce biçimi, 'Patafizik Takvim adında alternatif bir takvim oluşturmaya kadar varmıştır. Hayali çözümlere dayanan çalışmalar gerçekte sınırsız bir alana yayılmaktadır, diyebiliriz. Şeylere istisnai bir açıdan bakma ya da bir alternatif yaratma düşüncesi, matematiksel işlemlerin rüzgârdan etkilenme olasılığını hesaplamak ya da bir insanın yaşam süresini hayatta kaldığı süre içinde işlenen cinayet sayısına göre belirlemek gibi çözümler üretebilmektedir.

Aralarında Raymond Queneau ve Boris Vian gibi ünlü Fransız yazarlarının yer aldığı birçok patafizikçi, bu türden "hayali çözümler" üzerinde durmuş ve bu yönde çalışmalar yapmıştır. Eşdeğerlik ve olasılıklar üstünden düşünme yöntemini, gerçeküstücülükten dadaizme ve absürd edebiyata kadar pek çok alanda bulabilmemiz mümkündür.

'Patafizik ve Edebiyat

'Patafizik edebiyat, söz konusu kavramın tanımına paralel olarak, edebiyat alanında alternatif bir bakış açısını ve görme biçimini ifade eder. 'Patafizik bir metin, görünür ve genel şeylere değil, özel ve gözden kaçan şeylere dokunmayı hedefler. Kişiler ve olaylar kurgulanırken, bu ikili yapının içinde yer aldığı dünya tasvir edilirken, bunu klasik metinlerden farklı olarak alternatif bir dünya tasavvuru içinde yapmaya çalışır. 'Patafizik olarak oluşturulmuş bir edebiyat metni, sözgelimi yolda yürüyen bir insanın gerçekleştirdiği eylemi değil, dış dünyanın bu eyleme göre konumlanışını, binlerce kilometre uzaklıktaki bir başka insanın bu eylem anındaki davranışlarını ya da eylemin gerçekleşmeme durumunu ifade eder.

'Patafizik her şeyden önce bir ifade biçimi olduğundan ve edebiyat doğrudan doğruya dil aracılığıyla gerçekleştirildiğinden, 'Patafizik için çok daha verimli bir uygulama alanıdır edebiyat. Her şeyden önce paralel evren ilkesi edebiyattaki geleneksel algıyı kırılmaya uğratan metinler oluşturma olanağı sağlar. Metni ören unsurların gerçeklikle doğrusal bir ilişki kurmaması, okuyucunun yorum alanını sınırsız bir biçimde genişletir ve bu da çok anlamlılığın oluşmasını sağlar. Buna ek olarak, sembolik potansiyeller metni oluşturma sürecinde yazara *omniscient* (ombdusman) olma niteliği kazandırır. Örneğin, 'Patafizik bir öyküde yer alan bir karakterin zihninden geçen düşünce sayısı yazar için bilinebilir bir şeydir ve yazar metnini olası bir eksilme üstüne kurabilir. Önemli bir başka nokta ise, 'Patafizik yöntemin yokluk kipi üstünden anlatılar oluşturulmasına olanak vermesidir. Buna göre bir öyküdeki kahramanın bütün bir yaşamı bir tür anti-eylem üstüne kurulabilir.

Jarry'nin dehasının bir ürünü olan

'PATAFİZİK TERİMİ

Alfred Jarry tarafından oluşturulan Patafizik teriminin tam olarak ne anlama geldiği konusunda belirsizlik söz konusudur. Basit bir cinas görünümünden kaçınmak amacıyla apostrof ile birlikte kullanılan 'Patafizik terimin anlamıyla ilgili olarak, pâte à physique (fizik hamuru), pas ta physique (senin fiziğin değil) ve patte à physique (fizik ayağı) şeklinde çeşitli açıklamalar mevcuttur. Farklı anlamlara gelmekle birlikte Fransızca olarak okunduğunda "patafizik" sesini veren bu ifadelerin, Patafiziğin tanımı itibariyle, son tahlilde fizik bilimine dair ironik bir kullanım olduğu açıktır.

'PATAFİZİK KOLEJİ

Patafizik Koleji, 1948 yılında Emmanuel Peillet tarafından kurulan ve Raymond Queneau, Jean Ferry, Boris Vian, Jean Mollet ve Luc Étienne gibi isimlerin öncülük ettiği bir sanat ve edebiyat hareketidir. Kendine özgü bir hiyerarşik sistem oluşturan Kolej, yukarıdan aşağıya Küratör, Ast-Küratör, Proveditör, Satrap ve Naip olarak sıralanan üyelerden oluşur. Doktor Faustroll, Patafizik Koleji'nin daimi ve azledilemez üyesidir. Ancak, Patafizik düşüncenin ruhuna uygun olarak, keyfi bir biçimde oluşturulmuş bir yönetim sistemidir bu. Üyelik sıfatları semboliktir ve Patafizik alanında önemli çalışmalar yapan kişilere verilir; bu sıfatları karşılamak üzere üretilmiş çeşitli amblemler söz konusu kişiler tarafından taşınır. Patafizik Koleji'nin temel amacı, başta Alfred Jarry'nin eserleri olmak üzere, yapılan Patafizik çalışmaları derlemek ve yayımlamaktır. Patafizik alanında yeni çalışmalar yapmak, bu alanla ilgili isimleri bir araya getirmek Kolej'in diğer önemli işlevleri arasındadır. Man Ray, Joan Miró, Jean Dubuffet, Eugène Ionesco, Max Ernst, Jacques Prévert gibi isimler Kolej'in diğer üyelerinden bazılarıdır. Sonraları uluslararası bir oluşum haline gelen ve İtalya, İspanya, İngiltere ve Hollanda gibi ülkelerde temsil edilen Patafizik Koleji 1975 yılında çalışmalarına son vermiş, ancak 2000 yılında kapılarını yeniden açmıştır.

'PATAFİZİK TAKVİM

Patafizik Takvimi, Alfred Jarry tarafından oluşturulmuş ve ilk olarak, 1899 tarihli *L'Almanach du Père Ubu, illustré* adlı çalışmada, Ubu Baba'nın Takvimi başlığıyla yayımlanmıştır. Ubu Baba'nın kişisel zevkine göre düzenlenen bu takvimle birlikte, 8 Eylül 1873 tarihinden itibaren (Alfred Jarry'nin doğum tarihi) Patafizik Çağ başlar. Takvim 13 aylık bir zaman diliminden oluşur (Absolu, Ha Ha, As, Sable...). Gün ve ay isimleri Jarry tarafından uydurulmuştur; belirli gün ve haftalar bütünüyle yeniden oluşturulmuştur. Ancak Patafizik Takvim Jarry'nin ölümünden uzun yıllar sonra kullanılmaya başlanmıştır; 1948 yılında Patafizik Koleji tarafından yürürlüğe konulmuştur. Takvim patafizikçiler tarafından bugün de kullanılmaktadır. Buna göre bizler bugün Patafizik Çağ'ın 135. yılında bulunuyoruz.

Gestes et opinions du docteur Faustroll, pataphysicien 'Patafizik edebiyatın en yetkin örneğidir. Doktor Faustroll öznelinde bir kişi tasviriyle başlar kitap; fakat bu, klasik tasvirleri açıkça alaya alan, karmaşık bir matematiksel işlemle Doktor Faustroll'ün vücut ölçülerini veren ve günlük hayatının ilginç ayrıntılarıyla devam eden tam anlamıyla 'Patafizik bir tasvirdir. Kitap, Patafiziğin tanımlanıp kural ve ilkelerinin saptanmasıyla ve patafizikçi Doktor Faustroll'ün sıra dışı bir dünyada deniz yoluyla Paris'ten Paris'e yaptığı sıra dışı bir yolculukla devam eder ve Tanrı'nın yüzölçümüyle ilgili karmaşık bir hesaplamayla son bulur. Doktor Faustroll'ün 'Patafizik evreninde, nesnelere atfedilen konvansiyonel nitelikler yerlerini istisnai bir bakış açısıyla ortaya çıkarılan gizil niteliklere bırakır. Aynı biçimde, sembolik potansiyeller bilinmezliğin yerini alır ve her şey belli bir değerle ifade edilebilir hale gelir. Böyle bir evrende, bir insanın vücut ölçülerinin belli bir atomal değeri vardır. Cisimlerin belli bir merkeze doğru düşüşünden söz edilmez, ancak merkezin cisimlere doğru yükselişinden ya da merkez ile cisimler arasında yer alan boşluğun son bulmasından söz edilir.

Docteur Faustroll, bu alanda bir ilk olmasına rağmen, 'Patafizik edebiyatın taşıdığı yüksek potansiyeli ve ondaki özgünlüğü görmemizi sağlar. 'Patafizikle örülmüş bu eser, aynı zamanda dışarıdaki gerçekliğe yönelik hoşnutsuzluğu dile getirir. Her şeyden önce, 'Patafizik, niteliği itibariyle yadsımayı ve reddedişi ifade eder. Metnin bütününe yayılan gerçeküstücü ve absürd yaklaşım bu durumun bir göstergesidir. Jarry, yarattığı sıra dışı dille, insanların dünyasını alaya alır. İnsanlığa hükmeden kurallara ve değerlere yönelik, abartılı ve gülünç bir üslupla ifade edilen keskin bir eleştiridir bu. Kendilerini Jarry'nin takipçisi olarak gören birçok edebiyatçı ve sanatçı-

nın eserinde, bu hoşnutsuzluğu dile getirmede Patafiziğin sunduğu sınırsız olanakları görmek mümkündür. Bu kişilerin üyesi olduğu 'Patafizik Koleji'nin yapısı bile bunun en somut göstergesidir.

'Patafizik ülkemizde neredeyse hiç bilinmeyen bir alan. Bu konuyla ilgili teorik çalışmalar olmadığı gibi, edebiyat alanında ya da sanatın herhangi bir dalında 'Patafizik nitelikte eserlerden söz etmek de pek mümkün değildir.

Bununla birlikte, özellikle şiir türünde oluşturulan metinlere bakıldığında, pek çok yerde 'Patafizik bir dile ya da 'Patafizik unsurlara rastlamak mümkündür. Bunun nedeni, bir ifade biçimi olarak şiirin imgesel yönünün çok güçlü olmasıdır, diyebiliriz. Çünkü etkili bir ifade yaratma amacıyla oluşturulan imgeler anlamı dolayımlamaktadır ve bu durum 'Patafizik nitelikte anlatımların ortaya çıkmasına olanak vermektedir.

Öte yandan, 'Patafizik bir olgu olarak biliniyor denemez; dolayısıyla bu türden anlatımlar çoğunlukla bir tesadüften ibarettir ve böyle unsurlar içeren eserler veren şairlerde 'Patafizik bir metin oluşturma çabası söz konusu değildir. Ancak, 'Patafizik Koleji'nin de belirttiği gibi, 'Patafizik hayatın her alanındadır ve önemli olan onu fark etmektir. Bu açıdan bakıldığında, herhangi bir yazarın ya da şairin bir tesadüf sonucu da olsa bunu yakalamış olması oldukça mümkün ve hatta kaçınılmazdır. Bu bağlamda, Patafiziğe yönelik bilinçli bir çabadan söz edememekle birlikte, edebiyatımızda Edip Cansever, Turgut Uyar, Orhan Veli ve Nâzım Hikmet gibi büyük şairlerin bazı şiirlerinde 'Patafizik mantığına uygun dizelere rastlayabiliyoruz. Bu yönde araştırmalar yapılması durumunda, edebiyatımızdaki gizli 'Patafizik yönlerin ortaya çıkarılması mümkündür. □

ÜNLÜ PATAFİZİKÇİLER

Patafiziğirn kurucusu: Alfred Jarry
1873 yılında Fransa'da doğdu. On beş yaşındayken, okuldaki bir öğretmeninden esinlenerek *Kral Übü* adlı tiyatro oyununun ilk biçimini yazdı. Daha sonraları yeniden ele alınan yapıt 1896 yılında Paris'te sahnelendi. Topluma ve insanlara yönelik alay dolu, keskin bir eleştiri içeren, gerçeküstücü ve absürd tiyatronun ilk örneği ve başyapıtı olarak kabul edilen bu oyunla Alfred Jarry bu iki edebiyat akımının öncüsü oldu. 1898 yılında, *Gestes et opinions du docteur Faustroll, pataphysicien* adlı yapıtını yazdı. Patafiziğin ilk kez tanımlandığı bu kitap Patafizik edebiyatın başyapıtıdır. 20. yüzyılda yaratılan Patafizik ekolün ve 1948 yılında kurulan Patafizik Koleji'nin kutsal kitabı olarak kabul edilir. Şiir, roman ve tiyatro alanında eserler veren Alfred Jarry, tüberküloz nedeniyle, 1907 yılında öldü. Ardında, 20. yüzyıla damgasını vuran birçok sanat akımına kaynaklık eden, yüzyılın en önemli adları arasında yer alan birçok sanatçı ve edebiyatçıyı etkileyen sıra dışı bir düşünüş ve eşsiz yapıtlar bıraktı.

Boris Vian
1950 yılında Patafizik Koleji'ne girdi. 1953'te satraplığa yükseldi. Kolej için Patafizik nitelikte pek çok metin yazdı. Tanrı'nın matematiksel değeriyle ilgili çalışmalarında, Tanrı'nın 0 sayısına eşit olduğunu gösteren hesaplamalar yaptı. Patafizik Koleji üyeleri tarafından taşınan rozetlerin seri olarak üretilebilmesi amacıyla kullanılan Gidouillographe adlı makine ve caz müzik çalmak üzere kullanılan, alkolün ve müziğin verdiği sarhoşluğu birleştiren Pianocktail adlı aygıtla ilginç buluşlara imza attı.

Raymond Queneau
1950 yılında Patafizik Kolejine üye oldu. Kısa sürede satraplığa yükseldi. Patafizik nitelikte çeşitli çalışmalar yaptı. Matematiksel işlemlerin rüzgârdan etkilenme olasılığını bulmaya dayanan çeşitli hesaplamalar yaptı; örneğin 2+2 = 4 işleminin 2 = 4 olarak hesaplanabileceğini kanıtladı. Fransız dilindeki fiil çekimleriyle ilgili alternatif kalıplar oluşturdu. Patafizik düşüncenin kaynaklık ettiği Oulipo edebiyat akımının kurucuları arasında yer aldı.

Jean Mollet
1951 yılında Patafizik Kolej'ine girdi. 1953 yılında Satrap unvanını aldı. Alfred Jarry ile bire bir tanışıklığı olan tek üye olması nedeniyle, 1959 yılında, Boris Vian'ın önerisi üzerine Raymond Queneau tarafından Ast-Küratör olarak seçildi (Küratörlük Patafiziğin kurucusu olan kişilere verilen bir unvandır; buna göre asıl Küratör Doktor Faustroll'dür). Patafizik Koleji'nin yaşayan duayeni olarak kabul edilen Mollet, Kolej'in alt-komisyon sisteminin oluşturulmasında öncü oldu. Mollet'nin Kolej'de bulunduğu yıllar Kolej'in en verimli dönemi olarak kabul edilir.

PATAFİZİK METİNLER

ÖZCAN DOĞAN

En Şinua Ki İnyor Tu

Zamanın ötesinden sarkan bir gündü; aydınlıkla boğuşan bir karanlık bitmeye başlıyordu. Sayısız çocuk ölüsü yaşında bir adam, yüzünde işlenmiş ipeksi bir karaltıyla adımlıyordu. Eritilmiş demirden icat edilmiş keskin bir kütle elinde giderek ağırlaşırken, serin bir iklimde kuşlar sonbahara hazırlanıyordu.

Müstakbel ölülerden oluşan bir kalabalığı yararak ilerledi adam; evvel zaman ağaçlarından arta kalan kanlı bir platformda attı son adımlarını. Yüzü korkuyla yıkanmış küçük bir insan duruyordu karşısında. Bir gün akşam olurken, isimsiz bir yıldız uzaklarda son kez parlarken, buğdaydan bozma sarı sıcak bir yumağa uzanan elleri yüzünden, şimdi ayrılacaktı başı gövdesinden.

Elleriyle kalabalığa emretti adam; sessizlikle ferahladı gökyüzü. Sonsuzluğa uzanan kısacık bir anda hapsedildi zaman: Adsız bir ülkede çocuğunu emzirdi bir anne; uzak coğrafyalarda derilerini değiştirdi yılanlar; umuda yolculuk ederken sırtından vuruldu bir kaçak; Amazon'da yaşlı bir ağaç kederinden yıkıldı yavaş yavaş. Ve ölümüne ağlayan bir şair ayrılırken bu dünyadan, bembeyaz bir zemine harflerle yansıyan yaşamama hükmü, keskin bir ağızla saplandı boynuna küçük insanın. Kalbinden akan kızıl sular karıştı toprağa ve gözlerinde donup kaldı tüm eşya. Yaşamaktan gelen elleri hiçbir şey bilemeyecekti artık.

Hiçliğe karışan bütün öbür şeylerle birlikte yok olup gitti küçük insan. Zamanın ötesine uzanan bir sabah başladı ölmeye ve yüzyıllar sonra ölmeye devam ediyor hâlâ.

Kral Übü

MEHMET SÖZER

Çamaşır

Vücutlarımızı göstermemek için toplanmış tarla mahsulleri fazlaca su içeriyordu. Havanın nemini artırabilmek için balkon iplerini giysilerle yerçekimi arasına koyduğumda eylemi bütünleştirecek basit yaylı sistemi, yeryüzü çekiverdi.

Yağmuru engelleyen plastik örtüden çıkan ses –kulaklarıma varıncaya kadar milyon kez atmosferde emilmiş olmasına rağmen– vücudumun büyükten küçüğe sıralandığında hep sonuncu olan üç kemiğini birer birer titrettiğinde irkildim. Sondan önce güneşle aramda olan tüm o opak varlıklar kayboluverdi; küçülen yalnızca gözbebeklerim değildi. Işığın yardımıyla balkonuma uzayan ağaç beni perspektifte bir derece daha küçültmüştü. Güneş bana arkasını döndüğünde artık yeni sesler işitmemin zamanı gelmişti.

IŞIK SAPMAZ

Tekerrür

Geçmeme sırası bize geldiğinde, yön veren mekanizmanın önündeki koltukta değildim. Bir sokak serserisinin genç bir bayana kibar davranmadığı bir anda, yerden bir karış yüksekteki insanlar, biri yavaşlamayan, öbürü ilerlemeyen iki sistemin iç içe geçişlerini gördü. Artık bu iç içe geçmiş sistemin parçası olmadığım bir yerde, öksürüklerin arasından titreşerek geçirilen yatağımda rahat değildim. Kıllı hayaletlerin arasında ne aradığımı, insanın içini karıştıran yeşil sümüksü varlıkları görünce biraz anladım. Kıllı hayaletler, "ameliyathane öylece kalsın" demiyordu. Bir anda, tüm vücudumu saran ışık daireleri hücuma geçiverdi. Beyaz büyük ağızlı yeşil bir adam, kendisine benzeyen eş varlıkların arasındaki koluma, küçük, uzun ve sivri bir musluk sapladı. Birkaç metre altımda varlığını hissettiğim büyük kutu bağırmaya başladığında duvarda benim resmim yoktu. Gözlerimi taşıyan vücudumu çevirmeden baktığımda, öbür elimi tutamayan kişinin sevgilim olduğunu anladım.

Geleceğe 0,25 yıl yaklaşmıştık. Bir Meksikalı Amerika'ya kaçmak isterken yakalandığında, henüz bir kolumu sokmuştum ceketime. Ben öbür kolumu sokana kadar Meksikalıyı yargılayıp hapse atacaklardı. Birbirinin altına sıralanmış geniş ve dar mermerleri aşağıya doğru takip ettim bir süre. Yolun yarısından sonra, iki yanımdaki duvarlar arkamda kalmaya başlamıştı. Kaslarım için oksijen depolayan ciğerlerime aydınlığın zerrecikleri girmeye başlamıştı ki, sevgilim, "Hadi," dedi. Bu şeyi bir yerden hatırlamıyor değildim. Farklı düzenekteki benzer bir sistemdi bu. Sisteme dahil olduğum yer ile ayrıldığım yerin arasında yaklaşık 8000 adım vardı. Ayrıldığım noktada, bana 20 metre, arkamdan bana doğru havlayan köpeğe 10 metre mesafedeki karmaşık yapıya doğru döndüğümde, sahipsiz metal parçaları ve hayat dağıtmış materyaller artık arkamda kalmıştı. Karşımda iç içe geçmiş bir sistem ve hafızamdan seçmece fotoğraflarla bir kez daha baktım dünyaya. Kirpiklerimi birleşirdim ve yaşamıyor olmadığıma şükrettim.

A. Ozan Marakoğlu

Karnı Delik

"KAÇ KERE SÖYLEDİM ŞU MASAYI, ŞU ODAYI TOPLAMA DİYE. DOkunma dedim defalarca sana şuraya... Kaç kere... Üff... Öykülerimi bulamıyorum! Yazılarım nerede?! Daktilomu masadan kaldırma dedim sana defalarca!"

Yatağın altına sonra dolabın ardına baktım. Orada işte... Siyah taşıma kutusundan çıkardım yazı makinesini. Yazdım, yazdım... Aygıt gümbürdedi, makineli tüfek misali kustu tangır tangır. Sayfanın ortasına bile gelmediydim. Hışımla söktüm kâğıdı! Buruşturdum. Buruşturduğumu bir diğeri takip etti. Birkaç tane böyle sürüp gitti. Yazmayı bıraktım. Kitapları karıştırdım. *Akıl Çağı*... Siyah-Beyaz... Yazarlar Hakkında 40 Klişe Öykü... Her şey sözüm ona o kadar düzenli, o kadar tiksindirici, o kadar hastalıklı göründü. Midem ekşidi. Öğürdüm. Asit!

Bu roman bir türlü bitmeyecek. Belki yarım kalmış bir öyküye devam etsem? Nerede bu kâğıtlar? Hayır... Artık içimden yazmak bile gelmiyor. "Edebiyat, insanları mutlu kılmadıkça neye yarar?" Acaba? Mutluluk? Belki riyakârlık... Evet, yazarken yaptığım şey aynı kafada iki suratı birden taşımak. Bu romanın sonunda kızın ölmesini istiyorum. Bu romandan hiçbir kadın sağ çıkmamalı!

Odadan dışarı çıktım. Taş zemin. Soğuk. Adım attıkça üşüdüm, midemle yüreğim arasında bir yerde bir öfke ısındı. İçerideki odaya yürüdükçe televizyonun sesi yaklaştı. Şu aptal yerli dizilerden birini izliyordu. "Yine bu salak şeylere mi bakıyorsun? Al eline bir kitap oku da belki şu işe yaramaz hayatında bir şey öğrenirsin!" O an içim ona karşı, kendime ve her şeye karşı bir nefretle doldu. Sövdüm: Sürtük, cahil, orospu, salak, beyinsiz...

Bu sefer ileri gittiğim muhakkak. İnsan sevgilisine böyle dememeli. Bağırdı: Hayvan, aşağılık, adi, bok... Gözünden bir yaş süzüldü. Yere çöktü ve sustu. Uzun süre öyle kaldı. Bitse şu sessizlik. Bir şeyler demeliyim. "Allahın belası... Ağlama yine! Seninle arkadaş olmaya çalışıyorum. Senin o içi kof şırfıntılardan biri haline gelmemen için çabalıyorum!" Ağladı. Sessiz, suskunca... Eliyle ağzına bastırarak hıçkırıklarını geri iteledi. Ağzı aralandı: "Sevgilim... ben... biz..." Bağdaş kurduğu yerden emekleye emekleye paçama geldi, yapıştı. "Sevmiyorsun beni, öyle mi? Nefret ed... " Eğildim. Ellerini tuttum. Yüzüme sürdüm. Burnumu burnuyla tokuşturdum. Tıpkı Eskimoların yaptığı gibi... Başparmağımla gözyaşlarını sildim. Bu kızla ne işim var benim? Dudağına bir buse kondurdum. Islak yüzüyle gülümsedi. Burnunda bir damla... Gülümsedim. Öptüm bir kez daha. Bu kızla ne işim var benim? Ayağa kalktım. Kalkarken dizimden çatırtıya benzer tuhaf bir ses çıktı. Gözlerini

A. Ozan Marakoğlu, (1982) hukuk eğitimi aldı. Çoğunluğu kurmacalardan oluşan metinleri altzine'de yayımlandı. İÜ Adli Tıp Enstitüsü'nde "Edebiyat Yapıtları Açısından Müstehcenlik Suçu ve Bilirkişilik" konulu lisansüstü tezini tamamlamaya çalışıyor.

sanki bu cılız sese açtı. Dizlerime baktı. Boynuma baktı. Ellerime, bileklerime baktı. Seni sevmiyorum.

Onu paçamdan, yenimden silkeleyip mutfağa yöneldim. Buzdolabından bir üçgen peynir... Konyağı buzdolabına koymuş! Bir yudum kalmış zaten. Diktim son zerresine kadar başıma, son sıvıcığı da dilimin üstüne salladım. Soğuk konyak! Yakıyor yine de. Kola var. Üçgen peyniri dilimin altında eritirken büyük kola şişesinden biraz içtim. Âdemelmamın yukarı aşağı devindiğini duyumsadım. Midem guruldadı. Asit... Bir yangı... Çay içmek istedim. Çaydanlığa su koydum, ocağın mavi alevine hayran hayran bakakaldım. Pisboğazın tekiyim!

Belki başka türlü olabirdi. Duygu'yla farklı idi. Ondan öncekiler? Ya sonrakiler? Yine de... Şimdi daha mı iyiyim? Daha iyiyim herhal. Arkadaş dediklerim de yakalarını kurtaramadı. Evlendiler. Hemen hepsi. Benim sonum çok farklı gözükmüyor. Keşke gecesibirlik sevişmelere verseydim kendimi. Daha kolay olurdu. Bu... Bu ne? İlişki mi bu? Kendi kendime dua eder gibi mırıldandım: Sürtük... Cahil... Beyinsiz... Fahişe... Amin!

Hayatımı altüst ettim! Duygu... Belki de şimdiye üniversiteden aşağılıkça kovulmamış olurdum. Bana ne kattı? Şimdi daha mı iyiyim? Evlenmekten korkuyorum. Onunla evlenmek ya...? Onunla evlenseydim ne olurdu? İsterdim.

Mutfağın açık kapısında belirdi yalınayak. Başını dayadı duvara. Bir şey dedi, işitmedim. Üstelemedim de... Bir zaman sonra nedense ilgileniyormuş gibi yapmak gereği duydum. "Hımm?" "Hamileyim..." Hamile... Hımm... Hamile?! Bir hissizlik ânı. Baş dönmesi. Bir saniye, bir saniye! Hamilelik... Çocuk... Mama... Bez... Pudra... Baba... Kürtaj! Makul bir yanıt! "Kürtaj için bir doktor tanıdığım var. Sorun olmaz" Tamam... Bu işi de çözdük. Yüzüme baktı. Başını önüne eğdi. Bir sessizlik oldu. Ben anlamadım. Her şey çözülmüştü ya? "Ben doğurmak istiyorum." Önümde duran çaydanlıkta kaynayan su başımdan aşağı... "Nasıl yani? Niye ki?" Yine ağlama ne olur! "Be-ben istiyorum işte bebeği." Allah kahretsin! Golü yedim bu sefer. Futboldan nefret ederim bi' de. Kuşkusuz başka bir spor dalı şu an içinde bulunduğum durumu daha fallik çağrışımlı imgelerle anlatmaya yetmez. Ne ge-

rek varsa...

Niçin bunu yapıyor? Umudu tükendi. Biriyle evlenmesi gerek artık. Hayır, bu değil. İstese çok kişinin başını yakabilir. Genç, henüz benim gibi karta kaçmamış. Karta kaçmadım gerçi. Öyle mi, peki neden bütün arkadaşların evli? Organon'u yeniden gözden geçirmem gerek. Belki o zaman mantık çözer kimi ufak çelişkilerimi. Peki değilse, o zaman? Bana âşık oldu. En kötü olasılık!

"Bebeği kabullenmezsem ne olacak?" Duraladı. "Kendim büyütürüm. Belki başkası ile..." Ağzının kenarından salya gibi bir şey akar oldu. Şahadetparmağıyla dudağının kenarına bastırarak engelledi. Sen kendin daha çocuksun! "Peki," dedim. "İstemiyorum bebeği." Bakmıyor bana. "Hazır olmadığın için mi?" "Hayır. Senin bebeğin olduğu için." Elini ağzına bastırdı. Hıçkırıklarını boğdu. Yine de avucundan taşıyorlardı işte. Şaşırmama rağmen ağzımdan çıkanlar saygınlığımı biraz olsun korumaya çalıştı: "Durumu kabullenmeye çalış ve içeride ağla lütfen."

Çay demini aldı. Bir fincanı doldurdum. Odama gittim, kapımı özenle kapadım. Müziği açtım. Radyoda Ravi Şankar çalıyor. Şimdi raga havamda değilim. Söndürdüm radyoyu. Albümlere bakındım. Mavi Sakal'da karar kıldım. "Aşk öldü", hızlı parça! Daktilo başına geçtim. Bu sorun da çözüldüğüne göre rahatça yazabilirim. Keşke bilgisayarda yazabilsem. Pek çok dertten, en azından kâğıt israfından kurtulmuş olurdum. Daktiloya kâğıt yerleştirdim. Bembeyaz sayfayı dölleyeceğim ve bundan öyle gürbüz yaratılar çıkacak ki kürtaj aklımın ucundan bile geçmeyecek.

***

Olmuyor! Belki kadın hamile kalsa... Sonra bebeği aldırması gerekse? Veya çocuk ölse? Öldürse? Belki doğduktan hemen sonra... Bir infantisit... Güzel bir metin adı olabilir, evet! Çocuk da kız olmalı. Belgeselde mi izlemiştim? İlk doğan kız çocuğunu öldürürlermiş ya... Eski Ortadoğu'da mı? Hâlâ yaparlar mı böyle şeyler? Bu birbirine bakan iki aynayı kırmak gibi. Birbirine bakan iki rahim... Sonsuzluğu parçalamak! Kadının doğurganlığının etrafına bir çit çekmeli ki bu yaratma kudreti çığrından çıkmasın. Bir karantina gibi... Bilgisayar virüslerini özel bir dosyada kapalı tutmak gibi... Kadın bir virüs! Bir kanser! Rahim bu kansere açılan kara delik, bir içbükey ur! Bu uru kesip atmam gerek!

Üff... Ne yapıyorum ben? Belki dedikleri safsata değil. Yazılacak her şey yazıldı ve biz yinelemekten başka bir şey yapmıyoruz. Yatağa uzandım. Bir cigaralık tellendirip kolumu başımın ardına sıkıştırdığım halde tavana uçuşan dumanları seyrettim. Karanlıkta dumanlar açık renkte görünüyor. Beyaz bir duvara karşı içerken de daha koyu renkli. Tavana boş boş baktım. Doğruldum. Lava lambasına baktım. Kırmızı kırmızı öpücükler gönderdi bana. Şırınganın içindeki renksizliğe karışan şu yoğun kırmızılık gibi. Löp löp, böyle kan gibi. Tuhaf şey. Filmlerde falan ceninleri gösterirler. Sağlıkla ilgili gelişmeleri veren haberlerde de hani... Oradaki doğmamış bebecikler de böyle kırmızı kırmızıdır. Böyle kanlı kanlı... Lava lambası gibi kafaları kıçlarından ayrılıyooor sonra rahim tavanına çarpıyooor sonra geri geliyoooor, bedenleriyle yeniden buluşuyooor. Ne-gü-zel-o-lu-y-o-o-o-r... Böyle yaşayabilirim ömür boyu. Böyle bir odada, kimseye gereksinim duymadan... Cigaralığı küllüğe koydum, uykum geliyor. Yangın çıkmasına yeğdir beynimin dumanlanmaması. Küllükten uzayan dumana baktım. Bir bebek oldu. Kocaman kafalı, minicik bedenli bir bebek. Sünnetsiz çüküyle bir oğlan. Şimdi domaldı o oğlan ve tersten vajinasını gösterdi: bir erdişi! Bebek tekrardan duman oldu ve burnumdan içeri süzüldü. Ağzımı açtığımda duman yoktu bile. Bedenim emmişti canavarı.

***

Uyandım. Bir buçuk saat geçmiş! Şekerleme için ideal süre. Başım ağrıyor biraz. Boynumu doğrultmaya çalıştım. Canım yandı. En iyisi gövdeden dikelmek. Vücudumu erekte ettikten sonra kendimi bir zeker veya ilk Homo Erectus olarak hayal ettim. Bir zeker yararlıdır denilebilir. Homo Erectus da evrimin içindeki belki ilk devrimcidir. O da yararlıdır. Benim dikelmemin ise bana yararı yok. Anımsadım! Bir buçuk saat öncesindeki kafa kurcalayan mesele! Bu işi çözmeliyim. Şekerlemenin yarattığı etki olumlu. Daha iyi düşünebiliyorum şimdi. Kendim gibi, 'ben' gibi tıpkı... Mutfağa yöneldim. Hapiste yaşayabilirdim. Yalnızca kitap, yazı makinesi ve yiyecek-su... Artık bir dişi özlemim de olmadığına göre... Evet! Ömür boyu bir hücrede yaşayabilirim. Yeter ki bana okuma ve yazma imkânı verilsin. Bir de kafamın içinde bana ıstırap çektirecek hiçbir takınak, hiçbir saplantı kalmasın. Evet yapacağım. Bugün bütün takınaklarımdan, bütün geçmiş hayatımdan kurtulup aynı eylemle hapsin yolunu boylayacağım. Bir yerde okumuştum sanki, canavarca hisle işlenen cinayetlere daha fazla ceza veriliyormuş. Öyleyse ben de öyle yapacağım. Gebe bir anneyi bile bile öldürmek için daha da fazla ceza... Ne âlâ!

"Suskunluğu geçmek bilmedi. Eğildim, öptüm. 'Evet,' dedi sadece. Mutluydu."

Mutfak çekmecesini açtım. Bıçaklardan en büyüğünü seçtim. Piçinle gebereceksin! Çocuğum onu içinden sömürürken bütün gücümle tekmelemek isterdim karnını. Rahim olan Allah'ın adıyla... Rahm'i bir bıçakla deşmek isterdim. Televizyon sesine doğru yöneldim. Yine koridorun taş zemininin soğukluğunu duyumsadım ayak tabanlarımda. Bu sefer yüreğime dahi taşan bir sıcaklık. İçimde kabaran bir kek var. Klişe! Hayatımda hiçbir eylemim öncesinde bu kadar coşkulu olmadım.

Odanın içine girdim. Yerde, minderin üzerinde, sırtı bana dönük ve yine bağdaş kurmuş vaziyette. Bıçağı kaldırdım... Ve hızla indi bıçak geri. Omzuna değdim: elimle... Sakladım bıçağı, görmedi. Yalnızca yüzüme baktı. Ne kin ne sevgi ne başka bir şey... Yüzü garipsenecek derecede hissizdi. Yine de hissiz bir suratın yaratması gereken korkuyu yaratmaktan çok uzak, çok masum. Benden iğreniyor yahut benim kendisinden iğrendiğimi düşünüyor gibi. Karnına baktım. Tuhaf şey, bir şey belli olmuyordu karnına bakınca. O an yapmak gerekeni bildim. Bıçağı görmesini sağladım. Bıçağa baktı. Dudağı titredi ama bundan gayri bir ürkü belirtisi de göstermedi. Anımsadığım kadarıyla kadınlar cinayetlerde, erkeklere nazaran daha çok bıçak kullanıyorlarmış. Bir fallik imge daha! Dikelmiş çük benzeri bir aletle, cinai hazza daha rahat ulaşıyorlar herhalde. Demek ki bir zıbık, iş bilir kadının elinde dünyanın en tehlikeli silahı!

Bıçağı tutan kolumu boşluğa bıraktım. Kolum aşağı sallandı. "Tamam," dedim. "Seninle evleneceğim." Yüzüme aynı hissizlikle baktı. Bir tek o ince dudağı oynamıştı. Da Vinci görseydi bu suratı, şaheserinden utanırdı. "Bunu çocuk için değil, seni sevdiğim için yapacağım. Seni her şeyden çok seviyorum, biliyorsun bunu. Tıpkı benim en sevdiklerime en çok acıyı çektirdiğimi bildiğin gibi. Şimdi söyle, sen de evlenmek istiyor musun benimle?" Derler ki, yalan kimi zaman en büyük erdemdir. Oysa ben tiksinirim erdemden. Yanıtını bildiğim halde söylemesini bekledim. Suskunluğu geçmek bilmedi. Eğildim, öptüm. "Evet," dedi yalnızca. Mutluydu. Bir buse de yanağına kondurup kalktım. "Yalnız şimdi beni rahat bırak. Odama gidip yazacağım." Demedi bir şey. Ellerimi tuttu. Yanağına bastırdı. Ellerim soğuk, onun yanağı sıcaktı. Yanağını okşadım. Ölmeyi istedim. Odama geçtim. Ayak tabanlarım ısınmıştı. İçim... Bir ürperti bedenimi sardı. Bıçağı yazı masamın üstüne koydum. Oturdum. Yazmaya başladım. Yazdım. □

Özlem N. Yılmaz

İneğin Gözü

YAŞLI ADAM, SOLUCAN GİBİ KIVRILA KIVRILA BACAKLARINDAN KUCAĞIna doğru tırmanan torununu fıldırıp atıverdi. Çocuk yüzüstü toprağa kapaklanıp bastı çığlığı. Gözyaşı sümüğüne, sümüğü toprağa bulaştı. Belikli içerden birkoşu geldi. Yerde ağlayan bebeği kucağına alıp pışpışlamaya koyuldu. Kara gözlerini taburede oturmuş tütün içen kayınbabasına dikti. Kapkara gözlerinin akına iki yırtıcı kuş kondu. Kuşlar, öfkeden kanatlarını takıp adamın tepesinde bitivereceklerdi az kalsın. Yüreği daraldı da lafını yutkunuverdi. İçine döktü. İçine döktüğü laflar koca bir ur gibi ağrıyordu yine. Gövdesini orta yerinden yarıp dökesi geliyordu lafları. Kimin payına ne düşerse alıp alıp fırlatmalıydı koca taşlar gibi. Kayınbabasına, kocasına, her akşam eve gelen hal bilmez komşulara, anasına, babasına, herkese. Ama kolay mı öyle. Ah kolay mı öyle. Kolay olsaydı şimdiye kadar çoktan... Yatışan bebeğin yüzünü yıkadı çeşmede. Burnunu silip, mısır püskülü saçlarını yatıştırdı ıslak elleriyle. Bebecik yeni çıkan tavşan dişlerini gösterip güldü annesine. Sonra da gözleri yarı aralık, uyuyuverdi. Belikli, götürüp beşiğine yatırdı. Sıcacık bahar güneşi bebeğin yüzünü sevgiyle okşuyordu. Güneşliği çekerken dışarıya baktı. Kayınbabası kapının önünde, taburede, kamburunu iyice çıkarıp oturmuş, tütün içmeye devam ediyordu. "İneğin gözüyle bozdu kafasını kör olasıca. Sanki başka dert kalmadı. Ha bir gözlü olmuş ha iki gözlü. Yavruma süt versin de isterse iki gözü de olmasın," dedi mırıldanarak. Mutfağa, yarım kalan işlerini bitirmeye gitti.

Akbıyık tabureyi çevirip ağrıyan sırtını güneşe döndü. Sanki kemikleri çatırdayıp açılıyordu sıcakta, tüm kış ağrıyan kemikleri. Portakal, ağılın kıyısında önüne koyduğu taze otları kokluyor, sonra da burnuyla itekliyordu. Tabureden kalkıp ineğin yanına gitti. Kamburu ağır bir külçe gibi bindi omuzlarına yürürken. İneğin güneşte parlayan sağrısını, sırtını okşadı sevgiyle. Zayıflayıvermişti bir günün içinde. Daha dün sabah nasıl iştahla koşmuştu çayıra, nasıl saldırmıştı otlara, nasıl nefes almadan yalayıp yutmuştu çayırdaki taze otları. Akbıyık uzaktan, karnını doyuran yavrusunu izleyen anne gibi izlemişti Portakal'ı. O yedikçe kendi benzine kan gelmiş, o yedikçe kendi açlığını unutmuştu sanki. Sonra ne olduysa olmuştu işte. Portakal böğürerek nasıl koşmuştu çayırdan eve doğru, sütle dolu memelerini çalkalayarak, can havliyle. Karşı dağdan kara bulutlar yürümüştü köyün üzerine. Her bir ağaç karanlık bir kuş gibi sallamıştı dallarını. Gelip çöküvermişti sahibinin önüne. O zaman görmüştü Akbıyık, ineğin sol gözünün olmadığını. Yerinde kan ve pıhtı olduğunu. Bir bıçak, içinde bir yeri oyuvermişti. Tek gözüyle ağlayan ineğini okşarken,

kendi de ağlamıştı. “Kim yaptı sana bunu, kim yaptı söyle. Kim kıydı senin güzel gözüne, söyle de gidip alıvereyim canını kuş gibi,” demiş, kalkıp çayıra doğru gitmiş, elini gözlerine siper edip, yaşlı gözlerinin yırtıcı bakışlarıyla her yanı taramıştı. O zaman görmüştü ağaçların karaltısındaki, elinde kuş lastiğiyle o veledi, körolasıca, mezarına yılanlar doluşası veledi. Engerek’ti bu. Aranmış, koca bir taş bulup seğirtmişti ardından ama o daha iki adım gitmeden kayboluvermişti çocuk. Hırsını alamamış, koca taşı son gücüyle savurmuştu çocuğun kaybolduğu yöne doğru. Birden bacaklarındaki can çekilmiş, olduğu yere çöküvermişti. Ölseydi bundan iyiydi.

Engerek o sabah erkenden atmıştı yine kendini dışarıya. Evde durulacağı yoktu. Her yan sürünen, emekleyen, beşikte ağlayan bebelerle doluydu. Anası domuzlar gibi yavruluyordu. İkişer üçer yavruluyordu sanki. Bu kadar bebe ne zaman olmuştu da Engerek’in haberi yoktu. En büyükleri Engerek on dört yaşındaydı. Ondan sonra altı tane daha vardı. Hepsi de salyalı sümüklü, kanlı canlı, tostopak bebelerdi. Tek dertleri yemekti. Çekirge sürüsü gibi evi talan ediyorlar, onlar talan ettikçe babası oduncu Cingöz o çelimsiz gövdesini dağlara vurup daha çok odun kesmek zorunda kalıyordu. Fıldır fıldır gözleri yavrularına sevgiyle bakıyordu. Akşamları o yorgun gövdesini mindere serip dinlendirmeye çalışırken her biri bir yanından üşüşüyordu üzerine. Domuz yavruları gibi vikvikliyorlardı çevresinde. İşte asıl mutluluk buydu Cingöz için. Annesi Toparlak, eli işte, iri sütlü memelerini bebelerin ağzına dayaya dayaya geçiriyordu günlerini. Cingöz, yatakta soluya soluya sokulduğunda gözlerini yumup bir bebe daha uzatıyordu hayalinde kocasına. Kocasıyla yatmak bir bebe daha demekti. Bir bebe daha, bir bebe daha... Kendi hayatından alıp kocasına bir bebek olarak veriyordu, alıp veriyordu. Bir şeyciği kalmamıştı vere vere. Engerek delikanlısıydı evin, babasından sonraki babaydı. Huysuz, sinirli, dediği dedikti. Canı nasıl isterse öyle yapardı, karışanı yoktu. Sabahın köründe dışarılara atardı kendini, ta gece yarılarına kadar. Ne yerdi ne içerdi soran yoktu. O başının çaresine bakardı. Aslandı. Karnını doyururdu nasıl olsa. Kuş lastiğiyle bir şey avlayamasa köyün dışına çıkmış tavuklardan birinin başını gövdesinden ayırıverirdi. Köyde bir tavuk kaybolsa bilirdi herkes Engerek’in midesindedir çoktan. Dağı taşı karış karış gezer, karış karış bilirdi.

O gün etli bir serçenin peşindeydi. Ateşin üzerinde cızırdayan yağlı eti düşündükçe ağzı sulanıyor, daha çok acıkıyordu. Portakal’a o zaman rastlamıştı çayırda. Dağın eteğindeki otlar diz boyuydu, inek nasıl iştahla yalayıp yutuyordu taze otları. Oysa kendi midesi gurulduyordu saatlerdir. Şu serçe ne de yaman çıkmıştı. O sıra ne olduysa olmuş, içindeki göz, Portakal’ın doymak bilmez gözüne dikilmişti. O göz bir yere dikilmeye görsün, koparır alırdı. Avına vurmaya hazırlanan zehirli bir engereğin bakışları vardı o gözde. İşte, gerilmiş lastiğin ucundaki taşı serçeye değil de Portakal’ın gözüne fırlatan, Engerek’in eli değil de o yılanın gözüydü. Taş, ineğin gözüne saplanmış, yumurta gibi akıtıvermişti oracıkta.

Akşam yemeğinden sonra Belikli sofrayı toplamış, bebeğini uyutup beşiğine yatırmış, sonra da bahçedeki gül ağacının dibinde almıştı soluğu. Kocasıyla kayınbabası erkenden yatmışlardı. Yaşlı adam neyse de, kocası tüm gün aylak aylak gezmekten yorgun düşüyordu. Yemeklerini yer yemez uyuklamaya başlıyor, sonra da kalkıp yatmaya gidiyorlardı. Evin arkasındaki portakal ağaçlarından bayıltıcı bir koku geliyordu, portakal çiçeği kokusu. Yarın ipe dizip bebeğin beşiğine asmalı diye geçirdi içinden. Gül ağacının her yanı

pembe, kocaman açmış çiçeklerle bezenmişti. Birini koparıp uzun uzun kokladı. Cennet kokusu nefesini, içini açtı. Gündüzden toplayıp hazır ettiği küçük çakıl taşlarını getirip yere döktü. Ay, bulutlarla buğulanan gümüş bir göz gibi dikilmişti tepesinde. Gül ağacının dibini temizleyip toprağını düzeltti. Her hıdrellezde yaptığı gibi dileğinin resmini çizecekti çakıl taşlarıyla. Kocaman badem gözlerini karanlığa dikip bekledi bir süre. Simsiyah kalın saç örgüsü boynundan beline akan yılan gibiydi ay ışığında. Uzaklarda bir köpek havladı. Portakal, ağılın kenarında hiç kıpırdamadan, bir inek heykeli gibi dikiliyordu. Zavallı hayvan, diye geçirdi içinden. Sonra da usul usul, iç çekerek, kendi hayatını yeni baştan, en baştan yapmaya başladı. Ay kayıp giderken gümüş simlerini döktü üzerine. Sırtındaki yılan yanıp yanıp söndü.

Akbıyık'ın gözüne uyku girmedi o gece. Yatağında dönüp durdu. Ne zaman uyumak için gözünü yumsa Portakal'ın boş göz oyuğunu görüyordu. İçindeki hınç büyüdükçe büyüyordu, bıçak oydukça oyuyordu. Üç sene önce, portakalların parasıyla almıştı ineğini. O yıl ürünü iyi para etmişti. Köy yerinde ineği olmayanı adamdan mı sayarlar. Portakal, en güzel ineğiydi köyün. Memeleri sütle dolup taşardı baharda. "Bilerek yaptı o velet, kıskandı Portakal'ı. Babası on sene odun kesse bir inek bacağı alabilir mi bakalım. Ah, bir elime geçirsem, bir elime geçirsem seni!" deyip duruyordu. Şıra kazanı gibi kaynadıkça köpürüyordu öfkesi. Azalacağına artıyor, yaşlı gövdesini çepeçevre ele geçiriyordu. Gün doğar doğmaz kalkıp giyindi. Yattığı odanın duvarında asılı av tüfeğini aldı. Ne zaman öfkelense tüfeğini alıp avlanmaya giderdi dağa. Hareketleri yaşlı bir adamdan çok bir çocuğunkini andırıyordu. Kamburu hiç yoktu sanki. Evdekiler uyuyordu daha. Dış kapıyı açıp çıktı. Gümüş rengiydi ortalık. Portakal, gümüş bir resimdeki kabartma figür gibiydi. Ona bakınca yine o bıçak sızısını duydu. Bir süre hareketsiz dikildi. Gül ağacına doğru gitti sonra. Avda giydiği çizmelerini oraya koymuştu en son. Gül ağacının dibi çakıl taşlarından örülmüş koca bir tablo gibiydi. Gelini dilek dilemişti demek. Tüfeği omzunda, yere çömelip incelemeye koyuldu. Koca bir ev çizmişti. Bu eve benzemiyordu, başka bir ev dilemişti. İçinde bir kadın, bir adam, bir çocuk vardı. Gelini, oğlu ve torunu. Evin her köşesine baktı ama kendini bulamadı. Dışarıda, bahçede de yoktu. Bir ağıl vardı yalnızca, ağılda da bir inek. İneğin tek gözü var mı diye baktı, vardı. Yüzüne kırışıklıklar üşüştü. Alnı, acı çeker gibi kasıldı. Evin etrafına büyük taşlardan kalın bir duvar örmüştü Belikli. Kuşatılması imkânsız bir kale gibiydi ev bu haliyle. Öfkeyle dağıttı Akbıyık çakıl taşlarını, kaleyi yerle bir etti. Gidip Portakal'ı okşadı. Akşamdan koyduğu otlar olduğu gibi duruyordu. Çizmelerini aceleyle giyip, yaşlı gövdesine yakışmayan bir çabuklukla, hayali bir savaşı kazanmış mağlup bir asker gibi, rap rap diye yürüdü çayıra doğru

Engerek, çimlere uzanmış evdeki uykusuna yarım yamalak devam ediyordu. Her yandan çocuk ağlamaları, yakınmalar, mızmızlanmalar, evde uyku haram olmuştu. Daha şimdiden acıkmaya başlamıştı. Şöyle etli butlu bir serçeye rastlasam bari, diye geçirdi içinden. Ağzı sulandı. Kopardığı otu dişleriyle ezip suyunu emdi. İçindeki göz uyuyordu. İneği hatırladı birden. Akbıyık'tan ses seda çıkmamıştı. Belki de benim olduğumu görmemiştir, haylazlardan biri yaptı deyip önemsememiştir, diye düşündü. Dudakları tebessümle gerildi. Bedenindeki kan çekilip toprağa akmış gibi irkildi. İçindeki göz, ona bakan gözü görmüştü. Gözlerini açtığına, sol gözüne girecekmiş gibi duran namluyu gördü yalnızca. □

Bu fotoğrafın öyküsünü yazar mısınız?

James Joyce, okurken.

NotosÖykü'den genç yazarlara çağrı.

Öykü yazma tutkunuzu yönlendirebileceğiniz bir alan, kendinizi dışavurabileceğiniz bir zemin bulamıyor, yazdıklarınızı nasıl değerlendireceğinize karar veremiyorsanız, **NotosÖykü** sizin için uygun bir yol açıyor.

NotosÖykü'nün her sayısında duyurulan bir konuda yazılan öykülerin değerlendirmesi sonunda seçilen bir öykü, dergideki öteki öykülerle birlikte yayımlanıyor.

Genç yazarlar bunu bir yarışma olarak düşünebilir, ama öteki öykücülerle değil, her genç yazarın kendiyle yarışması. İlgi ne çok olursa, seçilen öykü de o denli güzel olur.

Yukarıdaki fotoğraftan çıkarak yazılıp bize gönderilenlerin değerlendirilmesinden sonra seçilen öykü, **NotosÖykü**'nün Aralık 2008- Ocak 2009, 13. sayısında yayımlanacak.

Fotoğrafın derinliğine ne denli yaklaşılırsa, yazılacak öykü o denli başarılı olur.

Her ânın, her fotoğrafın ya da resmin öyküsü yazılabilir. Konumuz bir fotoğrafın anlattıklarıysa, önce verilmiş bir andan çıkılacak, ama öykülerin başarısı, o ânı sonra kurmacaya dönüştürme ustalığına bağlı olacaktır.

Katılımcıların göz önünde tutması gereken ilkeler

1. Öyküler, editor@notoskitap.com e-posta adresine, *Bu fotoğrafın öyküsünü yazar mısınız?* başlığıyla ve öykülere ad verip yazar adı aynı sayfada belirtilerek gönderilmelidir.
2. Yazılacak öyküler 400-900 sözcük arasında olmalıdır.
3. Öykülerin son gönderilme tarihi 1 Kasım 2008'dir.
4. Katılımcılar gerçek adlarını kullanmalıdır.

● Yayımlanmak için seçilen öykünün yazarı 1 yıllık **NotosÖykü** aboneliği ve **Notos Kitap**'tan kitap armağanı kazanır.

ZERRİN SOYSAL

Bekleme Ustası

ŞAFAK SÖKÜYOR. EZANIN ELİ KULAĞINDADIR. AZ SONRA EMİN DEDE DEĞneğini savura savura camiye gider. Karşı kahvenin ocakçısı günün ilk çayını demlerken servis otobüsleri birbiri ardına geçmeye başlar. Motorlar nezleli homurdanır, asfalta sürtünen lastikler cayırdar. Uykusuna doyamamış çocuklar ucuz ekmek kuyruğunda beklerken kepenkler kaldırılır, anahtarlar kilitlerde şangırtılarla döner. Saz benizli çıraklar dükkânların önünü süpürür. Dertlilere bitmez tükenmez gelen gece solar, birbirinin aynısı günlerden biri daha başlar.

Soba sönünce soğuyuveriyor ev. Baştan yatarım belki dedim sonra da... Oturdum kaldım işte. Birbiri ardına söndürülen lambaları, kararan pencereleri seyrettim. Trafik seyreldi, tek tük geçen arabaların arkası kesildi. Günün gürültüsü dindi, şehir sustu. Bir ben, bir de bükük boynunun ucunda kirli sarı bir ışık parlayan sokak lambası...

Kirpiğim kirpiğime değmeden sabahladığım bu kaçıncı gece kim bilir? Az daha, biraz daha derken güneşi doğdurduğum kaçıncı sabah? Bazen bütün ömrüm şu camın önünde geçmiş gibi geliyor da şaşıyorum kendime. Eski günleri, sıcak yatağımda nefesimi nefesine uydurup huzur içinde uyuduğum zamanları hatırlamaya çalışıyorum. Aklım çok gerilere, peşimde dolaştığı günlere gitmişken bazen, caddenin ucundan bir karaltı çıkıveriyor, içim hop ediyor. Boş caddede tak tak yankılanan ayak sesleri yaklaştıkça kalbim kafesinden kaçmaya çabalayan kuş gibi çırpınıyor. Gölge uzayıp başka bir evin karanlığına karışınca eskisinden de beter oluyorum.

İçim acıyor. Yüreğimin yanıp kavrulduğu yetmiyormuş gibi boğazımda günden güne büyüyen koca bir yumruk... Bir umut ferahlarım diye kaç kere açtım kapadım şu camı gece boyunca! Kuru ayaz yüzümde kamçı gibi şakladı, ciğerlerime kömür kokusu doldu her seferinde, o kadar. Örgüme el attım, ışığı gören olur korkusundan vazgeçtim. Elişi yapmak iyi geliyor; ilaç gibi... Şişler şık şık edip motifler ortaya çıktıkça kendimi unutuyorum. En çok oyalayanı da kuru çalı örneği... Her ilmekte dikkat etmek gerekiyor, birini bile ters alsan bozuluyor desen. Ondan sonra hadi bakalım yeni baştan... Bir kazak en fazla üç gün sürüyor. Yününü, örneğini kapan bizim evde. Adım örgücüye çıktı. Benim canıma minnet de kaynanam homur homur... Muhtaçlığım mı varmış? Oğlu evini ekmeksiz mi koyuyormuş?

– Anne, sen neden buradasın, yatmadın mı ?

– Yattım da, erken uyandım. Sen neden kalktın?

– Susadım. Babam gelmedi mi gene?

– Gelemedi yavrum, işleri çokmuş bu ara.

– O da hep iş hep iş... Yanıma yatsana anne, masal anlat.

– Koca kız oldun artık, ne masalı? Hadi yat üşüyeceksin.

– Sen de yat, sen de üşüme!

İnandı mı söylediklerime? Çocuktur, aklı ermez gibi geliyor ama... Ne diyeceğimi bilemiyorum ki! Önceleri, işim var beklemesinler diye haber yollardı, artık ona bile gerek duymuyor. Suskunluğumu kabullenmek sanıyor belki de; alıştım, aldırmıyorum sanıyor. Aç açık bırakmamak, masanın üstüne pazar parası koymak yeter sanıyor. Gelmediği her gecenin ömrümü tükettiğinden haberi yok. Gözlerime bir baksa... Bakmıyor ki! Bakamıyor ya da...

Onsuz ne yapacağımı bir bilebilsem, bütün bütüne kaybetmeyi bir göze alabilsem, yolunu kesip önüne dikileceğim. Boğum boğum yutkunmayı bırakıp avazım çıktığı kadar bağıracağım.

Neden gidiyorsun o eve?

Bu evde olmayıp da orada olan ne?

Benim o kadından neyim eksik? □

ONUR ASLAN

ZEKİ EZER

Penceredeki Mum Işığı

GÜNEŞ, UZAKTAKİ TEPELERİN ARKASINDA KAYBOLMUŞ, YERİNİ ALACA karanlığa bırakmıştı. Havanın açık olmasına karşın, insanın iliklerine işleyen bir ayaz vardı. Gökyüzünde gün boyu aylak aylak gezen irili ufaklı bulut parçacıkları bir araya toplanmaya başlamıştı. Yaşlı adam kalın paltosunun yakasını dikleştirip, başını iyice içeri çekti. Her soluk verişinde, ağzından sigara dumanı gibi buhar çıkıyordu. Bahçe kapısının önünden geçerken yavaşladı, evin karanlık pencerelerine baktı. Hiç ışık yoktu. Satılık ilanını yazdığı kâğıt üst katın penceresinde iri bir leke gibi duruyordu. Eve girip girmemekte kararsız kaldı. Karısı jandarmaya haber vermesini söylemişti, ama o önce kendi gözleriyle görüp emin olmak istiyordu.

Ege kıyılarındaki küçük bir sahil kasabasının ara sokaklarından birindeydi ev. Sokağın iki yanında, dört yanları bahçeyle çevrili, iki katlı küçük evler sıralanmıştı. Hepsi birbirine benziyordu. Karısıyla birlikte yazın başında gelip eylül ayı sonuna kadar burada kalıyorlardı. Ankara'da oturdukları güneş görmeyen apartman dairesinden sonra, bahçesinde çeşitli çiçeklerin açtığı, dört tarafında palmiyelerin ve meyve ağaçlarının bulunduğu bu ev onlara cennetten bir köşeymiş gibi geliyordu. Ancak artık yaşlanmışlardı. Yaşlılıkla birlikte sağlık sorunları artmaya başlamıştı. Son gittikleri doktor karısına uzun yolculukları yasakladığından, bir daha gelemeyecekleri bu güzel evi satmaya karar vermişlerdi.

Biraz daha oyalanmak için, ağır adımlarla sokağın öbür ucuna doğru yürüdü. Birkaç araba, uzun bir yalaktan su içen koyunlar gibi, burunlarını kaldırıma dayamıştı. Bazı evlerde ışık yanıyordu. Dün akşam telefon eden adam hangisinde oturuyordu acaba?

Sokağın sonuna gelince, geri döndü. Çok üşüyordu. Havada yağda kızartılmış soğan kokusu vardı. Acıktığını hissetti. Sekiz saatlik bir yolculuktan sonra, otobüsten biraz önce inmişti. Konaklama yerlerinde yemek yemezdi. Bütün gün, çay ve krakerle idare etmişti. Acıkmıştı, ama önce merakını gidermeliydi.

Telefon eden adam evin penceresinde asılı satılık ilanından almıştı numarasını. "Ben alıcı değilim," demişti. Sakin ve güven verici bir ses tonu vardı. "Evde yaşayan biri var. Akşamları evinizin önünden geçerken, üst kattaki pencerede bir mum ışığı görüyorum. Size bildirmek istedim." Duyduklarına çok şaşırmıştı. "Mümkün değil," demişti adama. "Kapısında iki ayrı kilit var. Alt katın pencereleri de demirli."

Karısına durumu anlatınca o da telaşlanmıştı. Kışın onlar yokken birileri mi kullanıyordu acaba evi? Ama nasıl girip çıkıyorlardı ki? Sabah olunca ilk otobüse atlayıp kasabanın yolunu tutmuştu.

Sokakta ağır ağır ilerlerken bir karaltının evin önünde durup üst kattaki pencereye baktığını gördü. Adımlarını hızlandırdı, karaltının yanına gelince durdu. Koyu renk kaban giymiş otuz yaşlarında genç bir adamdı bu. Başını kaldırıp onun baktığı yere doğru çevirdi. Az daha küçük dilini yutacaktı. Evin sokağa bakan değil de, yan cephesinin üst kat penceresinde titreşen ölgün bir ışık vardı. Genç adam ona doğru dönüp, "Sahipleri burada değil, ama evde birileri var," dedi. Ses yabancı gelmemişti. "Bağışlayın!" dedi yumuşak bir sesle. "Ben bu evin sahibiyim. Dün akşam telefonla arayan siz miydiniz?" Oymuş. Ayaküstü biraz konuştuktan sonra, eve girmeye karar verdiler. Bahçe kapısını açıp sessizce içeri girdiler. Sokak lambası evin kapısını aydınlatıyordu. Kilidi incelediler, hiçbir zorlama izi yoktu. Evin arka tarafına baktılar, belki duvara bir merdiven dayayıp pencereden girmişlerdir diye. Ama görünürde merdiven olmadığı gibi, pencereler de sapasağlam duruyordu. İyice meraklanmışlardı.

Ev sahibi bir çiçeğin dik durmasını sağlamak amacıyla toprağa gömülmüş, yaklaşık elli santimetre uzunluğundaki kalın bir sopayı çekip çıkardı. Binanın öbür tarafından dolaşıp yeniden kapıya geldiler. Adam cebinden çıkardığı anahtarlardan birini seçip kilide soktu. Anahtar iki kez dönünce kilit açılmıştı. "Tuhaf!" dedi. Başka bir anahtarla üstteki kilidi denedi; o da aynı şekilde açıldı. Kapı, buradan ayrılırken nasıl kilitlediyse, öyle kalmıştı. O halde kapıdan girmiş olamazlardı. Anlaşılır gibi değildi. Uçarak gelip çatıdan girmiş değildi ya bunlar.

Kapıyı açıp, yavaşça içeri süzüldüler. Alt kat karısıyla bıraktıkları gibiydi. Masanın ve kanepenin üstüne kalın bezler örtülmüştü. Beyaz plastik sandalyeler salonun bir köşesinde üst üste duruyordu. Sessizce merdivenlerden çıkmaya başladılar. Ev sahibi önden çıkıyordu. Kalın sopayı, sıkıca tutmuştu. Merdiven sahanlığına geldiler. Odanın açık kapısından süzülen hafif bir ışık, karşı duvarda nazlı nazlı oynaşıyordu. Kapının yanına gelince, başını yavaşça uzatıp içeri baktı. Oda boştu. İşin tuhafı, yanan bir mum da yoktu. Işık yandaki evin üst kat penceresinden geliyordu. Yaşlı adam gülümseyerek rahat bir soluk aldı. Yoldan bakınca yan yana dikilmiş iki büyük servi ağacından komşu evin penceresi görünmüyordu. Orada yanan mumun penceredeki yansıması onları yanıltmıştı.

Birbirlerine gülümseyerek baktılar. Oldukça heyecanlı bir akşam geçirmişlerdi.

Odadan çıkmak üzereyken yan komşunun da evde olmaması gerektiği geldi aklına. Eylül ayı sonunda, kendilerinden bir gün önce kapatıp gitmişlerdi evlerini. "Acaba yeniden gelmiş olabilirler mi?" diye düşündü. "Ama o zaman elektrik lambası yanıyor olurdu, neden mum ışığında otursunlar ki?"

Cep telefonunu çıkardı. Komşusunun numarasını buldu ve aradı. Gözlerini pencereden ayırmadan, bekledi. Karşı taraf yanıt verince, kendini tanıttı, durumu anlattı. Evde tanıdıkları birisi olabilir miydi, acaba? "Mümkün değil!" diye yanıt verdi telefonun öbür ucundaki adam. Oldukça heyecanlanmıştı. Sesi telaşlı geliyordu. □

Bu sayıda da, "Bu fotoğrafın öyküsünü yazar mısınız?" çağrısına gönderilen öykülerden ikisini seçtik. **Zerrin Soysal** ile **Zeki Ezer**'in öyküleri, iki yazarın da öyküde kararlı olacağını gösteriyor.

bir kitabevi

Nezih Kitabevi

Otuz beş yıllık geçmişe sahip Nezih Kitabevi'nde 70.000'e yakın kitap çeşidi bulunuyor.

- Nezih kitabevlerine her gün giren kişi sayısı döneme göre değişiyor. Bu sayı bazen 2.000-3.000 arasında oluyor.
- Nezih kitabevlerinde 70.000'e yakın kitap çeşidi bulunuyor.
- Mağazalarda toplam 180 kişi çalışıyor.

Nezih Kitabevi İstanbul'un büyük kitabevlerinden. Kaç mağazası var ve en çok kitap ve dergi satışı yapanlar hangileri?
Nezih Kitabevi İstanbul Şaşkınbakkal, Kadıköy (2), Akmerkez, Nişantaşı City's, Marmara Eğitim Köyü, Eskişehir Espark, Ankara CEPA'da, toplam sekiz şubemiz bulunuyor. Kadıköy'deki iki şubemizle, Şaşkınbakkal şubemiz, kitap ve dergi satışının en çok olduğu şubelerdir.

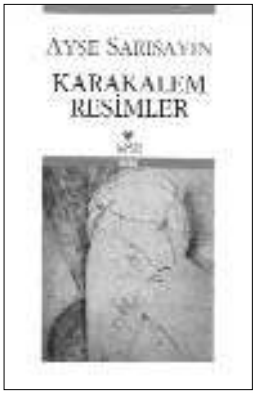
Mağazalarda kırtasiye ve oyuncak bölümleri de büyük yer tutuyor. O arada kitap öne çıkabiliyor mu?
Mağazalarımız büyük ölçekli olduğu için, ürün çeşitliliğimiz büyük bir sayıya ulaşmış durumda. Otuz beş yıllık bir geçmişe sahip Nezih Kitabevi, gazete ve dergi bayisi olarak başladığı serüveninde kitap ve dergi her zaman önemli bir yer tutmaktadır. Mağazalarımızın giriş bölümlerinde genellikle kitap ve dergi vitrinleri bulunur.

Kitap satışlarında son zamanlarda görülen düşüşleri nasıl açıklıyorsunuz?
Kitap satışlarındaki düşüş birçok nedenle örtüşebilir. Ekonomik koşullar, korsan kitap sorunu, okuma alışkanlığımızın çok alt düzeyde oluşu ve en önemlisi, eğitim durumumuzun üçüncü dünya ülkelerinden pek farklı olmamasından kaynaklanıyor. Topraklarımızın büyük bir bölümünü oluşturan Anadolu'da maalesef okuma düzeyi çok düşük seviyelerde kalmıştır. Bütün bunları bir araya getirince, çok az okuyan bir toplum çıkıyor.

Çok satan, popüler kitapların yanı sıra, meraklılarınca arandığında bulunacak nitelikli kitapları da zengin bir çeşitlilikte bulundurabiliyor musunuz?
Nezih Kitabevi çok geniş bir kitap arşivine saip. Mağazalarımızda edebiyat, araştırma, eğitim, tarih, felsefe, tiyatro, sinema ve daha pek çok türle ilgili yayın grupları bulunuyor.

NEZİH KİTABEVİ'NDE GEÇEN AYIN ÇOK SATAN ON KİTABI

• *Cahillikler Kitabı*, NTV • *Masumiyet Müzesi*, Orhan Pamuk, İletişim • *Allah İle Aldatmak*, Yaşar Nuri Öztürk, Yeni Boyut • *Olasılıksız*, Adam Fawer, April • *Seni Beklerken*, Judith McNaught, Epsilon • *Uçurtma Avcısı*, Khaled Hosseini, Everest • *Veda*, Ayşe Kulin, Everest • *Empati*, Adam Fawer, April • *Leylak Zamanı*, Maeve Binchy, Doğan Kitap • *Kadından Kentler*, Murathan Mungan, Metis

Kadınların acıları ve anlatıcıları

"İLK cümlelere bakılırsa, anılarla ilgili bir öykü olmalı. Anlatıcı da bir kadın büyük olasılıkla!" Ayşe Sarısayın'ın *Karakalem Resimler*'inde yer alan "Yarım Kalmış Bir MS Öyküsü" adlı öyküdeki bu iki cümleyi kitaptaki kimi öyküler için de kullanabiliriz. Örneğin, "Karakalem Resimler"in ilk cümlesi: "'Çamaşır sepeti orada,' diyor, 'kapının arkasında.'" "Kuşlarla Giden"in ilk cümlesi ya da: "O porselen takımı hiç görmedim, Rikkat Teyze'yi de." Üzerinde hiç düşünmeyiz, aşağı yukarı eminizdir: Bir öykü "çamaşır sepeti"nin nerede olduğuna ilişkin bir konuşmayla başlıyorsa, iki kadın arasında geçen bir konuşmadır bu; porselen takımdan söz eden de çok büyük bir olasılıkla bir kadındır. Kitaptaki öbür öykülerin anlatıcıları (ve kahramanları) da kadın, ama bu iki örnekteki gibi ilk cümlede değil, öyküleri biraz okudukça anlıyoruz. (Birbirini tamamlayan dört öyküden oluşan "Hicran, Yine Hicran" adlı uzun öyküde Mehmet'in kaleminden çıkan mektuplar ile uzun öykünün anlatıcısına Hicran'ın hayatına ilişkin şeyler anlatan adam kitaptaki erkek anlatıcılar, ama bu öykünün esas kahramanı da bir kadın: Hicran.)

Kitaptaki öyküler "anılarla" değilse bile acılarla ilgili, kadınların acılarıyla. Evlenemeyen konaklı bir kadının acısıyla, sevmediği biriyle evlenmek zorunda kalan kasabalı kızın acısı, kadınlara biçilen toplumsal rollerin dağılımının yapıldığı yerle elbette ilişkili. Kitaptaki öyküler, çok derinlerde bir yerde kadınların çektikleri acılarda ortak yanlar bulunduğunu duyururken, bu acıların çeşitliliğini de gösteriyor. Öyküleri okudukça bütün bu çeşitliliğin içerisinde bu acıların "kadınların acıları" başlığı altında sınıflandırılabileceğini düşünüyoruz.

"... çok derinlerde bir yerde kadınların çektikleri acılar..."

Öykülerdeki kadınlardan ve kadın anlatıcılardan söz ederken, her öykünün tek bir anlatıcısı olmadığına da dikkat çekmek gerek. "Kuşlarla Giden"i iki ayrı kadın anlatıyor. Öyküsü anlatılan Rikkat Teyze'yi hiç tanımamış, ama annesinden sıklıkla dinlemiş olan kadın ile "Rikkatçiğinin" başından geçenlere bizzat tanıklık etmiş olan anne. Böylece, annenin anlattıklarıyla yakın çekim izlediğimiz olayları, kızın anlattıklarıyla, aradan geçen zamanı ve zamanın insanlar üzerinde olduğu kadar mekânlar vb. üzerindeki de etkisini de hissederek, bir parça uzaktan takip ediyoruz –bir yandan da öbür anlatıcıya, anneye ve Rikkat'in aile çevresine de kısacık anlarda odaklanıyoruz.

"Karakalem Resimler"de tek anlatıcı var, ama bu anlatıcının anlattıklarının bir kısmı (anımsadıkları) italik yazılmış. Bu değişiklik sadece geçmişi anımsamanın vurgulanması anlamını taşımıyor olmalı; bu bölümlerde anlatıcının anlattıkları başkalarına anlatamayacağı, kendine sakladığı şeyler. Kendi ürkekliği, duygusallığı, beklentileri... 12 Eylül öncesinin koşullarında ifade edilmesi güç, 12 Eylülden sonra da yaşanan acılar, çekilen büyük sıkıntıları düşündükçe insana lüzumsuz gelip içe atılacak (bu nedenle de öyküsü yazılırsa ifade edilebilecek) şeyler bunlar.

"Kristal Küre" adlı öyküde anlatıcı ile hayalinde yazdığı roman kişisi oluşturuyor anlatıcıları. "Yarım Kalmış Bir MS Öyküsü"nde ise anlatıcı ile okuduğu (kim bilir, belki de yazacağı) öykünün anlatıcısı/yazarı. Kitabın sonundaki uzun öykünün ise her bölümü başka bir anlatıcının ağzından yazılmışken, bu öykülerde bile tek anlatıcı yok, söze birileri karışıyor. Bu öyküdeki çok anlatıcılı yapı, dağılıp gitmiş, belki de kimsenin farkında olmadığı, ya da farkın-

daysa da önemsemediği, görmezden geldiği parçaları bir araya getiriyor. Parçalar bir araya geldiğinde sadece öbür parçaların yardımıyla bir "büyük hikâye" görünür hale gelmiyor, aynı zamanda kendi içindeki anlam da derinleşiyor. Örneğin, Mehmet'in mektuplarının satır aralarına öykünün bütününden bakıldığında, ilk baştakinden başka kaygılar da seziliyor.

Ayşe Sarısayın, öykülerini birden çok anlatıcıya anlattırarak yeni imkânlar arıyor, denilebilir. "Kristal Küre"yi anımsayarak, cam bir prizma metaforundan yararlanabiliriz belki de. Anlatacaklarını böyle bir prizmanın ardından anlatıyor gibi yazar; gerçeklik farklı yansıyor. Böylece başka bir gözün bakışından olayları görüyor, ya da en azından başka bir açıdan bakma ihtimalini hissediyoruz. □

BEHÇET ÇELİK

Ayşe Sarısayın, *Karakalem Resimler*
Can Yayınları, 2008, 129 s.

Vicdan ve rahatsızlık

VİCDAN Saatleri, Abdullah Ataşçı'nın ikinci öykü kitabı. Üç bölümden oluşan kitapta on sekiz öykü bulunuyor. Öykülerin birçoğunda göç, işsizlik gibi nedenlerle içine düştükleri boşluktan şiddete sarılarak kurtulmaya çalışan genç insanlar yer alıyor. Sarıldıkları şiddet bazen sadece kendilerine, bazense çevrelerine zarar vermelerine neden oluyor. Yargılamayan, eleştirmeyen öykülerin arka planında ise yakılan köyler, zorunlu göçe iten sebepler, duyulan yalnızlıklar var.

Kitabın dikkati çeken ilk bölümü İğde Yalnızlığı adını taşıyor. Bu bölümdeki dokuz öykü bir olayın farklı kişilerin gözünden anlatılmasıyla kurulmuş. Kasabaya yeni gelen güzel kızın etrafında gelişen olaylar, ona bir anda, masal kahramanları gibi âşık olan Asker, Fırat, Necmettin ve Firar'ın adlarını taşıyan ayrı öykülerde gelişiyor. Her birinin gözünde başka anlamlara bürünen kızın babasının vurulmasıyla son bulan olaylar "Şemsigül Bahçesinin Düşen Solgun Yaprakları" öyküsüyle okurun merakını gideriyor. Duygu yüklü cümleler ve ince benzetmelerle kurulan öyküler, kurgusunun sağlam olması sayesinde heyecanlı bir film izlercesine okuyanı içine almayı başarıyor.

Aynı bölümdeki son öykü "Sokak", tüm bunlardan uzakta, daha farklı bir yoldan ilerliyor. Köydeki bir düğünde çıkan yangın sonucu ölenler tek tek hikâyeleriyle verilirken, en sonunda olayları oradan kaçıp gitmek zorunda olan bir politik suçlunun ağzından okuyoruz. Duygusu en iyi verilmiş öykülerden biri olmasına rağmen öykünün kaldıramayacağı kadar çok kişiyle ve olayla örülen kurgusu zaman zaman konuyu dağıtıyor. Öykü şu satırlarla bitebilecek ve okuru tedirgin bırakacakken, çok fazla duygu katmaya çalışarak uzatmış Abdullah Ataşçı: "Bu görüntüler olmasa şimdi, ben hiç yaşamamış olurdum orada, o sokakta, o kentte, o ülkede… Bu görüntüler olmasa sende hep bir mülteci olarak yaşardım. Bu görüntüler olmasa, bu yangın, çocuğumun ilkokul formasıyla çektirdiği fotoğraf ekranın sağ üst köşesinde, annemin

NÖ: Kendi öykücülüğünüzün nasıl bir değişim süreci yaşadığını düşünüyorsunuz?

Ataşçı: Öykümün gittikçe benden daha az parçalar koparark, ötemde bir yerde kendi dünyasını kurduğunu düşünüyorum.

NÖ: Bundan sonraki kitap gene bir öykü kitabı mı?

Ataşçı: Merkezine, boşaltılmış köyleri aldığım bir roman üzerinde çalışıyorum. Ancak anlattığım konulara paralel olarak sancılı bir yazma süreci yaşıyorum.

ve babamın görüntüleri olmasaydı…"

İkinci bölümdeki altı öykü Tünel başlığını taşıyor. Buradaki öyküler biraz daha kişisel ve kapalı. Dikkat çekici öykülerden biri "Ses". Anadolu insanının batıl inançlarını ve adı "kötü"ye çıkmış bir kadına çektirilen eziyetleri ustalıkla veriyor Ataşçı. Yerinde yapılmış gözlemler, kişilerin diyalogları da oldukça başarılı. Okurken zaman zaman Refik Halit Karay'ın *Yatık Emine*'sini anımsattı bu öykü bana. Yine bu bölümdeki "Ağır Zaman", konusu oldukça başarılıyken çok fazla kişiyle ve gereksiz detaylarla boğulmuş. Abdullah Ataşçı öykülerine türkülerden bir iki dize koymayı seviyor, bu öykü de neredeyse bir Neşet Ertaş türküsü gibi. Kırşehirli kahraman yaşadığı her âna bir türkü uyduracak kadar yaşam dolu. Son yıllarda televizyonları saran evlenme programlarından âşina olduğumuz bu konuyu, duyulan yalnızlığı ön plana çıkararak işlemek belki daha iyi olurdu.

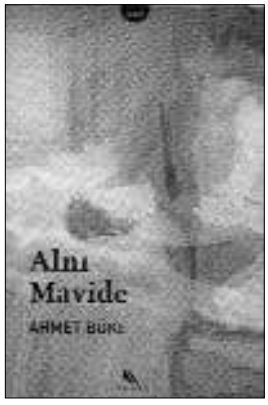
Son bölüm Bellek üç öyküden oluşuyor. Kitaba adını veren "Vicdan Saatleri" belki de kitabın en trajikomik öyküsü. Yaşananlar bir yandan bilimkurgu tadı verirken, bir yandan da yeni bir memurun dürüstlüğü nedeniyle on beş gün bir hastane odasında tedavi edilmeye kadar varması gibi garip olaylar okuru gülümsetiyor. Gerçi Türkiye'de yaşayan herhangi birinin olanlara çok da şaşırmayacağını tahmin etmek yersiz olmaz.

Vicdanı olan insanları anlatıyor Abdullah Ataşçı. Vicdanı olan rahatsız da olur. Yapılan yanlışlıkların, hor görülen kapıcıların, rüşvet alan devlet memurlarının, sürülen, kaçmak zorunda bırakılan politik suçluların, yıllar sonra çocukluğuyla hesaplaşanların verdiği rahatsızlık bizim onları birer öykü olarak okumamıza sağlıyor. Olasılıkla, daha da uzun süre sağlayacak.

Son olarak kitapta oldukça fazla yazım ve noktalama yanlışı bulunduğunu belirtmem gerekecek. Her hafta yeni kitaplar yayımlamasıyla övünen bir yayınevinin bu kadar özensiz bir düzeltiyle kitap basması da beni rahatsız ediyor. □

BANU YILDIRAN GENÇ

Abdullah Ataşçı, *Vicdan Saatleri*
Doğan Kitap, 2008, 161 s.

Kabuk ne zaman kırılacak

GENÇ öykücü Ahmet Büke'nin yeni öykü kitabı *Alnı Mavide*'yi merakla bekliyordum. Çünkü bir önceki kitabı *Çiğdem Külahı*'nı okuduktan sonra ümitlenmiştim, iyi bir öykücünün ayak seslerini duymuştum uzaklardan da olsa ve yeni öykülerinde bambaşka bir kalemle karşılaşacağımı hayal ediyordum…

Alnı Mavide uzunca bir öykü olan "Biz"le açılıyor. "Biz"de, "Zaman küçük yerlerde menderesler çizerek akar," cümlesine ve o cümleyle başlayan paragrafa, ne yalan söyleyeyim, bayıldım. "Biz" toplamda problemli bir öykü gene de. Madam Pi'nin ağzından yazılan beşinci kısmı ayrı tutmak gerek, epey iyi olmuş çünkü.

"Dönüş", duyarlı, güzel tasvirlerle donanmış bir kısa öykü. Bu övgülerim "Aniden" için de geçerli. "Zaman Çürüğü", konusu ve anlatımıyla hemen birkaç adım öne çıkarıyor kendini diğer kısa öykülerin içinden.

Kitaba ismini veren "Alnı Mavide, Elleri Kanda"da farklı konusu ve anlatımıyla iyi bir kısa öykü. "O yaz yirmi beşine basan Azur"un hikâyesi bir roman kurgusu ve uzunluğunu hak ediyor. Ayrıca Azur'un meyhanedeki adamlardan dayak yerken, Karşıyaka'da bebek doğması fikri çok güzel. Aynı anda gerçekleşen zıt ve birbirinden ilintisiz olaylar, hayatın çarpıcı taraflarından biri gibi gelir bana hep.

"Şehrin Sesini Duydum"da Büke, hem okuması keyifli bir hikâye anlatıyor hem de biçemini şiire yaklaştırıyor epeyce. "Aslında Son Gün Oldu Her Şey"de mezbahada çalışan adamın ağzından ifade ederken olanları, anlatım konusunda ustalaşıyor enikonu.

"Açlık Sarkacı" kitabın en güzel öykülerinden biri. Öykünün özellikle "-akşam" başlıklı ikinci kısmında evlerin insanların kalesi olduğunu anlattığı bölüm çok iyi. En sürükleyici öykü ise, "Düş Bulma Kurumu": Yavuz Bey'in öyküsü, yaşadıkları bitmesin istedim hiç.

Ve kitabın kapanışını yapan küçürek öykü "Yaz da Gör Ebenin Şeyini". Gerçekten çok keyifli!

2006 yılı sonlarında ikinci öykü kitabı *Çiğdem Külahı*'nı okuduğumda şunları yazmışım: "Aslında Ahmet Büke'den çok daha derinlikli,

Ahmet Büke'nin bir öykü çizgisi var

daha akılda kalıcı karakterlerin olduğu, çok katmanlı, daha kaliteli öyküler bekliyordum. 2004'te yayımlanan ilk öykü kitabı *İzmir Postası'nın Adamları*'ndaki sert ses tonundan bahsedilir hep. Oysa *Çiğdem Külahı*'nda bırakın sert ses tonunu, herhangi bir sesten, tondan bile bahsetmek, zor."

Alnı Mavide'yi okuyup bitirdikten sonra da benzer cümleler geçti zihnimden. Evet, Ahmet Büke'nin bir öykü çizgisi var. Tanıdık, samimi, bariz Ege hatta İzmir öyküleri yazıyor. Bu yeni öyküleri de aynı yolda. Ama ben Büke'nin bu yoldan çıkmasını, kabuğunu kırmasını bekliyorum artık. □

KAHRAMAN ÇAYIRLI

Ahmet Büke, *Alnı Mavide*
Kanat Kitap, 2008, 150 s.

"Hiçbir şeyin önemi yok, çünkü her şey önemli."

OTUZ iki öyküden oluşan bir ilk kitapla okuyucusuna merhaba demiş Özlem Tansal. Öykü-kısa öykü ayırımını kabul edersek kitaptaki anlatıların çoğu kısa öykü tanımlaması-

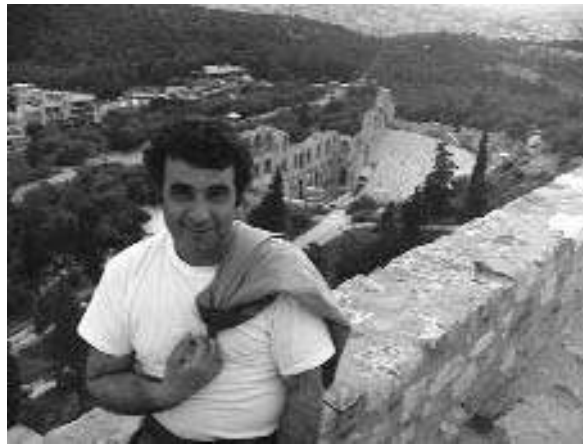
Anlatılacak hikâyeleri var

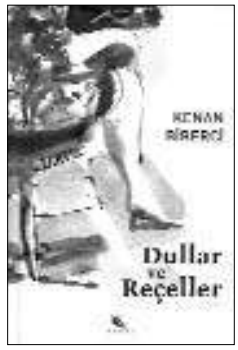
MİZAH yazarı ve çizeri Alpay Erdem'in eserlerine esin kaynağı olan bir kitledir "teyze"ler. Sizinle konuşmak için kapıdan çıkışınızı bekleyen kapı komşusu teyzeler, "okul nasıl gidiyor?"u sorulması elzem soru olarak bellemiş teyzeler, oğlunun maaşını öven, kızının iş yerindeki anasız kalan zavallı oğlanların durumunu ya da su faturasının neden bu kadar kabarık geldiğine anlam veremediğini saatlerce anlatan teyzeler.

Kenan Biberci'nin yeni öykü kitabı *Dullar ve Reçeller*'de böyle bir teyze güruhuyla yapıyor açılışı. Onun anlattığı geçkin kadınlar Alpay Erdem'in bugünkü teyzelerine göre daha nostaljik kaldığı için sempatimizi kazanıyor. "Ayva reçeline kaç bardak su konur, çilek reçelinin köpüğü nasıl alınır, patlıcan reçeli için çekirdeksiz bostan patlıcanı seçmek ve bir de ikindi çayı eşliğinde iki lafın belini kırmak gerekir"i en iyi onlar biliyor.

Dullar ve Reçeller'deki öyküler, eski zamanlara selam duran biraz tozlu, biraz sararmış öyküler. Dostluk kurmanın, eğer bir çıkara bağlı değilse, anlamsızlaştığı, eski mobilyaların atılıp yerine minimal ve modern çizgisiyle kişiliğinizi en iyi yansıtan İsveç malı mobilyaların alındığı bir çağda böyle öyküler okumak insana iyi geliyor. Yalnız, ders kaynatma çabaları boşa çıkan haylazların hikâyesi olan "Kapalı Aralık", eski zamanları anlatıyor gibi dursa da öyle değil. Ders kaynatma, ön sıradaki çirkin ve çalışkan kız, arka sıradaki gürültücü grup, dersten kaçanlar, basketbol antrenmanına gidenler, derste şiir yazanlar, resim yapanlar, hayal kuranlar... Zaman ne kadar değişirse değişsin lise zamanlarında bir sınıfın bu kozmopolit havası değişmez sanırım.

İlk kitabı *Kimse Ölmesin Ben Ölürüm* 2001'de, ikinci kitabı *Küçük Hayat Ansiklopedisi* 2004'te İletişim Yayınları'ndan çıkan yazarın son öykü kitabı *Dullar ve Reçeller*, Kanat Kitap'tan yayımlanmış. Biberci'nin zamana, eşyanın ruhuna, anılara verdiği değer öyle etkileyici ki, anısı olan eşyaları atamayan, başkalarının anılarıyla kişilik bulan eşyaları toplayan biri olarak, özgeçmişinde beylik laflar etmeyip, "1965'te Ankara Yenimahalle'de Must'abeylerin evinde doğdu" yazabilen bu yazarla geç tanışmış olmanın burukluğunu yaşadım.

Kenan Biberci
Dullar ve Reçeller
Kanat Kitap, 2008, 131 s.

Öykülerin diziliş sırası da kronolojik. Yani öyküleri okurken yavaş yavaş akıyoruz zamanın içinde. "Çileklerin tadının olduğu günlerden", "yaşanacak zamanların çalındığı" bugünlere geliyoruz. Yaşarken kaçırdığımız anları, bu öykülerde tekrar buluyoruz.

Anlatacak hikâyeleri olan ve bu hikâyelerini sağlam bir dille, oylumlu bir Türkçe'yle ifade eden Biberci, zaman makinesini icat etmiş gibi geldi bana. Kokular, renkler, tezgâhlar, postaneler, sokaklar arasında gezerken başka türlü hissetmek mümkün değil. □

ELİF TÜRKÖLMEZ

na tam anlamıyla oturuyor. Anlatacaklarını oldukça tasarruflu bir şekilde anlatıyor yazar bu öykülerde. Sözcüklerin gizilgüçlerinden ilham alarak, sahici olmayan oyunlara girişmeksizin okuyucuya temas etmeyi biliyor.

Dikkat çeken temel izlekler kadın ve çocuk duyarlığı ekseninde gelişiyor. Tacize uğramış ya da diğerlerinden farklı olduğunun farkına varan çocuklar yerlerini ev işlerinden bunalarak kahvaltıyı öldüren ya da eve gelen kuryeci çocuğa kendini bir deniz kenarına bıraktıran kadınlara bırakıyor farklı öykülerde.

"Ateş Topu" ve "Lezzo" adlı öyküler kendi cinsinden birileriyle yakınlaşan iki kadın hakkında ve –ikincisinin adı bir yana bırakılırsa– oldukça başarılı. Yazarın dili doğrudan, çoğun çarpıcı. Kısa öykünün olmazsa olmazı gizil doğrudanlık ve sözcüklerin yerli yerinde kullanımından yoksun değil bu metinler. Aslında kitabın genelinde yer alan bu genel havadan beslenen samimiyet acıklı değil, umut vaat ediyor.

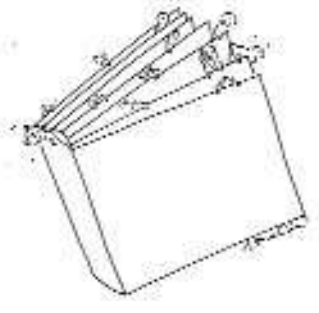
Kitapta bölüm ayırımları bulunmamakta ama "Asansör Hikâyeleri" başlığı altında toplanmış sekiz öykü bir bölüm gibi algılanabilir. Buradaki öyküler bir şekilde bir asansörde geçiyor ya da asansör bu öykülerde önemli bir yere sahip. Âşık olunan komşular, geri gelir diye ümitle beklenen zalim sevgililer, yerini bulamamış ruhlar, taciz karşısında cesur davranan kadınlar, hatta sevimli yaratıklar; hepsi asansörlerde yaşıyor, en azından oradan geçerken iz bırakıyor.

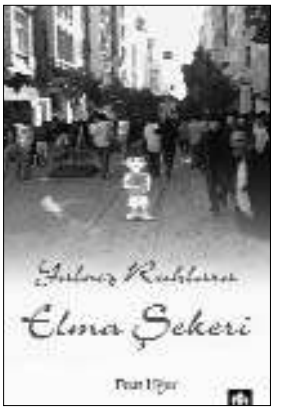
Kitapta gerçeküstüne verilen selamlar da mevcut. "Bir Amfinin İçler Acısı Hikâyesi", "Yercikler ve Yermeyincikler", "Şehir Kuzusu" ve "Telafi" bunlara örnek verilebilir. Yazar gerçeküstücü anlatımdan faydalanarak oluşturduğu bu metinleri kitaptaki diğer öykülerden çok ayrıksı kılmamayı bilmiş. Belirli bir seviyenin üzerinde olan tüm öyküler arasında öne çıkanlar: "Taksici, Anne ve Çocuk", kısacık olmalarını olumlu bir hale getirmeyi becermiş olan "Memduh" ve özellikle "Anlam ve Gülendam". Yazarın neredeyse tüm kitapta yakaladığı başarılı dil ve anlatım özellikle bu üç öyküde okuyucuya kolaylıkla geçiyor. Tüm öykü kişileri yapay öykünmelerden uzak, tuhaf bir şekilde inandırıcı.

Yaşamın insanı kıldığı her oluşa dokunmayı amaçlamış öyküler bunlar. Aslında benzer öykü kişileri ve yaşamlar, yazarın dokunuşunun farklılığıyla renk değiştiriyor. Tekrar gibi gelmiyor hiçbir anlatı. Yaşamdaki gibi, göremediklerimizin ardında anlatılıyor sanki asıl öyküler. Anlatır gibi yapmadan anlatılanlar, anlatılmadığında anlatılan öyküler kadar önemli. Kısa öykü gibi, insan gibi, hayat gibi; temeline varıldığında samimi ve çekilir kılınacak birçok şeyin özünü belki de en güzel "Anlam ve Gülendam" adlı öyküde şu ifadelerle veriyor yazar: "Hiçbir şeyin önemi yok. Çünkü her şey çok önemli." □

YALÇIN TOSUN

Özlem Tansal
Anlam ve Gülendam
İletişim Yayınları, 2008, 143 s.

Mizah mı hüzünlü, keder mi gülünç?

FUAT Uğur ikinci öykü kitabında on üç öyküye yer vermiş. Edebi olma kaygısını öncelemeyen bir anlayış hissedilse de, sonuçta meydana çıkan öyküler bundan olumsuz etkilenmemeyi bilmiş. Öyküler arasında ağır basan bir izlekten bahsetmek kolay değil. Bu bağlamda öykülerin bütünlüklü kurgusu ve sistematiği de sorgulanabilir. Ancak tüm bunlar bir yana bırakılarak yapılacak bir okuma hüzünle mizahı farklı tonlarda yedirebilmeyi bilmiş bir yazarı tanıma fırsatı yaratıyor. Ayrıca öykülerde sokağın dili ve argonun tuhaf çekiciliği gizlenmiş. Ancak dilin bu şekilde kullanımı, yazarın yazma eylemi sırasında düşebileceği tuzakların sayısı da artırıyor.

"Ablanız Kalede, Golleriniz Filede" adlı öykü ilginç konusuna rağmen zaman zaman anılan bu tuzaklardan nasibini almış. Öykünün temel kişisi Şeref, eşcinselliğini gizlemeden yaşarken şu ifadelerle anlatılıyor örneğin: "... Evet doğru kendi cinsini seviyordu ama ibneliğini de delikanlı gibi yapıyordu." Bu gibi ifadeleri dert etmeyen okurlar için akıcı ve renkli bir anlatıyla karşılaşmak olası. Kitaba adını veren "Cici / Yalnız Ruhlara Elma Şekeri" ve "Tutmaya Çalışıyorum Düşme" adlı öykülerse aile-çocuk ilişkisinin farklı zamanlarda nasıl çeşitlenebileceği ve insan hayatındaki önemine iliş-

"Samimiyetiyle öne çıkmayı başaran anlatıların ağır bastığı bir kitap bu."

kin özenli ama yeni bir şey söyleme derdinde olmayan öyküler.

Kitapta aşkın ve farklı yüzlerinin yansımaları da bulunabilir. "Vakitsizdik" kapalı kurgu ve anlatımına rağmen başarılı bir etki yaratıyor. Aceleci ve tahmin edilen sonunu saymazsak "Evine Geç Gelen Adam" özellikle yazarını da oyunun içine katan yapısıyla dikkate değer. Burada yine yazarın yazarken aldığı keyfi, yazdığı satırlara işleyebildiğini hissettiren bir bütünlük seziliyor.

"Taştan Kalpler" için ortadaki görünmeyenler aracılığıyla yapılmış bir modern zamanlar "taş"laması denebilir mi? Bazı öykülerde var olan final sorunu bu öyküde de hissedilse bile fikrin orijinalliği ve salt diyalog kullanarak öykü yazmanın zorluğu düşünüldüğünde sonuç olumlanıyor.

Kitapta yer alan öyküler içinde en ilginci ve iyi kotarılmışı "Hürmüz" denebilir. Bir öykü kişisi olarak Hürmüz, bir film karakteri kadar net bir şekilde göz önünde canlanıyor; hatta yaşayan bir kişi oluyor. Elinde Paris'ten gelmiş, eprimiş valiziyle dururken nefret dolu gözlerini hissediyor okur üzerinde. Bu yazarın atmosfer kurmadaki başarısının bir sonucu olabilir. Gözler, valiz, hüzün hepsi birbirine karışıyor öykü bittiğinde.

Kitapta yer alan alt bölüm "İzaa (Kayıp)" adını taşıyor ve bu bölümdeki beş öykünün "Kayıp Aranıyor" programına yapılan kayıp başvurularındaki gerçek hayat hikâyelerinden esinlenilerek kaleme alındığı bilgisine yer veriliyor. Bu öyküler belki gerçek hayatta var olan kişilerin hayatlarından esinlenildiği için kurgusal olarak kitabın diğer öykülerinden farklılaşıyor. "Paskalya Tortusu / Çörek Üstü Az Hüzün" bu bölümdeki öykülerin birincisi ve en çok dikkat çekeni. Ne diğer öyküler kadar kapalı, ne de hoyrat bir açıklığı var.

Yeni bir şeyler söyleme ya de edebi olma kaygısının temel nokta olarak kabul edilmediği varsayımı kabul edilse bile, son dönemlerde yazılan öyküler arasında samimiyetiyle öne çıkmayı başaran anlatıların ağır bastığı bir kitap bu. Sokağın dili ve argo, çoğun, anlatının kemiğini sertleştirmekten öte daha esnek kılmış. Mizahın hüznü ya da gülünç bir keder öykü sayfalarının arasına sızmış, bu resmi tamamlıyor. □

YALÇIN TOSUN

Fuat Uğur
Yalnız Ruhlara Elma Şekeri
İyi İnsanlar Yayınları, 2008, 143 s.

Yıkımın yıkılmayanları

Şiir, öykü ve günce yazarı Yılmaz Uçar'ın yeni öykü-günce kitabı *Yıkım*, naif sözcüğünün özgün dilinde işaret ettiği tüm olumsuzlukları bir kenara koyup düşünürsek, naif öykülerden oluşmuş bir kitap. Kitabın adına bakıp aldanmamak gerek, çünkü Yılmaz Uçar, *Yıkım* adını verdiği kitabıyla aslında bir bakıma "hayata yenilmeme kılavuzu" hazırlamış.

Öykülerini açlık, yoksulluk, işsizlik ve engelli olmak gibi sosyal sorunlar etrafında kurgulayan yazar, öyküleriyle bütün bu sorunların altında ezilen metropol insanının çaresizliğine çaresizlik katmak yerine, çıkış kapısını zorlamanın önemine vurgu yapmış. Yazar, karakterlerine umutlu ve azimli olmayı öğretmiş.

Uçar'ın akıcı ve heyecanlı dili, öyküleri çabucak okunur kılsa da, anlattığı konuların iç sızlatan, kederlendiren yanı okuru, her öykünün sonunda bir süre bekleyip, düşünmeye itecek gibi görünüyor. İş bulmak için dolaşanları, karnını nasıl doyuracağını bilemeyenleri, cebindeki üç kuruşu kaptıranları okudukça hem üzülüyor hem de "doğanın değişmeyen kanunu"na okkalı bir küfür sallamak istiyor insan.

Özünde buhran, iç sıkıntısı, bunalım gibi duygular barındıran bu tip durumlardan, umut çıkarmayı biliyor öykü karakterleri. Yazar, ya-

paylıktan uzak, açık ve samimi bir şekilde anlattığı öykülerini neredeyse kendisi yaşamış gibi tüm ayrıntılarıyla aktarıyor.

Birçok yazarın aksine öykülerinin okura ulaşması için fazlaca emek veren bir isim Yılmaz Uçar. Kitabın ikinci bölümünde 18 Nisan 2004'ten 9 Aralık 2007'ye kadar ara sıra tutulmuş bir günce var. Uçar, edebiyat dünyasının önemli isimleriyle görüşmelerinden, yağmurlu bir İstanbul gününde Tophane yokuşunda yaktığı sigarasına kadar ayrıntılı bir döküman sunmuş güncesinde. Okuyanı, kendi edebiyat serüvenine davet etmiş. Öyküler bu günceyle daha da anlamlanmış, bu yüzden belki de kitabı sondan başlayarak okumakta fayda var.

Eskiden her mahallenin bir delisi vardı, sıcak bir çorbanın esirgenmediği, eski de olsa ayakkabısının, ceketinin eksik edilmediği. Uçar'ın "Aleks"i de öyle bir "deli", Uçar'ın dünyası da öyle bir dünya. Torunlarını doyurmak için aşevi kuyruğunda bekleyen Hatice Nine de, annesinin ilaçlarını alabilmek için tezgâhtarlık yapan Serpil de, cep telefonunu mendilci çocuğa kaptıran Bülent Salih de İstiklâl Caddesi'nde birlikte yürüdüğümüz, Kadıköy vapuruna birlikte bindiğimiz, kırmızı ışıkta birlikte beklediğimiz insanlar. Yıkım, hayatın içinden bir kitap, yapmacıksız, yalın ve hakiki. □

ELİF TÜRKÖLMEZ

Yılmaz Uçar, *Yıkım*
Sone Yayınları, 2008, 160 s.

Şerbetli öyküler

ELİF Ayla, acıları ev içlerinden dışarı kolay kolay sızmayan kadınların öykülerini anlatıyor. Bu kadınların, sakin mahallelerdeki durağan hayatların onlara biçtikleri rolleri olduğu gibi benimsemek yerine üzerlerine daha iyi uyacak hayatlar kurmaya kalkıştıklarında karşılarına çıkan ev içi, aile içi engellerle giriştikleri –sesi ve acısı pek duyulmayan– çatışmalarını öyküleştiriyor. Tepeden tırnağa isyan içinde değiller, denebilir ki geleneklerine bağlılar –hemen hepsi şerbet yapmayı biliyor örneğin– ama bir şeyler de biraz değişsin istiyorlar; öykü kahramanlarından birinin dediği gibi: "İntikam almak istemiyorum, nolur inanın, anlaşılmak, tek derdim bu. Anlasınlar istiyorum."

Dertlerini ve isteklerini evde bir şeyler yaparken kendi kendilerine ya da eşyalara, en çok da yaptıklara şerbetlere anlatan kadınların öykülerini Elif Ayla usul usul anlatıyor. Bu telaşsız üslup kadınların hayatlarındaki ritimle de uyumlu. Bu ritmin ilk başta insana hoş gelen dingin bir yanı var, ama kadınlar bu ritmin içerisinde de paylarına düşen acıyı çekiyor. Belki de bu dingin hava onların acılarının, çığlıklarının işitilmesine ayrıca engel oluyor. Ayla'nın öykülerinde bir biçimde mutluluğu bulan kadınlar yok değil, ama onlar da bunu nice acıdan sonra ulaşıyor. Elif Ayla'nın öykülerinde kadınların canını yakanların her zaman erkekler olmayıp kimi zaman bir başka kadın, hatta çok yakın bir kadın oluşu da dikkat çekiyor. Görülmeyen, duyulmayan acılardan söz edildiğinde, bu nokta daha bir önem kazanmaz mı?

Elif Ayla
Kalbin Limon Hali
Hayy Kitap, 2008, 140 s.

Bütün öykülerin bir yerinde bir kadının şerbet yapışına tanık olduğumuz kitapta, "Keşkûl Şerbetçisi" adlı ötekilerden ayrılıyor. Öncelikle, bu öyküde şerbeti yapan bir kadın değil, bir erkek, mahallenin şerbetçisi Yusuf İhsan Efendi –kitaptaki başka bir öyküde de söz ediliyor ondan. Bu öykünün farklılığı bu değil elbette. İçerisinde başka öyküler, kıssalar da barındıran uzun bir öykü bu. Öbür öykülerinde hayatlarından kısa bir âna tanık olduğumuz öykü kişilerinden farklı olarak, Yusuf İhsan Efendi'yi ve yaşadığı mahalleyi, mahalleliyi daha yakından tanıyoruz böylelikle. Ne var ki öbür öyküler kadar vurucu değil bu öykü, öykü kişilerinin anlattığı kıssalar öykünün bütünü içerisinde yerini bulamıyor gibi, öyküyü bütünleyemedikleri için "kıssa" olarak kalıyorlar –bir parça şekeri erimeden kalmış şerbet gibi diyebilir miyiz?

Elif Ayla'nın öyküleri, kadınların hayatlarını değiştirmeye kalkıştıklarında karşılarına çıkan engellerin sınıflar, tabakalar, statüler üstü olduğunu fark etmemizi de sağlıyor. Kimi zaman yüzyıllardır değişmeden aynı kaldığı sanılan dünyaların içerisinde esen değişim rüzgârlarının kadınlardaki karşılıklarını tanımamızı imkân sağlıyor. □

BEHÇET ÇELİK

İnan Çetin

Aycan Okay: "Kör Ruh"taki yaratıcılığınız kurgunuzla, anlatım biçiminizle, yarattığınız güçlü atmosferle görülüyor. Deprem anında çekilen acıları hiç abartıya kaçmadan, sömürmeden anlatmanız da doğrusu övgüye değer. Öykünüzü zevkle okudum; ama biraz daha işlenmeye gereksinimi var. Öykünüzü etkili kılan finali olmuş. Bu etkileyiciliği, final öncesinde de yaratmalıydınız; belki "Kör Ruh" ile Semih arasında yaşanmış tatsız olayın üstünden gerilimi yükseltebilirdiniz. "Sesimi Duyan Yok Mu?" adlı öykünüzdeyse daha düz ve kuru bir anlatımınız var. Her iki öyküde de kullandığınız dil düzgün, temiz; ama özellikle ikinci öyküde bu yeterli değil.

Ayşegül Yavuz: "Rüzgârın Kokusu"nda ayrıntıları atlayıp öyküyü bir olmuşlar listesine çevirmişsiniz. Oysa öyle görünüyor ki asıl anlatmak istediğiniz, "koku"nun anlatıcının üstünde yarattığı unutulmaz dehşettir. Öykünüzü bu koku üstüne inşa edebilseydiniz, yaratacağınız etki tuhaf, çarpıcı, sarsıcı olabilirdi. Sözgelimi öykünüz "havadaki kötü koku"yla başlayabilirdi.

Ayşe Zeliha Yener: Diliniz kıvrak, özenli, en önemlisi de çağrışımlarla yüklü. Öykünüz pek çok kavramı içinde barındırıyor, bir bakıma da sorguluyor: Ayrılık, cinsiyet sorunu, doğurganlık, görmek, aşk vb. Bunları dozunda da kullanmışsınız, ancak mektup bölümüne kadar eşyalarla kurduğunuz ilişki belirleyici rolü üstleniyor. Bunu daha çok açımlayabilir, bir mekân atmosferiyle öykünüze devinim kazandırabilirdiniz. "Kadın ve Adam"ın gizemli, kapalı havasını sevdiğimi söylemeliyim; yine de size önerim şu: Siz bir kurucusunuz, dolaysıyla yarattığınız düşünceleri, olayları, durumları hikâyeleştirerek yazınsal gerçekliğinizi inşa ederseniz daha başarılı öyküler çıkarabilirsiniz.

Banu Özyürek: Her iki öykünüz de epey düşündürdü beni. "Trevor"de kullandığınız dille "Huzur Apartmanı"nda kullandığınız dil arasındaki farklılık şunu gösteriyor ki bir öykünün nasıl kurulacağını, nasıl yürütüleceğini, inşa edileceğini biliyorsunuz. Adınıza edebiyat dergilerinde rastlamadım daha önce; eğer bize gönderdiğiniz öyküler ilk çalışmalarınızsa doğrusu çok güzel, iyi. Yarattığınız karakterler gerçek hayattan seçilmiş insanların birer kopyası adeta, bu da güzel. Dilin düzgün kullanılması, ilerledikçe aksamayan ritmi öykülerinizi okutuyor. Ancak öyküleriniz bildik, neredeyse kanıksanmış yapılar üstüne inşa edilmiş: Diliniz, anlatım biçiminiz, konuları işleyişiniz, kullandığınız mizah biçimi gibi...

Bedii Solak: Öykünüzü oluşturan en önemli malzeme dil olduğu için –bütün yazınsal metinlerin en önemli malzemesidir– beni heyecanlandırdı. Zorlu bir metin yazmaya kalkışmanız kayda değer her şeyden önce. Ama bu tür metinler, yazarının önüne pek çok aşılması gereken engeller de çıkarır. "Yarın" anlamdaş sözcükler kullanarak yinelemeleriyle, şiirsel diliyle yarattığı etki ilginç, ama yine de taşıdığı öğeleri düzenleyememişsiniz gibi.

Belma Gülsoy: "Tahta Bisiklet" atmosferi bakımından oldukça ağır, kasvetli bir öykü. Diliniz temiz, düzgün; ama öykünün asıl derdi yarım kalmış gibi. Öykünüzde umudu temsil eden "tahta bisiklet"in hikâyesine daha çok yer vermeliydiniz bence. "Baba"nın öyküdeki rolü de belirsiz. Bu ayrıntıları iyi hesaplamanızı, ölçüp biçmenizi, öyküde buna göre yer vermenizi öneririm. Bunu öyküyü yazarken yapmanız güç olabilir belki, ama yazıp bitirdikten sonra dönüp bu tür düzeltmeler, iyileştirmeler yapabilirsiniz.

Büke Özen: "Cengis" adlı öykünüzle "Fani Siyah" aynı kaderi paylaşmış. Her iki öykünüzde de bir durumu betimlemekten öteye geçmemişsiniz. Örneğin, "Cengis"de elbisenin ne denli güzel olduğunu, ona ne denli yakıştığını, sonunda da boynundaki kolyenin elbisesinin rengine uymadığını, bu uyumsuzluktan ötürü rahatsızlık duyduğunu anlatmış anlatıcı. Anlatmak istediğiniz durumun, olayın etkileyiciliğini artırmanın yollarını aramalısınız. Dili yalnızca bir araç olarak değil, bir amaç olarak da görmenizi, sözcüklerin, tümcelerin güzelliğini önemsemenizi öneririm size.

Burak Şahin: Her iki öykünüzde de çözülmesi gereken sorunlar var. "Mutlu Ölüm"de köyde yaşayan bir deliyi ya da hayali bir deliyi anlatıyorsunuz. Ancak çok önemli bir buluşu, bu delinin sıradan yaptıklarına feda etmişsiniz. Töre gereği seksen ya da doksan yaşına gelince öldürülen insanlar üstünden öyküyü inşa edebilirdiniz. "Mutlu Ölüm"de yer alan bazı absürd sahneler, daha doğrusu düşünceler dışında neyi anlatmak istediğiniz anlaşılamıyor. Hiçbir şey anlatmamak üstüne de kurabilirsiniz öykünüzü ama gerekli yöntemi, araçları bu amaç doğrultusunda iyi kullanarak. "Hamam Böceğinin Ölümü" hakkında da benzer düşüncelere sahibim. İlginç konular seçmeniz kadar bu konuları iyi işlemeye de kafa yorun bence. Belki yoruyorsunuzdur ama… Bu eleştirimi dikkate almanızı ve kendinize yakın bulduğunuz yazarları daha çok okumanızı umarım.

Canan Elibol: "Hayalci Babam" sürükleyici, rahat okunan bir öykü. Baba karakterinin hayalci, inatçı kişiliğinin başarıyla anlatılmasının öyküye epey katkısı olmuş, ama anlatıcı öyküdeki ayrıntıları fazlasıyla atlamış olduğundan öykü yalnızca bir dizi olayın dökümüne dönüşmüş. Olayın iskeletini kurmuş, ince işleri boş vermişsiniz düşüncesinden kurtulamadım öykünüzü okurken.

Canan Şahin: "17 Ağustos 1999 Depremi"nin ana fikri güzel. Ne yazık ki bir sayfalık bu kısa metninizin bende yarattığı etki yalnızca bir anımsama… Bulunduğunuz seviyenin rahatlıkla üstüne çıkabilirsiniz; yapmanız gereken, daha çok okumaktır öncelikle, ardından da bir olayı, durumu öyküleştirmek üstünde daha fazla düşünmek, çaba harcamak ve anlatacağınız olayın, durumun vb. etkileyiciliğine, özgünlüğüne önem vermektir.

Cemre Naz Eker: "Bir An"da yıkıntılar altında kalmış bir anne adayının kurtulmak için verdiği mücadeleyi anlatmak istemeniz güzel; ancak bunu nasıl öyküleştireceğiniz üstünde kafa yormamış olmalısınız ki, öykünüz bir yere varmıyor. Unutmayın ki, yazacağınız her şey gerçekle birebir örtüşse de sizin elinizdeki en önemli güç dil, kurgu, anlatma biçimi vb.dir. Bunları ne denli iyi kullanırsanız, ne denli etkileyici, okunabilir kılarsanız anlatınızı o denli güçlü kılar ve anlatmak istediğinizi de iyi anlatmış olursunuz.

Dilek Sarıer Karakaya: Öykünüzdeki akıcı biçem ilk olumlu özellik. Olaylara farklı bir gözle bakışınız, geçmişle kurduğunuz ilişki de övgüye değer. İyi düşünülmüş, iyi kurgulanmış bir öykü "Boşlukta Bir Salıncak". Öykünüzdeki eksiklik şu ki, geçmişi anımsamakla öykünün geçtiği zaman, şimdi arasında bir dengesizlik var. Buna abartı da diyebiliriz. Öykünün sahiciliğini zedeleyen bu tür gereksizliklerden uzak durmanızı öneririm.

➤ Cenevre Üniversitesi'nde yangın söndürme çalışmaları sırasında ıslanan 30.000 kitap kurutulmak üzere salonlara dizildi. Kalan 20.000 kitap da dondurulma yöntemiyle kurutulacak.

Dilek Kaşıkçı Yılmaz: "Özgürlüğe Yelken Açmak" adlı öykünüz bir parça olmamışlık hissi veriyor. Sanki o iki çocuğun geçmişini, alkolik babasını, annesini, o günkü koşulları biraz daha açmanız gerekiyormuş gibi… "Metruk ev" özlemin güçlü bir metaforu olabilirdi. Bu size öyküyü açımlamada yardımcı olacağı gibi, iki çocuk işçinin dünyaya bakışlarındaki çeşitliliği de arttırabilirdi.

Doruk Cansev: "Uyku Öncesindeki Masal" kurgusal bakımdan güçlü bir öykü. Doğrusu bu denli önemsiz denebilecek bir ayrıntıyı öne çıkarıp onun üstünden yapıyı ilerletmek güç iş; siz bunu başarmışsınız. Ancak konuyu derinleştirememiş, uykunun çevresinde dolanıp kalmışsınız. Uykunun bu denli önemli oluşunun altındaki nedeni biraz daha işleyip sezdirmeliydiniz. Öykünün geçtiği zamanla yazıldığı

zaman arasında güçlü bir bağ kurabilseydiniz, hem anlatıcıya alan açmış olurdunuz hem de söylediğim açılımı kolayca yapabilirdiniz.

Emrah Yılmaz: "Plaktaki Köşk" teki ben anlatıcının başarısı göz dolduracak kertede. Öykünüz merak duygusunu artırarak usul usul ilerliyor, ama ne yazık ki bir sayfa boyunca anlatılan olaylar yalnızca öykünün giriş bölümü olabilecek doyuruculukta. Bir evden taşınma sırasında eski plağın arasından düşen eski bir resmin anlatıcıya anımsattıklarını özetleyip asıl yazmak istediğinizi, olayın özünü hikâyeleştireceğinizi beklerken ben, öykünüz bitti.

Erdal Akkoyun: "Sessiz Kent" adlı öykünüzdeki boşluklar, yaratılan gizler sanki nedensizmiş gibi. Hasan'ın yalnızlığını anladım, ama hiç değişmeyen parlak ışığın öyküye katkısı, öykü içindeki yeri, işlevi nedir? Öykünün sonundaki "Anneyi kaybettik" sözü de havada kalıyor. Çocuğun annesini özlediğini bir tümcede anlıyoruz, ama "anneyi kaybettik" sözü hiçbir nedeni çağrıştırmıyor. Doğum yaptı da mı öldü? Öykünüzü okurken yukarda belirttiğim ve buna benzer pek çok soru takıldı kafama.

Gül T. Temur: Kimi zaman başkalarının değer yargılarına göre yaşamak kaygısı her şeyin önüne geçtiği bir toplumun bir bireyini en kötü anında böyle düşündürmeniz, oldukça parlak bir fikir. "Yitmişlik" adlı öykünüz temiz, sorunsuz diliyle, sakin, akıcı anlatımıyla pek güzel. Birçok bakımdan başarılı bir öykü. Başarılı ancak etkisiz: Düzgün, temiz bir dille yazılmış; konusu ilginç; deprem felaketine farklı bir bakış açısıyla yaklaşılmış gibi düşünmemi sağladı, ama beni etkilemedi. Mekânı ve kişileri –özellikle Kemal'i– daha canlı betimleyebilseydiniz, "Yitmişlik"in etkileyiciliği artardı kanısındayım. Öykünüzün yapısı buna uygun ve aslında bu iki temel üstüne kurulmuş. İkinci öykünüz "İki Kara Arası"nda nostaljinin göz kamaştırıcı, yanıltıcı etkisine kapılmışsınız. Doğrusu şu ki, bu öykünüz bana hiçbir şey söylemedi. Bu tür metinlerde anlatının nasıl bir değere dönüşeceğini, dilin devindiriciliği, parlaklığı, sınırsızlığı üstünden düşünebilirsiniz. Öyle ki, her an, her yerde herhangi bir kişiden anlattığınız anılara benzer şeyler dinleyebiliriz; öyküleştirmekse, bunları yazısal kılmaktır.

Hatice Balkanlar: Güçlü atmosferiyle, öykü kişileriyle oldukça parlak bir öykü "Seni Sevmiyorum Postacı Amca". Öykünüzdeki merak duygusu son ana kadar gevşemiyor; yerinde, kıvamında anlattığınız duygular, düşünceler bu merak duygusunu kamçılıyor. Diliniz yalın, temiz, sahici… "Seni Sevmiyorum Postacı Amca"nın az da olsa kimi paragraflarında fazlalıklar görülüyor, ama bunları kolayca bulup çıkaracağınızdan eminim. Çünkü anlatımınız, konuyu öyküleştirme biçiminiz vb. gösteriyor ki, bu konuda önerilere gereksinimiz yok gibi; acele etmenizden kaynaklanmış olmalı öykudeki fazlalıklar.

Havva Gülbeyaz: Öykülerinizi okurken doğrusu uzun zamandır öykü yazan biriyle karşı karşıya olduğumu düşündüm. Başarılı kurgularınız, olayı hiç aksatmadan, anlamı dağıtmadan anlatmanız, diliniz vb. bunu gösteriyor. "Bir Garip Adam"da bir çöküşün hikâyesini anlatıyorsunuz, ama özellikle yemek masasında yaşanan sahneleri yüzeysel anlattığınızı düşünüyorum. Bence o sahneler üstünde biraz daha düşünmelisiniz, çünkü o sahneleri ne denli çarpıcı kılabilirseniz öykünüz o denli güçlü olur. Bir olayı anlatmakla öyküleştirmek arasındaki farkı bildiğiniz yazdıklarınızdan anlaşılıyor elbette, ama ben yine de size şunu söylemek isterim: Dilin olanakları üstünde durun. Sözcükleri parlatın; bir tümcenin onlarca kullanım olasılığının olduğu hep aklınızda bulunsun.

"Kalebent Hayat" birkaç fazlalık barındırmasına karşın güzel bir öykü. Başarılı diyaloglarınız övgüye değer, ancak böylesine uzun bir öykünün dergilerde yer bulması oldukça zayıf bir olasılık. "Pişmanlık" için söyleyebileceğim fazla sözüm yok. Yalnızca giriş paragrafı üstünde düşünün; belki daha etkileyici bir başlangıç bulabilirsiniz.

Mehmet Şarman: "31 Milyon" adlı öykünüzü nasıl tanımlayacağımı bilmiyorum doğrusu. Bir sayıklama mı, absürd bir metin mi? Amacınız neydi bilemiyorum; absürd bir öykü yazmak mı, hayal gücünüzü sınamak mı? "Hangi Çöplüğün Horozusun?" adlı öykünüzü ise zevkle okudum. Kullandığınız günlük dil, biçim oldukça başarılı. Sanırım biraz daha üstünde çalışmanız gerekiyor; amaçladığınız anlatımı kendi sınırlarınız, yöntemleriniz ya da ne tür öyküler yazmak istiyorsanız o tutarlılık içinde de tutarsız bir yazınsal gerçeklik yaratabilirsiniz.

Mina Bozdoğan: "03:02" buruk, etkileyici atmosfere sahip. Öykünüz bir dörtlüğü çağrıştıran güzel bir paragrafla açılıyor. Bundan sonrasında da sorunlar baş gösteriyor. Örneğin sayaç, tanrı ve günah sözcüklerini o denli çok kullanmışsınız ki bu kısa öyküde, neredeyse bir paragrafın büyük bölümü bu sözcüklerden oluşuyor. Daha sonra da benzer tekrarlar var. Belki de yarattığınız atmosferi daha güçlü kılmak istemişsinizdir, bilmiyorum, ama bu yöntem öykünüzün gücünü zayıflatmış. Aklınıza ilk gelen tümceyi kurmaktan çekinmeyin, ancak sonra dönüp onun üstünde çalışmalısınız. Bütün bu olumsuzluklara karşın, etkili bir anlatımınız var, bunu geliştirebilirsiniz.

Mine Türkmen: "Sabah Yıldızı" şiirsel dille yazılmış bir öykü. Diliniz oldukça temiz; sözcüklerin gücünden yararlanma biçiminiz güzel. Öykünün başlangıcında anlatıcının

İstanbul'da Boğaz'ın geri tepelerinden birine dikilmiş evlerden birinde oturduğunu öğreniyoruz, ama öykü ilerledikçe bunun hiçbir önemi kalmıyor, çünkü anlatıcı adeta mitolojik bir karaktere dönüşüyor. Sanırım bu gerçeklikle mitolojik dünya arasında kurduğunuz ilişki biraz aceleye gelmiş. Daha sağlam, sahici ve inandırıcı bir denge kurulabilseydi, öykünüz daha da güzel olabilirdi. Şiirselliğe biraz fazla kaptırmışsınız ve imgesel yoğunluk anlatmak istediğiniz konuyu, durumu ve açıkça görülen ama bu yoğunlukta etkisini yitiren derdinizi gölgelemiş.

F. Nur Çelik: "İsimsiz" adlı öykünüz baştan sona bir monolog. Bir müzede çağrışımlar yoluyla yapılan bu zihinsel yolculuğun nereye varacağını merakla bekledim, öykünün sonuna kadar. Bir yere varmadı. Gerçi son cümlesi güzel anlatıcının ve bunun ardından bir sigara yakışı. Güzel, akıcı, doyurucu bir anlatımınız var; bu "Susma" adlı öykünüzde de göz doldurucu. Ancak bazı yerlerde bu titiz dili pek önemsemediğiniz de görülüyor. Örneğin "baya" diye bir sözcük kullanıyorsunuz. "Hangi malzemeden" ya da "nasıl bir malzemeden yapıldığını bilmediğim" demek yerine "ne'den yapıldığını" diyorsunuz. Bu küçük kusurları aşmada güçlük çekmeyeceğinizi biliyorum; öyküleriniz bunu gösteriyor. Söylediklerimi düşünerek özellikle "İsimsiz"i bir kez daha okuyun lütfen. Sizden daha güzel, göze batacak kadar kusurları olmayan öyküler bekleyebiliriz. Yapmanız gereken, öyle sanıyorum ki, biraz daha çalışmak.

Nursel Güler: Öyküye geçmişte olup biten kötü, talihsiz olaylarla başlayan anlatıcınız, "Oyuncu"yu ne yazık ki yalnızca bir olayın basit bir aktarımına dönüştürüyor. Oysa "Oyuncu" iyi işlenebilseydi oldukça parlak bir öykü olabilirdi. Size, okumadıysanız, Truman Capote'nin *Gece Ağacı* adlı kitabını okumanızı öneririm. Bu kitaptaki –adını yanlış anımsamıyorsam– "Bay Kötülük" adlı öykünün sizin öykünüzle konusu bakımından benzer yönleri var. Benim burada size söyleyeceklerimden daha çok yararı dokunacaktır, böyle bir karşılaştırmanın.

Onur Aslan: Biraz dağınık bir havası var "Bastırılmış İmgeler"in. Goethe ve Attilâ İlhan'dan alıntıladığınız dizeler öyküyü biraz toparlamada, öyküde anlatmak istediğinizi bir amaca yöneltmede size yardımcı olmuş, ama şunu söylemeliyim ki, imge kavramından romantik bir an yaratmaya çalışan anlatıcının entelektüel birikimi yetersiz gibi. Yazdıklarınızı tekrar tekrar gözden geçirin, bekletin, acele etmeyin. Eksikleriniz fark etmekte bu yöntemin yararını göreceksiniz.

Öznur Ozan: Güzel temennilerle son bulan "Geç Kaldım" adlı öykünüz, duygularınızı, düşüncelerinizi sıralamaktan kurtulup olayı anlatsaydınız, daha etkileyici olabilirdi. Başsağlığı sahnesiyle güçlü bir atmosfer yaratabilirdiniz örneğin; ardından güzel temenninizi belki de dile getirmenize gerek kalmadan söylemiş olacaktınız. Bu tür olaylara dayalı öyküler amaçladıklarını yarattıkları sahnelerle, atmosferleriyle, karakterlerinin davranışlarıyla anlatırlarsa didaktik olmaktan kurtulur ve sarsıcı güce ulaşırlar.

Serkan Gülpınar: "Ben, Yine Ben"deki anlatıcının başarısı sanırım biraz fazla aynı yerde dönüp dolaşmasıyla zayıflamış. Diliniz kıvrak ve parantezler açarak etkisini güçlendirdiğiniz tümceleriniz yerli yerinde, temiz ve etkileyici. Ancak öyküde bir resim çizecekseniz bunun gereklerini iyi hesaplayıp öykü mimarisini buna göre kurmalısınız. Sizde bir nebze kararsızlık gördüm; sanki yapmak istediğinizle sizi yapmaya zorlayan düşünceler arasında kalmış gibisiniz.

Suat Atan: İlginç konusu, denemeye yatkınlığıyla okuduğum güzel öykülerden biri "Mezarda Uyananlar". İyi düşünülmüş, iyi kurgulanmış, ayrıksı biçemiyle dikkat çekici. Ancak gerçeklikten yola çıkılsın ya da tamamen hayal ürünü olsun, yazısal gerçekliğinde tarihsellik taşıyan öykülerin anlatıcısı bizi kendi sahiciliğine inandırmalı ve aktardığı bilgileri ansiklopedik olmaktan kurtarmalıdır. Kısacası, bize aktardığı bilgileri hikâyeleştirmelidir. Sizin öykünüzde hikâyeleştirme eksik. Biraz daha üstünde çalışmanız gerektiği kanısındayım.

Ozan Utku Akgün: Temiz bir diliniz var, ancak gereksiz yere kullandığınız ünlem işaretiyle, üç noktalarla metni boğmuşsunuz. "Didiklenme" adıyla uyum içinde örülmüş. Kışkırtıcı. Öykünüzdeki mizahi, alaycı hava zaman zaman coşkulu bir biçimde öykünün sonuna dek sürüyor; ancak bu anlatımın, alaycılığın, coşkun anlatımın yer yer dozu kaçmış.

Yılmaz Bozan: "Düşlediği Yaşama Küsen" son sözleriyle akıl verici ya da ibret verici bir öyküye dönüşmüş. Buna gerek yok bence; zaten yoğun olarak anlattığınız her şey bunu söylüyor. Dümdüz bir dille anlatmıyorsunuz üstelik; devrik tümceleriniz metninize devinim kazandırmış. Daha iyi öyküler yazabileceğinizi gösteriyorsunuz, "Düşlediği Yaşama Küsen"le.

Zeki Ezer: "Baba Yüreği" adlı öykünüzdeki akıcılık; öykü kişilerinin duygularını abartıya kaçmadan etkili bir biçimde betimlemeniz; dile gösterdiğiniz özen bir çırpıda sayabildiğim olumlu özellikleriniz. Belli bir olgunluğu yakalamışsınız. Ağırbaşlı bir anlatımınız var ve bunu kuru bir dille yapmıyorsunuz, ama biraz daha güzelleştirebilirsiniz dilinizi. Daha kıvrak; bazen yalnızca taşıdığı yalınlıkla ayrıksılığını hissettiren tümcelerle bir duyguyu, düşünceyi anlatmak daha etkilidir. Eleştiri değil, bir öneri bu söylediğim.

Ad .....

Soyad .....

Adres .....

.....

Semt ..... İlçe .....

Şehir .....

Posta kodu .....

Telefon ..... E-posta .....

Abonelik tercihi ❑ 1 yıllık (altı sayı) abonelik 45 YTL ❑ 2 yıllık (on iki sayı) abonelik 80 YTL

Yurtdışı 1 yıllık 40 € / 55 $ – 2 yıllık 75 € / 105 $

Ödeme tercihi

❑ Havale/EFT
Garanti Bankası
Semih Gümüş
068-6612006 numaralı hesaba
abonelik ücretini yatırabilirsiniz.

❑ Posta Çeki
5287565 numaralı hesaba
abonelik ücretini yatırabilirsiniz.

Başlangıç sayısı ❑

Bu formun aslını ya da örneğini doldurup 0212 252 38 05 numaralı faksa gönderiniz.

NOTOS ÖYKÜ